Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):
Titel | Title: Nye Tidender om lærde og curieuse Sager : samlede udi Året ...=samlede udi Aaret ...
Bindbetegnelse | Volume Statement: 1739
Udgivet år og sted | Publication time and place: Kbh., 1724-1748

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

PUBLIC DOMAIN

49.- 24.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130021272192

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. I.

Den 2 Januarii 1739.

DANNEMARK.
Kiobenhavn.

Det skeer efter Begiæring her til Stedet, at følgende Invitation til at sette en Prøve paa, hvorvidt vores Danske Poësie kunde følge det Latinske Sprogs Nethed, endskiønt samme Anmeldelse allerede overalt er bekiendt giort, bliver endog paa dette Blad indført, saaledes som den er os til Hænde kommen.

Saa vist som Dyd og Flid fortiener Ære og Berømmelse, saa utvivlagtigt

er det, at en paa Dyden grundet Iver og Efterstræbelse føder begge af sig, eller og opfostrer dem, og formeerer dem mærkelig. Derpaa haves mangfoldige Beviser i de klogeste Nationers Historier, saavel i de gamle som nyere Tider, i alle slags Konster og Videnskaber; Ey alleene naar Landets egne Indvaanere under sig selv haver anvendt ald muelig Flid til dennem at forbedre, men endog, naar de fra fremmede Stæder i deres Land have indført nye Videnskaber, og dennem, ligesom mand handler med fremmede Frugter, med Flid opklækker. Det er iblant de Lærde bekiendt, hvorledes den Kunst, at skrive gode Vers (for at bruge dette ene til et Exempel) Tild efter anden, nu ved at arbeyde paa fri Haand, nu ved at oversætte af det ene i det andet Sprog, saaledes er bleven forbedret, at samme med rette kand fortiene Sted iblant de ædelste Sindets Gaver, og Flittigheds Frugter, naar den paa den rette Maade behandles: Da de, som forstaae Kunsten uden Møye kunde giøre Forskiel imellem de Vers, som fortiene, saa snart de komme fra Pennen eller Pressen, at bruges i

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Ue-

Urteboden, og dennem som saaledes ere indrettede, at Tankerne ere fornuftige og forstaaelige; **Sprogget** gandske reent, og frit for alle Latinske og af andre Nationer laante Ord; **Talemaaderne** ikke krybendes ved Jorden, ey heller paa Stylter opløftede; **Riimene** reene, og det rette **Fald** i hvert Ord, saa og Ordenes og Linternes **Afdeeling** noye er bleven i Agt taget.

En Elskere af saadanne Danske Vers, haver med stoor Fornøyelse læst de adskillige smukke Prøver, ikke alleneste af verdslig, men endog af geistlig Indhold, som af endeel ypperlige Hoveder, om een og anden, af nogle fornemme Mænd forelagde Materier, have været udarbeidede, og i indeværende, samt næst forrige Aar ere komne for Lyset: Og er bleven sindet, at vilde følge et saa priseligt Exempel, med at anvende nogle faae Penge, til et saa got Forsæt, at understøtte, og denne Gang, til en Begyndelse at udlove en liden Priis paa Tive Rigsdaler til den, som befindes nærmest,

at have træffet Maalet, iblant dennem der ville umage sig; med, at forfærdige i Danske Vers en riatig og med Latinen meest overensstemmende Oversættelse af Famiani Stradæ yndige Beskrivelse i Latinske Vers over en Nattergals bedrevelige Endeligt, da den med sin Sang kæmpede med en stoor Musicant; Af hvilken Historie en trykt Copie herhos medfølger, hvorfor enhver vilde behage til Frue Cancellie-Raadinde Wielandts Bogtrykkerie inden den 1 Martii 1739. sin Prove franco at lade indlevere; som gierne kand blive imodtagen, omendskiendt deri maatte forekomme de fremmede Konst-Ord, som saavel i Vocal- som Instrumental-Music ere brugelige, efterdi mand forud veed, at ikkun faae deraf paa god Dansk kunde gives.

FAMIANI STRADÆ

Fidicinis et Philomelæ certamen.

Jam Sol à medio pronus deflexerat Orbe.
Mitiùs è radiis vibrans crinalibus ignem:
Cum fidicen propter Tiberina fluenta, sonanti
Lenibat plectro curas, æstumque levabat
Ilice defensus nigrâ scenâque virenti.
Audit hunc hospes sylvæ Philomela propinquæ,

Mu-

Muſa loci, nemoris Siren, innoxia Siren,
Et prope ſuccedens ſtetit abdita frondibus, àlte
Accipiens ſonitum, ſecumque remurmurat, & quos
Ille modos variat digitis, hæc gutture reddit.
Senſit ſe fidicen, Philomelâ imitante, referri,
Et placuit ludum volucri dare; plenius ergo
Explorat citharam, tentamentumque futuræ
Præbeat ut pugnæ, percurrit protinus omnes
Impulſû pernice fides. Nec ſegniùs illa
Mille per excurrens variæ diſcrimina vocis
Venturi ſpecimen præfert argutula cantûs.
Tunc fidicen per fila movens trepidantia dextram,
Nunc contemnenti ſimilis diverberat ungue,
Depectitque pari chordas & ſimplice ductû:
Nunc carptim replicat, digitisque micantibus urget
Fila minutatim, celerique repercutit ictû.
Mox ſilet. Illa modis totidem reſpondet, & artem
Arte refert. Nunc ceu rudis, aut incerta canendi
Projicit in longum, nullóque pliçatile flexû
Carmen init, ſimili ſerie, jugique tenore
Præbet iter liquidum labenti e pectore voci:
Nunc cæſim variat, moduliſque canora minutis
Delibrat vocem, tremuloqve recprocat ore.
Miratur fidicen parvis è faucibûs ire
Tam varium, tam dulce melos: Majoraque tentans
Alternat mirâ arte fides: Dum torquet acutas,
Inciditque graves, operoſo verbere pulſat:
Permiſcetque ſimul certantia rauca ſonoris,
Ceu reſides in bella viros clangore laceſſat.
Hoc etiam Philomela canit: Dumque ore liquenti
Vibrat acuta ſonum, moduliſque interplicat æquis;
Ex inopinato gravis intonat, & leve murmur
Turbinat introrſus, alternantique ſonore
Clarat & infuſcat, ceu Martia claſſica pulſet.
Scilicet erubuit fidicen, iraqve calente,
Aut non hoc, inqvit, referes Cithariſtria ſilvæ,
Aut fractâ cedam Citharâ. Nec plura locutus,
Non imitabilibus plectrum concentibus urget.

Namque manu per fila volat, ſimul hos, ſimul illos
Explorat numeros, chordâqve laborat in omni,
Et ſtrepit, & tinnit, creſcitque ſuperbius, & ſe
Multiplicat relegens, plenoque choreumate plaudit.
Tum ſtetit exſpectans, ſiqvid paret æmula contra.
Illa autem, qvamqvam vox dudum exercita fauces
Aſperat, impatiens vinci ſimul advocat omnes
Nequicquam vires, nam dum diſcrimina tanta
Reddere tot fidium nativà & ſimplice tentat
Voce, canaliculiſqve imitari grandia parvis;
Impar magnanimis auſis, imparque dolori
Deficit, & vitam ſummo in certamine linquens
Victoris cadit in plectrum, par nacta ſepulchrum;
Uſque adeò, & tenues animas ferit æmula Virtus.

Den 22 Dec. blev paa Collegio Mediceo af Petro Wartberg holdet en Diſputatz, de nexu ſtudii Theologiæ cum ſtudio Juris.

Den høiſtpriſelig Omſorg, ſom Høyloſl. Ihukommelſe, Kong Friderich den Fierde, haver baaret for Guds Kundſkabs Udbreedelſe og Guds Æres Forfremmelſe, er endnu i taknemelig Minde hos alle Guds ſande Dyrkere her i Rigerne; Thi ved de af den nu Høyſalige Konge anordnede Anſtalter, er ikke alleene hos os Evangelii Forfremmelſe og Ungdommens Underviisning ſat paa en bedre Food, men endog ved ud-

udsendte Missionarios, Evangelium prædikket for Hedningene i Ost-Indien, Finnmarken og Grønland; Om denne sidste Mission haver ingen bedre kundet give Efterretning, end den som ey alleene samme haver projecteret, men endog selv paataget sig samme vanskelige og farlige Embede, og det i mange Aar med utroelig Taalmodighed, Flid og Nidkierhed forestaaet, neml: Velærværdige Hr. Hans Egede, først Sogne-Præst til Vogs Meenighed, derefter Kongl. Dansk Missionarius i Grønland. Hand haver derfor efter sin Hiemkomst ladet paa Danske udkomme et Skrift med denne Titul: **Omstændelig og udforlig Relation angaaende den Grønlandske Missions Begyndelse og Fortsettelse, samt hvad ellers meere der ved Landets Recognoscering, dets Beskaffenhed, og Indbyggernes Væsen og Leve-Maade vedkommende, er befunden af Hans Egede, først Guds Ords uværdig Lærere for**

Bogens Meenigheder udi Nordlandene, derefter Kongl. Dansk Missionair udi Grønland, in 4to. 2 Alph. 9 Ark. Bogen er dedicered til vores nu regierende allernaadigste Konge, og i Dedicationen foreſtiller Auctor, at, endſkiøndt hand efter Mueligheed flittig haver arbeidet paa Grønlændernes Omvendelſe, ſaa haver hand dog dermed lidet kunde udrette; Hans Ord ere diſſe: Som Gud ſelv ikke fordrer meere af ſine Tienere, end at de ſkulle findes troe, ſaa lever jeg i det allerunderdanigſte Haab, at Deres Kongel. Majeſt. allernaadigſt er fornøyet, at jeg udi min Guds og Konges Tieneſte haver udviiſt den Troeſkab og Flittighed, ſom jeg allerunderdanigſt burde, ſaavidt et ſkrøbeligt og uværdigt Redſkab ved Guds Naade mueligt har været: endſkiønt jeg lidet har udrettet, og i ſaa Maade maa bekiende, at have

ve været en unyttig Tienere. I Fortalen bliver samme Materie tracteret, og vises, at Grønlændernes store Koldsindighed er den største Aarsag til, at de ikke have indtaget Evangelium, med den Agtsomhed, som de burde, endskiønt hand ikke kand nægte, at de jo vare villige nok til at høre Ordets Prædiken: Bogen selv begynder hand ved at fortælle den første Anledning til denne Mission, nemlig: At hand ved at læse de gamle Norske Historier og Reise-Beskrivelser, og hvorledes Grønland af vores Forfædre var bleven besøgt, falt paa de Tanker at samme Commercium igien kunde oprettes, og som hand i trende Aar vel overveyede dette, og tillige fandt at Guds Ære ved de Hedenske Grønlænders Omvendelse mueligen kunde forfremmes, fattede hand 1710 den Resolution, at give slige sine Tanker tilkiende for sin Biskop Doctor Krog, saa og for Biskop Randulff i Bergen, i henseende til, at Grønland af de Bergenske nylig var bleven besøgt, hvorved hand offererede sig selv som Missionarius at

gaae til Grønland. Begge disse Skrivelser bleve af Biskopperne besvarede, hvilke begge approberede hans Forslag, men tillige viiste de Vanskeligheder, som ved dette Verk ville yttre sig. Fremdeeles fortæller hand de Fristelser, som herved ere ham paakomne, og hvorledes hand i hver Anfægtning havde bekommet nyt Mood, og fandt at hand dagligen ved Guds Aand til dette hellige Verk at fortsætte blev opmuntret; indtil hand 1718 sagde sig fra sit Kald og gik til Bergen, da hand med Graad og Smerte tog Afskeed fra sin Meenighed med Pauli Ord Act. XX. v. 32. Exord. 1 Cor. X. v. 16. Dernæst indføres hans til Missions-Collegium i Kongens Fraværelse indsendte **allerunderdanigste Forslag til den Grønlandske Mission**, bestaaende af 9 Articler; samme Project blev af Herrerne i Missions-Collegio Kongen recommenderet, som ogsaa allernaadigst ved et egenhændigt Reskript lovede Bergens Indbyggere Oktroye og Privilegier, om de sig den Grønlandske Handel igien vilde antage. Efter man-

mange Difficulteter opnaaede endelig Hr. Egede sit Ønske, fik (som Missionair til Grønland) Kongel. Vocation og Salarium, og seylede den 3die Maji Ao. 1721. i Guds Navn fra Bergen, og efter adskillig udstandene Skibs-Nød og Livs-Fare arriverede hand endelig med de trende Bergenske Skibe den 9 Julii paa Grønland; og som Skibet havde det Navn Haabet, kaldede de den Havn, hvor de landede, Haabets Havn. Da Hr. Egede nu i Grønland var landet ved 64 Grader Poli Høyde, var og hans Medfølgende strax betænkte paa, siden ikkun lidt af Sommeren var tilbage, at søge bequem Bygnings-Plads og sikker Vinter-Havn for Skibet; hvorved de vare foraarsagede for det første at tage Vinter-Leye i Ud-Øerne, hvor de fra den 9 Julii begyndte at oprette en Boelig af Torv og Steen, hvilken de klædde inden til med Bræder, og kaldte den Haabets Havn. Førend de først komme til Landet, komme endeel Grønlændere til dem i deres smaa Baade. Det er artigt, som her fortælles, at Grønlænderne da de

fik

fik at see Coloniens Qvindfolk, og i særdeleshed Præstens smaa Børn, fandt de særdeles Fornøyelse i at see de Smaae, saasom de og have deres smaae Børn meget kiære. Da Coloniets Folk begyndte at bygge, kom daglig Grønlænderne til dem, og hialp dem undertiden at bære deres Materialier til Bygnings-Pladtzen og anstillede sig meget venligen. Først i Augusti besøgte dem over 100 Grønlændere med Qvinder og Børn og besaae deres Bygninger, hvorved mand kunde merke, at de ikke vare vel tilfreds dermed, at de Danske Vinteren over vilde forblive i Landet. Bygningen blev bragt i Stand den sidste Augusti, og blev samme Dag den første Prædikken i Landet holden; Om det øvrige, som i dette Aar 1721. er passeret, skriver Auctor ikke noget mærkværdigt; thi eftersom af Fornødenhed til Proviant, og andet som til Huusholdingen var fornøden, og for at giøre sig Landets Tilstand bekiendt, Præsten med Kiøbmanden og de andre Dagligen maatte reyse ind i Landet, beklager Præsten sig, at hand af sit Embedes Forretning, hvis Grønlæn-

der-

derne inter kunde foretage, efterdi de ligé saa lidet forstoed hans Sprog, som hand deres. Imidlertid var nu Hr. Egedes største Bekymring at lære noget af Sproget, men endnu i dette Aar fandt hand ikke nogen Leylighed dertil.

Continuation heraf følger hernæst.]

Tydskland.

Nürnberg.

Her i Bogladerne selges følgende Skrift: Die aus denen antiquen Principiis naturalibus Numerorum eröfnete Arithmetica Compendiosissima, oder die durch bloses Aufschlagen in einem bequemen Rechnungs-Lexicon sich selbstrechnende Rechenkunst, mit welcher alle Menschen, so nur die Ziefer kennen, vermögend seynd, die mögliche Fälle der gantzen Rechenkunst, wobey gebrochene oder gantze Zahlen vorkommen, behend aufzulösen, und was die Regula de tri und andere Exempel mit ihren vortheilhaften Aufsätzen von nützlicher Proportionirung in sich fassen, leicht auszüben, und ohne Erlernung des sogenannten Ein mahl Eins und der gewöhnlichen

fünf

fünf Specierum, wie auch sonder gegebenes Facit, alles ausrechnen können. Zum gemeinen Besten ausgefertiget von Johann Jacob Schübler. Math. Arch. P. & S. wie auch der Königl. Preußischen Societet der Wissenschaften Mitgliede. Auctors intention var i Begyndelsen alleene denne, at mand i at forrette Bygnings Regninger ikke med vidtloftig multiplication og division sig torde bemeye, men at mand her i dette Skrift strax kunde opsøge det forlangte Facit, ligesom mand ellers i et Lexicon opleeder et ubekiendt Ord. Men som hand siden fandt dette sit Compendium saaledes beskaffet, at det kunde i almindelighed appliceres paa alle slags Regninger, haver hand udfunden en bequem Maade, at føre alle proportionerte Tal, som i dette Lexicon findes, til en commode Orden, saa at alle forekommende Regnestykker derved kand solveres.

Dresden.

Imod Hr. Leibnitzes og Wolffens raisonnements om Verdens Skabelse, om Oprindelse til ont og got, om Harmonia præstabilita &c. have adskillige skreven,

dog

dog synes iblant samme Hr. D. Abicht formedelst sin Korthed, Tydelighed og Upartiskhed at have Preferencen, helst da hand paa en meget høflig Maade tracterer sin Gienpart. Det Skrift hand derimod haver udgivet, haver denne Titel: Prælectiones de creatione mundi, in qvibus qvædam Leibnitii & aliorum opiniones examinantur, editæ a Jo. Georg. Abicht, S. Theol. D. & P. prim. Consist. Ass. Pastore & Circ. Sax. Sup. gen. Wittemb. 1738. in 4. 5 Ark. I det derhos følgende Programma forestiller hand den Fejl, som de Lærde alle Tider have begaaet, i det de have vildet efterforske saadanne Ting, som langt overgaaer Fornuftens Begreeb, og, endskiønt de fornam, at de samme ikke kunde udrette, havde de søgt Veje paa een og anden Maade saadant at ville giøre bevisligt. Derved meener hand, at de som følge denne Philosophie, ere imellem sig selv u-eenige, saa det ikke var venteligt, at de komme til den rette Sandhed; hvorfore den som vilde ret philosophere, burde først overveje alle forekommende diffe-

ren-

rente Meeninger, og af saadanne udleede det beste. Denne Methode som Auctor bruger i dette Programmate, betiener hand sig siden fremdeles af. Strax i Begyndelsen tilstaaer hand, at vi om vores Tankers og Siæls Beskaffenhed ikke have nogen fuldkommen eller tilstrækkelig Kundskab. Naar der nu skal raisonneres om Siælens Foreening med Legemet, falde nogle paa den Tanke, at samme skeer ved en særdeles der imellem kommende Kraft, hvilken dog hverken er Legeme eller Siæl. Efterdi nu de, som ere faldne paa denne Meening, efter deres egen Tilstaaelse, selv ikke forstaae hvad de skrive, og hverken kunde beskrive eller bevise dette deres Foreenings-Baand, saa haver adskillige og særdeles Carteſius vel forkastet denne Meening, som uforstaaelig og ubegribelig, men derimod have de antaget en anden, som synes end verre, i det derved banes Vejen til Spinozæ fordærvelige Lærdom, som siger at Gud umiddelbarlig er Aarsag til alle de Forandringer, som skee enten ved Siælen eller ved Legemet.

Continuation skal følge med første.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 2.

Den 8 Januarii 1739.

DANNEMARK.

Kiebenhavn.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Ved Begyndelsen af Aaret 1722. reyste hand atter hen til Grønlænderne, for med samme (saavidt Uvidenhed i Sproget kunde tillade) om Religions-Sager at conferere; maatte imidlertid tage Logement hos dennem, hvor deres stedse brændende Lamper vel gave en god Varme, men ingen god og sund Lugt el-

ler Luft. Hand lood der tilbage blive en af Skibs-Folkene ved Navn Aron, for hvilken en Grønlænder havde fattet særdeles Godhed, for Navnets skyld, da hand selv heede Aroch, dog vilde Grønlænderne ikke gierne beholde hannem hos sig. Ved Begyndelsen af Februario begyndte Vinteren paa det skarpeste, og tillige Folkene med Skiorbug at incommoderes. Ved denne Leylighed saae de Grønlændernes Ceremonier ved at begræde de Døde; at de nemlig, og besynderlig Qvindfolkene, faldt næsegruus need, og hen ved en halv Time ynkelig hylede og græddе, derefter sadde de en halv Stund stille, meget sorrigfulde og bedrøvede, og talede ikke et Ord. I Martio lode Grønlænderne see et slags malice imod en af Coloniets Folk, som var den første gang, da de tilforne altid havde forholdet sig roeligen og med Venlighed tracteret Coloniets Folk, ja endog undertiden paa Colonier begiært Natte-Leye. Her fortælles tillige om Grønlændernes meget skikkelige Forhold imellem sig selv indbyrdes; thi de levede meget fredelig og endrægtelig med hinanden, og spiisede til-

tilhobe. Mændenes og Qvinde-Kiønnets Omgiængelse var saa tugtig, at mand ikke saae nogen Letfærdighed af dem forøves, end ikke af de Unge. Men saa fornøyeligt som det er i den henseende at omgaaes med dem, saa besværligt er det tvert imod at være hos dem for den Skidenvurenhed og Stank der er udi deres Huuse af Spek og andet Snauserie, saa at for den der ey er vant dertil, falder det gandske haardt at opholde sig hos dem. I samme Maaned, da Hr. Egede var nøreyst iblant Grønlænderne, fik hand at see deres Abespil med at hexe; Thi da hand en Aften inde hos dem havde lagt sig til Roelighed, blev hand opvakt ved en usædvanlig Sang, skrigen og støjen, og ey lidet derved skrækket, siden de havde slukt deres Lamper. Derpaa satte sig en Angekok (som skulle være deres Viise og Propheter) sig hen paa Gulvet, spillede paa en Tromme, skreeg og havde et græsseligt Mæle, og forandrede sin Stemme mangfoldige gange, paa forunderlige Maader, hvilket varede et par Timer. Som mand siden fik at vide, var dette Kogleri an-

stiftet, at deres Tongarsuk (Spiritus familiaris) skulde give dem tilkiende hvad de Danske vilde der i Landet, saa og at de ved deres Tongarsuks Hielp samme kunde ruinere. Saadant Giækkerie (siger Hr. Egede) skal de allevegne og ofte have haft for sig, indtil deres Angekoker, da de fornam, at dem intet ont blev tilføyet, trøstede dem dermed, at Præsten som var kommen, var selv en Angekok; hvilket de deraf sluttede, at de saae ham prædikke og underviise de andre.

Videre skal følge hernæst.

Tydskland.

Hamborg.

Fra Felginers Boglade er udkommen Herman Pflugs Beweiß der Möglichkeit und Gewißheit der Aufferstehung der Todten, aus den Grunden der Vernunfft. in 8vo. 21 Ark. Da adskillige andre, som Teuber, Zobel, d'Oyly, Holdswort, Blakmore, Fecht og andre have bemøjet sig af Naturens Lyys denne Sandhed at bevise, maatte nogle maaskee falde paa de Tanker, at det var aldeles ufornødent at skrive om en Materie, som af mange bra-

brave og fornuftige Mænd var behandlet. Men som alle Objectioner tages af Fornuften, saa bør de og derfra besvares, og synes da Auctoris Forsæt at være Roesværdigt, siden hand af deres egne Principiis søger at refutere dem.

Frankfurt am Mayn

Her er udkommen en Bog uden Auctoris eller Forleggeres Navn, med denne Titel: Historische Nachrichten von unterirrdischen Schätzen, welche in alten Kirchen, Schlössern, Klöstern, und Hölen verborgen gelegen, und theils glücklich gehoben worden, theils aber noch in dem Schoosse der Erde vergraben sind; nebst einigen merkwürdigen Geschichten, so sich in unterirrdischen Hölen und Gängen, und mit betrüglichen Geister-Erscheinungen zugetragen haben; bey Gelegenheit des zu Baldern im Oettingischen, auf einem alten Schlosse vermeyntlich erhobenen grossen Schatzes, mit einer Vorrede, vom Unterschiede des erlaubten und unerlaubten sündlichen Schatzgrabens, nebst beygefügeter Warnung, und Zeigung des Nutzens

der Historien von falschen Geister-Erscheinungen, mit vielen curieusen Anmerkungen, der gelehrten und curieusen Welt aufrichtig mitgetheilet von Variamando. 8vo 1 Alph. 7 Ark. Mand kand nok kiende denne Bogs Hensigt af dends Titel, og at den er skreven saavel til Underviisning, som til Forlystelse.

Halle

For kort Tild siden er udkommen: Zergliederung und Erklärung der Evangelien und Episteln auf alle Sonn- und Fest-Tage durchs gantze Jahr, mit nöthigen Anmerckungen, erbaulichen Nutz-Anwendungen aus jedem Vers, wie auch Christlichen Glaubens-Lehren und Lebens-Pflichten, den Schulmeistern und Haus-Vätern zum Besten herausgegeben von Christoff Albrect Löseken Past. zu Blanc, mit einer Vorrede Hrn. J. A. Steinmetzen, in 8vo. 2 Alph. 17 Ark. Til at give Efterretning om denne Bog, kand tiene et Specimen af hans Forklaring over Epistelen paa Trinitatis Søndag: Sp. Hvad er denne Dags Epistel og hvor staaer den beskreven? Sv. Rom. XI. 33-36. O Rigdoms Dyb &c.

Sp.

Sp. Hvad er dens Indhold? Sv. En hellig Forundring. Sp. Hvor mange Deele indeholder den? Sv. Tree: Begyndelsen i Forundring, Fremgangen i Spørsmaal, og Slutningen i Prius og Taksigelse. Sp. Hvilke ere Pauli Forundrings-Ord over Jødernes Forkastelse og Hedningenes Antagelse? Sv. O Rigdoms Dyb! &c. Sp. Hvad er det for et u-endelig Dyb hand taler om? Sv. Paa Guds Viisdom og Kundskab. Og paa denne Maade behandler Auctor alle Evangelier og Epistler, hvortil hand nederst paa Siden føyer nyttige Anmærkninger; overalt kand sees, at Auctor haver til de Eenfoldiges Nytte befliittet sig paa at være forstaaelig og tydelig.

Udi Gerlitz

er nyelig giort Begyndelse med Ugentlig at udgive een Piece, som kaldes: **Ober-Lausitzischer Beytrag zur Gelehrtheit und der Historie.** Af samme ere allereede 17 Stykker udkomne. Det første indeholder heele Verkets Indretning og Henseende, hvor da

vilses, at [illegible] Stykke skal bestaae af [illegible]de Deele, af hvilke den eene skal fremvise hidindtil ubekiendte og utrykte Materier, som henhøre til Lærde Sager, eller og tiene til at oplyse de Ober-Lausitziske Historier, Love eller Forordninger. Den anden Deel rører fornemmelig ved de Lærdes Historie i Ober-Lausitz, hvorhos raisonneres om nogle nyelig udkomne Bøger. I det andet Stykke raisonneres om den Overeensstemmelse mand finder, naar mand randsager i den hellige Skrift og Naturens Bog, &c.

Dresden.

Her haver en JCtus Johann Jacob Reineccius et Skrift færdig til Trykken, som skal kaldes: De rustico, quondam servo, commentatio, D. Jo. Leonh. Hauschildio, Juris Practico, assertori libertatis naturalis in causis rusticorum, post leges & pacta præsumendae, quam nuper aduersus Celeb. Jenensium Antecessorem, D. Estorem, opusculo historico-juridico vindicasse sibi visus est, opposita; hunc porisimum in finem, vt de præsumtionis pro rusticorum operis servili-

vilibus, ex poteſtate dominica capiendæ ſtabili fundamento, ſingulis quæ obuertebantur, ratiociniis exceptis atque diſcuſſis, luculentius conſtet. Auctor har i 136 Articler af Fundamentet examineret den Materie om Bøndernes Borne-Rettighed, anført adſkillige Lovkyndige Mænds Meeninger, og besvaret hvad imod hans Meening kunde siges. Det er alt saa venteligt, at dette Skrift kand blive vel imodtagen.

Continuation af D. Abichts Prælectioner om den nyere Philoſophie.

Den berømte Hr. von Leibnitz haver seet, at begge disse Meeninger vare falske og farlige, hvorfore hand samme har forkaſtet, og derimod indført sin Harmoniam, hvilken Hr. Wolff siden den Tid haver demonſtreret og forsvaret. Endskiønt nu denne Hypotheſis synes stoor Rimelighed at føre med sig, og med stoor Kunst og Eftertanke er udfunden, saa ere dog mange af de Lærde, og i sær D. Abicht med samme ikke fornøyede. Thi D. Abicht falder paa den Meening, som P. Tournemin om denne Materie haver pu-

bliceret i Memoires des sciences. hvilken vel tilstaaer, at Leibnitzes Meening meget klogtig er opfunden, og viiser et stort Ingenium, men at samme i sig selv er aldeeles urimelig og umuelig. D. Abicht fremfører herpaa den Franske Philosophi Argumenter, nemlig: at Harmonia præstabilita 1) vel viiser den Overeensstemmelse der er imellem Legeme og Siæl, men ikke hvorledes samme ere forenede. 2) At denne Meening kuldkaster sig selv, ved det den vil ruinere Carteſii Raiſonnement. Ey alleene dette, men endog følgende Aarsager have formaaet D. Abicht til at forlade Leibnitii Syſtema, nemlig: at om alting efter dette Syſtema skal forklares, kand om Guds Naades Virkninger og Menniſkens frie Villie ikke giores nogen retskaffen Concept, ey heller hvorledes det Onde af Gud tillades at skee. Dernest at de af Metephyſica sætte saadanne Fundamenter, som ey nogen lettelig vil tilstaae dem, og de ey heller selv tilstrekkelig kand beviise, ikke des mindre forlange de, at alle Lærde skal uden Modsigelse biefalde deres Meening. Derpaa anføres 5 Argumen-

gumenter, med hvilke P. Tournemin vil bevise, at imellem Siæl og Legeme er en naturlig, væsentlig, virkelig, nødvendig og naturlig Forening. Siden besvares 7 Objectioner, som ved Samtale og given Leylighed af Wolffianerne ere giorte Hr. Abicht, hvilke at besvare hand betiener sig af alt muelig Korthed, Tydelighed og Høflighed. Til sidst viser hand, at den Meening som P. Tournemine haver, kommer langt bedre overeens med den hellige Skrift.

Hoff.

Rector ved Gymnasio P. D. Longolius, lader udkomme Diogenis Laërtii Vitas Philosophorum, tillige med Galeni Historia Philosophorum, alle i et bequem Bind in 8vo. paa den eene Side Græsk, paa den anden Latinsk. Angaaende Correcturen, skal bruges alt muelig Præcaution. Boghandleren som dette Verk bekoster, er dertil bevæget fordi Bogen er ikke vel meere at bekomme, saaog naar den kand bekommes, meget kostbar. Paa det nu denne Edition kunde blive bedre Kiøb, er samme uden Commentarier og Noter, men derimod en meget reen og net Tryk,

med

med nette Kaabberstykker. Fortalen giver Efterretning om Auctores til disse Boger, og Bogen endes med tilstrekkelige Registere.

Nederlandene.

Leyden

Her er udgiven en Bog in 4to med Titel: Affectum in libris & praxi rarisimum, ab Hermanno Boerhaave in Nosocomio Lugduno-Batavo sanatum, descripsit Christian Andr. Koch, M. D. Brunsuicensis. Og er hos Boghandleren P. Borck ey alleene samme at bekomme, men endog følgende meget nyttige Skrift in 8vo:

Tria quatuorve Juris verba, non modo totum Institutionum libellum catenatim connectentia, sed & ipsam ejus Jurisprudentiam, confuse ab aliis non tantum, sed & per regulas innumeras falso haud raro etiam propositam, certis indubitatisque paucis regulis suppeditantia, collecta in auditorio E. A. O. C. Pagenstecher, J. U. D. & edita ab auditoribus quibusdam eius, sequenti pagina

gina memoratis: jam vero ob summam præstantiam iterum recusa.

Amsterdam.

Hos Waesbergerne er at bekomme: Libellus singularis de podagra & dolore colico, scorbutico simili, Pictonico æmulo, per sex annos durante, subito in podagram mutato, victo & curato, auctore Theod. van Zelst M. D. & Practico Amstelodamensi. 8vo. 12 Ark. Auctor, som en gammel og habil Practicus, haver i denne Tractat søgt at fordrive de podagriske og andre Smerter, at hendrive dem til andre Sygdomme, helst at henføre dem til en scorbutisk Coliqve, og meener at hans Bog, siden hand bestandig beskriver en Sygdom, skulle blive nyttig for alle andre Sygdomme.

Hr. Voltaire, som hidindtil i Poësien og Historien haver ved mange Prøver bevist sin habilitet, besynderlig ved sine Vers, Comœdier, Carl den 12tes Levnets Beskrivelse og andre Skrifter er bleven bekiendt, begynder nu paa nye at komme i Renommée, i det under hans Navn er udkommen et Skrift: Elements de la Phi-

Philosophie de Newton mis à la portée de tout le monde. 1 Alph. 2 Ark og et Kaabberstykke. Verket er inddeelt i 25 Capitler, af hvilke det første handler om Lysets Egenskaber: hvorudi samme bestaaer, og hvorledes det os meddeeles, hvilket hand meener at komme fra Solens perpendiculaire eller næsten saadanne Straaler, som udbreeder sig i Luften, hvilket hand dermed beviser, at samme ellers om Natten, naar Solen er uden vores Horizont, maatte give, om ikke saa stort, dog noget Lys. Naar Hr. Voltaire pag. 20. fremdeles vil vise, med hvilken utrolig Hastighed Lysets Skin bevæges, betiener hand sig af Hr. Römers Demonstration, som ved Experimenter haver befunden, at i en Tid af 7 til 8 Minuter Solens Skin kommer til Jorden. Dog synes det, at Hr. Voltaire ikke i alle Ting med Hr. Newton er eenig, ey heller allevegne følger hans Principia.

Hertil følger Continuation.

Haag.

Her sælges i Bogladerne en Tractat kaldet: Traite de la communication des ma-

maladies, & des Passions, avec un essai, pour servir a l'histoire naturelle de l'homme. in 4to. 15 Ark. Auctors Hensеende med dette Verk er at vise, hvor skadeligt det er, at ikke enhver Moder opammer sit eget Barn, thi hand meener at Moderens Melk kommer bedre overeens med Barnets Natur, og derimod, at endog Børnene med en fremmed Melk kand tildrage Tilbøjelighed til adskillige Laster, f. E. Drukkenskab, Letfærdighed. etc.

Frankerige.

Paris

Nyelig er her udkommen et Skrift: Discours sur les ancres; Piece qui a empartee le premier des Prix, proposer par l'Academie Royale des sciences pour l'année 1737 par. Mr. Jean Bernoulli Docteur en Droit. in 4to 4 Ark og tre Kaaberstykker. Forfatteren haver særdeles beflittet sig paa at besvare det første fremsatte Spørsmaal, hvilken der er den bequemmeste Skikkelse til Ankere, saa og det tredie, paa hvad Maade Ankere best kand proberes. Det

fer-

første angaaende, da examinerer hand derved endeel Omstændigheder, om hvorledes de best kunde hefte i Grunden, holde fast uden Fare for at brydes eller krummes. Til at prøve Ankerne giver hand et Forslag, at mand skulde lade et lidet Ankere forfærdige, og ved Enden af samme applicere noget tungt, og samme forøge indtil Touvet brister, da siden ved Proportions-Regelen letteligt findes, hvor stort Anker et hvert Skib udfordrer.

Italien.

Venedig.

Her er under Pressen: La Geometria Civile, legale ed aritmetica. I denne Bog skal findes 1) en nye Maade at maale alle Længder, Breeder og Høyder, saa og samme at tegne og afbeele. 2) en compendieux Maade at udmaale Øer, Havne og Bugter. 3) en gandske nye Invention, til at applicere Reigningen, uden at have noget ret Begreb om samme, eller at kiende Tallene. Liebhaberne af Mathematiqven ville, uden Tviil, meget længes efter at see disse nye Inventioner.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 3.

Den 15 Januarii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 21 Dec. blev paa Collegio Mediceo af Roberto Stephano Henrici holden een Disputation de Salubritate Aëris Havnienſis.

Continuation af det Danſke Bibliotheqve.

Udi No. 51. af diſſe Tidender for neſt afvigte Aar findes ſidſte Extract af de Danſke Samlingers 5te Stykke, ſom indholdt nogle Efterretninger om Col-

legio Hunniano. Den siette Afdeeling udi bemeldte Samlinger, forteller adskilligt om en Maria Psalter-Bog, forfattet udi Danske Vers, og fuld af synderlige Indfald og Fabler, hvormed de Papistiske Geistlige vidste at forgive de Tiders Christne. Bogen skal være skreven af en Præst til St. Albani Kirke udi Odensee, Aar 1469, men trykt Aar 1515 til Kiøbenhavn ved Paul Ræff, Canonicus sammesteds, hvilket sees af Bogens Slutning, som udi denne Samling er anført. Titulen er denne:

Hær begynder en mögh3 nyttælig Bog paa Danskæ, om Jomffrw Marie Rosenkrant3: och deff Bröderſckaff. Swo wæl Klærckæ ſom Ligffalk til Vnderwiſſning och Salighet. Och then Latinæ ſom her i blant ſættes: hwn formindſcker inthet aff Myeninghen. Men at Klærkenæ ſcullæ widhæ at findhæ ſwodanæ Hiſtorier uti Sckrifften.

Udi Fortalen gives for, at Jomfrue Maria fra Verdens Begyndelse har været dyrket, og til Beviis derpaa anføres een Hiſtorie om Iſraeliterne i Ørken, nemlig: at de ſamme af Dievle,

Spø

Spøgelser, Slanger, Trolde bleve plagede, havde de raabt til Gud om Hielp, men dennem var bleven svaret:
The sculdhæ them giffuæ i hennes Wold hwn sculdhæ them frelsæ aff Mödhæ.

I deres Fodspor havde siden traad Propheterne, Apostlerne, Eremiterne, Præster og Enker, hvilke alle havde dyrket Jomfrue Maria. Men dette nogen Tiid var bleven forsømt, indtil samme igien ved et i Cölln indstiftet Societet blev i Stand bragt; samme Selskab blev med mange Ablaß-Breve af Paverne Sixto VI. 478, Innocentio VIII, Urbano IV, og til sidst af Concilio Avionense forsynet og confirmeret.

I Fortalen, som er en Viise, legges paa Jomfrue Maria en u-endelig Roes, hun kaldes Jesse Roed, Paradiises Port &c.
Sampsonem mwnæ hwn spæghæ judic.
XIII.
Amon mwnæ hun hænghæ ladhæ hest.
XI.

I Noterne, som denne Samlings Auctores giøre, meldes vidtløftig hvad Oprindelse denne Mariæ Rosenkrantz,

Psalterium, eller (som det nu kaldes) Paternoster-Baand haver, og i hvad Estime det haver været. Den som først bragte dette Mariæ Psalter i Brug, var en Spansk Munk ved Navn Alanus.

(Videre skal følge her næst efter)

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Een Hollandsk Commandeur kom med sit Skib der forbi, og da Coloniets Folk komme til ham om Bord, gik hand i Land med dem, besaae deres Anstalter, forundrede sig høyligen over deres venlige Omgiengelse med Grønlænderne, og vilde neppe troe at de Vinteren over der i Landet havde kundet subsistere. Denne Commandeur sagde, at dette var hans 13de Reyse paa Grønland. Ved denne Leylighed gieres en artig Reflexion om den Grønlandske Handel; Thi imedens Coloniets Folk vare om Borde hos ham, kom en Koene-Baad (en stoor Grønlandsk Baad) til ham for at handle, da de med Forundring maatte see, at hand i en halv Time fik flere Vahre af dem, end de Danske havde faae

faaet i ald den Tiid de havde været der i Landet; Aarsagen dertil siger Hr. Egede, at være denne, at Hollændernes Vahre stode dem bedre an, og de kunde have samme for bedre Kiød. Coloniets Kiøbmænd reyste imidlertid omkring for at handle, da Præsten mestendeels var med, deels for at lære Sproget, deels for at give dem en almindelig Underviisning om GUD, saa vidt hannem mueligt var. Ellers syntes det at give noget Haab, at de syntes at have et slags Fortroelighed til Præsten, thi saa ofte de komme til Colonien, spurte de først efter ham. Sidst i Majo var imellem Præsten og de øvrige en Dispute, thi de ved Coloniet Vinteren over blevne Skibe vilde nu reyse hiem, og de Folk, som vare destinerede at blive tilbage, vilde der ikke blive paa et løst Haab, hvorved Præsten faldt i en stoor Fristelse, enten hand med sin Familie skulde blive i Grønland tilbage, og Coloniet saaledes ophæves, eller hand nu sandske skulde forlade Grønlænderne, for hvis Skyld hand saa meegen Møye, Nød og Fare havde udstaaet, for hvil-

ket Skyld hand havde forladt saavel Embede som Fædrneland, til hvis Omvendelse hand daglig saae større Haab, ved det hand, og særdeeles hans Børn, efter haanden begyndte at lære Sproget. Derfor lood hand Raadet samle, og paastod at Skibet, det længste mueligt var, maatte ligge i Landet, men som der var knap Tiid paa Proviant, betingede hand endelig af dem, at 6 Gemeene skulde blive i Landet hos ham, og dennem noget til Føde efterlades, saa at Coloniet med hans Familie havde kommet til at bestaae af 12 Personer. Her maae erindres noget om Grønlændernes Maade at begrave deres Døde. Da nogle af Coloniets Folk vare henne paa Øerne, at søge efter Brænde, fandt de ved nogle ode Grønlænder-Huuse 3 à 4 døde Menniſker, som i denne Vinter vare døde; De samme laae i en liden Hytte eller Hule, og var sømmelig henlagt med Klæder af smukke beridde Rinsdyr-Skind overdekket, indsvøbt og vel forvarede. Ellers haver mand tilforne, ved de Dødes Graver, som de opsætter af Steen, fundet adskilligt af den Dø-

des

des tilhørende Reedskab, saasom hans Baad, Pile og andre smaa Sager, med hvilke de Efterlevende ikke vil befatte sig, saasom de for et død Menniskes efterladte Sager have stoor Afskye, og holde sig for ureene ja ulykkelige at være, om de røre ved noget som en Død tilhører. Endskiøndt nu Præsten med sin Familie havde besluttet at blive i Landet, kom en nye Besværlighed, som billigen kunde have skrekket ham derfra, nemlig: Hand fik underhaanden at viide, at de 6, som vare befalede hos ham at forblive, havde besluttet ved næste Foraar, naar Hollænderne ankom, at tage Chalouppen og hemmelig reyse bort. Den 6 Junii lood hand Raadet atter sammenkalde, for med dem at conferere, hvor længe mand i det allerydderste kunde blive, for at oppebie Skibe fra Fædernelandet. Mens hans Modsigelse u-agtet, blev besluttet, at Skibene skulde være klar og seylfærdig efter 14 Dages Forløb. I ald denne Nød og Fristelse var hans største Trøst, at hans kiære Hustrue, som med god Villie hidindtil saa troelig havde fuldt ham i saa mange Gienvordighe-

der, nu daglig opmuntrede ham til Bestandighed, hvilket ikke var en liden Troest. Endog da hun saae at Kiøbmanden indpakkede Compagniets Gods, og alle de andre lavede sig til Reysen, sagde hun: at de giorde forgiæves Arbeyde, thi GUD vilde visselig beskiæmme deres Vantroe, og at de kom til at tage op igien, hvad de nu lagde need og forvarede.

(Videre hernæst)

Tydskland.

Halle.

I Bauers Boglade er at bekomme: Christ. Lud. Schlichter, Hist. S. & Antiqu. P. P. O. & Alumnor. Ephori de mensa facierum, eiusque mysterio, libellus singularis, cum tabula ænea, & indicibus necessariis. Accedunt vindiciæ crucis, panibus facierum impressæ, nec non phraseos Paulinæ, καθ' ἅπαξ. Hebr. VII. 27. 4to. 12 Ark. Auctor lover at giøre en tilstrækkelig Forklaring om Skue-Brødenes Bord, saa og om den hemmelig Betydning, som Jøderne altiid i samme have søgt. Auctor bruger i denne Bog samme Orden, som hand i sit for-

forrige Skrift om Skue-Brødene haver brugt, undtagen at hand i dette betiener sig af større Korthed, dog med denne Undskyldning, at hvad her fattes i den anden Bog kand findes, efterdi Materierne meget komme overeens. I at skrive om den hemmelige Betydning, som dette Bord haver haft, gaaer hand Middelvejen, saa hand ikke aldeles negter den, ey heller med andre derudi søger at begribe ald Visdom. I det 1ste Cap. handler hand om dets Navne, i det 2det og følgende om dets Materie, Dannelse, Deeling, Situation, Skiønhed og Hensigt. I det hosføjede Appendix viser hand imod Joh. Georg Michaëlis, hvorledes Pauli Tale κατ' ἡμερην skal forklares, saa og om Skue-Brødenes Bord med et Kors var betegnet, til et Forbillede paa Christi Korsfæstelse.

I Jena

haver Mag. Fischer paataget sig at udgive den berømte Spaniers Anton. Alphonsi de Sarrasa (hvilken Leibnitz og Wolff saa høyt admirere) hans Tractat, som kaldes: Ars semper gaudendi. Af hvad Værdie denne Bog er, kand skiønnes af

den Approbation, som den bekommer af saa berømte og fornuftige Mænd. En reysende Grækisk Abbed Theocletus Polyides haver 1736. i Latinsk og Tydske Sprog ladet udkomme en Bog: Die heil. Posaune des Glaubens, der Apostolischen, algemeinen, heiligen und rechtgläubigen Orientalischen Kirche Christi, zum Dienst vieler frommen und gotseligen Männer in Europa von unterschiedenem Stande, die eine genauere Erkentnis unsers Glaubens zu haben glauben, wie auch zum gemeinen Gebrauch und Nutzen unserer Griechischen, als auch anderer Christen ans Tages-Licht gestellet von Theocleto Polyide, Abt zu Polyanien in Macedonien, und Archi-ecclesiarcha in sancto monte, 1736. For i Bogen staar hans Kaabberstykke, dernæst en Aftegning paa det Bierg Athos i Macedonien, paa hvilket ere 24 Grækiske Klostere. I Fortalen viser hand hvad der haver givet ham Anledning til dette Skrift, og tillige erkiender og berømmer de Velgierninger, som hand af adskillige Stands-Personer i Europa haver annammet. Dernæst opreigner hand endeel Spørsmaal,

maal, som lærde Theologi her have giort ham, og hvorledes hand samme har besvaret. Skriftet selv bestaaer af 3 Bøger, og er som et Systema af den Grækiske Religion.

Dresden.

Videre Continuation af D. Abichts Prælectioner om den nyere Philosophie.

Endskiont nu D. Abicht haver tilstaaed, at bemelte Meening efter hans Tykke med Theologien og Skriften nærmere overeensstemmer, saa kand hand ey negte, at jo samme i visse Tilfælde er ey tydelig nok, og haver mand saa vel paa den, som paa andre Hypotheses noget at udsætte, dog ikke nær saa meget som paa den Leibnitziske og Wolffianske. Naar D. Abicht fremdeles vil tale om Verdens Skabelse, begynder hand med en liden Fortale, hvorudi hand roeser Hr. von Leibnitz for hans meget store Erudition, men hand havde den Feyl, som gemeenlig henger hos lærde Folk, neml: at de henge alt for hart ved den Meening, de engang havde antaget. Saadant viser hand i særdeleshed om Leibnitzii nye Meening, at Gud af adskillige Verdener,

ner, som hand forud havde seet at være muelige, havde udvaldt den beste, hvorved hand anforer den skarpsindige Fontenelles raillante dog artige Raisonnement om denne og nogle andre Leibnitzii Meeninger. Prælectionerne selv forestiller i 78 Thesibus kortelig, dog i en god Orden og Sammenhæng, det fornemste og betydeligste, som om Skabningen kand raisonneres. I de 6 første bevises, at Gud er et ævigt og u-endeligt Væsen, hvor vidt vores Fornuftes Begreb strækker sig om Ævigheden? at Gud i Tiden efter sin egen frie Villie haver skabt Verden af intet, og at dends Orden og Vedligeholdelse alleene er en Virkning af hans allerhelligste Velbehag. Fra den 7 Thesi indtil Enden igiendriver hand dem, som denne Materie enten imodsige, eller fra Sandheden fare vild, og imod deres Indvendinger sin Meening forsvarer. Saaledes viser den 7de til 10de Thesis, hvor ufornuftig de handle, som 1) holde for at Materien er ævig, og saaledes negte Gud den samme at kunde skabe, og at hand alleene havde virket i Materien, som Siælen i Legemer.

met. 2) De som foregive, at vel alle Ting af intet er fremkommen, men uden nogen virkende Aarsag. 3) De som sige, mand kand ikke begribe hvorledes det er mueligt, at et allmægtigt Væsen af intet havde skabt alle Ting. Og paa den Maade igiennemgaaer hand adskillige Meeninger, som baade gamle og nyere Philosophi have haft herom, indtil hand i den 25de Thesi begynder at angribe Hr. von Leibnitz og hans Forfægter Hoff-Raad Wolff. Deres Meeninger og tilforne uhørte Betænkninger examinerer hand i det følgende, men som de paa begge Sider brugte Philosophiske Talemaader, og Metaphysiske Termini endnu ikke i det Danske Sprog kand exprimeres, kand Læseren finde bedre Fornøyelse i at læse Originalen.

Nederlandene.

Amsterdam.

Continuation af Voltaires Elements de la Philosophie de Newton.

I det andet Capitel kommer hand frem med en nye Meening, som vel ikke lettelig nogen fra ham havde ventet. Mand ha-

haver hidtil over alt meent, at Lysets Straaler naar de indfaldte paa et hart og tykt Corpus, strax vigede tilbage, og det des meere ordentlig og med des meere Kraft, jo glattere saadant Corpus var, jo meere det toog imod samme Straaler. Men alle disse Raisonnements ere efter Voltaires Meening aldeles falske og ugrundede; hand tilstaaer, at Straaler som falde paa et Speil vel kastes tilbage, men alleene i det de berøre det yderste af Speilet, men icke ved det de igiennem Speilet røre ved det underlagde Qvægsølv, saa at, efter hans Sentiment, det er indifferent enten Qvægsølvets Pori vare smaa eller store, faa eller mange. Hand bruger endeel Raisonnemens til dermed at bevise sin sælsomme Meening (etonnant paradox, som hand selv kalder den,) men hvor vidt hand derudi vil finde de Lærdes Approbation, skal Tiden lære. Her skal alleene, for at undgaae Vidtløftighed, Opskriften af hvert Capitel blive indført i næste Continuation.

Frankerige.

Paris

Nyelig er her udkommen: Projet de

la nouvelle collection des Historiens de France, in 4to. 1½ Ark. Dette vigtige Foretagende om at give en fuldkommen Samling af dem, som have skrevet den Franske Historie, er af adskillige lærde Mænd begyndt, men formedelst adskillige Forhindringer endnu ikke bleven udført. Petrus Pithœus begyndte ved Slutningen af det 15de Seculo derpaa at udgive de beste Franske Historie-Skrivere, saavel de som hidindtil vare trykte, som de øvrige, hvis Skrifter endnu laae skiulte in MSto, og udkomme Ao. 1586 og 1596 Prøver af hans Arbeyde. Efter ham begyndte 1635 Andreas du Chesne, og udgav et Forslag om en endnu større Samling, som skulde bestaae af 13 Folianter, og indeholde Frankrigs Historie indtil Henricum II. Af dette store Verk ere de to første Volumina udkomne 1636. De to næstfølgende 1641. efter hans Død, og det 5te 1649. ved hans Sons Omsorg for Dagen. Anno 1676 lood den berømte Colbert sammenkalde adskillige lærde Mænd, som skulde raadslaae paa hvad Maade dette du Chesnes Forslag kunde bringes til Fuldkommenhed.

hed. Men adskillige Forhindringer, og besynderlig du Canges Modsigelse giorde, at Ministrens Forehavende ikke blev fuldbyrdet. Ligeledes gik Telliers Forsæt over styre, endskient Louvois paa alle mueelige Maader ham derudi soutenerede. Mabillon, som uden disput til dette Verk var best voxen og bequem, temporiserede med en stor Contenence, og undskyldte sig, at hand ikke havde Kræfter nok til saa stoort et Verk. Da Hr. Daguesseau antraaede Cantzlers Embede, var det een af hans første Bekymringer, at bringe dette Verk i Stand; Og som hand selv præsiderte i de derom anstillede Forsamlinger, bragte hand det endelig derhen, at et Forslag blev approberet, hvilket P. le Long paatoog sig at udføre, men da hand dertil allerede havde sanket en stor deel behørige Documenter, døde hand 1721. Nu til sidst haver Dionysius Sammarthanus, Præpositus Gener. Ord. Sti. Mauri, erholdet af Ministerio, at det maae være hans Congregation tilladt, at paatage sig dette Verk at udføre, som saa ofte har været begyndt, men ligesaa ofte er bleven afbrudt.

Med første skal følge Continuation.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 4.

Den 22 Januarii 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Continuation af det Danske Bibliothecque om Mariæ Psalter-Bog.

Om bemeldte Munk Alano fortælles, at da hand 17 Aar havde været fristet af Diævelet, aabenbarede sig omsider Jomfru Maria for ham, Aar 1470. om denne Aabenbarelse siges:

Hwn bad han sculdhæ henneæ Psalteræ gömæ
At predickæ och læssæ hannum ey forglömæ.

D Frem-

Fremdeles:
Hwn lagdhæ hannum ſtrax vp til ſyt bryſt thnn hiñelskæ dwg war j hannum kryſt och ſpreddes i hannum ſwo widhæ
At allæ the lemmer i kroppen ſtood tran öffuerſt hanſſ hoffu; och til hanſſ food gaffues ſödmæ i famæ tidhæ.

Hun giorde af ſit eget Haar et Baand, ſom hand ſkulde bære paa Armen hende til Ære. Hun underviiſte ham om Pſalter-Baandet, hvorpaa ſkulde være 150 ſmaa og 15 ſtore Steene. Til ſidſt, efter at hand paa mange Stæder havde prædikket om dette Paternoſter Baands ſtore Kraft, aabenbarede ſig Maria atter, viiſte ham JEſum og alle Helgene, giorde ham ſtoor Ære og takkede for havde Umage. Her paadigtes Mariæ urimelige og umaadelige Løfter til dem, ſom flittig læſte denne Pſalter. f. Ex.

Potius vellem demittere omnem ſanctitatem & honorem in celo: & habitare in terra in corpore ſuſtinendo omnes penas qvas in paſſione filii mei ſuſtinui: qvam peti qvod unus de pſaltibus meis devotis deberet damnari.

Der-

Derpaa opregnes adskillige Miracler, som ere giorde ved denne Rosenkrantz. f. Er. At en vild Biørn derved er dødet, og Djevelen af en besat Pige udrevet, saa snart det alleene blev forevist. Jødernes almindelige Omvendelse statueres i dette Psalter, og skal bevises af Isa. X. Osee. III. Sopho. III.

Dernæst haves en besynderlig observation. Notandum (skriver hand) Scdmm eusebium & columbinum in cronicis suis: quod deus per numerum septenarium omnia disposuerit. Sc3 septem planetas: septem dies. Sex dies operatus est: & in septimo requievit. Sic dicunt mundum per septem milia annorum duraturum. Et Xpus s3m eos ornauit ecca3 VII. sacramentis & VII signaclis.

Christi Dom skal, efter hans Meening, skee i Josaphats Dal:

I Josephat3 dal sætther han syn stool.

De ugudeliges Klage ved Dommen begynder saaledes:

Jodut owii for ewigt wee
For ieg scal hælffnedes grwmhed see. &c.

Til det Ord Psalter gives en artig Derivation: Det skulde nemlig komme af

at (ſalthæ) ſalte; thi ligeſom Maden imod Forraadnelſe bliver ſaltet, ſaa bliver og deres Siæle, ſom flittig læſe denne Pſalter, ſaltede mod Synden, og ſaaledes imod Guds Vrede og den ævige Død bevarede.

At ſalthæ: th3 ſighes at wæræ eth ord
Som hwer mand maa forſtandhæ
Thnn mad ſom ſætthes for folck paa bord
Och frælſer aff hwnghers wandhæ.

Swo ſalthes theres ſiælæ aff ſyndzens nöd
Som willæ thnnæ pſalteræ nydhæ
Bewares och fran thnn ewighæ död
Tog the tiith mod gud brydhæ.

Til Slutning af det 17 Cap. ſiges:

Swo frælſes the allæ i dödtzens ſtwnd
Som læſſæ thnnæ pſalteræ m3 theres mwnd
I bognn och ladæ thmm ſckriffæ.

Continuation af Hr. Egedes Relation om Grønland.

Hvorledes Præſten kom ud af denne Friſtelſe, kand ikke bedre end med hans egne Ord beſkrives: Efter at den gode Gud længe nok i ſaa Maade havde proved og friſted mig, beviiſte hand omſider,

sider, at hand var deres Tillid, som haabe paa ham; Thi der jeg den 27 Junii om Aftenen gik meget bekymred til Seng, og laae og talede med min kiære Hustru om vores i-værende slette Tilstand, hvorudi hun dog alt trøstede mig, kom een af Folkene, som var oven paa Bakken eller Højen, for at see ud, og holde Vagt, løbende, og forkyndte os, at hand saae et Fartøy kom roendes Norden fra, og troede, at det var vores forventendes Skibs Folk, thi hand hørdte dem tale Norsk. Min Sorrig og Ulyst blev hastig omvendt til Glæde og Fornøyelse, da Baaden kom til Landet, og man fik at høre, at den var fra vores Fædernelands Skibe, som vare to i Selskab, og vare forfaldne i tyk Taage to Mile Norden for Colonien, og havde allerede ligged der i 8 Dage for slemt Vejr. Ja hand saae endog, at Compagniet (da hand ey uden Aarsag frygtede at samme skulde blive ophævet) var end meere villig til dette Dessein at fremme, hvilket de udviste ved at sende 2 Skibe med Proviant og andre fornødne Sager. Saa blev og Hr. Egede med Brev fra Missi-

ons-Collegio forsikkret om, at Hans Kongl. Maj:st. var allernaadigst intentioneret for den begyndte Grønlandske Missions Fortsættelse. Dette Aars Sommer over gjorde hand adskillige Reyser ind i Landet, og saavidt Sprogets Ukyndighed og Levligheden vilde tillade, underviiste Indbyggerne i Guds Kundskab. Særdeles er det, at hand ofte af dem blev anmodet, at hand skulde legge Haand paa deres Syge, og bæse paa dem, da det er venteligt, at deres Indbildning haver giort den største Virkning. Imidlertid i slige Tilfælde henviiste hand dem alle Tider til den almægtige Himmelens og Jordens Skabere, som alleene kunde hielpe dem. Den Sygdom som meest der i Landet incommoderer dem, er Skiørbug, men Landet er derimod med den Urt Cochlearia vel forsonet, som er det sikkerste Lægedom imod samme Syge. Hidindtil havde de ikke funden nogen Spor eller Rudera af de gamle Norskes Baaningspladser paa Grønland, men nu da nogle unge Grønlændere besøgte dennem, lunge de at vide: at omtrent 3 Dages

Rei-

Reise Østen fra dem, inde udi det saa kaldede Baals-Revier, var at see et stort Steen-mured Huus, som for langsommelig Tid, efter deres Fædres Beretning, skulde være opbygd af Kablunakker, (saa kalder de os og andre fremmede Nationer,) men de som det havde opbygd, vare for længe siden hendøde, saa der var alleene her og der at see de Pladser, som de havde boed paa, og nogle forfaldne Jord-Hytter. At forfare Sandheden herom, var paa denne Aarsens Tid ikke Lyelighed til, men blev dog siden af mig saaledes i alle Maader befunden. Ved Slutningen af Aaret 1722. lode 2 unge Grønlændere sig overtale til at blive hos Præsten, hvilket kom meget vel tilpas, at hand og hans Børn saaledes kunde lære Sproget, siden det falt dem utaaleligt formedelst Stank og Ureenlighed at holde ud i Grønlændernes Hytter. Det er ellers endnu i frisk Minde iblant Grønlænderne, om de trende Qvindfolk, som i Høyloflig og Salig Ihukommelse Friderici III. Tid blev ført fra Grønland, hvilket os af de tvende hos os værende Grønlænder blev fortalt.

De vidſke og at nævne dem ved Navn, at de heedte Kabelau, Sigoko, og Gunelik, af hvilke den ene ſkulle have været en gammel Kone, men de andre to Piger. (Heraf ſkal følge videre hernæſt.)

Tydſkland.

Kiel

Hr. Cancellie-Raad og Profeſſor Joh. Zach. Hartmann vil efter fornemme Venners Forlangende, med første udgive: Samlung derjenigen Tractaten und Diſputationen, welche von dem Einlager und deſſen Recht handeln, til hvilken Hr. Joachim von Friccius Kongl. Cancellie- og Regierings-Raad i Glückſtad vil hosføye en Tractat, ſom hand har elaboreret, men endnu ikke er udkommen, kaldet: Unterſuchung der Frage: Ob nach der Schleswig Holſteiniſchen Rechten die Haltung des Einlagers von dem Schuldthurm und andern Strafen befreie? Imgleichen einige Anmerckungen über dasjenige, was in Königs Chriſtiani V. Geſetzbuche vom Einlager verordnet iſt. Bemeldte Hr. von Friccius blev ihenſeende til ſin grundige Videnſkab i den

den Danske Lov og Ret 1736 in Jubileo af Facultate Juridica i Kiøbenhavn erklæret Doctor Juris, og lyder Ordene derom af det ved samme Promotion udgivne Programmate saaledes: Nos, qvibus insignia viri generosi atque consultissimi in omnibus juris partibus studia, & de jure imprimis Slesvicensi atque holsatico excolendo ornandoque merita multis documentis atque testimoniis sunt perspectissima, dignum conveniensque iudicasse tantam virtutem nostris quoque adiungere.

Leipzig

Her er ved Trykken udgiven: A. Persii Flacci Satiren aus dem Lateinischen übersetzt und mit Anmerckungen erleutert. Diesen sind vorgesetzt 1) Plutarchs Abhandlung wie man die Poëten lesen solle? aus dem Griechischen übersetzt. 2) Eine Abhandlung von der Satyrischer Poësie der Griechen und der Satyre der Römer, von Joh. Daniel Heyden, Phil. & S. S. Theol. Cand. in 8. 18 Ark. Da Forfatteren læste den Tydske Version af Persio, som Joh. Sam. Adam 1674. til Dresden

havde udgivet, forsaam hand strax at den ikke kom overeens med disse Tiders Poësie, at hand havde ladet meget løb ind iblant, som ikke fandtes i Texten, ey heller altid troffen den rette Meening. Dette har givet M. Heyden Anledning til at udarbeyde denne Oversættelse, som skal være frie for ovenmeldte Feyl. Dog maae hand tilstaae, at endnu mange Feyl vare tilbage, hvilke hand endnu ikke havde kunde forandre. Hand haver holt det for unyttigt og umueligt, at udføre de Latinske Vers i lige saa mange Tydske. Hand haver ved dette Arbejde betient sig af Casauboni Edition 1615, og af samme ladet Texten trykke hos sin Oversættelse, at mand om den samme des bedre kand skienne. Hand haver imidlertid ofte betiens sig af Tarterons Franske Version, som sidst til Paris er udkommen 1729. Ved Skriftet findes Persii Levnets-Beskrivelse, og ved hver Satire dends Indhold. I Anmærkningerne forklares adskillige vanskelige Steder, og haver hand derover adskillige Betænkninger. De tvende Tractater om

Græ-

Grækernes og Romernes Satire, ere de beste i sit slags, og som det er en rar Materie, er det vel giort, at samme paa Tydskere udgivne, saa de endog af dem kand læses, som ikke forstaae de andre Sprog.

Konigsberg

Her er trykt en Samling af adskillige Preussis. og Polske Medailler og Dalere, som ved adskillige Leyligheder ere slagne, og med stoor Flid og Bekostning samlede af Hr. Henr. Lübeck, Raadmand i Konigsberg. Hvilke i deres rette Orden ere forestillede, og beskrevne af M. Gottf. Bernh. Casseburg, in 8vo. 6 Ark.

Marburg

Hr. Nic. Wilh. Schröder haver foretaget sig med det første at udgive een Prøve af Bibelens Oversættelse i det Tyrkiske Sprog. Thi efterdi 2 Codices af de 5 Mose Bøgers Oversættelse, som meget net vare skrevne, hans Fader vare til Hænde komne fra Amsterdam, hvorhen de fra Constantinopel vare overbragte, har hand merket, at ey alleene denne Oversættelse i een artig

Skri-

Skrive-Maade var forfattet, men endog at den var saa accurat, at den næsten overgik alle hidindtil i Trykken udgivne Orientalske Versioner. Hand derfore ved Trykken lod publicere de 4 første Capitler af 1ste Mose Bog, og derhos en Latinsk Oversættelse, nogle Anmærkninger, samt et Lexicon paa Tyrkisk og Latin.

Nürnberg

Her er at bekomme i Bogladerne til fals: Einleitung zur Medaillen- oder Müntz-Wissenschafft, zum Unterricht für diejenigen welche zu einer gründlichen Erkenntniß so wohl der antiquen als modernen Münzen gelangen wollen, nach der letzten Pariser Edition, welche durch den Herrn Autor wieder übersehen, verbessert, und um ein merckliches auch mit gantz neuen Entdeckungen in dieser Wissenschaft, vermehret, aus dem Französischen ins Deutsche übersetzet, und mit dazu gehörigen Kupfern versehen. 8vo. 1 Alphab. 9 Ark 11 Kaabberstekker. Dette Skrift er en Version af P. Joberts Tractat, som

forf

først 1692 er udkommen under den Titul: La science des Medailles. Ao. 1695 blev den af M. Chr. Junker i det Latinske Sprog oversat, og kaldet: Notitia rei nummariæ. Siden haver mange længtes efter at see den paa Tydsk, helst da Auctor 1716 udgav en nye meget formeeret og forbedret Edition deraf.

Strasborg

Her er udkommen en Bog med Titul: La theorie & la practique de la coupe des pierres & des bois, pour la construction des voutes, & autres parties des bâtimens, civiles & militaires, ou Traité da stereotomie à l'usage de l' Architecture; par Mr. Frezier, Chevalier de l' Ordre militaire de St. Louis, Ingenieur Ordinaire du Roy en Chef à Landau. Tome II. 4to. 2 Alph. 19 Ark. 32 Kaabberstykker. Derudi gives Tommermænd, Muurmestere &c. fuldkommen Efterretning om rette og skiæve Vinkler, om allehaande Velvinger, hvad heller samme ere cylindriske, coniske, Sphæriske, eller af irregulaire Figur. Ved hver Side ere hos føyede lærde og nyttige Anmærkninger.

Over

Over alt sees at Auctor har bestittet sig paa at være tydelig, saa at endog de som ikke have studeret Matheſin kunde fatte hans Meening.

Nederlandene.

Amsterdam.

Continuation af Voltaires Elements de la Philoſophie de Newton.

Det 3die Capitel handler om Lysets Egenskaber og dets Forandringer; Det 4de om Menniskens Øyne, og hvorledes Tingene derudi foreſtilles; Det 5te om Speyle, og hvorledes Mathematici derom raiſonnere, hvilkes Raiſonnement hand dog ikke agter at være tilſtrækkelig. I det 6te Cap. taler hand om det Begreb vi have af en Tings Vidde, Størrelse, Figur og Situation. Det 7de 8 og 9de handle udførligere om Lyset og dets Kraft. Det 10de om Atomis. Det 11te og 12te om Regnbuen. Det 13de om Lysets Virkninger. Det 14de om den Overeensſtemmelse der er imellem de 7 fornemſte Farver og de 7 Toner i Muſiqven. Det 15de om og Lysets Straaler have nogen

gen Vægt. Det 16de om samme imod Cartesium, hvortil henhører det 17--22 Cap. &c. hvilket kand være nok til at giøre sig en Idee om denne Tractat.

Leyden

Hos Boghandler Abr. Kallewier er udkommen: T. H. van den Honert, S. S. Theol. Doct. ejusdemque Facultatis, ut & Antiquitatum Hebraicarum, Professoris ordinarii, Dissertationes Historicæ: 1) de creatione mundi; 2) de situ Edenis, & horti, quem Deus ipse ea in regione plantavit; de lingua primæva, ejusque propagatione, atque inde natis variis ac multiplicibus dialectis: Secundum narrationem Mosis Genes. Capp. I, II, X, & XI. Addita est dissertatio inauguralis, de necessaria, ad recte interpretandum scripturam sacram, Antiquitatum Hebraicarum cognitione.

Haag.

Her kand i Bogladerne bekomes: Dissertation physique sur le flux & reflux de la mer, & sur d'autres sujets, par Mr. Roubaix de Turcoin, publié par M. Dury de Champdore, Ingenieur des Camps & des armées de leur Hautes Puissances les Etats

tats Generaux des Provinces unies. in 8vo. 8 Ark. Auctor var i sinde at udgive dette Verk med en fuldkommen Introduction til Politica og Hydraulica; men som hand ikke fra Ungdommen havde studeret, lood hand det derved forblive, og imidlertid beflitter sig at være Publico til Tieniste.

Frankerige.

Paris

Continuation af Projet de la nouvelle Collection des Historien de France.

Disse Benedictiner-Munke af Ordine Sti Mauri, som ved adskillige saadanne Samlinger at udgive have giort sig berømte, have nu allereede udgivet den 1ste Deel af dette deres Arbejde, med Forsikkring, at den anden inden kort Tid skal følge. Af gamle Grækiske og Latinske Skribentere gives forud en tilstrækkelig Notice om det gamle Gallien, og blive Skribenternes Ord in originali med Version anførte, saa og hvad af nyere Skrifter her udi til Oplysning kand tiene. Cæsaris Beger de bello Gallico blive heelt indførte. For ved dette Verk findes en tilstrækkelig Chronologie.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 5.

Den 29 Januarii 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

Ved dette Rosarium findes hosføyet 2de gamle Danske Tractater, den første med denne Opskrift:

De creatione rerum

Hær begyndher en lidhen Bogh, hwilcken ther tractherer och vndewiis m3 stor Löst hwarled3 GUd Fadher aff förstha Begyndelsæ haffuer alting sckapt. Och

huarledz Dieffuelen hand delwegh woræ førsthæ Foreldernæ Adam och Euam. Mz en subtilig Forklaring: huarledz forbeneffndhæ Adam och Eua the bleffuæ urdreffnæ aff Paradis straxeffther Syndhen. Och hwad Plagher thmm sidhen offuergick for Syndzens sckyld.

Denne Bog er fuld af urimelige Forklaringer, samt underlige og ugrundede Historier, hvorover mand saa meget mindre haver at forundre sig, som de Tiders Vanvittighed noksom er bekiendt, i hvilken den gemeene Mand fandt stoor Fornøyelse i Fabler, u-rimelige Fortælninger, opdigtede Miracler &c. De Geistlige derimod og særdeeles Munkene, hvis Fordeel det var at Lægfolk ikke kom til Sandheds Kundskab, men meget meere i deres Blindhed og Overtroe blive bestyrkede, arbeydede dagligen paa at optænke nye Historier, som vare meere urimelige end de forrige, og derfore af de Eenfoldige og Uvidende med en ærbødig Forundring, uden videre Eftertanke bleve imodtagne. Til Exempel paa saadant kand tiene nogle af denne Bogs Historier. Saaledes fortælles om Luci-

cifers Fald, at hand havde besluttet at sætte sin Stool i Østen (I östher wil jeg sætthæ min Stool, degligheræ er jeg end nogen Sool) men at hand derfore af Himmelen blev nedstødt med sine Engle. Af dennem vare nogle blevne i Luften, andre nedfaldne i Vandet eller paa det tørre Land, og paa samme Tid havde Gud skabt Helvede, Adam og Paradis. Om Eva fortælles, at hun vel blev tagen af Adams Side, men med denne Anmærkning:

Tog war hwn ey som Adam wiis,
thz scullæ i allæ widhæ.

Slangen, under hvis Skikkelse Diævelen forførte vore første Forældre, beskrives af en særdeles Skabning, nemlig: at den kunde gaae ret op, og havde Ansigt som en Jomfrue; Inter omnes bestias quas creavit dus Quoddam genus serpentum formavit: quod erecte gradiebatur: & caput virgineum habebat. In unum illorum deceptor: mille artifex intrabat: & per os ejus loquens: verba deceptoria mulieri enarrabat. Hoc dicitur in Speculo humane salvationis: in principio. Videre at Adam, skiønt

hand saae at Eva havde syndet, dog af Kierlighed til hende aad den forbudne Frugt, hvorfore dem til Straf blev paalagt: 1) At de altid skulde skamme sig. 2) At de skulde vige fra Guds Ansigt. 3) De skulde skiule sig med sig med Blade (Kooskelöff). 4) Lide Hunger og Tørst. 5) Adam mistede ald sin Visdom, saa hand derefter ikke vidste meer end en gemeen Bonde. 6) Træerne i Paradis holdt op at bære Frugt. 7) Fuglene ligeledes at synge. 8) De forhen tamme Dyr bleve vilde. 9) Jorden, som forhen saae behagelig ud og var vellugtende, mistede saadan Herlighed, og 10) Soolen mistede den 3die Part af sin Glantz. Saa fortælles og at Adam særdeeles blev paalagt: 1) Aldrig at lee. 2) Stedse at leve i Armod. 3) At gaae nøgen og barfoedet. 4) Aldrig at spise ved Bord eller sove paa nogen Seng. 5) At det i hans Tid aldrig skulde regne. Saadan Straf bliver og Eva tillagt, med den Advarsel, at om hun ikke var flittig med at spinde, skulde hendes Mand straffe hende derfore.

Al-

Altiid scal han legghæ ther paa Wind
At swichthæ thit ondhæ haardhæ Sind,
Eller i faræ baadhæ werræ;
Thu scalt arbeygdhæ mz Rock och Teen,
Eller han slaer sönder baadhæ Ryg och Been,
Om thu wilt hannum ey lydhæ.
(Videre skal følge her næst)

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Fra Begyndelsen af Aaret 1723. havde Præsten meere Omgiængelse end tilforne med Grønlænderne, i det hand efter haanden begyndte at lære deres Sprog, hvorved hand dagligen af deres Sager meere erfarede. Ved Leylighed at hand besøgte nogle Syge, bejamrer hand deres Elendighed, at de i deres Yderste havde saa stoor Afskye for Døden, og vilde saa gierne leve, efterdi de havde intet Got at haabes og trøstes ved. Deres Dumhed og Had mod Coloniet kand sees af deres urimelige Fortælninger, saaledes fortalte en om en Angekok, at samme udi en Nat i sin Konst var hen-

rykt, som hand sagde, til Himmelen, hvor hand saae slet ingen Spor eller Tegn til Bræsten, med hand saae der en gammel Kiærling bar et Kablunaks-Hoved i sin Haand, og en Hund saae og gnavede paa nogle Kablunakers Been ꝛc. Ligeledes mene de, at naar Maanen er borte for dem og ikke skinner, at den da stiger ned i Havet og paa Jorden, og tager Sælhunde og andre Dyr med sig op til Himmelen, for at æde; thi dend skal fordum have været en Kalal eller Grønlænder, som de fabulere, og ved en synderlig Occasion være skeed saadan Metamorphosis paa ham. Deres Kundskab om Planeternes Gang og Virkning er ellers ikkuns ringe, dog haver de adskillige Navne paa endeel kiendelige Stierner, saasom Voguen kalder de Tugtu, i. e. et Rensdyr; Nord- eller Aften-Stiernen Kaumarsok, i. e. een som er faren ud paa Sælhunds-Fangst, og kommer hiem af Søen igien, eftersom den synes at komme frem, og stige op af Havet. Killukturset er Syv-Stiernen, som har sit Navn deraf, at den synes ligesom at være sammenbunden, i det de staar saa nær hinanden,

med

med fleere. Om Vejr-Lyset, Nord-Lyset, som altid sees i klart Vejr over den gandske Himmel, have de den Indbildning, at det er de Afdødes Siæle, som løber omkring og spiller Bold med hinanden; hvilket er en Leeg for Ungdommen om Vinteren i Maaneskin. Og her af sees, at de have en fast Meening og Tanke om Siælens Udødelighed, enddog den er alt for kiødelig og fabel-agtig: thi de sige, at de Dødes Siæle har der et got Levnet, faae Vildt og Fangst nok, og leve bedre end her ꝛc. Angaaende de Norske Coloniers Undergang paa den Vestre Side af Grønland; da veed Grønlænderne og at sige derom, nemlig: At hine skal være overrumplede og ihielslagne af disses Forfædre, hvor endnu, til Almindelse, vises et Stæd, hvorpaa de skal have slaaes tilsammen, som og haver faaet Navn deraf, og kaldes Pisikstarbik, i. e. et Stæd, hvor mand skyder med Buer; Hvilket stemmer over et med hvad vi finde i de Islandske og Grønlandske Antiqviteter derom formældet, nemlig: At de Norske Indbyggere i Vester-Bygd allereede i det 14de Seculo var af Skrællingerne (saa

kaldtes de vilde Folk, som de Norske fandt for sig i Landet, og komme Norden fra) overvældiged og ihielslagne. Denne Berætning slap u-forseendes udaf en ung Grønlænder, hvormed de Gamle ikke var vel tilfreds, og talte ham til derfore, befrygtende, at Coloniets Folk igien vilde hævne det paa dem: Men der de lod dem forstaae, at de nok vidste det tilforne, hvorledes var passered. og fordi det var saa længe siden, tænkte de ikke meere der paa; derpaa gave Grønlænderne sig tilfreds og fortalte Coloniets Folk altsammen. Hvad Øster-Bygd er angaaende, da veed de paa den Vestre Side boende Grønlænder aldeeles ingen Efterretning at give derom, saasom der ey allene er en stor Distance der imellem, men end og Jis og anden Farlighed forbyder, at nogen Correspondence kand være dem imellem.

(Videre skal følge her næst efter)

Tydskland.

Rostok.

En ung Mekelborgisk Herremand, Georg Hinrich von Lehsten (som allerede i

sit

sit 13de Aar ved een under P. Burgmans Præsidio holden Disputatz distingverede sig) haver nu igien under Pr. Schmidii Præsidio med stoor Berømmelse holdt Dissertationem juris Gentium de jure ac limitibus inviolabilitatis legati hostilis. Denne Tractat er inddeelt i 3 Sectioner, af hvilke i den første hand begynder at forestille de Lærdes adskillige Meeninger om denne Materie; af hvilke nogle tage til Fundament Principalens Magt og Værdighed. I den 2den Afdeeling fremstilles deres Meening, som sætte Nødvendigheden til Grundvold for saadanne Legationer. Den 3die handler om dem som saadan Gesandternes Frihed derivere af en gammel Sædvane, og ligesom almindelig contract imellem alle Nationer. &c. Imidlertid slutter hand, at en Gesandt, som uden særdeles Tilladelse opholder sig i Fiendens Land, og fientlig kand angribes. Ved denne Disputation er ellers særdeles mærkværdigt, at Hr. von Lehsten derved af Fr. Grevinde S. E. O. von Bassevitz med følgende Vers er bleven gratuleret.

Ich will mir nicht den Kopf zerbrechen
Daß ich dir was zum Lobe dichte;
Wo edler Fleiß und Tugend sprechen,
Bedarff es meiner Worte nicht.

I Hamborg

er udkommen: Historia statutorum Hamburgensium, ductu Mich. Richey P. P. delineata & d. 7 Octobr. 1738. in Gymn. Hamburgensi examini publico exposita a Franc. Ant. Wagnero. in 4to. 17 Ark. Det første Capitel handler om Juris statutarii Hamburgensis Oprindelse og Fremgang. Det 2det om de Hamborgiske Loves Opkomst. Det 3die om adskillige editioner af bemelte Statutis. Det 4de om accessoriis til samme, og det 5te om de lærde Commentarier, som over disse Statuta ere skrevne. Skriftet er med stoor Flid samlet, og kand være et stort Bevis paa, at Auctor maa i slige Materier være vel belæst.

Helmstad.

Den 2den Deel af Hr. Joh. Lorentz Mosheims Theologia Morali eller om Sæderne, er nu og udkommen, og er den dediceret til Deres Maj. Kongen af Dannemark. Dette Skrift er formodentlig

del

det beste og udførligste i denne Materie. Denne Deel handler om Poenitence eller om de Midler ved hvilke et Menniske oversættes fra Natur- til Naade-Standen. Hvilken Afhandling Auctor deeler i 2de Partier, og forestiller i den første Omvendelsens Natur og Beskaffenhed, saa og at den uforbigiængelig er nødvendig. Det Ord Anger og Ruelse, som af de fleeste Menniser, endog Christne, saa løselig og uden Eftertanke anhøres, giver hand en tydelig og tilstrækkelig Beskrivelse paa, hvorved hand viiser, at dette saa vigtige Verk ikke forrettes ved Guds u-imodstaaelige Aldmagt, men alleene ved hans Naade. Derpaa beskriver hand de Ting, som høre til en sand Poenitence, og lærer at den bør begyndes med Hiertes Bedrøvelse, og Synderes Tilstaaelse, men endes og fuldkommes ved Troens Trøst. Videre viises, at Poenitence er ikke hos alle Menniser af en Beskaffenhed, men hos mange ikkun som en Overgang, som kun sielden paakommer, da dog om den skal noget udvirke, den bør ved de af Gud meddeelte Kræfter dagligen fortsættes. Derpaa op-

opregnes Poenitences rette Frugter, saa vel indvortes som udvortes, med denne Lærdoms Ypperlighed, og Menniskernes vrange Begreb og Meeninger om samme. I den 2den Part fremsættes de rette Kiendetegn paa en sand og alvorlig Poenitence, blant hvilke hand sætter fornemmelig Hiertets inderlige Forandring, hvilket dog af de Ugudelige og Ubodfærdige ilde misbruges, fremdeles Levnets Forandring til bedre, hvorhos erindres at dette i sig selv vigtige Kiendetegn vanligen maae appliceres, at ikke de Ubodfærdige i deres Sikkerhed bestyrkes, eller de rettelig omvendte føres i Tvivl og Uroelighed. Til Slutning anføres og de falske og uriatige Kiendetegn af hvilke nogle indbilde sig at kunde domme om Poenitences Sandhed.

I Leipzig

er nyelig trykt: Johannis Lindenstolpe Med. Doct. liber de venenis in ordinem redactus, corollariis animadversionibus & indice illustratus auctore Christiano Gottfr. Stentzel, artis salutaris ac Philosophiæ Doctore, Chirurgiæ & Pathologiæ in Academia Vitenbergensi Professore pu-

publico ordinario p. t. Facultatis Medicæ Decano. Verket (som uden tvivl vil finde mange Liebhabere, efterdi det af Editore er sat i en meget god Stand) bestaaer af 150 Capitler, af hvilke de særdeles ere merkværdige, som handle: De qvatuor mortis generibus, qvorum ultimum a venenis deducitur, cum sedula ad Medicos admonitione, de fugiendis venenis, & remediis fortioribus venena æmulantibus. Hisce demum catalogus auctorum, qvi de venenis scripserunt, ac variæ illorum de venenis opiniones adjunguntur; Omnia venena sunt medicamenta; Omnia alimenta sunt medicamenta; Omnia medicamenta sunt alimenta; Vis vitæ est, qvæ vim agendi venenis tribuit; Vis vitæ notat motum cordis, mutua cavitatum contractione & dilatione constantem; Ergo omnia venena in mortuis nihil, vel maxime parum agunt; Qvo major vis vitæ, eo facilius homines morbis acutis corripiuntur, iisqve correpti moriuntur, Robustus homo, rigidioribus nervis ac succis tenuioribus instructus, citius acri perimitur veneno qvam debilis laxiora obtinens solida; Debilem contra,

phleg-

phlegmaticæ hominem conſtitutionis, citius interficiunt venena adſtringentia atqve obſtruentia; Venena itaqve, ſangvine ſuſcepta, plus agunt in arteriis, qvam venis; Omnia cardiaca qvæ vim cordis augent, ſunt peſſima in ſiccioribus venena; Langvidi non tam cito contagiis afficiuntur qvam robuſti; Venena omnia vel ſunt acria, vel obſtruentia, vel narcotica; Acria primum ſunt acida, eaqve iterum vel vegetabila, vel metallica; Deinceps dantur acria putrefactiva alkalia, ex animalibus & plantis, vel naturaliter, vel putrefactione externa alcaleſcentibus, deſumta; Demum etiam proſtrant acri mechanica, ex non venenis facta venena; Obſtruentium atqve obturantium venenorum alia dicuntur infrigidantia, alia flaccitatem ſolidis inducentia.

Nederlandene.

Haag.

Continuation af Diſſertation ſur le flux & reflux de la mer.

Auctor formeener dog, at hand ikke aldeles kand efterlade af Phyſiſke Fundamenter at ſtadfæſte ſin Meening om den ret-

rette Aarsag til Ebbe og Flood, saa og at examinere de Lærdes adskillige Meeninger om samme. Carteſii Meening, som siger, at Vandet stiger og falder, ligesom det lidet eller meget trykkes af Maanen, vil hand ikke bifalde, efterdi samme Virkning ikke yttrer sig paa Qvægsølvet i Barometro, end ikke under Linien. Paſchalius, som siger, at Dunſterne giør Luften tungere, og Halley, som meener at Vindene derudi ere Aarsag, finde ey heller hans Approbation. Hand troer heller at Dunſterne som opstige, ved Jordens daglige Bevægelse føres fra et Sted til et andet; Derpaa raisonnerer hand om Jordens Skikkelse, hvilken Hugenius og Neuton holde for at være noget fladere ved Polos, Caſſini derimod og andre imod Polos at være meere langagtig. Hand ønsker dette angaaende under Linien og imod Polos fleere accurate Obſervationer; efterdi derved adskillige ubekiendte og omtvistede Ting kunde opdages. Til Forandringer paa Ebbe og Flood anfører hand 12 Aarsager, neml: Havet, Landet, Luften, Solen, Maanen, Planeterne etc. Ellers be-

beraaber Auctor sig allevegne paa sit større Physiske Verk, hvoraf dette ikkun er som et Udtog.

Amsterdam.

En ubekiendt Auctor haver ved Trykken udgivet et Skrift, forfattet paa den Maade, som de bekiendte Gespräche im Reiche derer Todten, og kaldes: Merckwürdige Staats-Assemblée in dem Reiche derer Todten zwischen einem gantz besondern Kleeblatt; oder drey unartigen Staats-Ministern, nemlich dem Hertzog von Ripperda, dem Grafen von Hoymb, und dem Juden Süß-Oppenheimer, davon der erstere, als ein Weltberüchtigter Avanturier, verwichenes Jahr in der Barbarey gestorben: Der andere hat sich vor zweyen Jahren auf der berühmten Berg-Vestung Königstein in Sachsen selbst erhencket: Und der dritte nur letzthin in Stuttgard gehangen worden; Disse forestilles at fortælle hinanden deres Fata, hvorved forekommer adskillige Raisonnements om Lykkens Forandring til Hove, og andre deslige Ting. Verket siges at være vel skreven, og skal indeholde troværdige Relationer.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 6.

Den 5 Februarii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

Derefter fortælles, at de leede stoor Nød, saa de vare fast kiede af Livet; endelig bygde de sig en Hytte (en löffue bood) i hvilken Abel blev fød, og efter ham paa et andet Sted Cain. Imidlertid blev Adam af en Engel underviist, hvorledes hand skulde dyrke Jorden.

Mandhen ſcal gaa mz harghæ och plow tærſckæ och mwghæ, och aghæ til ſckow och qwindhen ſcal mandhen höræ:

Da Adam døde ſiges, at hand efterlod 30 Sønner og 30 Døttre, ſaa og at Adam blev begraven paa det Sted hvor Chriſtus ſiden blev korsfæſt, hvorved i Noterne anføres en Hiſtorie af en anden gammel Skribent: Neml: at Seth for ſin syge Fader ved Indgangen til Paradiis af Engelen Michael begiærede Hielp, ſom og gav ham en Green af det forbudne Træ, med den Forſikkring, at naar den blev plantet i Jorden, ſkulde Adam blive helbredet. Da Seth kom hiem fandt hand ſin Fader allerede død, ikke desmindre ſtak hand Grenen i Jorden, hvoraf opvoxte det Træ, ſom ſiden blev brugt til Chriſti Kaars, efter at det ſiges i den Tid adſkillige Forandringer at have været underkaſt.

Den anden gamle Bog, ſom findes hoſføyet i dette Volumine, kaldes: De vita hominis. Hær begyndher en lidel bogh. Hwilcken ther trachterer om alth mænniſckens leeffnet. Fran thz fförſthæ ſom menniſcken ffödhes. Och til hanſſ yderſthæ

sthæ döde dag. Och sidhnn fframdeles til thinn yderstthæ: och srænghæ domædag. Mz stoer wnderwiisgh och lærdom: til menniscekens nysnintthæ. Och siælsæns saligheed. I denne Bog handles om allehaande Menniskers Alder og Tilstand, saa at hver af dem med 2 Latinske Vers beskrives, hvilke siden med fleere Danske forklares. Saaledes beskrives en gammel Mand.

Suffultus baculo: sz eo tripes quasi factus
Festino tumulo: caput inclinare coactus.

Saa beskrives og en Strid imellem Livet og Døden.

Bella mihi video: fortissima pugna paratur
Sz tremo corde meo: qr vita cadens superatur.

og Christi Ord paa Dommens Dag fremsættes saaledes:

Regnum percipite benedicti: vosqz venite
Tartara percipite maledicti: vos procul ite.

Efter at disse 3 gamle Skrifter i det Danske Bibliothek ere recenserede, fælder de til sidst om dennem saadan Critiqve, at

Bogen vel er opfyldt med utallige Fabler og opdigtede Historier, saa vi have største Aarsag at bejamre vores Forfædres Elændighed, som i steden for Guds Ord med saadant Giekkerie maatte lade sig noye: Men hvad Poësien i disse Tractater er angaaendes, finder mand, at samme efter de Tiders Beskaffenhed er net og god, og over alt, om ikke bedre og reenere, end Hans Sachses Riim, som ved samme Tider omtrent ere forfærdigede, kand de dog holde Stand med samme Riim. Til disse Riims Berømmelse haver den berømte Poët M. Andr. Chist. Aröboe saaledes skreven:

Her Mickel skref med Lof Fru Mari Psalter bog,
Paa gammel Viis oc Stiil en skön Poët oc klog
Hin skref, som för er sagt, den Jomfru Psalter zierlig.

Ved Slutningen af denne Bogs Recension, opregnes endeel gamle Danske Ord, som derudi findes, og nu ere komne af Brug. Blandt hvilke følgende ere de mærkværdigste.

Be-

Behytthæ sig self at tage sig vare, give agt paa sig selv.
Fornwmftighet Forstand, Vittighed.
Affiad then törffuæ wii allæ weed Forladelse have vi alle behov.
At taghæ for Seed at føre i Moden eller Bruug.
Thet er ey sæth aldeles for gamen det er ey sat aldeles forgiæves, eller uden Aarsag.
At wanſckæ at mangle eller feyle noget.
Ny mæræ nye Tidender.
Wedhæ at beviise.
Inthet ſckal wordhæ hannwm fath hannem skal intet fattes.
Hiarthækny Hierte-Angest.
Wor Herres Torg Himmelen.
Gaa ſtacharlæ gang at tigge.
Giræ met fratz Gierighed og Overdaadighed.
Med Jomfruer knæppert trædhæ, at gaae saa nett som Jomfruer.
Komme i kyndhæ med een at blive kiendt med nogen.
Du siger wsæt, du lyver
Jordzmaanen Jorden:
Færæ löst uden Fare
Myne maffuæ mine Svogre.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Angaaende de Discurser, som med Grønlænderne bleve holte om gudelige Sager, skriver Præsten saaledes: Jeg fandt hos dem stor Begiærlighed, der om at ville høre, og lade sig underviise; Allermeest vare de fornøjed, at see de Bibelske Billeder, som jeg havde medtaged, for nogenledes at betyde dem det, som jeg ikke udførligen kunde sige. De erklærede sig fuldkommeligen, at troe, hvad jeg sagde dem om Gud, glædede sig i særdeleshed at høre, hvorledes Guds Søn skulle komme igien, at opvække de Døde, og tage dem til sig udi Himmelen, som troe, elske og frygte Gud ꝛc. At de reflecterede meget paa min Underviisning, fornam jeg og deraf, at, der en liden Dreng kom frem til mig, og havde et stykke raadned Træ hængende om Halsen, og jeg spurde, hvortil dette duede, besvarede Faderen, at hand bar det for, at hand skulde have god Lykke; hvorpaa jeg forestillede ham, at sligt intet duede, og kunde intet giøre dertil, at hand skulde blive lykkelig, men den store Gud alleene, som har skabt og ejer alle Ting,

hand

hand gav dem ogsaa Næring; de skulde derfor kaste saadant fra sig, og ikke sætte nogen Tillid derpaa. Desligeste ogsaa en gammel Kone, som og havde om Halsen hængende et Kiæfte-Been af en død Ræv, og en Ravne-Kloe, hvilken jeg iligemaade spurdte, hvortil hun brugte det, jeg sagde, det kunde intet hielpe hende imod Døden, som hun indbildte sig, hun maatte dog døe, naar Gud vilde, som havde givet hende og alle Mennesker Livet; hun skulde derfore kaste saadanne udueligе Ting fra sig, og ikke bruge dem, men troe paa Gud, som efter Døden vilde give hende et evigt Liv, dersom hun troede, og vilde giøre efter min Underviisning. Baade hun og de andre rev det saa kaldede Angvoak af Halsen, og kastede det fra sig. Ja samtlige Qvindfolkene, som havde Perler om Halsen og i Ørnene hængendes, spurde, om Gud ikke heller vilde, at de skulde bruge sligt? Jo, sagde jeg, det tillader eder Gud nok, saasom I bær dem ikkuns til Prydelse. Paa dette Sted passerede og dette, at een af dem havde bortstaalet noget fra os. Jeg vilde ikke haardeligen tale dennem

til derfore, men sagde ikkuns, at Gud vilde ikke, at de skulle stiæle, og at den slemme Diævel, som de saae tegned paa Papiret, skulde tage dem med sig til Helvede, et Sted, hvor de altid skulde pines, og dog ikke dø; de skulle derfore give det bortstaalne tilbage igien, saa skulde dem intet Ont vederfares. De raadførdte sig herom med hinanden, og kom omsider, og leverede det bortstaalne tilbage igien. Sligt gav mig et glædeligt Haab, at disse stakkels Mennesker, ved den Allerhøiestes Bistand, med Tiden lætteligen skulde lade sig vinde, naar mand ikkuns først var kommen i Stand, tilstrækkeligen at kunde betyde dem alting. Sammesteds fortæller hand, at ingen af Grønlænderne tør forrette noget slags Arbeyde paa det Sted, hvor nogen af deres Venner ligger Lig, paa det dem ikke nogen Vanlykke i deres Næring skal tilslaaes. Ved denne Tid fandt Præsten en stor Fornøyelse ved det hand fornam nogen (omskient ringe Frugt) af sit Arbeyde; Thi da hand kom hen til nogle Grønlændere, som sørgede og hylede over deres afdøde Søn, var en Grønlænder, som til-

tilforn havde hørt ham tale om Gud, Himmerig og de Dødes Opstandelse. Den samme talede den sørgende Fader og Moder til, trøstede dem, at de skulde ikke saa meget græde og klage sig; Thi hand havde hørt Pellefte (anderledes kunde de ikke pronunceere det Ord Præsten) fortælle hvorledes Himmelens Skabere skulde opvække alle Døde igien og tage dem til sig udi Himmelen, hvor da enhver skal finde og see sine igien, som de her ved Døden havde mistet.

Sverrige.

Stokholm

Hr. E. J. Biærner haver nylig i en Epistel tilkiendegivet sine Betænkninger over adskillige Ord af det Gothiske Sprog, som forekommer i Antiqvitatibus Patria. Saaledes naar Doctor Celsius in actis societatis litterariæ & scientiarum statuerer, at de Gothiske Ord hoitar vodur, som findes paa adskillige Rune-Steene, betyder et Sted hvor een eller anden ere begravede, meener Hr. Biærner, at derved alleene tilkiende gives de hvide Klæder, hvilke Katechumeni bare

i 8te Dage, hvilket hand beviser af Sturlesons utrykkelige Ord i hans Nordiske Krønike T. I. p. 308. edit. Peringsk., og end udtrykkeligere af den endnu ikke udgivne Historia Bardari, hvor der siges: at hand døde i hvita vodum, 7 Dage efter at hand var døbt. Ligeledes in Historia Warsdala Cap. 54. Olov blev døbt og døde i hvita vodum. Fremdeles tvifler hand paa, at det hos de gamle Christne her i Norden har været brugeligt, at opkaste en Jord-Høy over de Døde, hvilket hand af appendice ad L. Westrogothicas og af de Skonske Love vil bevise, hvor der siges höga Mann (de som saaledes bleve kaldte af Høyene, det er Hedninger og Udøbte) skulde ikke arve. En anden lærd Mand havde skrevet, at Upsal havde faaet sit Navn i det 5 Seculo af en fremmed Øst-Anglisk Konge Uffe, hvilket hand har vildet bevise deraf, at en Monachus trium Fontium med Navn Albericus samme havde berettet, hvilken som en Udlender herudi ikke kunde ansees partisk. Men denne Meening holdtes af Hr. Biørner urimelig, efterdi det ikke synes troligt, at en udenlandsk Konge med ringe Kræfter, og hvis Navn

ikke findes nogen Steds uden hos Albericum, skulle i Sverrig være bleven saa mægtig, at hand paa den beste Pladz midt i Riget skulde bygge en Stad og kalde samme efter sit Navn. Saa holder hand det og u-billigt, at mand heller skulde troe en fremmed Munk, end Landets egne Skribentere, helst da Munkenes Relationer, som paa de Tider ere skrevne, ikke meget ere at sætte Lid til. Hand vil derfore hellere følge Sturlesons Meening, som af de gamle Skialdres Beretninger siger, at Upsal i det allermindste har været bygt i de Tider, da Froyar regerede, hvilket var ungefær ved Christi Fødsels Tiid, og at strax derefter de fornemste Svenske Konger ere blevne kaldte Konger til Upsal; Til Slutning opregner hand adskillige Skribentere, som handler om denne Byes Alder, blandt hvilke findes de, som henføre samme til det 3 Seculum.

Tydskland.

Leipzig.

Her er nylig udkommen en forbedret og formeret Edition af den bekiendte Bog: Galantes und curieuses Frauen-

zim-

zimmer-Lexicon, hvorudi handles om allehaande Fruentimmer af geistlig og verdslig Stand, om deres Embeder, Værdigheder, Professioner, Rettigheder, Brøllups- og Sørge-Solenniteter, om deres Medgift og Arve-Rettigheder, dernest om alle Gudinder, tappre og lærde Fruentimmer, saa og om dem som med nogen som med særdeeles Konst eller Videnskab haver giort sig berømte. Videre beskrives deres Dragt og Moder, med alt hvad som henhører til Fruentimmerets Prydelse og deres Værelsers Udstaffering. Ydermeere findes derudi ikke alleene Forklaring om de Ting, som tiene til deres Divertissement, men end og om saadanne Ting, som henhører til Husholdningen, tillige med en fuldkommen Kaage-Bog.

Magdeborg og Leipzig.

Her er fra 1737 med Continuation udkommet et Skrift, kaldet Theologia Pastoralis Practica, oder Sammlung nuthbaher Anweisſungen zur geſegneter Führung des Evangeliſchen Lehr-Amts, aus gedruckten Büchern ſo wohl als ſchrifftlichen Urkunden, und mündlichen Unterredungen vieler Gottes-Gelehrten, mit-

getheilet von einigen Dienern des Evangelii. I Fortalen til den første Deel tales om Lærernes Sammenkomster i den første Christen Kirke, og hvorledes de have været brugelige indtil vore Tider, hvorved hand og viiser hvor nyttigt det kunde være, at ved saadanne Samlinger Lærerne med hinanden confererede om de Ting, som Præste-Embedet kunde være til Forfremmelse og Præsterne til Nytte i deres Arbeyde. Og som dette Skrift endogsaa her af en beromt Theologo er recommenderet, gives af samme følgende Extract. Her findes da 1) Ignatii Antiocheni Sendschreiben an den Bischoff zu Smyrnen Polycarpum, von unterschiedenen wichtigen Stücken, die bey Führung des Evangelischen Lehr-Amts zu beobachten sind. I Noterne meenes at dette er fra Apostlernes Tider den ældste Pastoral Instruction. 2) Einige Anmerckungen über die Kindheit, Jugend, und Anfang des Männlichen Alters J. Christi. 3) Pastoral Conferentzien über die Tauffe Christi. 4) Extract einiger Materien die 1733 in Synodo Revalienſi abgehandelt. 5) Efterretning hvorledes en troe Christi Tiener med er

fortviflende Menniske bør omgaaes. 6) Om en Lærers tilbørlige Forhold i adskillige Tilfælde. Indholdet af denne Samlings 2den Part skal følge med første.

Nederlandene.

Udi Haag

er trykt: Defense de la Religion tant naturelle qve revellée contre les infidelés & les incredules: Extraite des ecrits publiés pour la fondation de Mr. Boyle, par les plus habiles gens d'Angletere; & traduite de l'Anglois de Mr. Gilbert Burnet, Tom. I. Den bekiendte og meget berømmelige Stiftelse, som er giort af Hr. Boyle (og bestaaer derudi, at aarligen af en habil og berømt Prædikant skal holdes 8te Prædikener, i hvilke den Christelige Lærdoms Sandhed imod Atheister, Guds Foragtere, Hedninger, Jøder og Muhammedaner med kraftige Beviser skal forsvares) haver givet Anledning til dette Verk; hvorudi, som ved den første Prøve, viises, hvorledes denne Materie siden den Tiid af endeel lærde og skarpsindige Engellænder er bleven udført; Foruden andre, som i disse Christendommens Bevisninger have udviist

stoor Lærdom, Forstand og Nidkierhed for saa vigtig en Ting. I denne Samling, som paa Fransk er oversat, forekommer da 1) D. Bentleys ypperlige Prædikener, i hvilke hand igiendriver deres ugudelige Meening, Lærdom og Argumenter, som nægte at der er en Gud tilhand beviiser da, at saadanne gaae tvert imod den sunde Fornuftes Regler, at det nokſom kand beviises at een Gud er til, deraf at vore Siæle ere ikke af nogen Materie sammensatte, at endog vores Legemes forunderlige Fremkomst og sammensætning derom kand give et fast Vidne, og endelig at de livløse Creaturer os derom kunde overbeviise. 2) Biskop Kidders Bevis om Messia, hvorudi hand paastaar og udfører, at de haardnakkede Jøder af deres egen Troe, deres egen Lære, og deres egen Samvittighed, u-imodsigelig forbindes til at antage Evangelium. Dernest viser hand den onde Oprindelse til Jødernes egensindige og egenvillige Vantroe og Forhærdelse. Ey heller forsømmes paa det kraftigste at besvare de Undskyldninger og Indvendinger, som Jøderne pleye at fremføre. 3) Indføres Biskop Wil-

liams Prædikener, som i er almindeligt Begreb forestille den Guddommelige Aabenbaring. Først giver hand i en ordentlig Beskrivelse hvad den aabenbarede Religion er, at samme er vis og ufeilbar, hvad adskillige Maader Gud bruger og haver brugt sin Villie os at aabenbare, og endelig at saadan Aabenbarelse ved Evangelii almindelige Prædikken haver naaet sin Fuldkommenhed og Herlighed. Det 5te) Stykke, som af Biskop Gastrell er udarbeydet, handler om Religionens Nødvendighed i Almindelighed. Hand giver da Efterretning om Menniskets, om Guds, hans Væsen og Fuldkommenhed. Religionens Nødvendighed beviises af den Forbindelse der er imellem Gud og Menniske, og til videre Beviis bruger endog Modstandernes Argumenter. Hand examinerer hvad Aarsager og Forevendinger de bruge, som for des friere at øve verdslig Vellyst, gierne ønskede at ingen Religion var til. Til sidst viises den rette Forskiel imellem Atheister og Deister. Hver af disse Parter er saa lærd, grundig og skarpsindig skreven, at de synes med hinanden at stride om Preferencen.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 7.

Den 12 Februarii 1739.

DANNEMARK.

Notification om Danske curieuse Sager. No. 340.

I Randers udi Jylland i Aarhuus Stift i St. Mortens Kirke, findes paa en stoor Træ-Tavle ved Alteret denne Inscription, som er værd at anføre, som en egen Curiösitet, da det første Bogstav i hvert et Ord er udelukt. Inscriptionen lyder saaledes:

Eg ar ng ch r leven ammel, eg aae ldrig en etfærdige t ære orladt, y eller

ans æd t aa fter röd. Ud llermægtigſte il re, en hriſten irke il eprydelſe, aver Øren Enſen ordum Aadmand, Yefoged ch Older er i Anders undered ch dgiven enne iden lerke Afle, om: lev enkalded il udommelig rovidentz ch errens erlighed, en idſte ecember 1629. ch igger er nder ed ine uende Uſtruer, Aren Ensaatter, ch Ette Ortens-aatter, ampt hriſtelige gte örn, uende önner; Ud orleene em lle n lædelig pſtandelſe.

Verbum Domini manet in æternum.

— Da jeg forſt læſte og ſaae dette Epitaphii Udſkrift; (thi jeg har vel været en gang i Randers, men aldrig i Kirken, eller ſeet Kirkens Epitaphia) blev jeg halv beſtyrtzed, og i Forſtningen ej kunde begribe, hvad det var for et Sprog, ſom dette Epitaphium var ſkreved i. Men da jeg læſte lidt hen i Linierne, merkte jeg, at det var Danſk, og at den Døde eller hans Efterlevende havde giort daarligt i, at hand blev kalded Øren Enſen, da hand har dog hedded Sören Jenſen; og at hand kaldes ordum Aad-

Aadmand, Yefoged ch Older er i Anders, i Steden for, fordum Raadmand, Byefoged og Tolder her i Randers. Hans underlige Epitaphium, som jeg har her anfort, og som enhver maa lee af, skal da med sine første Bogstaver til hver Oord læses saaledes:

. Jeg var ung, og er bleven gammel; jeg saae aldrig den Retfærdige at være forladt ey heller hans Sæd at gaa efter Bröd. GUd Allermægtigste til Ære, den Christen Kirke til Beprydelse, haver Sören Jensen, fordum Raadmand, Byefoged och Tolder her i Randers, fundered og udgived denne liden Kierke-Tafle; Som blev henkaldet til Gudommelig Providentz och Herlighed, den sidste December 1629. og ligger her under med sine tvende Hustruer, Maren (eller Karen) Jens-Datter, och Mette Mortens-Daatter, sampt Christelige ægte Börn, Tvende Sönner. GUd forleene dem alle en glædelig Opstandelse.

Den Raadmand, Byefoged og Tolder i Randers maa vel have haft sine egne

Betænkninger for sig selv. Men vist er det, at galere Epitaphium har jeg aldrig læst eller seet over nogen dood Mand.

Kiøbenhavn.

Paa Collegio Regio er den 9 Febr. pro beneficio qvadræ regiæ, holden af Daniel Wohnsen een Disputatz: De Uxore Lothi.

Her er i forrige Aar udkommen: Meletema de scylla quadam philosophiæ recentioris, in lucem publicam editum a Jer. Frid. Reuss, Theol. Prof. Ord. 4to 14 Ark. Hr. Prof. Reuss haver i dette Skrift ey alleene forestillet hvilke Stykker af den nyere Philosophie hand approberede, men endog vist hvad hannem udi samme urigtigt eller mistænkeligt synes at være. Dette Skrift er i Sr. Preusses Boglade at bekomme.

Sammestæds er og nylig publiceret: Joh. Sam. Carl Historia medica, & quidem tomus posterior, continens historiam morborum indiuidualem & historiam cognationis morborum exemplarem ex Foresto. in 8vo 19 Ark. Auctor anforer i denne Tome adskillige merk-

værdige Medicinske Casus, og saaledes completerer den første Deel af sin Medicinske Historie, som 1737 er udkommen.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Om Grønlændernes Forhold angaaende Diæt, da berettes at samme dennem af deres Angekuter foreskrives, helst naar de have været syge eller nogle af deres Venner ere døde, da forbydes dem adskillig slags Mad. Ligeledes vide de fast ikke af nogen Medicin, uden den som samme Bedragere forordne, uden at nogle gamle Qvinder undertiden ere lykkelige med deres Curer. Da een Grønlænder Sønder fra besøgte Præsten, fortalte hand, at hvor hand var kommen fra, nemlig en 4 til 6 Dages Reise Sønden fore, vare ogsaa gamle forfaldne Huse at see, hvor de Norske fordum skal have boed. Der sammesteds berettede hand ligeledes, var meget Græs, og smaa Skov eller Krat; der fangdes og megen Torsk, baade om Vinteren og om Sommeren. I disse Dage passerede det, at en Grønlænder der i

Nærværelsen af Coloniet forskiød sin Kone og viiste hende fra sig, af Aarsat, at hun var slem og arrig, og toog en anden i Stæden. De foregav, det var saa Maneer hos dem, at naar deres Qvinder ikke er efter deres Humeur, da skiller de sig af med dem. Hand fik og paa den Tiid at see Levningerne af de gamle Kablunakers Bygninger. De, siger hand, efter Anmodning, viiste ham hen til nogle øde Tompter og Pladser, hvor de sagde de afdøde Kablunaker have fordum boed. Hand besaae Stædet, og saae ogsaa der sammesteds kiendelige Tegn, at der havde boed Folk, som havde vidst at dyrke Jorden; thi der vare ikke alleene skionne Græs-Enge paa begge Sider af Fiorden, med meget tyk Krat bevoxen, men endog de øde Tompter og Rudera af deres Huse gav ogsaa det samme tilkiende; Thi skiønt benævnte Huse ikke vare bygde af andet end Torv og Steen, saa vare de dog langt anderledes end disse itzige Grønlænders Huse bygde. Den 28 rejste Præsten atter til en anden af disse Fiorder, for at ville besee det gamle Steen-Huus, hvorom Grønlænderne til-

tilforn havde fortalt, at det der skulde staae. Der hand nu var fremkommen, befandt hand det ligesom Grønlænderne havde beretted, nemlig først en forfalden firekanted Bygning af Steen, omtrent 6 Alen høj, og 9 Alen bred eller lang i hver Kant, med en Dør paa. Steenene udi Bygningen vare meget vel proportionerede, slette og jevne, dog var der hverken Kalk eller Leer at see imellem; thi, som det vel er troeligt, at de, af Manqvement for Kalk, har maat brugt Leer til at muure med, har det i saa langsommelig en Tiid ikke kundet have Bestand for Regn og Blæst. Af den store Hob Steen, som der baade laae nedfalden uden om, og inden til var opfyldt med, er at slutte, at det maa have været en høj og smal Bygning, ligesom et Tårn. Nogle Skrid længere hen paa Marken, fandt hand en anden Steen-Hob, som ogsaa har været et Huus eller Bygning, hvoraf endnu stod over Jorden ikke meere end een Alen omtrent, som var med Steen paa Steen ordentlig lagd, og vel sammenføyet, men uden og inden til laae mange Steene, store og smaa.

Den samme Bygning har uden Tvivl været en Kirke; thi det var en stor Grundvold af 48 Alens Længde og 36 Alens Brede, og er ikke at tvivle paa, at dette jo er vore gamle Norske Christnes Arbejde. Foruden disse Steen-Muure saaes og mange andre forfaldne Jord-Huse. Stædet er ellers af en skion Prospect, en slæt Plan, med skionne Græs-Lier, bevoxen med Kratt og Birk, Vier, Elle og Enebær-Træer ꝛc. Paa samme Stæd findes ogsaa en skion Væksteen, eller Talgsteen, som er en ufuldkommen Marmor af adskillige Couleurer, grønne og røde, item gandske hvide med sorte Prikker udi. Fra denne Fiord var endnu videre at see andre Fiorder, hvor allesteds de Norske fordum har boed. Paa en anden Reise Nord paa, mødte eendeel Grønlænder, som sagde, at de havde af andre hørt, hvorledes Præsten prædik de om een, som havde skabt Himmel og Jord, derom vilde de og gierne noget høre, hvilken deres Begiæring hand og med Glæde efterkom.

(Videre skal følge her næst efter)

Sver-

Sverrige.

Stokholm

Eric Julius Biörner haver udgivet Introductionem in Antiqvitatem Lingvæ Gothicæ, & cognitionem historiarum Gothicarum, i liden folio. Denne Introduction er trykt paa Kongelig Bekostning. Auctor har tilforne ved adskillige Latinske Tractater giort sig berømt, saasom om Etymologien til de Navne Gothen, Sverrig og Scytien, om Runne Skrifter, som nyelig er fundne i Sverrig, om Stokholms Navn, Situation og Love i gamle Tider. Foruden andre Skrifter har hand til Trykken færdig Examen Runico-historicum, hvorudi hand giver Efterretning og opdager adskilligt, som henhører til dette Lands Civil- og Kirke-Historier. I det Kongelige Bogtrykkerie sammesteds arbeydes paa det første Bind af Thesauro historiarum Gothicarum. Derudi skal forefindes de ældste og mærkværdigste Fortællinger om de Nordiske Konger og Helter. Endeel Stykker bliver paa det gamle Gothiske, Svenske og Latinske Sprog, med An-

merkninger indrykkede; blant andet findes og derudi de Svenske Kongers accurate Genealogie, som er forfærdiget af Grev Gustav Bonde, Rigets-Raad og Præsident, for Societate Literaria i Upsal.

Tydskland.

Magdeburg.

I Bogladerne findes følgende: Succincta in bibliothecam historiæ literariæ introductio, succinctis suis in bibliothecam Ebræam, Græcam, Latinam, & Græcam ac Latinam Ecclesiasticam introductionibus præmissa a Joh. Justo von Einem, in 8vo, 10 Ark. Da denne Auctor allerede tilforn ved adskillige Skrifter haver søgt at bane Veyen for den studerende Ungdom til den sande Erudition, besynderlig i det Skrift, hvor hand viser Eruditionens adskillige fata hos adskillige Nationer; Saa seer vi nu atter fra hans Pen et Bibliothec om Lærdoms Historien. Titulen haver hand saaledes givet denne Bog, fordi hand særdeles derudi handler om de Scribentere, som i historia Literaria ere meest berømte. Auctor har skrevet det, da hand var ung, dog

dog synes det ikke at være ringere end hans øvrige Skrifter, som siden ere componerede. I det sidste Capitel indfører hand, og med nogle Anmerkninger forklarer Sl. Fabricii Afhandling de defectibus historiæ Literariæ, hvilken tilforn har været bekiendt, som en Fortale ved Prodromo historiæ Literariæ Lambecii.

Leipzig.

Det Lexicon, som Boghandleren Georgi for nogle Aar siden haver lovet, er nu til Trykken færdigt, og skal ved Subscription udkomme in fol. under denne Titel: Das allgemeine Europäische Bücher-Lexicon, in welchem nach Ordnung des Dictionarii die allermeisten Auctores oder Gattungen von Büchern zu finden, welche so wohl von den Patribus, Theologis deren dreyen Christlichen Haupt-Religionen, und darinnen sich befindlichen Sectirern; als auch von den Juris-Consultis, Medicis, Physicis, Philologis, Philosophis, Historicis, Geographis, Criticis, Chymicis, Musicis, Arithmeticis, Mathematicis, Chirurgis und Autoribus Classicis, &c. &c. noch vor dem Anfange

des

des XVI. Seculi bis 1733 inclus. und also in mehr als zweyhundert Jahren, in dem Europäischen Theile der Welt, sonderlich aber in Teutschland, sind geschrieben und gedrucket worden. Bey jedem Buche sind zu finden die unterschiedenen Editiones, die Jahrzahl, das Format, der Ort, die Verleger, die Anzahl der Bogen und der Preis. Anfänglich von dem Autore nur zu seiner Privat-Notirz zusammen getragen und fleißig aufgezeichnet: Nunmehro aber, auf vieler inständiges Verlangen, und zum Dienst sowohl der Herren Gelehrten, als der Hrn. Buchhändler zum Druck befördert und in drey Theile verfasset von Theophilo Georgi, Buchhändlern in Leipzig. De som agter paa bemeldte Bog, som bliver hendved 10 Alph. at prænumerere, betale imod de 2 første Deeles Udlevering 4 Rdlr. 4 Mark, da de tillige faae en Prænumerations-Seddel paa den 3die; men saadanne Subscriptioner antages ikke længere end til Slutningen af dette Aar.

Sammesteds er nu i Bogladerne tilkiebs: Die Zufriedenheit des Menschlichen Gemüthes, als der vortheilhafteste

Zu-

Zustand eines vernünftigen Christen, betrachtet von Joh. Wilh. Appelius. Nebst einer Vorrede Hrn. Joh. Henr. von Seelen SS. Theol. Lic. und Rect. des Gymnasii zu Lübeck. i stor 8vo. 11 Ark. Auctors Intention med denne Tractat haver været, tydeligen at forestille den Lærdom om at være tilfreds og fornøyet, saavidt den kommer overeens med den rette fornuftige og Christelige Moral; hvorved hand haver varligen holdet sig inden de Grændser hand sig havde foresat, at ikke Skriftet ved Digressioner skulde blive for vidtløftigt, hvorhos hand og fører en nett og reen Stil. Det 1ste Cap. viiser hvad der er Aarsag til at saa mange Mennisker ere misfornøyede. 2det hvad det er som hindrer en sand Fornøyelse. 3) ved hvad Midler Sindets Roelighed og Fornøyelighed kand erlanges. 4) om adskillige Opmuntringer og Beviiser, som skulle overtale os til altid at være ved et stille og roeligt Sind. 5) afmales og beskrives et fornøyet Sinds Lyksalighed og Fordeele. 6) hvad Skade derimod og Ulyksalighed der følger med et ufornøyet Sind. Indledningen opregner de lær-

de

de Mænd, som denne Materie best have udført, af hvilke Auctor i dette Skrift betiener sig. I Fortalen handler Lic. von Seelen om een af Auctore anført Scribent, hvis Bog kaldes: Joannis Spinæi, Andegavensis, de tranqvillitate animi, libri VII eruditissimi, Theodoro Gautero Aurelianensi, interprete, in 8. ved hvilken Leylighed hand om Bogen og dens Auctore giver omstændelig Efterretning.

I Gottingen

er ved Trykken udkommen: Gottfridii Mascovii D. notitia juris & judiciorum Brunsvico-Luneburgicorum. Accessit notitia juris Osnabrugensis & Hildesiensis, ad usum auditorum, in 8. 1 Alph. 17 Ark. Hof-Raad Mascov er den første, som haver givet nogen ordentlig og grundig Efterretning om Lov og Rettergang i de Brunsvig-Luneburgiske Lande. Hand viiser de rette Kilder hvoraf saadan Notice skal tages, nemlig Landets Love, Skik, Sædvane og Vedtægt, de Scribentere, som om saadant have skreven, og endelig om Rettergangs Administration i Landet. Derpaa følger omstæn-

de-

delig Beretning om de Osnabrügske Love. I Fortalen skrives i særdeleshed om de 2 Stæders Lüneborg og Ultzen deres Love og Privilegier. Det hosfejede Appendix handler om de didhørende Scribentere og andre slige Materier, over alt er Skriftet med curieuse Merkværdigheder opfyldt.

Engelland.

London

Thomas Hayward haver begyndt med en Samling af Engelske Poëter, under den Titel: The British Muse, or a collection of thoughts of our English Poets, at the 16 and 17 Sec. in 12. 3 Vol. Verket indeholder de beste Skrifter af Shakespear, Johnson, Beaumont, Fletcher, &c. Poëterne sættes efter den Tiid de have levet, og enhvers Vers efter Alphabetet. Af dette Skrift kand sees hvad Forandringer i det Engelske Sprog Tid efter anden ere forefaldne. For an findes en historisk og critisk Relation, om adskillige saadanne Samlinger af Engelske Poëter, som tilforne ere udkomne.

Ox-

Oxford.

Den Reyse-Beskrivelse, som mand fra D. Shaw saa længe haver ventet, er nu bleven færdig, og kaldes: Travels or observations, relating to several parts of Barbary and the Levant, by Thomas Shaw, D. D. F. R. S. fol. I Fortalen giver hand omstændelig Beretning om alle de Farligheder, som hand paa sine Reyser haver maat udstaae. I Skriftet findes først en geographisk Beskrivelse over Kongeriget Algier, hvorved findes adskillige Romerske Inscriptioner, og andre der fundne Antiqviteter. Dernæst beskrives Tunis, og berettes, at sammesteds end fleere gamle og rare Sager vare at finde. Om Syrien, Ægypten, Palæstina, Arabien &c. giver hand vidløftig Efterretning, med endeel Physiske Anmerkninger, hvortil føjes endeel Teigninger og Landkorter. Dernæst anstilles en meget curieux Conference imellem vore Tiders og den gamle Geographie, desforuden gives Notice om adskillige os ubekiendte Dyr, Fiske, Steene, Inscriptioner, Mynter, &c.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 8.

Den 19 Februarii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 16 Febr. blev paa Collegio Medicéo af Christiano Carolo Plesner ventileret Disputatio IIItia monstrans; Neglectum studiorum esse scelus in Patriam.

Af Boghandler Jacob Preuss her i Staden, er for gandske kort Tid bleven oplagt et lidet Dansk Skrift, stor 4 Ark in Duodecimo, under følgende Titul: Onde Ordsprog, som fordærver gode

Sæder, igiendrevne af Guds Ord; I Kiærlighed til Gud og Næsten. Disse Tanker ere afdeelte udi tvende Capitler, første handler kortelig og grundig om nogle Ordsprog, som betragtes som skadelige og stride meest imod Sandheden; til disses Tall henregnes efterfølgende:

1. Enhver bliver salig ved sin Troe.
2. Mig er ey bedre Lykke forelagt. Det var saa min Skiæbne. Det var mig saa synet, udseet og beskiæret. Det skulde saa være.
3. Gid det maatte skee i en god Stund. Hvem der maatte bede i den Stund, da Gud vilde høre og giøre det, eller, da Bønne-Dørren var aaben.
4. GUD er en god Mand.
5. Man kand bede Gud meget af.
6. Det vil jeg tage Sacramentet paa.
7. Du kand fortiene dig Himmerig dermed.
8. Hand er saa bange derfor, som Fanden for Korset.
9. Hand blev forligt med Gud, førend hand døde. Item, Hand er gaaet hen at forlige sig med vor HErre.

10. Man

10. Man lever sig ey til Forbedring.
11. Jeg gior intet Ont. Jeg hverken lyver eller stiæler.
12. Naar Enden er god, saa er alting got.
13. Er du min Præst? Du er hverken min Præst, eller Degn.

Andet Capitel forestiller endeel Ordsprog, som meest stridende imod Gudfrygtighed; iblant hvilke anføres efterskrevne, neml:

14. See, hvilken Helgen! Du er svar hellig.
15. Vi ere jo kun Menniskier.
16. Hvem er reen? Hver har sin Feyl. Vi har alle vore Feyl.
17. Til Maade er alting got. Middel-Veyen er sikkerste. Man kand snart gaa for vidt.
18. Man maa tude med de Ulve man er iblant. Man maa være Sælskab lig. Man maa skikke sig i Tiden, og leve som andre.
19. Jeg er hverken den første eller den sidste, som har baaret sig saa ad.
20. Enhver for sig, GUD for os alle.
21. Tanker gaae Told-frie.

22. Hvem kand legge hvert Ord paa Veye-Skaalen?
23. En Mands Villie er hans Himmerig.
24. Naar en Ting er giort, er den og halv forsvaret.
25. Jeg vil nok forlade, men aldrig forglemme.
26. See, hvilken Joseph.
27. Naar en Mands-Person sætter sin Hat paa, saa er hand lige god.
28. Man kand svare med en Hore, men ikke med en Tyv.
29. En Ruus er ærlig.
30 Lige for lige, og ikke Ven desverre.
31. En Kræmmere har en Eed frie.
32. Det er Eeden, som skal sælge Varene.
33. Lys Dag og klare Øyne, enhver giør sit beste.
34. Hver er en Tyv i sin Næring.
35. Det er ey Synd at bedrage en Skielm.
36. Det er ont at stiæle, men verre at bære hiem igien.

Over hvert af disse anførte Ordsprog læses en smuk Betænkning, som deels viiser saadanne Ordsprogs vrange Brug, og til deels deres Vanhellighed.

Effi-

Effigies B. TAUSANI visitur in Capitulo Ripensi addita epigraphe:

M. JOHANNES TAVSANVS Primus sinceræ Religionis Christianæ Propagator in Dania & secundus à Reformatione Episcopus Ripensis à D. JOHANNE BVGENHAGIO POMERANO (*Viro de Ecclesia Danica bene merito*) Anno 1542 Dominica Jubilate inauguratus, solenniter in præsentia Sereniss: Regis CHRIST. III. Socer M. JOHANNIS LAGONIS. Obiit Ripis Anno 1561. d. 11 Novembr.

Symb: Ægyptus homo est, non autem Deus fortis Esa. 31. 3.

Nota. Ostentabat imaginem ejus ante rogum Metropolitanæ Urbis Bibliotheca Academica, in Templ. S. Nicol. Havn. adhuc superstitem, qvam, cælante *Mentzelio* Sculptore Lipsi: æri graphicè incisam unà cum luculenta Divi Præsulis Biographia Solertissimis *Bibliothecæ Danicæ* debemus Duumviris. &c.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Sidstommeldte Grønlændere bade og Præsten, at hand vilde forskaffe det saa, at den lange Vinter, og det ustadige Vejr,

som hindrede dem i deres Næring, maatte ophøre. Hand betydede dem, at sligt formaaede GUD alleene at giøre; men hand var kommen til dem, at underviise dem om den allmægtige GUD og hans Gierninger, som de intet vidste af, paa det de skulle troe, og selv paakalde ham, saa vilde hand forbarme sig over dem, og give dem hvad de havde fornøden. De svarede, at de troede nok alt hvad hand sagde dem; men hand skulde dog bede GUD om godt Vejr; thi de selv kunde og forstod det ikke ꝛc. Den 30 Julii ankom fra Fædernelandet en nye Missionaire, neml: Hr. Albert Top, hvorved Hr. Egede ikke alleene blev forsikkret om Hans Majestæts allerstørste Naade og Christelige Omsorg for denne Mission, men endog begyndte at faae nyt Haab om dends Fremgang, ved det fleere Lærere med eenige Kræfter næst GUDs Bistand meere kunde udrette, endskiønt hand vel saae, at det vilde gaae denne hans Medhielpere som hannem tilforne, nemlig at hand af Uvidenhed i Sproget lidet eller intet kunde udrette. Paa en Reyse, som hand i en stor Chalouppe efter

ter Kongel. Befalning giorde hen paa Østerbygden, for at recognoscere, fandt hand en stoor deel Indbyggere, af hvilke de meest allevegne bleve vel imodtagne, saae og kiendelige Rudera af de gamle Norskes Boeliger, Landet var paa de fleeste Steder ved Strandsiden med Græs bevoxen, og undertiden med nogen Underskov. Et andet Steds paa en meget deylig Plads og skion Græs-Egn, vare at see 2de muure Huuse, af hvilke det ene har været en Kirke, og var 8 Favner lang, og vel halvfierde Favne breed inden til, og Muren næsten en Favn tyk. I Højden var den 2 à 3 Favner. Den havde 2de Dørre paa den Søndre Side, og en stor Dør paa den Vestre Ende. Paa den Nordre Side havde der ikkun været et Vindue, men paa den Søndre Side fire, vide inden til, og snævre uden til. Nok her foruden et stort Vindue udi enhver Gavl. Muren var endnu ved Magt, uden alleene paa det Søndre Hiørne var den revned, og nogle Steene, saavel som noget af Gavlene, affalden. Steenene udi Bygningen vare endeel meget store, slette og jævne, ligesom de vare hugne,

og den hele Bygning vel og konstig sammensøyed, dog uden Billed-Verk. Kirken var omkring-given med en stor og vid Kirkegaards-Muur, og var gandske bevoxen og overgroed med Kratt af Enebær-Træer. Det andet murede Huus var 6 Favner langt, og 3 Favner breed inden til, med en eeneste Dør, og var meere forfalden end det før omtaldte. Foruden disse to var der endnu længere hen paa Marken at see en anden Bygning af Steen, men var gandske ruinered og nedfalden. Hand lood sammesteds grave i Jorden, om mueligt nogle Antiqviteter vare der at finde, men af Mangel paa Verktøy at grave dybt nok med, fandtes intet uden nogle Kull og Been og Stykker af Leervotter. Ved Anledning af adskillige Reyser og Forretninger, som Præsten til Compagniets og Handlingens Beste sig maatte paatage, og mueligen ham kunde legges til Last, skriver hand kortelig sin tilstrekkelige Apologie: Det maa ikke komme nogen underligt for, at jeg har maatt melere mig i de Ting, som mig ikke egentlig var vedkommende; thi som mig ikke allee-

leene Coloniens Direction, med videre, var befaled, og derfore tilkom mig flittelligen at see paa Compagniets Interesse og Nytte, og med mit eget Exempel vise enhver, hvad han burde giøre. Men jeg var ogsaa her til tvungen, naar jeg betragtede, at det Aandelige, neml: Grønlændernes Omvendelses Verk, ikke kunde blive fortsat og vedligeholdet, med mindre man og lykkelig kunde reussere i de verdslige Ting, som hiint skulde understøtte. Derfore forsømmede jeg ingen Leilighed, sparede og ikke heller nogen Umage, for at faae all den Oplysning, som hertil kunde tiene.

Tydskland.

Halle

Her er nyelig udkommen D. Joh. Frid. Seyfarts Teutscher Reichs-Proces, wie er bey dem Kaiserl. Reichs-Hoff-Raht, dem Kaiserl. Kammer-Gerichte zu Wezlar, in Königl. Preussischen, Chur-Förstl. Sachsischen, Chur-Förstl. Hannöwerischen, und allen übrigen Prowinzien von Teutschland gebrauchlich ist, nebst dem dazugehörigen, nach dem Reichs und

Sächsischen Stilo Curiæ ausgearbeiteten Formular-Buche, in 4to. Skriftet bestaar af tvende Parter, hvoraf den første foreſtiller Citantens Procedur fra prima inſtantia, eller den underſte Ret, indtil inſtantiam Supremam, i. e. den Høieſte Ret med behørig Efterretning om, hvorledes de dertil henhørende Documenter bør indrettes. Den anden Deel viiſer, hvorledes enhver Sag ved de høiere Retter bør ageres.

Magdeburg.

Continuation af Theologia Paſtorali Practica.

Det andet Stykke af dette Skrift, ſom ligeledes 1737 er udkommen, indeholder: 1) et Uddrag af de beſte Paſtoral-Erindringer, ſom findes i de ſaa kaldte Conſtitutionibus Apoſtolicis. 2) Extract af de Materier, ſom i det til Reval 1737 holdne Synodo bleve afhandlede. 3) Om en Læreres Forhold i adſkillige Tilfælde. 4) Om Chriſti Daab. 5) Hvorledes med dem ſkal forholdes, ſom ikke gaae til Guds Bord, helſt dem ſom holde ſig dertil u-værdige. 6) Om dem ſom

mee-

meene sig ved Aandens Drift at holdes fra Alterens Sacramente.

Erfurth

I Bogladerne her findes til kiebs: Δοξολογια Sacra Novi Testamenti, das ist: Grundliche Erzehlung der Herrlichkeit des Gottes-Dienstes im neuen Bunde, nach dessen festen und Evangelischen Grunde, wundersamen Wachsthume und Ausbreitung, schwerer und harter Kreutzes-Prüfung, und endlicher und herrlicher Erhöhung. Aus den bewehrtesten Authoren zusammen getragen, und mit diensamen Kupfern erläutert von Joh. Ernst Wenigken, Pfarrern zu Bischlebem, Wöbisburg, Rhoda und Stedten. 4to. 6 Alph. 4 Ark. Auctor haver imidlertid foretaget sig at beskrive den Romerske Kirkes Regiering, eftersom den Tid efter anden er tilvoxet, og derved tillige Lærernes, Pavernes, Ceremoniernes, Munkenes, og andre saadanne Ordeners, samt andre slige Tings tilstrekkelig Efterretning. I Fortalen gives for Studiosis Theologiæ nøye Beretning, hvorledes de sig ved samme Studio haver at forholde.

Han-

Hannover

I Førsters Boglade findes til kiøbs: D. Alberti Halleri Med. Anat. Chirurg. & Bot. P. P. O. in Acad. Regia Georgia Augusta, descriptio fœtus bicipitis, ad pectora connati, ubi in causas monstrorum ex principiis anatomicis inqviritur. in 4to maj. 6 Ark 2½ Ark Kaabber-Stykker. Dette Monstrum blev først i Bern af D. Haller offentl: anatomeret, og i den Schweitzerske Journal derom givet Beskrivelse, hvorhos Auctor havde i Sinde at føye adskillige Anmerkninger, om Aarsagen hvorved saadanne Vanskabninger bringes til veye. Imidlertid haver Doctor Winslow om samme Materie udgivet en Tractat. At nu ikke D. Haller skal synes at have borget sine Betænkninger af Winslows Bog, bliver den Ao. 1735 udgivne Observation Ord fra andet indført. Skriftet i sig selv indeholder Raisonnements om Vandskabninger, og om samme saaledes haver været fra deres første Undfangelse, eller om de i Moderens Liv ere blevne forandrede. Overalt findes anførte adskillige lærde Mænds Betænkninger om denne Materie,

rie, tilligemed adskillige mærkværdige Anatomiske Observationer.

Svitzerland.

Lucern

Doctor Lange, som hidindtil ved adskillige Physiske Skrifter haver giort sig vel meriteret af Historia Literaria, vil nu lade udgaae en Beskrivelse over de rare Steen, og Sager der ere blevne til Steen, hvorpaa hand i lang Tiid haver sanket. Titulen til dette Verk, som dog kun er et Forsøg til et vigtigere Opus, er denne: Ordo musei Lucernensis Langiani, siue methodus, omnes quoscunque lapides, qui in hoc museo conservantur, in suas debitas classes, genera, & species distribuendi, secundum notas suas proprias characteristicas, ab integra eorum structura & figura desumtas & deriuatas, nominibusque suis, his plerumque accommodatis, nuncupandi, exceptis pauciſſimis quibusdam, quorum iam antiqui nomenclatores fuere. Sunt insuper apposita semper ac debite exposita propria eorum originalia, si petrificata extiterint, ut coralla corallitis, funguli

fungulitis, echini echinitis, & hæc una cum exemplariis pulcherrimis iconibus æneis illuſtranda, quibus b. l. mire adjuventur, & quaſi manu ducantur, ad eorum notas characteriſticas rite percipiendas. Quod ipſum eædem imagines præſtabunt, quæ in methodo teſtaceorum corrigenda, addendæ ſunt, cui ſpecies lapideae quoque deligenter ſubjunguntur, ad quas Autor ſimulamina monochroma ad vivum parari curat, quod opus, ſane perquam elegans & utile, hoc tenue opuſculum, tanquam prodromus iſagogicus præcedit.

Nederlandene.

Til Amſterdam

er ny elig udkommen: Anecdotes eccleſiaſtiques, contenant la police & la diſcipline de l' Egliſe Chrêtienne, depuis ſon etabliſſement, jusqu' au XI. ſiecle: les intrigues des Evêques de Rome, & leurs uſurpations ſur le Tempores des Souverains, tirées de l' hiſtoire du Royaume de Naples de Giannone, brulée à Rome en 1726. 1738. 8vo 1 Alph. 1½ Ark. Bogtrykkeren Giannone haver ikke ſpa-

red

ret nogen Umage at opfylde dette sit Verk med Parentheser og Digressioner, som dithen kunde henhøre. Dog haver hand, som en eetskaffen J. Ctus yttret sig angaaende de fornemmeste Poster i verdslige Sager; ved hvilken Leylighed hand ikke kunde undgaae at viise, hvorledes Paverne fra det 8de og 9de Seculo have misbrugt deres Myndighed, og samme uretmæssig i nogle Hundrede Aar beholdet. Videre beskrives, at den Pavelige Thrones Rettighed i nogle Hundrede Aar var bleven defenderet, dog ikke alle Tider med samme Billighed, hvoraf bemeldte Auctor tog Anledning, med behørlige Argumenter at attaqvere det Romerske Hoff.

Utrecht

Boghandleren Steph. Neulme haver forlagt: Georgii Waddelii Animadversiones criticas in loca qvædam Virgilii, Horatii, Ovidii & Lucani, & super illis emendandis conjecturas. in 8vo. 11 Ark. Da det er u-imodsigeligt, at gamle Auctorum Skrifter undertiden hesselig ere forderved, er intet Middel derimod til overs, uden at conferere Codd. Mscpt.

og

og siden ved Gisninger at raade Boed derpaa, hvorved dog stoor Forsigtighed maae bruges, haver Forfatteren, som hand selv fortæller, ved at læse Auctores, ofte søgt Underviisning hos Commentatores, men de fleeste gange forgiæves, hvorudover hand er falden paa de Tanker, at ved et Bogstavs eller Ords Forandring eller Omsættelse, eller ved at sætte et Ord i Stæden for det andet; eller paa nogen anden bequem Maade. For alting haver hand haft Øye paa Auctoris Hensende, og forsøgt deraf ved en liden Forandring igien at frembringe Ord og Meeningernes rette Læsning. Disse Gisninger haver hand først til sin egen Fornøyelse antegnet, og saaledes en lang Tid ladet henligge; Men da hand fornam at samme af endeel lærde Mænd bleve approberede, fik hand i Sinde dem at udgive. For at spare Omkostninger, haver hand ikke ladet de Auctores opleg-ge, over hvilke hand commenterer. Hand tilstaaer selv, at endeel af hans Gisninger ikke ere aldeeles tilforladelige. Over Poëterne, Tibullus, Propertius og Silius Italicus ventes fra hannem lige saadant Arbeyde.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 9.

Den 26 Februarii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

Det 7de Stykke indeholder en meget rar Levning af det ældgamle Tydske Sprog, som af vores berømmelig lærde Hr. Conferentz Raad Rostgaard er communiceret, hvis Titel er denne: Fragmentum LINGUÆ THEOTISCÆ vetustissimum. Sive Pauca quædam capita ex libello S. ISIDORI Hispalensis

Episcopi de Domini & Salvatoris nostri nativitate, passione, resurrectione, cœlique ascensu; Ab Anonymo quodam ante annos plus minus 800. in linguam Theotiscam conversa. Ex Codice membranaceo sexcentorum annorum, qui Parisiis in Bibliotheca Magni illius Colberti repositus est; Annuente doctissimo & humanissimo Viro Stephano Baluzio, Professore Regio, ejusdemque Bibliothecæ Præfecto dignissimo, omni cum cura descripsit FRIDERICUS ROSTGAARD 1697. Dette Fragmentum er vel tilforne af Prof. Palthenio i Greiffswald udgiven, men formedelst Copiistens Skiødesløshed saa vitieus, at derudi forekomme Ord, som aldrig have været til in rerum natura, uden at melde at samme uden Hr. Rostgaards Vidende eller Villie af hans Original-Copie er udskreven. Derimod forsikkres, at denne Edition ej alleene af den eene Collecteur accurat er udskreven, men endog revideret af Hr. Rostgaard selv, saa at de som legge sig efter at udfinde visse Ords Etymologie paa samme sig kunde forlade. Ved denne Leylighed indføres ogsaa Hr. Conferentz-

rentz-Raad Rostgaards Franske Brev til Monsr. de Sparwenfeldt, hvorudi forekommer meget lærde og rare Efterretninger om adskillige saadanne gamle Reliqvier, som Monumento Evangeliorum Ottfridi, Tatiani Harmonie, og særdeles om dette Isidori Fragment. Om dette Fragmento skriver Hr. Rostgaard saaledes: Parisiis in celeberrima Bibliotheca Colbertina sub numero 4859. reperitur Codex Manuscriptus membranaceus 600. annorum (juxta mentem Doctissimi Domini Baluzii,) in folio mimimo sive octavo maximo: Fuit olim Jacobi Augusti Thuani, qui ipse nomen suum in primo folio notavit. Initium Codicis deest. Continentur autem hoc volumine:

I. Tractatus contra Judæos, Isidori, Latine & Theotisce. (Theudisca lingua, ut in Codice notatur, manu Petri Pithoei) paginarum 157. o: foliorum 78. cum dimidio.

II. Synonyma quædam latina alphabetico ordine a quodam Anonymo digesta. 13. paginarum incipiunt folio 79. verso. finiunt cum litera C.

III. Interrogationes quædam & reſponſiones Theologicæ quatuor paginarum.

Primus Tractatus de quo præcipue ſollicitus fui, eſt Iſidori Hiſpalenſis, & in hoc Codice in duos libros dividitur, quorum primus LX. capita continet & 48. priora folia ſive 96. primas paginas occupat. Secundus viginti octo capita habet (quorum ultimum eſt recapitulatio operis) & in prima facie folii, quod totius Codicis eſt 79num ſive pagina 157ma finitur. Til en Prøve af bemelte gamle Sprog kand tiene følgende Stykker.

(Cap. II.)

9. Mit (ſo) mihhiles herduomes urchundin ist iu ſo offenliihho armarit dhazs xpiſt Gotes ſunu er allem uueraldim ſona fater uuard chiboran; Dhanne ist nu chichundit dhazs ſona

(Cap. II.)

9. Tali igitur auctoritate ante omnia ſecula filius a parte genitus eſſe declaratur; quando a patre per illum cuncta creata eſſe cognoſcuntur.

dhe-

dhemu almahtigin fater dhurah inan ist al uuordan dhazs chiſcaffanes iſt.

(Cap. III.)

3. (Huuer ist dhanne dheſe chiſalbodo Got fona Gote? antuurdeen nu uns dhea unchilaubendun. See hear nu iſt fona Gode chiquhedan Got chiſalbot; endi chiuuiſſo iſt ~~xps~~ in dheru ſelbun ſalbidhu chimeinit, dhar chiquhedan uuard Got chiſalbot.

(Cap. III.)

3. (Quis eſt igitur ſte Deus unctus a Deo? reſpondeant nobis. Ecce Deus unctus a Deo dicitur; & utique ~~xps~~ ipſa unctione monſtratur, cum Deus unctus inſinuatur.

(Videre ſkal følge her næſt efter)

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Videre mælder hand, at ved Slutningen af Aaret 1723, kom til Coloniet

en ung Grønlænder ved Navn Poek, og begiærede at blive der Vinteren over, efterdi hand tillige med en anden Grønlænder havde resolveret at ville følge hiem med Skibet næstkommende Sommer, for at besee disse Lande og Folk. Ved Begyndelsen af Aaret 1724. begyndte Hr. Albert Top, som hidindtil saavidt mueligt, havde lagt sig efter Sproget, tillige med Hr. Egede at besøge de næste Grønlændere, for at underviise dem om Gud og de guddommelige Ting ved eenfoldige Spørsmaal. Kort derefter gaves Leylighed at døbe en Grønlænders syge Barn, som strax derefter døde. Dervaa blev det i et Rensdyr-Skind indsyedt, og et Sælhunde-Skind uden om, og blev Præsten ombedet athand vilde bære det til Graven, hand svarede, at de vel selv kunde forrette det, men de bleve ved deres Meening, at som hand havde døbt Barnet, kom det ham ogsaa til at begrave det, paa det at Barnet, naar de andre rørdte derved, ey igien skulle blive u-reen, og gieres u-værdig til at komme i Guds Rige. Hand maatte altsaa føye dem i deres Begiæring.

ring. Endnu var et, som var mærkeligt; efter at alt dette forommalte var bestilt, og de vare komne ind i Huset igien, kraadde de frem, og begiærede, at Præsten og vilde døbe dem. Her paa lood hand dem forstaae, saa vidt hand kunde explicere sig for dem, at Gud vilde ikke hand skulde døbe dem, førend de først havde lært at kiende Gud og vidste hans Villie. Med hvilket Svar de ogsaa lood sig nøye, og gik bort. Ved Leylighed af en Reyse, som hand i Februario og Martio giorde Nord efter, fandt hand i en Fiord Mængde af det saa kaldede Steen-Flachs eller Asbestus, som af Ilden ikke kand fortæres; Saa længe det haver Fædme hos sig, brænder det som et Lys, og formindskes ikke i sin Qvantitet. Paa samme Reyse talede hand med adskillige Grønlændere, men, siger hand, det var at ønske, at disse arme Menniskker maatte faret fort i slig Begiærlighed efter Guds Ord at høre, som det tegnede sig hos dem i Begyndelsen; men mand har disværre! med Bedrøvelse fornummen, at mange ere blevne kiede af at høre meere derom, foregivende, de havde hørt det saa ofte,

og vidste det nu altsammen. Saaledes ere de af samme Tanker som mange Mund Christne, som sætter Troen i en blot Videnskab, uden ret at practicere og øve den, og sig til salig Brug at anvende. Om et par Grønlandske Familier, som Vinteren over havde boet hos dem paa Coloniet, taler hand saaledes: Hvad ellers i Særdeleshed kand være at melde om Ovenmeldtes Forfremmelse i Guds Kundskab, i alt den Tid de havde været paa Coloniet, da havde de vel fattet endeel Stykker af vor Christelige Lære, og kunde, efter Tilspørsel, nogenlunde svare dertil, men til en ret Hiertens Omvendelse og Bevegelse saae mand endnu ingen Tegn til hos dem; thi deres medfødte Dumhed og Koldsindighed forhindrede dem i alt dette. I Sommeren blev paa et Sted Nepisene kaldet, en nye Colonie anlagt temmelig langt fra den førrige, hvor da bleve hensendte 21 Mand, blandt hvilke var Præsten Hr. Alpert Top. I Augusti Maanet afseylede bemeldte Paek og en anden Grønlænder med Compagniets Skib til Dannemark. (Videre skal følge hernæst)

Sver-

Sverrige.

Upsal

Mag. Andr. Heldman haver nyelig udgivet: Versuch einer Schwedischen Grammatik, vornemlich zum Gebrauch eines Teutschen verfasset und herausgegeben von - - - cum privilegio. Upsal gedruckt bey sel. Joh. Hoiers Witw. 1738. in 8. et Alphab. og nogle Ark. De, som noget have lagt sig efter at conferere det Tydske Sprog med andre, kunde letteligen skionne hvad Vanskeligheder Auctor haver haft ved at forfærdige dette Verk; Men som hand er en fød Tydsker, haver hand ingen Umag spart for at vise sine Landsmænd den nærmeste Vey til det Svenske Sprog; Overalt findes lærde og artige Anmerkninger om begge Sprogenes Overeensstemmelse. Bogen deeles i 5 Parter, af hvilke den 1ste handler om det Svenske Sprog i almindelighed. Den 2den de particulis flexibilibus. 3. de Particulis. 4. de Orthographia & Etymologicis figuris. 5. de Syntaxi. Skulde dette Skrif (hvorom ej tvifles) finde Liebhabere, lover hand paa samme Maade at udgive et Lexicon og nogle Colloqvia.

Tydskland.

Hamburg.

I Felginers Boglade er at bekomme: Beweis der Möglichkeit und Gewisheit der Auferstehung der Todten aus den Gründen der Vernunft, som er sammenskrevet af Candidato Ministerii Herman Pflug. Efterat Auctor først haver begyndt af Fornuften, at bevise den Christelige Religions Sandhed, tager hand denne gang sit Hoved-Argument af de Dødes Opstandelse, hvis Mueligbed og Visbed hand af Fornuften seger at giøre u-imodsigelig, hvorudover og denne hans Tractat deeles i 2de Parter, af hvilke den første handler om Mueligheden, den 2den om Visheden. Besynderlig bliver den Materie vel og vidtløftig udført, om ogsaa de samme Legemer, som her begraves, paa hin Dag skulle opstaae. Skriftet bestaaer af 21 Ark.

Jena

I forrige Aar er udkommen: Das im Jahr 1738 blühende Jena, darin von dem Ursprung der Stadt, von Stiftung der Universitet, und was sonsten zu dieser gehörig, besonders das Leben

der Gelehrten erzehlet wird, 8vo. 5½ Ark. I den første Deel handles om Staden og hvad dertil i Almindelighed henhører. I den anden Deel gives Efterretning, om Hoff-Retten, det Førstelige Amt, Magistraten, Ministerio, og de øvrige saavel verdslige som geistlige Societeter.

Magdeburg.

Af Theologia Pastorali Practica indeholder den 3die Deel 1) videre Extract af Constitutionibus Apostolicis. 2) ligeledes af det Synodo, som 1737 til Reval blev holdet. 3) nogle Geistliges Conferentz om en Lærers Forhold imod dem, som ikke finde nogen Trøst, eller fornemme noget til Guds Naade. 4) videre Pastoral Conferentz om Christi Daabs Historie, saa og hvorledes en Lærers Nidkiærhed i hans Embede bør være beskaffen, naar den ret skal være Gud behagelig. 5) hvorledes det bør forholdes med saadanne Syge, som ikke gierne ville bekiende deres Synder. 6) A. H. Frankens Anvisning til at prædike Christum paa den Apostoliske Maade.

I den 4de Deel findes følgende 4 Stykker. 1) M. Conradi Portæ Pastorale Lutheri, das ist: Nützlicher und nöthiger

Unterricht von den fürnehmsten Stücken des heiligen Ministerii, vor angehende Prediger und Kirchen-Diener aus GOttes Wort, und D. Mart. Lutheri Schrifften zusammen getragen. 2) videre Efterretning om de Revalske Synodo. 3) adskillige Geistliges Conferentz om en Læreres Forhold hos de Anfægtede. 4) Frid. Eberh. Collins Prudentia Pastoralis Jeremiana, hvilket efter Auctors Død er udgiven.

Schwobach.

Nyeligen er her et Skrift udkommen med Titel: Der mit allerley Merckwürdigkeiten gelehrter Leute beschäfftigte Mercurius, der aus alt und neuen Zeiten, nach dem Entwurfe gegenwärtiger vorläufigen Anzeige künftighin seine Aus- und Abfertigungen Stückweise überkommen wird von Wigarth. in 8vo. Auctor haver herudi i Alphabetiff Orden begyndt at samle hvad hand har kundet opsøge om lærde Folkes, saavel i vores som ældere Tider deres Fødsel, Optugtelse, Studiis, Ægteskab, Betieninger, Skrifter, Gestalt, Inclinationer, Fata, Sygdommer, Død paa adskillige Maader, Epithaphia &c. Af dette vil hand

Tid efter anden meddeele nogle Deele. Det første som er udkommen bestaaer af 6 Ark.

Höya.

Doctor Grapius haver nyelig meddeelt følgende Efterretninger, nemlig: At en Dagleyers Hustrue, nyeligen havde fød et Foster med 2 Hoveder, 4 Hænder og 4 Fødder. Begge disse Kroppe havde ikkun et Brystbeen, hvorved de hængte tilsammen. Det eene Foster havde et meget større Hoved end det andet, og som de meget nær til hinanden vare sammenklemte, var det eenes Ansigt trykt næsten gandske fladt, med Armene omfavnede de hinanden, og de 4 Been, som vare gandske krumme, vare slyngede i hinanden. Moderen havde nogle Dage for Fødselen fornummen dem levendes, men i og efter Fødselen kunde intet Liv hos dem formerkes; Mand vilde have anatomeret dem, men maatte lade slige blive formedelst den gemeene Mands Superstition.

Frankfurt og Leipzig.

Nyelig er udkomen: Historische Nachrichten von unterirrdischen Schätzen, welche in alten Kirchen, Schlössern, Klö-

stern und Höhlen verborgen gelegen, und theils glücklich gehoben worden, theils aber noch in dem Schooße der Erden vergraben sind, nebst einigen merckwürdigen Geschichten, so sich in unterirrdischen Hölen und Gängen und mit betrügl: Geisterercheinungen zugetragen haben, bey Gelegenheit des zu Boldern, in dem Oettingischen auf einem alten Schloß vermeintlich erhobenen grossen Schatzes, mit einer Vorrede, vom Unterschiede des erlaubten und unerlaubten sündlichen Schatzgrabens, nebst beygefügter Warnung und Zeigung des Nutzens der Historien von falschen Geisterercheinungen, mit vielen curieusen Anmerckungen, der gelehrt- und curieusen Welt aufrichtig mitgetheilet, von Variamando. Auctor, som her under et opdigtet Navn kommer for Lyset, haver ikke forsømt at give dette Skrift en prægtig Titel, hand lover store ja forunderlige og utroelige Ting, og forventer ved disse foreskrevne Regler og givne Forslag at opdage større Skatter, end enten udi Herc. og Valiscæ eller andres Romainer blive opregnede. I Fortalen opmuntrer hand Protestanterne til at takke

Gud,

Gud, end og i sær derfor, at derved Reformationen have lært at forkaste de Fabler om Spøgelser, som alle havde deres Oprindelse af den falske Lærdom om Skiersild. Hvorimod hand beklager, at i de nyere Tider sig adskillige have indfunden, som aldeles have nægtet Aander at være til. Derefter skielder hand voldelig paa dem, som i Compagnie, for at være anseete for lærde Folk, nægte baade Spøgerie og Hexer. Til dette sit vidløftige Raisonnement at publicere, foregiver hand sig at have haft 2 Aarsager. 1) at hand derved vilde bringe dem, som med Saducæerne negte Engle, til bedre at samle deres Tanker, og med meere Betænksomhed at overveye denne saa vigtige Materie. 2) at forestille hvor vidt det er tilladeligt eller utilladeligt paa visse Maader at søge Metaller i Jorden.

Øst-Friesland.

Aurich.

Den Reformerte Præst Hr. Edvard Meyners haver nylig i det Hollandske Sprog udgivet en Tractat, som hand kalder Oostfrieslands kercklycke Geschiedenisse, of een historisch een ordeel-

kundig Verhaal van het gene nopens het kercklycke in Ooſtfrieſchland, en byzonders to Emden, is voorgevallen, zeder der Tydt der Hervorminge of de Jaren 1519, en 1520. Udſkriften viſer, at dette ſkal være et Forſøg til en fuldſtændig Kirke-Hiſtorie i de Oſt-Frieſiſke Lande. Imod ſamme Skrift er, ſiden den Tid udkommen Joh. Fridr. Bertrams Oſt-Frieſiſke Reformation und Kirchen-Geſchichte, ligeledes trykt i Aurich 1738. in 4to 18 Ark, i hvilket ſidſt bemelte Auctor vel ikke tracterer de Controverſer, ſom er imellem Lutheranerne og de Reformerte; men alleene viſer hvad urigtigt Hr. Meyners om Lutheranerne i ſin Hiſtorie haver forebragt: Saaledes viſer hand f. E. At den Confeſſion, ſom Anno 1528 er udkommen, ikke er nogen offentlig Bekiendelſe fra den heele Oſt-Frieſiſke Kirke; men alleene en Declaration af nogle Præſter, ſom for Kietterie vare miſtænkte. Paa et andet ſted viſes, at den Lutherſke Religion ſtrax efter Reformationen først blev antagen i Oſt-Friesland. I Fortalen vpregnes de, ſom have ſkrevet noget om den Oſt-Frieſiſke Reformations og Kirke-Hiſtorie.

Nye Tidender

Om

Lærde og curieuse Sager.

No. 10.

Den 5 Martii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Paa Collegio Regio haver den 28 Februar. Johannes Petri Lange holdet Disp. II. qvæ monstrat: Evidentiam moralem facere, ut Historia jure dicatur *Testis Temporum.*

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

5. Umbi dhesan selbun xpist chundida almathic fater

5. Hunc Christum sub persona Cyri per Isaiam Pater Deum

dhurac Iſain, dhoh ir in Cyres nemin guhadi, dhazs ir ist Got ioh Druthin:

12. Umbi dhiz niſt auch ſo chiſcriban in dhero ſiibunzo tradungum: Minemu xpe Cyre; oh ſie ſcribun: Dhiz quhad druhtin minemu xpe druhtine: Endi ioh dhazs iſt nu unzuuiflo ſo leothſamo zi firſtandanne, dhazs dhiz iſt chiquhedan in unſeres druthines nemin.

(Cap. IV.)

3. Unbi uuizſſen de (d) ſindun huueo in dhero dhriniſſu ſiii ein Got, fater, endi ſunu, endi heilac

& Dnum ita eſſe teſtatur dicens.

12. Unde & in translatione LXX. non habet: xpo meo Cyro; ſed habet hæc dicit Dns xpo meo Domino quod in perſona ſpecialiter Chriſti Domini noſtri accipitur.

(Cap. IV.)

3. Ignorantes in trinitate unum eſſe Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum; nec tres gheiſt;

gheiſth; Nalles ſie dhrie Goda: Oh iſt in dheſem dhrim heidem ein namo dhes unchideiliden meghines.

Deos: Sed in tribus perſonis unum nomen (individue majeſtatis.

8. Auur auh umbi dhazs ſelba (quhad Dauid in pſalmom: Druhtines uuordu ſindun himila chifeſtinoda, endi ſines mundes gheiſtu ſtandit al iro meghin.

8. Item quoque in pſalmis: (verbo, inqvit, Domini celi firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.

9. In dhemu druhtines nemin archeñemes chiuuiſſo fater; In dhemu uuorde chilaubemes ſunu; In ſines mundes gheiſte inſtandemes chiuiſſo heilegan gheiſt.

9. In perſona enim Domini patrem accipimus; in verbo filium credimus; in ſpiritu oris ejus ſpiritum ſanctum intelligimus.

28. Endi auh ir ſelbolſaias in andre-

28. Alio quoque in loco idem Eſaias

ru ſtedi alle dhea driniſſa in fingro zalu bifenc, dhuo ir ſus prædicando quhad: Huuer uues mezſendi in einemu hantgriffa uuazſſar, Endi huuer uuac himila folmu? Huuer uuac dhrim fingrum allan aerdh uuaſun?

29. In dhrim fingrum chiuuiſſo dher heilego foraſago dhea dhrifaldun ebanchiliihniſſa dhera almahtigun gotliihin mit ſumes chirunes uuagu uuac; Endi auh mit dhes meghines chiliihniſſu chraft dhes ebanuuerches, endi einniſſa dhera almahtigun ſpuodi, dhiu ein ioh ſamalih

totam trinitatem in digitorum numero comprehendens ſic prædicat dicens: Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palma quis ponderavit? Quis appendit tribus digitis molem terræ?

29. In tribus quippe digitis propheta trinam divinæ omnipotentiæ equalitatem ſub qvadam myſterii lance libravit; & parilitate virtutis cooperationem potentiæ, & unitatem ſubſtantiæ, qvæ una eademque in trinitate eſt, in tribus digitis declaravit.

in

in dheru dhriniſſu
ist, in dhrim fing-
rum durahchun-
dida.

(Videre skal følge her næst.)

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Noget Korn havde Coloniets Folk saaet paa den bequemmeste Plads de kunde finde, men da det var afskaaren var det gandske grønt, og ikkun liden Kiærne udi. Den der alt for tilig paakommende Nat-te-Frost har foraarsaged, at det ikke har kundet komme til større Fuldkommenhed, Græs derimod finge de saa meget som de til deres Qvæg behøvede. Den øvrige Tid af Aaret continuerede Præsten med at undervise Grønlænderne, og endskiønt endeel af dem vare modvillige, endeel sløvesløse ved Ordets Prædikken, saa fandt hand dog ogsaa adskillige Steder hvor hand havde Haab at see Frugten deraf. I Begyndelsen af Aaret 1725. forsøgte hand at lade sin ældste Søn gaae hen til Grønlænderne for at prøve om de ogsaa ville give agt paa,

naar hand læste for dem. De loed sig forstaae, at de vare meget vel fornøjed med ham, saasom de bedre kunde fatte og forstaae hvad hand sagde til dem, end hvad Præsten selv kunde sige; thi hand kunde bedre explicere sig udi deres Sprog, hvorudi hand var langt meere perfectionered end Præsten, og tilligemed havde en Grønlands Tunge at tale med. Fra den Dag loed hand bemeldte sin Søn stundum fare ud til Grønlænderne, for at lætte sig Byrden, og i sit Sted læse for de Omkring-boende, naar hand andensteds maatte være ude, og havde at forrette. I Foraaret giorde hand en Reyse til Nepisene om hvilken hand saaledes taler: Angaaende min Collega Hr. Albert Top, da har hand, saa ofte som Grønlænderne vare komne til ham, efter Mueligbed underviist dem. Ved den liden Grønlænder-Dreng, som hand havde ferdt med sig fra Haabets-Colonie, var hand temmelig avancered udi Sproget, havde og bragt det saa vidt med Drengen selv, at hand, efter foregaaende Præparation, havde giort ham deelagtig udi den hellige Daab, som hand

ogsaa

ogsaa med stor Andagt annammede, og blev kaldet Friderich Christian. I Majo kom med Skibene Poek tilbage, men hans Camerad var, som meldt er, i Bergen død og begraven. Det var dog meget lykkeligt, at den eene kom karsk og sund tilbage igien, paa det hand kunde fortælle sine Landsmænd, at den anden var intet Ont vederfared, men i alle Maader vel begegned. Nogen Tid derefter havde Præsten efter Sædvane adskillige Discourser med Grønlænderne, blant andet spurde de ham hvad Beskaffenhed det havde sig med den store Herre udi vores Land, om hvilken de havde hørt Poek fortælle, at alle de andre Kablunaker, ogsaa store Herrer, ærede og respecterede ham? om hand da var saa stor som Gud, efterdi alle giorde ham saa stor Ære, og hand havde saa stor Herlighed? Hand forklarede dem: At hand var lige saavel et Menniske som alle andre; men hand var i Guds Sted, og var af Gud indsat, at være en Herre og Regentere over andre, saaledes, at alle skulle være ham lydig, og giøre hvad hand befalede, ligesom Gud selv havde befaled

det; og de som vare ulydige, skulle hand straffe, men forsvare de Gode og Fromme for de onde og arrige Menniskér. De spurdte fremdeles: Efterdi hand var saa stor, og havde saa meget at sige, om hand da frygtede for Gud? Præsten svarede ja, at hand frygtede og ærede Gud, ligesom hans Undersaatter; thi hand haver Gud til HErre over sig, og hand er Guds Tiener. De spurdte endnu et om Kongen, nemlig, at eftersom hand sagde, at Kongen forsvarer de Fromme for de Ondes Overvold, om hand da og vilde forsvare dem, og forhindre, at ikke de galne Kablunaker skulde komme der til Landet til dem, og giøre dem ondt. Hand svarede ja, at Kongen elsker dem meget, thi derfor havde hand sendt ham til dem, at hand skulde undervise dem om Gud, at de kunde blive salige. Og saa længe de vilde give Agt paa hans Undervisning, frygte og elske Gud, da skulde heller ingen galne Folk komme til deres Land, at giøre dem ondt. Men efterdi Kongen havde saa stor Naade og Godhed for dem, saa burde de ogsaa udvise, at de elsker Kongen igien, og forære ham noget,

noget, fordi hand med saa stor Bekostning holdte ham og andre Folk der i Landet, alleene for deres skyld. De svarede, de vare fattige, og havde intet uden Spek og Skind, vilde hand have noget deraf, da vilde de give ham det etc.

Tydskland.

Hamburg.

Johannes Paulus Finke, som for nogen Tiid siden haver gratuleret Prof. Winkler til sit nye Embede med en Epistola grat:, haver nu paa nye foretaget den, samme Tid afhandlede, Materie vidtloftigere at udføre, og er den nyelig udkommen under Titul: Joannis Pauli Finke Topographia & Bibliotheca Historica Hamburgensis. Accedit index in Jo. Alb. Fabricii Memorias Hamburgenses. Skriftet siges at berømme Mesteren, som den af hvis Flitd og Erudition Fæderne-Landet kand vente meget got.

Franckfurt am Mayn

I Bogladerne er nu til kiøbs: Erste Sammlung Hessischer Nachrichten, darinn allerhand zur Historie und Literatur von Hessen und der Nachbarschaft gehö-

rige Anmerkungen, Urkunden und Untersuchungen mitgetheilet werden von Joh. Friedr. Conr. Rotter.

Berlin

Den Kongl. Preussiske Geheime-Raad Carl Adam von Dobroslav, haver tilbudet Boghandlerne til Forlag: Bibliotheca Orientalis, sive Dictionarium Universale, continens generaliter omne, quicquid ad notitiam spectat populorum Orientis, historias eorum & traditiones veras vel fabulosas, Religiones, sectas & Politicam, regimina, leges & consvetudines, mores, bella mutationesque Imperiorum, scientias eorum & artes, nec non Theologiam, Mythologiam, Magiam, Physicam, Moralia, Medicinam, Mathesin, Historiam naturalem, Chronologiam, Geographiam, observationes Astronomicas, Grammaticam & Rhetoricam, vitas & actiones omnium eorundem sanctorum, doctorum, Philosophorum, Historicorum, Poetarum, Præfectorumque militarium & omnium, qui virtutibus & scientiis inter eos inclaruerunt, iudicia porro critica. nec non excerpta ex operibus eorum,

rum, tractatibus, commentariis, Epitomis, collectionibus fabularum, scientiis, modo eorum agendi, proverbiis, fabulis, apophthegmatibus, & libris eorum Arabico, Persarum, & Turcico idiomate constantibus, quarumvis scientiarum & artium causa. Auctore Herbeloto, e Gallico in Latinum versa. Dette er en vel forfattet Oversættelse af et yppertigt Verk, som 1697 til Paris in Folio er udkommen paa Fransk, og af alle antagen med Fornøyelse. Denne Version er forfattet af Professor Adam Eberhard, i Franckfurt an der Oder, som derved ingen Flitid haver sparet, men som hand samme i sin Tid ikke kunde fuldkommen udarbeide, haver hand ved sit Testament hos Hans Kongl. Majest. af Preussen allerunderdanigst giort Ansegning, at hvad endnu i den Latinske Version kunde fattes, ved en bequem Person maatte suppleres. Som nu Verket i den Hensende er bleven tilsendt Hr. Dobroslaw, lader hand samme herved bekiendt giøre. Skriftet bliver omtrent 13 til 14 Alphabeter.

Augsburg

De berømte Ingenieur Capitain du Cha-

faet haver nyelig igien publicered tvende meget skiønne Geographiske Land-Korter, som ventelig vil blive til stoor Fornøyelse for dennem, som enten i Geographien eller Historien ere verserede. I Besynderlighed kand deraf tages noye Efterretning om Russernes Expeditioner i de næste Aaringer, saa og faaes noyere Kundskab om det lille Tartaries Situation. Det eene af disse Charter forestiller de Floder: Donau, Pruth, Dniester, Bug, Dnieper, Donatz, den Mæotiske Soe, Mare Pigrum, Mare Nigrum med de der omkring liggende Lande; Tillige med Bulgariet, Wallachiet, Moldau, Pohlen og det Russiske Ukraine, derhos den Halv-Insul Crimm med endeel af Cuban, samt endeel af de Doniske Cosackers Lande, hvilke nu paa en Tiid af 3 Aar af de Russiske Troupper ere blevne erobrede under Greven af Münnich og Friherre af Lascy deres Commando. Bemeldte Charter have begge Generalerne meget noye ved deres Ingenieurer ladet antegne, og haver efter deres Original Hr. Capitain du Chafaet samme gandske accurat udcopieret,

og

og ladet stikke i Kaabber. Titulen derpaa er denne: Theatrum belli Ao. 1737 à milite Augustissimæ Russorum Imperatricis adversus Turcas Tartarosqve gesti, ex autographo petropolitano editum. Dette nu sidst udgivne Land-Kort indeholder vel ikke saa mange Landskaber, som det samme Auctor udgav for et Aar siden, men ventes derimod at være af større Accurateſſe, da mand siden den Tid haver haft meere tilforladelig Efterretning. Denne Halv-insul Crimm, som af de Gamle er bleven kaldet Chersonesus Taurica, er nu i vores Tider saa u-bekiendt, at paa samme ikke haves noget accurat Land-Kort. For da at tiene Publico, haver Capitain Carl von Frauendorff i Petersborg udgivet et meget net Kort, efter hvilket Hr. du Chafaet haver i Augsburg ladet udkomme en meget proper Copie med Titul: Veteris Chersonesi Tauricæ seu Crimeæ conspectus, adjacentium item Regionum, itinerisque ab exercitu rutheno Ao. 1736 & 1737 adversus Tartaros suscepti. Paa bemeldte Charter kand sees hvad Progresser de Russiske Armeer imidlertid haver

ver giort, saa og en Afteigning paa den 1712 sig i Søen teignende tilforne u bekiendte Øe, som af Indbyggerne nu kaldes: Sakareia Peski.

Halle

Af Hr. Hof-Raad Wolffs samlede smaa Philosophiske Skrifter er nu det 4de Stykke udkommen, og med behørige Notis forsynede af G. F. H. Prof. der Phil. zu B. Da Hr. Professor Wolffes Philosophiske Skrifter med stoor Applausu hidindtil er bleven antagne, er det venteligt, at endog denne Samling af hans smaa Skrifter ikke mindre vil blive behagelig. Editor tracterer ikke de imod Hr. Wolffs Philosophie moverede Controverser, men er alleene occupered med (I) at forestille Zur Grund-Wissenschafft: 1) von dem Begriff des selbstständigen, natürlichen und zufälligen des Lebens; 2) von der Zeit und deren Abtheilung; 3) von dem Nutzen der Eintheilung der Zeit: (II) Zur Lehre von der Welt: 4) von Zusammenhang der Dinge in denen Menschlichen Verrichtungen, als dem Grunde der Klugheit; 5) Vertheidigung der Meynung von der bewegenden Krafft,

Krafft, welche sich in denen Cörper findet, gegen Herrn Muys Einwendungen; 6) von denen Vorbedeutungen der Wunder-Dingen. (III) Zur Lehre von der Seele: 7) von denen engen Schrancken des Menschlichen Verstandes, besonders in der Erkänntniß der Natur; 8) von dem Unterscheid des zusammenhangenden, und nicht zusammenhangenden Verstandes; 9) von der Unsterblichkeit der Seele: (IV) Zur natürlichen Gottes-Gelahrtheit: 10) Wie fern man aus der Ordnung der Natur beweisen könne, daß ein GOtt sey; 11) von dem aus dem Begriffe des vollkommensten Wesens hergenommenen Beweiß für GOttes Würcklichkeit. Diesem ist noch ein Anhang beygefüget: Von dem Einfluß der natürlichen Erkenntnis Gottes und Gottes-Gelahrheit in die Führung des Christenthums, und endlich 12) der Lebenslauff des Herrn von Leibnitzens.

Svitzerland.

Lausanne

Den bekiendte Juris Consultus og Historicus Ludewig von Bochat haver nyelig

lig i 3 Volum. udgiven: Ouvrages pour & contre les services militaires etrangers, considerés du coté du droit & de la Morale. tant par rapport aux Souverains, qui les autorisent, ou les permettent, qu'aux particuliers, qvi s'y engagent: Publiés pour mettre le public en etat de juger sainement de l'usage des peuples anciens & modernes à cet égard & en particulier de celui des Suisses. Saa bekiendt som det er at Svitzerne i Krigen tiener fremmede Potentater for Penge, saa ubekiendt er det, naar samme er kommen i Moede iblandt dem. Vel veed mand, naar de imod det Osterrigske Huus have mainteneret deres Fribed, men endnu vides ikke naar de have begyndt saaledes at sende deres unge Manskab udenlands. Det synes vel noget haardt saaledes at levere Landets Børn til Slagter-Benken, men naar Tingen ret eftertænkes, er det virkelig til Fædrenes Landets Beste, allerhelst da samme i deres beste Alder med fuldkomne Kræfter, og temmelig Profit komme tilbage; Og ere saaledes velskikkede til Indbyggere i Landet, da i deres Sted de unge i fremmed Tieneste kand udsendes.

Nye Tidender

Om

Lærde og curieuse Sager.

No. II.

Den 12 Martii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 7 Martii blev in Auditorio superiori holden Particula IIda Dissertationis Theologicæ de Evangelio. Præside Petro Holmio, Th. & Ph. Profess. extraordinario, & Commun. Reg. Præposito. Defendente Nic. Randrup, Phil. Baccal. & in Commun. Reg. Decano. 3 Ark. Particula Ima er allereede i April 1737 udkommen, og kand endnu om denne Materie ventes meere. Efter at

L Hr.

Hr. Professor Holm i bemeldte første Deel haver meget tydelig og nøyagtig beskrevet Evangelium, vist hvorledes samme Ord saavel i den hellige Skrift, som andensteds bruges, givet accurat Efterretning om Evangelii Oprindelse, Natur og Beskaffenhed, foretager hand sig nu i denne 2den at vise, imod adskillige anderledes meenende, hvad Forskiæl der er imellem Loven og Evangelium, saa og hvor nødvendigt det er, at samme meget nøye bliver i agt tagen. Opponentes vare P. L. Arfw, Commun. Reg. Decanus, og Mag. L. de Hemmer, Scholæ Havn. Conrector.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

(Cap. VI.)

2. Huuanda bidhiu uuardh chiuuisso Auses, dhér Naues sunu, sona Moysisé in binamin ihs chinemnit.

(Cap. VI.)

2. Nam *Auses quidam, qui Nave filius nominabatur, a Moyse Jesus cognominabatur.

4. Uuex-

* In Edit. Josve.

4. Uuexſal dhes nemin huuazs bauhnida. Nibu dhazs after Moyſiſe dodemu, endi dheruеuu zi fareneru, ioh dhem aldom Gotes chibodum bilibenem, uns zuouuert leididh uuardh unſer druhtin ihs xps:

4. Mutatio nominis quid ſignificabat niſi quia defuncto Moſe, id eſt defuncta lege & legali præcepto ceſſante, dux nobis Dominus Jeſus Chriſtus erat futurus;

(Cap. VII.)

1. Geneſis ſaghet huueo Abrahames chibot uuas zi ſinemu chnehte: Duo dhina hant undar miin dheoh, endi ſuueri bi himiliſchin Gote.

(Cap. VII.)

1. Geneſis oſtendit, dicente Abraham ad puerem ſuum: Pone manum ſub femore meo, & jura per Deum cœli.

2. In dhemu uuorde chundida ir bifora umbi xpan himiliſchun druh-

2. Quo verbo Chriſtum Deum cœli de genere ſuo teſtabatur in Carnem

tin dhazs ir in sines edhiles fleische quhoman scolda uuerdan. In dheohe ist chiuuisso zi firstandanne framchumft.

esse venturum. Per femur enim genus intelligitur.

Af dette Fragmento sees altsaa det gamle Tydske Sprogs Egenskab, og hvor different de Tiders Orthographie har været fra den nu brugelige. Desforuden at vores gamle Danske Sprog, som endnu i Norge, men særdeeles i Island er conserveret, med samme haver meget tilfælles. Dog var det urimeligt deraf at slutte, at Islænderne ere en Tydsk Colonie, eller med nogle at sige, at en Islænder lettere forstaaes af en Tydsk, end af en Normand eller en Dansk, da det er bekiendt, at i de mellemste Seculis migrationes Gentium skeede fra Norden.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Men saa venlige og saa artige, som endeel af Grønlænderne den Tiid vare, saa u-artige vare de en anden Tiid; thi

een

een fra Præsten bortløben Grønlandsk Dreng berettede ved sin Tilbagekomst, at om Aftenen, efter at Coloniets Folk var gaaen fra dem, talede de meget spotteligen om deres Læsen og Underviisning, og giækkede hannem, der de fik Mad, at hand skulde komme og læse for dem; og efter at de havde ædt, sagde spotte-viis: Ja, vi glemte at læse &c. Og ikke det alleeneste, men de skulle ogsaa, efter Drengens Sigende, have havd Discours imellem sig, angaaende et Spargement Sønden fra, at de der boende Grønlænder skulle have ladet sig forlyde, at saasnart vore Folk kom der at handle, vilde de slaae dem ihiel, troede derfore, at Assistenten og hans medhavende Folk, eftersom de bleve saa længe ude, allereede vare ihielslagne. De lagde iligemaade dette dertil, at som Kiøbmanden med tvende Chaloupper ogsaa var borte fra Colonien, da vare de hiemmeværende, som vare ikkuns faa, og de fleeste syge, læt at overrumple, og ihielslaae, og de Fraværende kunde ogsaa nok overvindes. Denne Tale førde en gammel Skalk paa Banen, som tilforn

forn havde været en Angekok og Here-Mester, men siden at hand var bleven straffed for sin Løgn og Bedragerie, havde ikke turdet sve det mere. Til denne Snak skulde nogle have svaret: Det var tilpas; og saa kunde de deele imellem sig, alt hvad der fandtes paa Colonien. Men andre sagde, det var ikke godt, at de lagde sig ud med Kablunakkerne; thi der vilde følge andet paa; med videre som de handlede imellem sig. Eftersom nu var at befrygte, at denne Snak kunde drage noget slemmere efter sig, befandt Hr. Egede, at det var raadeligt, at forekomme dem, og at jage dem en Skræk ind, resolverede derfore den 5te April, efter at Kiøbmanden var kommen tilbage Norden fra, at fare derhen til dem, for at tage Hoved-Manden fangen, og føre ham til Colonien. Præsten foer da derhen med 7 á 8 Mand, og der hand kom der, lod hand den forommeldte gamle Skalk trække i Baaden, efterladende de andre Beretning, hvorfore det skeede. Den gode Karl maatte altsaa følge med til Coloniet. Hans Qvinde og Børn, som saae dette, kom græ-

dende og bedende, at de ikke skulde slaae ham ihiel; thi I have tilforn, sagde de, været saa meget skikkelige, og havde vi derfor ikke formodet, at I vilde giøre sligt imod os. Hr. Egede svarede dem, at saa længe de havde holdet sig skikkeligen, havde vi ey heller villet giordt dem ont, men siden vi fornam slig Ondskab og Skalkhed hos dem, maatte de ikke andet vente, end derfor vedbørligen at blive straffede; dog vilde Hr. Egede ikke lade ham ihiel slaae, men alleene holde ham fangen. At endnu i Grønland de Poëtiske Certamina (af hvilke Saxo Grammaticus giver adskillige Exempler) ere i Brug, vises med et merkeligt Exempel: Den 25 April 1726 anstillede Grønlænderne en Leeg og Lystighed iblant dem med Syngen og Dantsen, hvor da Hr. Albert Top med fleere andre foer derhen, for at see der paa. Saadan Leeg bestaaer der udi, at to staar lige for hinanden med en liden Tromme udi Haanden, paa hvilken de spiller een om den anden, og synger imod hinanden, og hvad da den ene kand have at forekaste den anden, det fremfører

hand i saadan en Vise. Kand Contra-Parten ikke svare ham derpaa, eller igiendrive ham, da maa hand med Skamme vige af, og bliver beleet af alle dem som høre derpaa. Den ene af dem som her certerede med hinanden, var meget kiæftig, saa hans Contra-Part maatte give tabt, hvorfore der opstod en anden, at forsøge sin Konst ham, men hand maatte ligeledes gaae bort med Skamme. Derefter lod vores Poek høre sine Viser, som hand havde giort om sin Rejse, og hvad Synderligt hand havde seet her i Landet; hvilket de allesammen admirerede og roste.

Tydskland.

Altona

Her er nyelig udkommen: D. Joh. Sam. Carls Erfahrungs-Gründe von des Blutlassens wahrem Gebrauch u. Misbrauch, in zween Theilen abgefasset; welchen der Hr. Georg. Christian. Maternus, Philosoph. & Med. Doct. und verdienter Stadt-Physicus in Altona, einen historisch-dogmatischen Einleitungs-Discurs vom Blutlassen vorgesetzet. Flensburg

burg und Altona 7½ Bogen in 8vo. Angaaende Aareladens Brug og Misbrug finder D. Maternus 4re Ting at erindre. 1) om i de 2000 første Aar efter Verdens Skabelse samme har været brugelig. 2) om det ikke var mueligt uden Fare og Skade samme at undvære, dersom mand brugte de Gamles Diæt. 3) om en Medicus efter disse Tiders Beskaffenhed uden at forordne Aareladen, kand forrette sit Embede. 4) hvad Skade det undertiden fører med sig. Dernæst opregner hand endeel saavel gamle som nye Medicos, hvilke det gandske have forkast, og andre derimod, som have holdt det for den beste Lægedom, blant hvilke de fleeste ere Franske. Tractaten i sig selv bestaaer af 2de Deele, af hvilke den 1ste handler om Aareladens rette og betimelige Brug, den 2den om dens Misbrug.

Berlin.

I Rüdigers Boglade er nu udlagt en Samling af adskillige udvalgte moralske og Satyriske Mesterstykker, som af det Engelske ere verterede. Derudi findes 1) Ars Pun-ica: Sive Flos Lingvarum, die Kunst der Wortspiele, i 79 Re-

gler forfattet af den bekiendte Swifft. 2) Sammes Afhandling om Rangen imellem Juriſter og Medicos. 3) Swiffts velmeente Raad for en ung Poët. 4) Samme Auctors Schwörers Banco. 5) Die Wohlthat des Fa- ns, eller den ſandfærdige Aarſag til alle Fruentimmerets Svagheder; af ſamme Auctor. 6) Atter Beſkrivelſe om een af hans Venners beſynderlige Fødſel, Optugtelſe, Leve-Maade, Stats-Kunſt og Erudition. 7) en ubenævnt Auctors veltroffene Characterer eller merkværdige Skillerier. 8) Addiſons Convivium Sybariticum, ſom en Imitation efter Petronium Arbitrum. 9) Mahomet Alis Drøm, hvorved hand bragte den fordruckne Scham Abbas paa bedre Tanker, forfatted af Littleton.

Carlshavn ved Weſer-Strømmen.

Her opholder ſig en Perſon, ſom kalder ſig Orffyreus, M. D. Mathematicus og Commerce-Raad, ſamme foregiver ſig at have opfunden en Machine, ved hvilken, naar et Skib ſtrander, baade Folk og Gods kand bierges, men Beſkrivelſe derpaa haver hand endnu ikke vildet publicere. Hand meener at denne Machi-

ne

ne staar ikke til at forbedre, siden den lettelig kand bringes i Søen, og derudi mange Menniſker med Gods og Proviant rommes. Hand tilbyder ſig at forfærdige ſamme ſtoor eller liden, ligeſom forlanges, og til Prøve ſelv derpaa at fare langs Weſer-Strømmen ud i det vilde Hav. Bemeldte Machine vil hand ſælge, ſtoor for 500 Rdlr., og mindre for 250. Saa ſiger hand ſig og at have inventeret et Hiul, hvorved Vandet kand drives ſaa høyt ſom det forlanges, men denne Invention vil hand ikke communicere ringere end for 50000 Rigsdlr. Endnu vil hand have opfunden en anden Machine, ſom langt bequemmere end de ſædvanlige Sang-Klokker i Taarnene kand ſpille adſkillige Melodier.

I Leipzig

ere udkomne: Inſtitutiones Mathematico-Phyſicæ, Experimentis confirmatæ, Auctore M. Jo. Henr. Wincklero, Sumtibus Bern. Chriſt. Breitkopii, 1738, in 8vo. Bogen er 2 Alph. med 30 Kaabberſtykker. Auctor haver foretaget ſig 4re Ting med Flid at afhandle 1) om Motu med dens Forandringer og Regler. 2) om Lyſets

Stræg-

Straaler og sammes Virkninger. 3) om Stierner og Planeterne. 4) om Jorden og de paa og i samme sig befindende Ting. Og som hand haver foretaget sig at afhandle alting methodo mathematica, saa haver hand foran sat endeel Arithmetiske og Geometriske Propositioner, af hvilke hand siden betiener sig i at demonstrere det efterfølgende.

Sammesteds er nyelig udkommen M. Adam Bernds eigene Lebens-Beschreibung, samt einer aufrichtigen Entdeckung und deutlichen Beschreibung einer der grösten, obwol grösten Theils noch unbekanten Leibes- und Gemühts-Plage, welche GOtt zuweilen über die Welt-Kinder, und auch wol über seine eigene Kinder verhänget, den Unwissenden zum Unterricht, den Gelehrten zu weiterm Nachdencken, den Sündern zum Schrecken, und den Betrübten und Angefochtenen zum Troste; bestaaende af 2 Alphabeter in 8vo. Dette Skrift afhandler en Materie, som ikke lettelig tilforn saa tydelig og vidtløftig af nogen er bleven tracteret. Mand plejer alletider at anse det Menniske, som enten faaer Tanker

til

til, eller virkelig i Gierningen tager Livet af sig selv, som den der enten af sin syndige Natur, eller af Diævelen bliv lokket dertil. Men Auctor til denne Tractat er af en anden Meening, og holder fore, at der og findes Mennesker, som uden at have Forsæt til at aflive sig selv, af Frygt eller Indbildning drives dertil. Auctor siger, at der findes vel hist og her i Historierne Efterretning om slige Personer, men meget sielden blive Omstændighederne derhos anmerkede, saa mand ikke kand vide om saadant er skeet i Raserie, Anfegtning, Melancholie eller Svaghed. Efterat herom vidtløftig er bleven raisoneret, viser hand hvorledes mand sig haver at forholde med de Personer, som ere i saadanne Tanker, videre hvor fra saadanne Tanker kand have deres Oprindelse, og hvorledes de samme bør og kand fordrives. Efterdi Auctor anseer denne Affect alleene som en Sygdom, saa haver hand ikke enten af Bibelen eller Kirke-Historien derpaa anført nogle Exempler, ey heller noget Theologisk Raisonnement, men alleene af Medicinen, Philosophien og Pneumatica, hvor-

hvortil hand har føjet endeel Exempler; blant andre tilstaaer hand ogsaa, at hand nogle gange med saadanne Tanker har været incommoderet. Dernæst handler hand pro & contra, hvor vidt det synes mueligt at Menniskene, som i slige Tilfælde aflive sig selv, kunde blive salige. Ellers er det i denne Tractat merkværdigt, at hand udførlig benævner de Personer, som hand fremsætter til Exempel.

Magdeburg.

Cantinuation af Theologia Practica.

Den 5te Part af bemelte Bog indeholder (1) Motifs pour engager les Ecclesiastiques a travailler au salut des ames; Tirez de la sainte Ecriture des Conciles & des Péres, par Messire Louis Mory, Prêtre, Curé de Saint Germain. (2) Continuatio af Pastoral-Conferencen, som denne gang handler om en Læreres Forhold med dem, som ere i Fornyelsens Stand. (3) Continuation af den i Cl. B. holdne Conference om Christi Fristelse. (4) Continuation af F.E. Collins prudentia Pastorali Jeremiana.

Lückau.

Her er nylig giort Begyndelse at lege

ge Grundvold til en Nederlausisk Historie af de nyere Tider, som i Stykviis skal udgives, og kaldes: Destinata Literaria & Fragmenta Lusatica, d. e. Unternehmungen der Gelehrten, und gesamlete alte auch neue zur Niederlausitzischen Historie und Gelehrsamkeit gehörige Stücke. Lübben, verlegts Joh. Gotl. Voß, 1738. in 8vo. Den første Deel, som deraf er udkommen, bestaaer af 5½ Ark, og indeholder (1) en Project til en Historie om Lausitz, saavel i henseende til de ældre, som nyere Tider, forfatted af J. L. C. L. D. T. (2) Adskillige Betænkninger om samme Lands Tilstand i de mellemste Seculis. (3) om Landets Vaaben. (4) om dets Privilegiis. (5) en Prøve af deres Poësie.

Nürnberg.

Her sees et nyt Skrift under den Titul: Der in allerley Ergötzlichkeiten vergnügte Landmann, vorgestellt in einem sonderbahren Kunst-Büchlein, darinnen allerhand zum Vogelfang, Schiessen, Jagen und Fischereyen dienliche Kunst-Stücke, nebst vielen andern Curiositæten enthalten, und den Liebhabern des Land-Le-

bens

bens getreulich mitgetheilet von Alexandrum Sincerum. Foran er sat en Fortale, hvorudi denne ubekiendte Auctor søger at bevise, at Legemets Øvelse er det beste og fast eeneste Middel til Sundheden at conservere. Skriftet selv indeholder adskillige Observationer, af hvilke nogle synes at være nyttige og troværdige, andre af den gamle Bonde-Practica bekiendte, endeel ogsaa aldeles urimelige.

Frankerige.

Reims

Her trykkes paa et Verk, som en lærd Benedictiner-Munk af St. Mauri Congregation haver forfærdiget, som kaldes: Bibliorum sacrorum latinae Versiones antiquae, s. vet. italicae & ceterae, quaecunque in codicibus manuscr. & antiquorum libris reperiri potuerunt, quae omnia cum vulgata latina, & cum textu graeco comparantur. Samme kommer til at bestaae af 3 Tomis in Folio.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 12.

Den 19 Martii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 14 Martii blev in Auditorio Superiori publice ventileret Disputationis Theologicæ de Evangelio Part. IIItia. Præside Petro Holmio Th. & Phil. Prof. Extraord. & Comm. Reg. Præp. Defendente Nicolao Randrup. Phil. Baccal. & in Commun. Regia Decano, hvorudi forrige Materie continueres, og fornemmelig afhandles hvilke af vores Saligheds Midler i Uskyldigheds Stand egentlig dependerede af Loven, og hvilke nu siden

Syndefaldet kiendes og flyde af Evangelio. Opponentes vare C. Bluhme, Commun. Decanus, og Mag. C. Horrebow, ligeledes Decanus paa Communitetet.

Den 13 Martii blev paa Collegio Regio af Henningio Hansen holdet Disputatio 2da de Sale Apostolico.

Ligeledes disputerede den 16 Martii Petrus Kierulf i samme Collegio de horologio Pilati.

Paa Collegio Walkendorffiano blev den 18 Martii af Alberto Christophoro Holst, holden en Disputatz de Dependentia Hominis a Deo absoluta.

Dagen derefter den 19 Martii haver Claudius Henricus Munch holdet Part. Imam Disputationis, monstrantem Exhalationes non esse Materiam Cometarum.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

Efterat af bemeldte Bogs 2den Deel er givet en kort Recit om de gamle Sager, som derudi afhandles, følger nu en kort Extract af de nye. Blandt samme fore-

forekommer først de 3 nu ved Kiøbenhavns Academie værende Theologorum Levnets Beskrivelse. Theologus Primarius Johannes Steenbuch er fød i Kiøbenhavn 1664. Hans Fader var Christian Steenbuch, Prof. Ebr. Lingvæ, hans Moder Dorothea Brochmann. I Studenternes Tal blev hand hr. antagen 1683, reyste Udenlands fra 1686 til 1693, da hand imidlertid fornemmelig lagde sig efter Critica og Orientalia, og strax ved sin Hiemkomst tiltraadde Professionem Lingvæ Ebr., hvilken hand med stor Berømmelse forestod indtil Aar 1709, da hand blev Theologiæ Professor, hand haver fra 1684 til 1738 udgiven 52 Disputationer, om adskillige Theologiske og Philologiske Materier, hvilkes Titler blive anførte. Den anden Theologiæ Professor her ved Academiet D. Marcus Wöldicke, er 1699 fød ved Haderslev i Sommersted, hans Fader var Hr. Peder Wöldicke, Præst sammesteds, hans Moder Catharina Magdalena Buch. 1716 kom hand til Kiøbenhavns Academie, hvorfra hand siden begav sig Udenlands, kom hiem igien 1720, fra den

Tid her læste Collegia for Studenterne, indtil hand 1728 af Kongen blev kaldet til Præst ved St. Jacobi Meenighed i Warde. Ao. 1731 blev hand Theologiæ Professor, og 1736 Doctor Theologiæ, in ipso Jubilæo Danico, da hand samme Tid var Rector Magnificus. Foruden 5 Theologiske Disputatzer haves af hannem Versio Tractatus Maimonidæ de cibis vetitis, i 6 Disp. saa og Continuation til den af hans Broder begyndte Versio Tractatus Talmudis Jerusalemitani Chagiga, i 3 Disp. Om Professor Jeremias Fridericus Reus, loves ved en anden Leylighed at give Efterretning. Dette meldes alleene, at hand er Kongelig Hof-Præst. Af hans Skrifter anføres 2 Prædikkener og 8 Disputatzer.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

I den første halve Deel af Aaret 1726 vare de paa Coloniet i stor Nød og Fare, saasom deres Proviant og andre fornødne Ting daglig formindskedes og Compagniets Skibe formedelst Modvind og driv-Is meget længere end sædvanligt ude-

udebleve, hvorom Hr. Egede saaledes melder: Den 12 Julii sendte vi endeel af vore Folk ind til Præste-Fiorden paa Laxe-Fixerie, andre udi Øerne at samle Æg, og at sanke Brænde; saa vi vare tvungne til, at være om os paa alle Kanter, havde vi ellers ikkun kunde bringet noget tilveje, som havde været tilstrækkeligt. Med Laxe-Fiskerie var det ikkun slet, thi den vilde endnu ikke gaae ret til, og hos Grønlænderne kunde vore Folk neppe faae saa meget Sælhunde-Kiød de kunde mætte sig med; men med det vi havde selv, maatte vi omgaaes saa sparsommeligen, som mest muelig var; thi med een Mands Ranson af Brød maatte 8 Mand behielpe sig. Vore Gryn maatte vi veje paa en Sølv-Vægt, for at have nogle faa Lod til en Suppe af Sælhunde-Kiød. I Steden for Smør betiente vi os af den Tran, som vi persede af Sperma Ceti, hvorudi vi steegte Sælhunde-Kiød. Hvilket alt var temmelig haard Kost, og vi umueligen kunde have opholdt os med, dersom den gode Gud ikke omsider havde sendt os Skib. Om en Formørkelse som skeede den 25

Sept. berettes Grønlændernes særdeles Tanker: thi den 25 skeede en stor Formørkelse udi Solen, af hvilken meere end den halve Part var betagen og formørked, og varede fra Klokken 1 til 2. Grønlænderne bleve herover meget forskrekkede; thi der Hr. Egede derefter kom til dem, spurdte de ham, hvad det skulde betyde? De vare saare bange, og tænkte, at Himmelen skulde falde ned. Deres Angekuter havde af Forskrekkelse hæred for dem selv; thi udi stor Banghed og Forskrekkelse pleje de saa at gjøre, meenende, med slig Hexen og Mumlen at vende Skade og Ulykke fra sig. Ved Begyndelsen af det følgende Aar 1727, da Præsten paa Embedes vegne reyste hen til de omliggende Øer, og ved den Leylighed examinerede enhver i Særdeleshed, da kunde endeel smukt svare, og gjøre rede for hvad de havde hørdt, men mange af dem derimod vidste lidt eller intet at svare til det Præsten spurdte dem om. Der hand nu spurdte dem, hvoraf det kom, at de vidste intet af hvad hand havde undervist dem om? svarede de, at de hav-

havde forglemt det. Hos de Unge havde mand bedre Indgang, og saae meere Frugt af sit Arbeide end hos de Gamle, hvilke; ihvorvel ingen af dem fandtes, som jo gav Lærdommen Bifald, vare de dog af saa stor Umkenhed og Koldsindighed, saa de syntes ikkun lidt at røres og beveges af den guddommelige Sandhed. Den 10 Junii afgik med et Skib til Dannemark Hr. Top, som hidindtil havde været Hr. Egedes Medhielpere, og af hannem saaledes roses: Hand havde været udi Landet i 4 Aar, som en Med-Arbeydere med mig, til Hedningenes Oplysning, og imidlertid forholdt sig som en flittig, troe og retsindig Guds Tiener, hvilket Skudsmaal jeg med Sandhed kand give ham. Hans svage Helsen og kleinlige Legems-Constitution vilde ikke tillade ham, at forblive længere i dette Land. Ellers berettes, at Coloniets Folk paa Disco Eyland havde fundet Steen-Kull, hvilket kunde være meget profitabelt for Coloniet, siden i Grønland er stor Mangel paa Brænde og Tørv.

(Videre skal følge hernæst.)

Tydskland.

Kiel

Her er udkommen: D. Joannis Christophori Liſchwitzii, regiæ Celſitudini a conſiliis cancellariæ, Archiatri, Adſeſſoris ſen. collegii medici ducalis, inſtitution. medic. anatom. & botanic. Profeſſ. public. ordin. oratio inauguralis de medicis miraculis, ſive mirabilibus circa artem ſalutarem, tum in theoria tum quoque in praxi medica & chirurgica hinc inde obviis, dicta Kilonii in academiæ Chriſtian-Albertinæ maiori auditorio, die 4 Octobris 1738. 5 Ark in 4to. Hand begynder (§ 3. 4) dermed, at alle Medici maa tilſtaae at deres Videnſkab er ufuldkommen, og beroer en ſtor Deel paa Gisninger. (§ 6) forklarer hand det Ord miraculum. (§ 7) om det miracul, naar de ſaa kaldede Spiritus Animales ſtandſe, ſaa at et Menniſke undertiden heele Timer kand være ſtiv og uden Følelſe. (§ 7) om naar ſamme derimod kommer i for ſtærk Bevægelſe, f. E. en Bonde i Holſteen, ſom ofte udtiendes og imod ſin Villie dantzede og ſprang ſom en Harleqvin.

leqvin. (§ 8) regner hand og didhen dem som gaae i Søvne. (§ 10) om Vind i Aarerne i Stæden for Blood. (§ 14. 5) om blodig Sveed, hvorved anføres den Historie som for nogen Tid siden er skeed i Sverin, nemlig: at Blod udflød af et stykke Hiorte-Takke da det blev dreyet. (§ 17) Exempel at Maven har siddet oppe i Brystet. (§ 20) om Tarme og andre Indvolde, som ere blevne til Steen. (§ 21) adskillige usædvanlige practiske Casus. (§ 25) om adskillig Sygdommers urimelige Curer. (§ 27) om nogle Medicamenters usædvanlige Virkning. (§ 29) om Cur ved bare Indbildninger. (§ 31) om Sympathetiske Curer, hvilket alt af troeværdige Skrifter bliver bevist.

Lybek

Den ved adskillige Skrifter forhen vel bekiendte Conrector Lange, haver nu paa nye udgivet et lidet Skrift, som kaldes: Ad Joann. Vorstii libellum de latinitate selecta vulgo vero neglecta Spicilegium, cum illustri Societate latina, quæ Jenæ floret, officii gratique animi testandi causa communicatum a M. Carolo Henrico Langio, Gymnas. Lubec. Sub-

rectore Biblioth. publ. Præfecto, Societ. Tent. Lipſ. Collega & Latinæ Jenenſis membro honorario.

Hamborg.

Her er giort Begyndelſe med Ugentlig at udgive et Skrift, ſom kaldes: Der vernunfftige Chriſt. I det første Stykke, ſom deraf er udkommen viſes, at Intentionen ikke er enten at afhandle Troens Artieler, eller at foreſkrive Leve-Regler, men eeniſte, imod dem ſom formeget ſtole paa Fornuften, at viſe hvorledes og hvor vidt ſamme maae bruges. Iblant hine ſætter hand først de, ſaa kaldede Frey-Geiſter, ſom agte deres forvildede Fornuft høyere end Religionen, da dog Fornuften i Religions-Sager er aldeles utilſtrækkelig, hvorimod Religionen alleene er den, ſom gior et Menniſke dydig og god, gior Republiqven lykſalig, ſtifter Eenighed imellem Øvrighed og Underſaatter, foreener Menniſkene med Gud, gior dem frimodige i Fare, taalmodige i Modgang, bereeder dem til Døden, og veyleeder dem til Himmelen.

Berlin

I J. A. Haubes Boglade findes: Recueil

de cinq Sermons prononcez par Monsieur Jean Gustave Reinbeck, Conseiller du grand Consist. Prevot & Insp. de l'Eglise de St. Pierre a Berlin, traduits par un Anonyme & par Monsr. Jean Des-Champs, Ministre du St. Evangile. Foran derudi er en Dedication til Kongen af Preussen, som er meget vel skreven. De herudi anførte Prædikener handle: 1) de la liaison entre le Crucifiement, & la resurrection de J. C. 2) de la necessité des Soufrances & de la Resurrection de J. C. 3) de l'excellence de la Parole de Dieu. 4) de la perfection des Oeuvres de Dieu. 5) de la Raison captivée sous l'obeissance de J. C. Dernæst haves en ubenævnt Auctors Afhandling om de imod den 5te Prædiken moverede Objectioner, af dem, som beskylde Hr. Reinbek, at hans Prædikener ere alt for Philosophiske. Til sidst anføres et Brev til Hr. Clifford af Engelsk verteret, angaaende hans Bog om den Menniskelige Fornuft.

Leipzig

Her er udkommen Mag. Carl Gottlob Hofmanns, S. T. B. und Predigers zu St. Petri in Leipzig, ausführliche Reformati-

mations-Historie der Stadt und Universitæt Leipzig, zur freudigen Erinnerung des andern Leipziger Jubel-Jahrs ans Licht gegeben. Fortalen giver Efterretning om den for 100de Aar siden, nemlig 1639 i Leipzig celebrerede Reformations Jubel-Fest. Det 1 Cap. af Bogen selv handler om Tilstanden i Leipzig for Reformationen. (2) Hvad der har givet Luthero Anledning til at begynde Reformationen samme Steds, hvorved tillige handles, om de i Leipzig holdte Colloqviis. (3) Om hvad der er passeret i Leipzig 1520 og 1521 i Anledning af Lutheri Lære. (4) Hvad Ao. 1522 er skeet. (5) Hvorledes den Lutherske Lære fra Ao. 1523 til 1526 er bleven forfuldt. (6) Videre hvorledes samme Forfølgelse er continueret fra 1528 til 1532. (7) Om det, som i Leipzig er passeret 1533, angaaende Luther og hans Lære, hvorved anføres Lutheri Troste-Brev til alle dem, som derfra for Evangelii skyld bleve forjagede. (8) Om det som Ao. 1534 sig der haver tildraget. (9) Om Evangelii Forfølgelse i Leipzig fra 1535 indtil den ophørte. (10)

Om

Om Kirke-Reformationens Begyndelse sammesteds 1539, hvortil føyes Lutheri første Reformations-Prediken, som hand i bemeldte Aar 1ste Pintze-Dag holdt paa Slottet Pleissenburg. (11) Om Reformationens lykkelige Fortsættelse. (12) Om Universitetets Reformation, som begyndte 1539 den 12 Augusti. (13) Om samme Materie. Det 14 og sidste er et Appendix, hvorudi gives Beretning om tvende Lutheri Venner i Leipzig, nemlig D. Pistorius og D. Auerbach. Dette Verk, som med stor Redelighed og Flid er forfattet, vil ventelig give stoor Oplysning i Kirke-Historien.

Sammesteds haver Doctor og Prof. Oporinus udgivet: Commentationem theologicam de doctæ simplicitatis efficacia, contra Scepticos. Hand siger at den Evangeliske Kirkes nærværende Tilstand, til de guddommelige Sandheders Forsvar udfodrer en lærd Eenfoldighed, hvilken hand herved i 3 Capitler beskriver. I det 1ste viiser hand hvad hand forstaaer ved en lærd Eenfoldighed, og hvor nyttig og kraftig samme er, naar mand vil igiendrive

drive Atheister og Naturalister, dernæst stadfæster hand sin Meening af Skriften, og viser at saavel Christus som Apostlerne med en saadan lærd Eenfoldighed have forsvaret den Christelige Lærdom baade imod Jøder og Hedninger. Det 2det Capitel handler om samme Eenfoldigheds Nødvendighed, og det 3die viser, at den er langt bedre og nyttigere, en endeel af de Nyeres Spidsfindighed, hvortil hand anfører Carpovs Theologie som et mærkeligt Exempel.

Italien.

Rom

Til videre at excolere det Ebraiske Sprog er udgivet et Lexicon hebraicum & chaldaico-biblicum, ordine alphabetico, ad usum collegii Urbani de propaganda fide, in tres partes divisum, Auct. Presbytero Priore, Joanne Bouget, Salmurienſi, in eodem Collegio ling. hebr. & in Archigymnasio roman. ling. gr. Lectore. Romae 1758, typis Hier. Mainardi. I samme Lexico er dette besynderligt, at ikke alleene Radices, men endog Derivata anføres Ordine Alphabetico. Grammaticalia bliver ey

heller nogen Steds udeladte, saa det er venteligt, at dette Skrift vil blive til stor Nytte.

Florentz

Efterat den lærde og beremte Pater Caliogera i sine 1729 udkomne Opuscoli scientifici, haver handlet noget om Glar-Øyne, deres første Invention, adskillig Forbedring &c. Saa haver en anden lærd Mand her paa Stædet videre eftertænkt samme Materie, og publiceret sine Tanker i følgende Skrift: Degli occhiali da naso inventati da Salvino Armati, Gentilhuomo Fiorentino, Trattato istorico di Domen. Mar. Manni, Academico fiorent. in Firenze 1738, nella stamparia di A. M. Albizzini. in 4to. Autor begynder Skriftet paa en meget artig og fornøyelig Maade, ved at vise den Anledning, som haver exciteret ham til at foretage sig denne Materie at udføre. Adskillige fremmede Skribentere haver railleret med Florentinerne at de vare blinde, hvorfore og en berømt Fransk Skribent haver skreven: Vecchia fama nel mondo gli chiama orbi; Efterdi det er bekiendt, at de helst om Vinters Tid ere svage paa Øynene.

I Bogen selv afhandles (1) den Qvæstion, om Briller have været de Gamle bekiendt, da Autor falder paa den Meening, at alleene de saa kaldede Brænde- eller Øyen-Glas hos de Gamle have været brugelige. Dernæst giver hand en rar Berætning om Alexandro Spina, at hand mueligt omtrent Ao. 1313 samme have maattet inventeret, men vil dog ikke i den Sag decidere noget, siden adskillige Lande nesten med lige Rimelighed tilegner sig Æren af denne Invention, ligesaa vel som der bliver disputeret om, hvor Bogtrykkerie og Kikkerter (Tubi) først ere opfundne og indrettede, da det er venteligt, at slige Ting Tid efter anden paa adskillige Stæder ere blevne bragt til den Perfection, hvorudi de nu findes. Videre raisonerer hand om, hvorledes Brillerne, naar de ret ere apterede, kunde endog ved svage Øyne forrette saa forunderlige Virkninger. Til sidst giver hand sin Betænkning, hvor de beste Briller blive forfærdigede, da hand meener at saadant skeer i en ikke langt fra Venedig liggende Bye, Maurano kaldet, hvor det beste Cristal faaes, som nogensteds er at finde.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 13.

Den 26 Martii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Udi det andet Stykke om nye Sager i de Danske Samlingers 2den Tome tager Authores Anledning af nogle fra den Franske Greve af Plelo, imens hand beklædde Ambassadeurs-Plads her ved det Kongel. Hoff, til forrige Borgemester udi Helsingoer, Andreas Bussæus, skrevne Breve, at fornye bemeldte Greves Indkommelse, som endnu høyt agtes af dem der have kiendt ham, som en stor Elskere og Befordere af Videnskaber.

Det antegnes om bem. Greve, at hand havde stor Lyst at vide vores Riges Historie og gamle Ting, og til den Ende samlede her mange Danske Skrifter, som bleve sendte til Frankerig til det Kongl. Bibliotheque: Hand gav sig megen Umag for at lære vores Danske Sprog, og havde begyndt at lade forfatte et Dansk Lexicon, som skulle kaldes Nutritius eller Dictionarium Latino Gallicum. Ligeledes lod hand ved en Islænder af Arnæ Magni efterladte Bibliotheque afskrive en gammel Islandsk Codicem, som indeholdt Historiam Caroli Magni. Bemeldte Borgemester Bussæo skienkede hand 200 Rigsdaler til at lade Arii Frodæ Skrift oplegge, hvor af 50 Exemplaria bleve sendte til Pariis. Afgangne Borgemester Bussæus angaaende, da var hand fød i Nordlandene 1679; Udi hans syvende Aar blev hand holdt til Studeringer, og kom til Academiet 1696. Efter at have udstaaet Examen Theologicum, applicerede hand sig til Philologiske og Historiske Videnskaber, og derefter tractererede Juridica. 1710 blev hand antaget til Advocat ved Høyeste Ret, og endelig

1718

1718 blev beskikket til Borgemester i Helsingøer, i hvilken Station hand døde 1735. Af ham er bleven udgiven til Trykken: 1) Introductio in Dialectologiam Novi Testamenti, Hafniæ 1704. 2) De Poësi Epica Dissertatio, Amstelod. 1704. 3) Olai Borrichii Conspectus Scriptorum Lingvæ Latinæ, Hafn. 1705. 4) Grammaticæ Latinæ Præcepta Majora, Hafn. 1705. 5) Amussis Quantitatum, Lipsi. 1708. 6) Arngrimi Jonæ Gronlandia in lingvam Danic. translata, Hafn. 1732. 7) Arii Froda: Polyhistoris Schedæ sive Libellus de Islandia, e Islandica in Latinam Lingv. translata, Hafn. 1733. Af ham forfærdigede M. S. ere efter ham fundne: 1) Introduction til den Danske Process. 2) En kort Beretning om det gamle Grønland, med en Dedication til nu regierende Kongelig Majestæt. 3) Dag-Register over de fornemste forefaldne Mærkværdigheder udi Sal. og Høylovlig Ihukommelse Friderici Quarti Regierings-Tid, continueret til Hans Majests. Død. 4) En Dansk Sorge-Tale over Høystbemeldte Hans Majestæt. Hvilke fire Skrifter nu skal

være udi det Kongl. Bibliotheque. 5) Abacus Regius Genealogico, Chronologico-Historicus. Hvilken Stam-Tavle indbefatter det Kongl. Huuses Familie, og de fødde Kongl. Børn fra den sidste Hedenske Konge Gorm den Gamle, og hans Dronning Thyra Dannebod. 6) Indgang til den Danske Historie. 7) De Romanorum Veterum Luctu &c. 8) Inscriptiones Templi St. Olai, & Stæ Mariæ Civitatis Helsing: 9) Animadversiones in Smetium. 10) De literatura veterum Septentr: 11) Gothofredi Voigtii Corruptæ atq; incorruptæ Indices. 12) Joh. Selden. de Jure Naturæ & Gent. Operis Nucleus. 13) Notæ & Observ. ad Jacobi Revii Historiam Pontif. Romanorum. 14) Relation om et Søe-Monstro eller Havmand, funden i Øster-Søen 1723. Nok er funden efter ham Begyndelse til en Tract. de Origine & progressu Juris Dano-Norvegici. Endelig sluttes denne Recension med at anføre 6 bemeldte af Greve Plelo, fornevnte Borgemester tilskrevne Breve, hvoraf det første alleene her indfereres.

Vir

Vir Doctissime & Nobilissime;

Gratissimo accepi animo, & maxima cum voluptate Arium tuum legi. Tuus sane vocari potest, qui solis hactenus veteris islandici sermonis Cultoribus, id est Perpaucis notus, nunc Lingua Cunctis Eruditis Communi Eleganter utens, omni obscuritate expeditus, & luculenta illustrationum messe Locupletatus Tuis felicibus Curis in Lucem Prodit Publicam. Perge non tantum septentrionales tuos, sed & Quoscunque Litterarum & Antiquitatum studiosos, talibus Beneficiis tibi Devincire. Jam te vocat Gronlandia: Vir norvegus Reddat orbi tam nobilem norvegorum Coloniam, de qua deperdita & toties incassum Quæsita, non minus stupendum Quam Dolendum est. Si tum in absolvendo hoc Penso, tum in sublevandis aliis tuis Laboribus, aliquid opis ferre Possim, ne Dubites, in me Certum Ponere. Plura adderem ni Propediem Hafniam Repetiturus: quo tibi de Recuperata sanitate gratulari, & tuæ Conversationis jucunditate frui sperem. Vale & me sem-

per habeas, T. N. addictissimum & Devotissimum servum.

* Skottsburgi die 28 Aug;
Ao. 1733.

C. de Plelo.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Det er mærkværdigt, som hand fortæller om Grønlændernes særdeeles Meening angaaende underjordiske Folk. Hands Ord ere disse: Een Dreng fra Koek-Øerne kom til os og berettede, at forrige Dag var en liden Dreng hos dem bleven borte, da hand var faren ud for Landet at fiske, saa de vidste ikke hvor hand blev af, og kunde ikke finde hverken Baad eller andet efter ham, og som det var gandske stille og got Vejr, troede de ikke at hand var bleven borte, og drukned i Søen, men sluttede at Underjordiske, som de kalde Ignarsuit, havde taget ham ind; thi de pleyede ofte at snappe Folk bort, saa mand ikke veed hvor de blive af. Der jeg bad hannem, at hand vilde forkla-

* Skottsburg er en liden Lyst-Gaard beliggende 2 Miile her fra Staden ved den Kongl. Dyre-Have.

klare mig, hvad de saa kaldede Ignarsuit vare for nogle, sagde hand, at det var ikke den, hvilken jeg havde sagt skulle pine de Ugudelige i Helvede, men det vare nogle usynlige Folk i Jorden og Biergene, hvilke undertiden lader sig see, og kalde de dem Ignarsuit, fordi de ere at see til, som der var Ild, og alleene sees i Mørket. Saaledes findes og hos disse Folk den Meening, at der gives Underjordiske. Men jeg underviiste ham, at den Meening var falsk; thi hvad som saaledes undertiden lader sig see, ere ikke særdeeles Folk under Jorden, men Diævle, som søge at forskrække dem, for hvilke de dog ikke havde at befrygte sig, dersom de ikkun troe og frygte GUD, som lader sine Engle bevogte dem som troe paa sig &c. Ved en anden Leylighed tales om en besynderlig Ceremonie og Superstition, som de have angaaendes de Dødes Begravelse; derom skriver hand: Ret som jeg kom hen til nogle fremmede Grønlænder for at underviise dem, døde en Mands Kone efter sin Barselfærd, hvoroven en stor Hylen og Graad foraarsagedes iblant Slægtningene. Efter at de havde

holdt op at græde, tog Manden og svøbte hende ind udi et Rinsdyr-Skind, og maatte selv alleene tage hende paa Ryggen, og bære hende bort. Jeg sagde vel til Vennerne, at de skulde hielpe hannem at bære, men det vilde de ikke, foregivende, at de ikke maatte røre ved den Døde, uden hand som hørte hende nærmest til, dog fuldte de med, og hialp ham at begrave hende, og lagde Steene paa hendes Grav. I denne Sommer bekom de Efterretning, at Deres Kongl. Majest., af særdeles Kongelig Naade og Iver for den Grønlandske Missions Fortsættelse, havde allernaadigst foranstaltet, at et armered Skib med en Gallioth skulle komme til Landet, for at oprette en Loge igien ved Nepisene, som var afbrændt. Samme Skib ankom den 1 Julii, og blev ført og commanderet af Capitain Mullenfort. Hvor stor Kongens Naade og Omhue var for Verkets Forfremmelse, var nok at see af de anseelige og kostbare Anstalter, som høystbemelte Kongelige Majest. allernaadigst havde behaged for dette Aar at lade forfatte og i Verk sætte, nemlig, efter Kongl. Majestæts

stæts allernaadigste Villie og Foranstaltning skulle der et Fort med behørige Guarnison, til Coloniernes Defension der i Landet oprettes, hvorpaa respective Officerere skulle commandere, nemlig, Major Paars, som Gouverneur i Landet, Capitain Landorph, som Commendant, foruden fleere andre Officianter og Betiente. Deres Kongel. Majest. havde og allernaadigst ladet oversende nogle gifte Folk, til deels frivillige, til deels udtagne af Castellet og Børne-Huset, som bleve tilsammen copulerede, i allernaadigste Hensigt, at Landet ved samme skulle blive populered, og Colonier anretted. Til Øster-Bygds Recognoscering til Vands var Galiothen allernaadigst destinered, men til Lands at recognoscere, blev Hester opsendt med et Skib, hvilket sidste dog var gandske impracticable.

Den 20 Martii udgav Janus Christianus Irgens paa Collegio Valkendorphiano, Particulam 3tiam & 4tam Commentationis de populo Judaico, durante captivitate Babylonica.

Den 23 udkom fra samme Collegio

Jani Tranders 2de Disputationer de Secta Essæorum.

Sammesteds blev den 25 Martii om Formiddagen holden Georgii Valerii Thormöhlens dissertatio de Divortiis Hebræorum.

Om Eftermiddagen samme Dag disputerede Matthias Hoistendal paa bemeldte Collegio de Existentia & affectionibus animorum brutorum.

Til Aboe

I Sverrig er trykt: Commentationis critico-literariæ de Stimulis sapientiæ pensum primum, qvod in Dissertatione epistolica Triumviris gentis Svethicæ literatissimis, stemmatis atqve famæ gloria nobilissimis, celeberrimis, amplissimisqve, Domino Gustav. Benzelstierna, Censori Regio librorum, Dno. Erico Julio Biœrner, Assessori Collegii Regii antiqvitatum, Dno. Olauo Dalin, Regiæ bibliothecæ Præfecto, offert, consilium suum literarium de necessitate constituendæ societatis ad perfectam historiæ literariæ elaborationem exhibet; præfaminisque loco literatoribus notitiam præ-

præbet de scriptis suis, sub incude laborantibus, Jo. Schmidius, M. A. Stockholmia Svecus. Mand har længe ønsket at see en fuldkommen Historie om lærde Sager, men er ey endnu af nogen bragt til veje. Forfatteren til dette Skrift er dog af de Tanker, at slig en Historie med Tiden kunde ventes, og, som sligt et Verk var meer end en Mands Gierning, at da adskillige Personer vel engang traade sammen og paatog sig saa berømmelig og nyttigt et Arbeide. Foruden foromrørte sees endnu andre Skrifter fra fornævnte Hr. Smidts Pen: nemlig hans Historie af den Wolffiske Philosophie, som er udkommen 1735 De fornemste Theologorum Liv og Levnets Beskrivelse, som har levet udi det 18de Seculo, begge Skrifter paa Svensk skrevne, med fleere philosophiske og historiske Tractater. Hvad denne Afhandling om hans Stimulis Sapientiæ anbelanger, saa vises, at et hvert fornuftigt Menniske besidder en slags Drift til at ville være viis. Og endskiønt denne Sandhed er grundet udi Siælens Natuur og Egenskab, saa har dog Auctor ey villet indlade

lade sig i nogen philosophisk Betragtning her over, men alleene søgt at bevise sin Satz af Exempler udi Historien om lærde Ting. For Resten bestrides deres Meeninger, som holde de Nordiske Nationer, f. E. de Danske, Svenske, Tydske med fleere Nordens Beboere ubeqvemme til at fatte lærde Ting. Ligeledes deres, som meener visse Stænder mindre skikkede til at studere, end andre, hvormed Tractaten sluttes.

Nederlandene.

Til Leyden

er udi Conr. Wishofs Officin udkommen Caroli Linnæi, M. D. Soc. Ac. Imp. Nat. Cur. Classes plantarum, seu systemata plantarum, omnia á fructificatione desúmta, qvorum XVI. universalia, & XIII. partialia, compendiose proposita, secundum classes, ordines, & nomina generica, cum clave cujusvis methodi, & synonymis genericis, Fundamentorum botanicorum Pars II. 8. 1 Alph. Det er en bekiendt og u-imodsigelig Sandhed, at som en god Methode er fornøden til at lære alle Videnskaber, saa udkræves den

den og i særdeleshed til at giøre sig Botanichen bekiendt; I denne henseende har Auctor, efterdi det ey endnu er afgiort hvilken Lære-Maade til denne Science var den beste, forestilt alle de Methoder ham har været bekiendt, men i sær har hand taget i Agt at begynde med de letteste, paa det at en Begyndere kunde af disse vælge de letteste, førend hand skreed til de tyngere Lære-Maader.

Engelland.

Udi London er for kort Tid siden udkommen en Tractat under Titul: An Enquiry into the nature of the human soul, &c. eller en Undersøgnig om det sande Væsen udi Menniskets Siæl, hvor udi det af Fornuften klarlig beviises, at Siælen er uden ald Materie. Verket udgior 2 Volumina in 8vo. Bogen taxeres for et med de beste philosopiske Skrifter som er udkommen i vore Tider, og bliver recommenderet af Journalisterne alle dem, som have Lyst og Villie at komme til et velgrundet Begreb om det høieste Væsen og vor Siæl.

Sama-

Sammesteds har Bogtrykkeren T. Osborn paataget sig at forlegge en Bog kaldet The British Librarian &c. eller den Engelske Bibliothecarius. Bogen indbefatter en kort Fortegnelse, og iblant meddeeler en Extract af de fleeste Engelske nyttige, vigtige og rare Bøger, som ere trykte udi alle Videnskaber; Ligeledes er samme Collection vedføjet en Specification paa de fleeste Engelske MScripta, som forefindes, tillige med critiske og historiske Anmerkninger, saavel om Forfatterne selv, som om de Personer, som kand have skrevet imod saadanne udkomne Skrifter. Saa at dette Verk kand ey andet end være Læserne til en synderlig Fornøyelse og Nytte.

Ligeledes haver de tvende Bogførere sammesteds, Innys og Manby, udi Trykken udgivet: The great duties of Life &c. Menniskets store Levnets Pligter, afdeelt udi 3de Deele. Den første betragter det høyeste Væsen; den anden Sædernes eller den moralske Lov; den tredie Christi os foreskrevne Befalinger. Auctor kalder sig S. B. von Gent. De Grund-Sætninger hvorpaa Forfatteren har

har bygt sine Meeninger, ere tagne af den sunde Fornuft, og i Besynderlighed bestrides Deisternes; Dem som giver sig en særdeles Frihed i deres Tanker, og andre grove Religions Fiender og Modstandere, deres Principia og Meeninger. Efter at hand meget grundig har giennemgaaet saadanne Menniskers Indsigelser og Indvendinger imod det Ondes Visshed, imod Prædestinationen, imod det tilkommende Liv, imod Siælens Udødelighed, imod det tilkommende Livs, enten Belønning eller Straf, og endelig imod Christendommens Guddommelige Oprindelse, viser hand først alle saadanne Argumenters Svaghed og Ugyldighed med u-omstødelige Grunde, og dernæst gior sig stor Flid tydelig at bevise Menniskets baade medfødde og aabenbarede Pligt og Skyldighed paa en uforfalsket Maade at ære Skaberen. Udi Fortalen gives en historisk Fortelling af de mangfoldige ulykkelige Tildragelser saadanne vrange og vantroe Menniskers Meeninger har kommet afstæd, og det fra de allerførste, og indtil vore Tider.

En erfaren Chirurgus udi London, ved

Navn

Navn Samuel Sharp, har for nylig givet Bogtrykkeren J. Watts at lade oplegge: A Treatise on the operations of the Surgery, eller Afhandling om Chirurgiske Operationer: Samme Tractat er saa meget meere til Nytte for dem, som vil legge sig efter Chirurgiske Videnskaber, som at Auctor giver baade en forstaaelig Beskrivelse og derhos Afrids af de ved Operationer brugelige Instrumenter, som og paa en fattelig Maade udi Fortalen instruerer, hvorledes en Bartskær skal omgaaes adskillige vanskelige Saar og Gesvulster.

Til Cambridge

er udkommen: A Complete System of Opticks, fuldstændig Afhandling om Optic, forfattet udi 4re Bøger in qvarto, og afdeelt udi 2 Volumina; Auctor, som kalder sig Robert Smith, og er Professor Astronomiæ samt Philosophiæ Experimentalis ved Universitetet sammesteds, har udi dette Skrift udført denne Videnskab paa en Mathematisk, Mechanisk og Philosophisk Maade, saa at det falder enhver, som tager Skriftet for sig, strax udi Øynene, og let at begribe.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 14.

Den 2 April 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

Udi det 3die Stykke af nye Sager udi denne anden Tome har Authores, efter allernaadigst meddeelt Tilladelse, indført den af Hans Velædle Velærværdighed Jeremias Friderich Reuss, Professor Theologiæ her ved Academiet, paa bemelte Academiets øverste Auditorio, i Anledning af fordum Durchlauchtigste,

nu i Gud hvilende Frue, Frue Sophia Christiana, Mar=Grevinde til Culmbach hendes den 23 Augusti 1737, tildragne Sørgelige Dødsfald, holdte Latinske zirlige og bevægelige Sørge=Tale: Saasom samme endnu er i de fleestes Minde, og er i manges Hænder, forbigaaes videre herom at anføre; Til Læserens hedermeere Fornøyelse har de herhos givet en kort Beskrivelse om den høje Lig=Begiængelse, ligeledes findes det ved denne Leylighed udstædde Programa indrykket.

Det 4de Stykke er en Oversættelse udi det Tydske Sprog af den in Octobri 1737 udgangne Forordning ang: General=Kirke=Inspections Collegii Indretning her i Landet; Disse Samlingers Forfatter har holdet denne Oversættelse saa meget meere fornøden, som at de havde fornummet, at strax efter Forordningens Publication var i Neder=Saxen udkommen en Oversættelse af bemelte Forordning, hvilken og udi de til Nürnberg udgivende historische Nachrichten der neuern Europæischen Begebenheiten for Aar 1737, troelig var efterfuldt, som var urigtig, i det Oversætteren ey alle Steder havde

trof=

troffen det rette Sind og Meening af den Danske Original, hvorfore og Forfatteren til forskrevne Europæische Begebenheiten denne her anførte Oversættelse var bleven oversendt, som da og havde ladet den saae Sted udi det andet Stykke for Aar 1738

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Ved samme Tid beklagede sig Grønlænderne, som boede Nord paa, at nogle fremmede Skibe, som vare der for at handle, havde røved trende Hvalfiske fra dem; Og som de havde hørt, vores Konge var saa mægtig en Herre, og de Folk, som hand havde udsendt, vare saa skikkelige Folk, og giorde dem ingen Overvold, da bad de, at hand vilde forsvare dem for slige Menniskers Overlast, og forhindre, at de ikke skulle røve dem deres Gods fra, eller i andre Maader, som sædvanligt, giøre dem ondt. Hvorimod de vare villige, at lade Kongens Folk, som hand udsendte, faae alt det Spek og andet som de kunde miste. Med bemeldte Skib ankomme og 2de Præster, nemlig

Hr. Ole Lange og Hr. Miltzoug, for tillige med Hr. Egede, at arbeyde paa Grønlændernes Omvendelse. Ved Slutningen af omtalte Aar 1728 beklager hand sig, at Coloniets Folk i saadan Mængde døde og vare syge, saaledes (siger hand) endtes det gamle Aar med slet Tilstand iblant os, formedelst de mange Syge vi havde, og saae ikke anderledes ud, hvis med Sygdommen skulle continuered, end at den hele Colonie ville bleven ødelagd, helst efterdi til Sygdommen og tilsloges os stor Mangel paa Brænde, saa de arme svage Menniskер, om ikke andet havde været, dog maatte af Kulde crepered. Man var og ulykkelig derudi, at Sygdommen greb os saa tilig an, da derimod i de forrige Aaringer ingen af vore Folk af Scorbut bleve incommoderede, førend i Februario og Martio, da man kunde vente at faae noget Cochleare-Græs, som er en skien Præservativ imod Scorbut, og i Foraaret plejer at groe op under Sneen; men nu paa denne Aarsens Tid var slet intet deraf at bekomme, til de arme svage Menniskers Conservation. Og vare Grønlænderne af den

Tan-

Tanke, at en Hexemester, eller af dem saa kaldet Angekok, som boede Norden for Colonien, havde ved sit Hexerie ført denne Svaghed over dem. Strax i Begyndelsen af Aaret 1729 fik Gouverneuren og Raadet at bestille med at examinere en Sag, som sigtede til en Stempling imellem Soldaterne, hvilke i sær havde truet at giøre af med Gouverneuren og Hr. Egede. Og ihvorvel mand ey ret kunde faae Sandheden for Lyset, satte dem dog i den Frygt, at de forsynede deres Logementer med Gevær, og selv tillige med de øvrige Coloniets Betiente skiftedes at holde Vagt. Saa snart Foraaret det tillod, foretog mand sig at recognoscere Jisfiældet. Mand fandt det ligesom Grønlænderne tilforne havde beretted; det hele Land op til Fiælds gandske overdækt med Jis, og udi Jisen store Ræver og Sprækker, hvor igiennem Vandet, som af Sneen optøer, med en skrekkelig Susen rinder og løber. Jisen var saa haal og ujævn, saa de neppe kunde sætte en Foed derpaa; saa derfore Recognoscéringen over Land til Østerbygd, er gandske umuelig og impracticable.

Den 16de Maji bragte et Hollandsk Skib den første Tidende om den bedrøvede Ildebrand, som Kiøbenhavn var overgaaet, og nogle Dage derefter fik de desværre Stadfæstelse derom med et Fædernelandets Skib, som tillige bragte Breve, at Deres Kongel. Majests. store Naade og Nidkiærhed endnu continuerede for det Grønlandske Desseins Fortsættelse, og til den Ende havde allernaadigst ladet oversende dette Skib og flere, med fornødne Materialier og andet meere til den nye Colonies Oprettelse. Noget efter St. Hans Dags Tider tog Præsten sig fore at besee en Plads, hvor, efter Grønlændernes Beretning, Kablunakkerne, saaledes kaldtes de gamle Norske, havde boet. Hand befandt Stedet at være smukt med Græs og Buscaser, og vare derved tvende Lax Elve. De øde Tompter, hvor de Norskes Huuse havde staaet, vare kiendelig at see. Den 16de Julii kom det for dette Aar sidst forventede Skib til Colonien, som havde inde hvad der behøvedes til at forsyne den ny Colonie, som var besluttet at bygges paa Nepisene, som dog ey kom i Stand den Sommer, hvorud-

over

over Gouverneuren maatte resolvere at overvintre ved Got Haabet. Præsterne saavelsom Hr. Egede selv continuerede imidlertid flittig det gandske Aar med Catechiseren og Underviisning for Grønlænderne, saa og skiftedes imellem sig at prædike for Coloniets Folk. Ellers passerede intet merkværdigt det gandske Aar.

Tydskland.

I Leipzig

findes udi Bogladerne Petri Zornii, in Illustr. Gymnasio Carolino historiæ sacræ, eloquentiæ & Græcæ linguæ Prof. Regii Ord. historia bibliorum manualium, von denen Handbibeln der ersten Christen, ex antiquitatibus ecclesiarum secundum decem seculorum seriem illustrata 4to. 15 Ark. Auctor til denne Bog, som ved adskillige lærde og opbyggelige Skrifter haver giort sig bekiendt, haver ved dette Skrift paa nye viist sig, at give noye agt paa hvad got og ont i den Christen Kirke passerer. I (1) Capitel fortæller hand, at i de første Seculis Biblerne ere blevne kaldede Bibliothecer og Haand-Boger. (2) At de første

Christne have altid baaren Bibelen eller et Stykke deraf hos sig, og i hvad Henseende samme er skeet. (3) Om paa de Christne Keyseres Medailler findes noget Kiendetegn, at de have ført slige Haandbibler med sig. (4) Om de Haand-Bibler, som under de Hedenske Regenteres Forfølgelser bleve opbrændte. (5) Hvorledes de Christne i nogle Seculis maatte give visse Skatter for at have Tilladelse at holde saadanne Bibler. (6) Om de i de første Seculis værende Christnes Taalmodighed og Sagtmodighed, tilligemed om deres Opførsel, naar dem blev befalet at kaste den Hellige Skrift paa Ilden. (7) Om den Forskiel der samme Tider var imellem de sande og falske Martyrer. (8) Om den Hellige Skrift og sammes forunderlige Bevaring i saa mange Forfølgelser. For det øvrige beskriver Auctor de Haandbibler, som Jøderne og Tyrkerne endnu bruge; Og vil denne Tractat mueligt blive mange til Fornøyelse, og flere til Nytte.

Sammesteds er udkommen en Bog, som af Engelsk paa Tydsk er oversat, om Egtestandens Vigtighed, som først paa Engelsk er skrevet af Mr. Salmon.

I bemelte Tractat afhandles ey mindre grundig end tydelig den Materie: Hvorvidt det kand være en Stadtzmand eller en Geistlig raadeligt, at leve i eller uden Egteskab. Hand viiser herved hvad Ulevligheder der kand flyde af en eenlig Tilstand. Hvorved hand og tillige giver Efterretning om et Menniskes tilborlige Forhold i slige Tilfælde.

Til Helmstæd

er fra Pressen udkommen Caroli Vti Mynt-Ordning aftrykt efter det herom Ao. 1525 til Tübingen trykte Exemplar, som nu skal være rar at see. in 4to paa 9½ Ark. At ald Handel og Vandel udi de ældste Tider har været drevet ved Omtuskning og Bytten, og at et Folk seenere end et ander har vidst af Penge at sige, er klart nok; men paa hvad Tider, og hos hvilke Nationer Penges Brug først er opkommen, er ey let at give Vished om. Udi Begyndelsen har Penge været udgivet efter Vegt; Grækerne har vel været med de første, som have betient sig af Penge, dog kand ingen give Efterretning om, hvo iblant dem først har begyndt at myndte eller slaae Stempel paa Penge. Servius Tullius holdes iblant

Romerne for den første, som har ladet sætte Præg paa Myndt. Ligeledes er det antegnet, at Sølv-Myndt er ey bleven indført i den Romerske Staat førend efter at Pyrrus var overvunden og drevet af sit Rige. Hvad slags Figurer og Merker mand først har ladet sætte paa Sølv- og Kaabber-Myndt, er lige saa uvis, og, ere de Lærde derom ey eens. I hvorvel Romerne endog i første Tider have giordt sig megen Umag og Møye for at forekomme deres Penges Forfalskning, saa har de dog ey kunde afvende, at jo dermed er foregaaet megen Bedrag. Auctor er af Meening, at Franckerne, da de kom ind udi Gallien, have betient sig af Romersk Myndt. Endskiønt nogle foregive, at bemeldte Nation, saavelsom andre Tydske have længe tilforn brugt Myndt af Blik og tynd Jern, og at de havde endog bragt slige Penge ind i Gallien med sig, saa meener dog Auctor, at det er lige saa vanskeligt derom noget vist at viide, som mange andre forekommende Ting i Myndt-Væsenet. Mand har i Engelland i de ældste Tider, ligesom hos Grækerne og Romerne, regnet Penge efter Vegten; Men under de Angel-Sari-

ske Konger har mand sammesteds først begyndt at slaa Stempel og Præg eller visse Opskrift paa Penge. Hvad Danmark og Sverrig angaar, da formeener Auctor, at det er kuns nogle Secula siden at mand vidste af Myndt at sige, og at mand ligesom de Tydske, har betient sig af tynde Blik-Plader, hvorpaa har staaet adskillige Figurer. De Tydske har vel først lærdt at kiende Penge af Romerne; Men paa hvad Tid Blik eller smaa Jern-Myndt først hos dem er kommen i Brug, derom kand ey nogen vis Tid sættes. Udi ofrigt giver hand smuk Efterretning om Oprindelsen til deres Sølv-Groschen, saavel som anden Sølv-Myndt og Sølv-Penge; Ligeledes om Anledningen til de adskillige Mynt-Ordninger, som er i det Tydske Rige, viiser derhos hvad Feyl der findes ved det Tydske Myndt-Væsen, hvad Skade slig Uorden foraarsager, og giver adskillige Hielpe-Midler til saadant at faae redresseret. Dette Verk er vedføyet et vidtløftig Alphabetisk Regiſter over de Auctores, som have skrevet om Myndt-Væsenet, og er ellers forsynet med smuk-

ke

ke og til des bedre Oplysning tienende Anmerkninger.

Hildesheim

Nyelig er udgiven: Theodicæi Dicastice nova & dogmatica, oder Lehre von der Justitz, wobey zugleich ein kurtzer Begriff davon, oder Anweisung für klagende Leute, nebst einer also betitulten Notification zu haben. Denne Materie holder Auctor for at være af megen stor Vigtighed, hvorfore hand og haver giort sig Umag, samme tilstrekkelig at udføre. Endskiønt hand ikke nævner sig, seer mand dog, at hand in praxi juridica maa være vel forfaren; Hand viser saavel Principia af jure Naturæ, som af jure Publico, men fornemmelig er occupered med, at vise de Eenfoldige den nærmeste Vey til, selv ved Retten at kunde agere deres Sager.

Bareuth.

Af Hr. Burnets Abridgment trykkes en Oversettelse med følgende Titul: Vertheidigung der natürlichen und geoffenbarten Religion, oder Gilbert Burnets Auszug der von Robert Boyle gestifteten Reden. Aus dem Englischen übersetzt von Elias Caspar Reichard, durchgesehen

und mit einer Vorrede zum Druck befördert von Siegmund Jacob Baumgarten, der H. Schrifft Professor zu Halle, Erster Theil, in 8vo. 1 Alph. 12 Ark. I Fortalen blive fornemmelig tvende Ting forhandlede, nemlig (1) gives en historisk Efterretning om Boyles stipendio, dets Stiftelses Beskaffenhed, de der holdte Prædikener, Indholdet af samme, samt hvor ofte og i hvor mange Sprog de ere oversatte. (2) Hosføjer hand nogle Erindringer, hvilke ere nødvendige for dem, som vil læse dette Verk, og tillige tiene til den lærde Histories Oplysning. Skriftet i sig selv indeholder (1) en Extract af D. Bentleys Prædikener, som hand haver holdt imod Blasphemie. (2) ligeledes en Extract af Biskop Kidders Bevis, at Messias er kommen. (3) Biskop Williams Prædikener om Aabenbaringen. (4) Biskop Gastrells Tale om Religionens Vished og Nødvendighed i almindelighed. Angaaende denne Oversættelse beretter Hr. Prof. Baumgarten, at Fortolkeren haver været begge Sprogene fuldkommen mægtig, ja hand forsikrer ogsaa, at denne Version med den Engelske Text kommer overeens det nærmeste, som det Tyd-

ske Sprogs genie har kundet tillade, hvilket hand med saa meget des større Frihed kand sige, som hand selv med stor Flid haver confereret Originalen med Versionen. Det heele Verk kommer til at bestaae af 6 Deele, som efter haanden skal udgives.

Nederlandene.

Utrecht

Boghandleren Etienne Neaulme haver til Trykken befordret følgende Tractat: Dissertation sur l' incertitude des cinq premiers siecles de l'histoire Romaine, par Monsieur L. D. B. in 8vo et Alphabet. De som have saa gode Tanker om den gamle Romerske Histories Rigtighed, ville muelig forundre sig over, at denne Auctore vover sig ved at giøre slige Historier tviflagtige, som med saa mange gamle Skrifter og Monumenter ere stadfæstede, og hvilkes Sandhed agtes u-imodsigelig i henseende til Skribenternes Beretning, som til deels selv have seet hvad de berette. Ikke desmindre meener Auctor, at de Fundamenter, hvorpaa bemeldte Historiers Vished grunder sig, kand kuldkastes, og meener hand sligt af Skribenternes egne Ord at kunde bevise, i det hand paastaar, at disse

Auctorum Ord og Meening hver for sig Ord fra Ord bør forklares, uden at conferere dem med hinanden. Til den Ende anfører hand adskillige Testimonia af Ciceronе, Livio, Plinio, Tacito, Svetonio, Plutarcho og Dionysio Halicarnassæo. Hand haver i denne Materie haft adskillige, som haver contradiceret ham, men hand haver beflittet sig paa, ikke saa meget at besvare deres Objectioner, som at stadfæste sine egne Meeninger. I det 1ste Capitel handler hand i Almindelighed om den Obscuritet, som mand allevegne finder i den gamle Historie, og forestiller tillige, hvad Orden hand haver i Sinde at bruge i denne Tractat ved at udføre denne Materie. I det 2det Capitel fremfører hand de Aarsager, som have persvaderet ham til at tvile om de gamle Historiers Rigtighed. Blant samme sætter hand først, at acta publica ere bortkomne derved at Rom saa ofte, snart af Gallierne, snart af Gotterne, snart af andre er bleven ruinered, saa at mand neppe haver legem XII Tabularum troeværdig tilovers. I det 3die Capitel viser hand, at gandske faae af de Romerske Hi-

Historicis, hvis Skrifter vi endnu have tilovers, have haft tilstrekkelig Kundskab om den paa de Tider brugelige Politique, og at nesten ingen af dennem have været overværende ved nogen slags Freds-Tractater, da de desforuden, i mange Tilfælde kunde ansees som partiske. (4) I de Romerske Pavers Historie meener hand at lidet eller intet forefindes, som kand være tilforladeligt, da det er bekiendt, at i deres Tider ingen lættelig vovede sig ved at skrive Historier, uden de, som vare af geistlig Stand, om hvilke mand dog veed, at de paa samme Tider i alle Ting flatterede Paven, for at conservere saavel hans, som deres egen Interesse. (5) Statuer og andre slige Monumenter meener hand ligeledes saa vidt at være ruinerede, at mand af samme ikke kand have nogen ufeilbarlig Historisk Visshed. Paa samme Maade udfører hand de følgende Seculorum Historie, om hvilke hand meener at enhver maa bekiende, at de Documenter, som derom endnu mueligt maatte være tilovers, ere saaledes beskafne, at mand vaa samme i ingen Maade kand forlade sig.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 15.

Den 9 April 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Her ved Academiet er in 'Collegio Walchendorfiano udi afvigte Martii Maaned bleven holdt følgende Disputationer:

De Voce Amen, Particula prima, ved Nicolai Foss Heining, Defendente Jens Meldahl.

De Dependentia Hominis a Deo absoluta, ved Albert Christopher Holst, Defendente Jens Meldahl.

De Devortiis Hebræorum, ved Georg Valerius Thormöhlen, og Defendente Andreas Bech.

Continuation af det Danske Bibliotheqve.

Af det 5te Stykke om nye Ting i vores Danske Samlinger, hvor det over forrige Biskop over Aarhuus Stift, afgangne Doctor Johan Ockſen udgivne Programma læſes, vil mand her meddele de fornemmeſte ſamme lærde og velfortiente Mands Levnets Tildragelſer. Sal. Doct. Johan Ockſen var da fød udi Kiøbenhavn 1657, hvor hans Fader ſammſteds har været Silke-Kræmmer, og Forſtander ved St. Petri Kirke, Moderen den brave Matrone Eliſabet Thofalis. 1687 blev hand dimitteret til Academiet, paa hvilken Tid Doct. Wilhelm Worm var Rector Magnificus og Doct. Caſpar Bartholin Decanus Facult. Philoſophiæ. Udi Begyndelſen tractererede hand Medicinen, under de berømmelige Mænd Doct. Borichio, Jacobæo og C. Bartholino, men for des høyere at erkiende den ham ved Slottet Amalienborgs

borgs Ildebrand, ved hvilken ulykkelige Hændelse de beste og fleeste Familier her i Staden kom til at savne nogle af Deres, bevidste Guddommelige Frelse, resolverede hand sig at studere Theologiam. 1690, efter at have sustineret alle Examina Academica, antraadde hand sin Udenlands Reyse over Hamborg til Leyden, hvor hand under foresindende lærde Mænds Manuduction flittig colerede Theologica. 1691 gik hand over til Engeland, og havde sammesteds den Naade ofte at prædike for Hans Kongl. Høyhed Printz Georg, saa og udi Hoff-Prædikanten Doct. Mekenii Svagghed en Tid lang forrettede hans Vices ved Prædike-Stoelen; Imidlertid forglemte hand ey heller at besøge Oxford Academie, indtil hand i Slutningen af Aaret reyste tilbage til Holland, og derfra til Parlis, hvor hand forblev til Begyndelsen af 1682, da hand igien begav sig paa Reysen der fra over Strasburg, Schafhuusen, Ulm, Munchen til Wien. In Septembri samme Aar gik Reysen atter for sig igiennem Bøhmen og Meysen til Dres-

den og Leipsig, hvor hand havde sat sig fore at høre de Tiders berømmeligste Theologos, men blev u-formodentlig hiemkaldet i Begyndelsen af Aaret 1693. Neppe var hand kommen igien til Fæderneslandet, førend hand blev af Sal. og Høylovlig Ihukommelse Christiano Qvinto antagen til Informator hos Hans Kongl. Høyhed, Printz Wilhelm; Aaret derefter blev hand udvalgt til Siæle-Sørger ved Mariæ Meenighed udi Flensborg, i hvilket Embede hand forblev 13 Aar, og imidlertid kom i Egteskab med Anna Peterssen, Raadmand Petersens Daatter af Flensborg; Aar 1707 blev hand kaldet til Kongl. Slots-Præst; Ao. 1712 succederede hand Biskop Muus, som blev forflyttet fra Ribe til Fyens Bispedom, ved bemeldte Riber Bispestoel, hvor hand igien ey forblev længere end 18 Maaneder, men derfra tiltraade Bispe-Embedet over Aarhuus Stift efter Doct. Johan Braëm, hvilket hand med retsindig Flid forestod 24 Aar 2 Maaneder, og i samme Tid til Præste-Embedet ordinerede 314 Præster, 33 Provster, og beskikkede 10 Rectores og Con-Rectores

Scho-

Scholæ. 1714 giorde hand det sidste Eres Trin, da hand ved Kongelig Diploma blev promoveret til Doctor Theologiæ. og blev da endelig kaldet fra det Jordiske den 13 Januarii 1738, efter at have oplevet 71 Aar.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Aaret 1730 begyndte med sterk Frost, og fortæller hand, at det var en saa extraordinaire skarp Frost, saa at Fransk Brændvin frøs udi en Flaske, som stod udi et Huus, hvor ingen Varme var; hvilket endda ikke var skeed, saa længe de havde været udi Grønland, hvilket Vejerligt varede indtil omtrent sidst in Februario, da Luften formildtes med Tøe og smaa Regn, som hand anmerker som noget Usædvanligt paa de Aarsens Tider der i Landet; Strax i Begyndelsen in Aprili lod sig finde et Hollandsk Skib under Landet, som handlede med Grønlænderne ved den gamle Colonie, men der Kiøbmanden fra den Danske Colonie reyste derhen, foer Grønlænderne bort, og undsaae sig for at hand-

le med de Fremmede saa længe hand var der; Saa snart var hand ikke borte, forend Handelen gik an igien, og kom Grønlænderne hver Dag til Hollænderne, som nogen Tid blev beliggende, og bragte til ham hvad de havde: De vare derimod, siger Author, saa trædske, at de ikke har vildet handle med os; hvilket kom alt deraf, at Hollænderne gav dem saa got Kiøb, hvilket var os umueelig at giøre, hvorfore de og giemte det Beste de havde til Hollændernes Ankomst. Nogen Tid derefter havde Colonien det Vandheld udi et paakommende haard Veyer at miste en Chalouppe fuld med Proviant, ved hvilken Hændelse en Mand druknede. I samme Veyr havde de og nær mist deres største Skibs-Baad, men maatte, for at conservere den, atter kaste endeel Proviant i Havet, hvormed den var ladt. Folkene tillige med Assistenten, som havde været paa Farteyene, komme dog med Livs-Fare til Lands, men havde maat crepere af Kulde og Hunger, hvis ey nogle Grønlænder, som havde i Nærværelsen opslaget deres Telte, havde taget imod dem,

dem, og vederqvæget dem saa vidt deres Leylighed det tilloed, for hvilken Velgierning de og bleve siden begavede. Sidst in Junio havde de paa Landet saa ondt Vevr, at Jorden blev bedekket med Snee. Udi Julii Maaned foretog Author sig en Reyse inde udi Baals Riveeren, for at eftersee en brun-rød Farve, som efter Grønlændernes Beretning der fandtes; hvorledes Rejsen spendte af, fortelles saaledes: Jeg kom paa tredie Dagen did, hvor bemeldte Farve skulle findes, omgefehr 9 à 10 Mile fra Colonien, og fik en Grønlænder, at vise mig Stædet, hvor Farven var, men befandt den ikke af den Bonitét, som den der Grønlænderne bragte mig, dog var der en stor Mængde der af, og endeel var brandgule. Udi denne Fiord, hist og her, haver de gamle Norske fordum boed, som gf de ode Huus-Tompter og Rudera nokſom var at see. Landet stod nu meget deilig der inde med Græs og Løv, i hvor koldt og slemt Væir det end havde været ude ved Hav-Siden. Jeg træffede mange Grønlænder der inde af Naboerne, som nylig vare indkomne til Rins-Jagden. Iblant dem var

og een, som havde taget sig en Kone til sin forrige; Hannem talte jeg til, og straffede ham for hand havde giort sligt, som hand dog vidste var imod Guds Bud og Villie, og hvad hand havde hørt af mig, og haver dog ikke desmindre vildet indbilde mig, at hand troede &c. Men som hand ikke kunde nægte eller undskylde hvad hand havde giordt, bad hand mig, med en arrig og ond Mine, at jeg vilde slaae ham. Jeg forstod nok, at hand derved ville søge Lejlighed at overfalde mig; thi der vare tilsammen over 20 Telter, men jeg ikkun selv fierde. Hvorfore jeg svarede ham, at jeg ikke vilde slaae ham, men naar vores Skibe kom, da vilde jeg lade binde ham, og føre hannem i Skibet, og sende ham til vort Land, hvor hand skulde blive straffed. Denne Trudsel giorde ham noget frygtagtig, saa hand gav gode Ord, og lovede, at skille sig af med hende igien.

(Videre skal følge hernæst)

Tydskland.

Hamborg.

Her er udkommen: Bibliotheca acta

&

& scripta magica, eller Efterretning og Betænkninger om Bøger, som handler om Diævelens Gierninger i de Legemlige Ting, saa og om adskillige derhen herende Historier. (1) forekommer en Beretning om hvorledes i Ungern Diævelen af en Besat skal være uddrevet, og hvad derved videre fortelles at være passeret? Forfatteren af dette Skrift tvifler billig paa denne Histories Sandhed, og siger at Verden længe nok af slige Superstitioner er bleven bedragen, da Folk blev indprædiket saa meget om Satans overmaade Magt i de Legemlige Ting, hvorudover de fleeste henfaldt til at troe endog de allerurimeligste Historier, og at foretage sig slige Operationer, som vare et fornuftigt Menniske aldeles u-anstændige, efterdi det er bekiendt, at de fleeste Mennisker snarere lader sig bevæge, naar de høre slige gruelige og forskrekkelige Beretninger, end naar dem forekommer Historier om Ting der med Sagtmodighed, Kiærlighed og Venlighed ere forrettede, hvorved og den Ærbedighed de burde have for Gud, meget formindskes, i det de fatte alt for store Tanker om Diæve-

len, som er Guds afsagte Fiende; I ste-
den for den Kiærlighed de burde have til
Gud, blive de indtagne af Frygt og For-
skrekkelse for deres Fiende, saa det vel
kand siges om en deel, at de meere frygter Diævelen end elsker Gud. De meene at Satan af sin egen Magt udretter slige Ting, uden at ham af Gud visse Grendser foreskrives, eller at saadanne hans Virkninger af nogen høyere Magt kunde forhindres. Dernæst raisonerer hand, hvad Aarsagen kand være, at for nogle 100 Aar siden slige Historier i mængde kom for Lyset, da derimod i vore Tider de gandske sielden forekommer, da hand meener, at i forrige Tider vel have været de, som om slige Ting have haft ret og fornuftig Begreb, men at samme ikke have tordet yttret deres Meening af Frygt, at de, som Kettere skulde blive anseet og straffede, og saa længe saadan Tvang varede, hørte mand over alt Historier om Satans Aabenbaringer, Hexe, Besatte, Bierge-Folk, Lygte-Mænd og andre slige urimelige Ting, derimod, saa snart fornuftige Folk fik ubehindret Frihed til at føre Sandhed for Lyset,

for-

forsvandt slige Ting, som mand nu ikke lettelig finder dem, uden hos gamle Kiærlinger, og er det siden den Tid bleven beviist, hvor lidet troværdige slige Efterretninger ere, og derimod over alt bekiendt, at Gud baade kand og vil forstyrre Satans Rige, og formindske hans Magt. Det andet Capitel handler om hvorledes det i forrige Tider gik til med at prøve Hexerne ved at kaste dem paa Vandet. Det 3 Cap. handler om Pave Innocentii 8vi Bulla, hvor udi gives Underretning angaaende Hexe-Processen. Det 4de Cap. handler om Pave Alexandri Sexti Bulla om samme Materie, hvorover i det 5te gieres Anmerkninger. I det 6te forekommer D. J. Georg. disputatio theol. de horrenda & miserabili Satanæ obsessione. I det 7 Capitel gives Critique over et Skrift, som er udkommen over den Titel Magica seu mirabilium Historiarum de spectris libri duo, i hvilken Bog findes en heel Samling af urimelige Historier om Spøgelser; Det 8de Cap. handler om Magia naturali, og det 9de ligesom det 7de criticerer over en Bog af samme Beskaffenhed.

Udi

Udi Hannover

har Förſters Arvinger ladet forlegge: Chriſtoph Aug. Heumanni, D. S. Theol. & Hiſt. Liter. Prof. Primitiæ Gottingenſes Academicæ, hoc eſt, Diſſertationes, partim Hiſtorico-Criticæ, in Georgia Auguſta, ante ejus inaugurationem ab ipſo editæ. Accedit exauguratio Gymnaſii Gottingenſis. 4. 1 Alph. 1 Ark. Udi dette første Bind findes en Snees ſmaa Piecer, dog ey alle Diſſertationer, men deriblant ere og nogle Programmata og paa Academiet holdte Orationer. Det kunde vel ey feyle, at det jo vilde blive baade til Nytte og Forneyelſe, at ſlige Samlinger fra andre florerende Academier bleve den lærde Verden meddeelte, men vilde vel igien paa ſine Stæder finde den Modſtand, at ingen Forleggere kand haves, i henſeende til at det vilde blive vanſkelig at ſtoppe medgaaende Omkoſtninger, ey at melde om, at der blev Fare for at lide Tab.

Sammesteds seer mand at roullere et lidet Skrift, ſom fører Titul: Der Character der verſtorbenen Glorwürdigſten Königin von Groß-Brittannien, Caroli-

na;

na; oversat af Engelsk ved Conrad Friderich Völkſen, in 8vo. paa 3½ Ark. Der ere de, som ville forsikre, at det er got skreven, og fortiener at læses med Agtsomhed.

Til Züllichau

er paa det der værende Wäysenhuuses Forlag bleven trykt et Lexicon over de udi Tydskland paa nærværende Tid i Live værende Rettes Lærde, eller Rechts-Gelehrten, som offentlig docerer, eller, som har giort sig bekiendt ved deres Skrifter, saa mange som mand har kundet faae Kundskab om. Udi Skriftets Fortale gives en Underretning om de Juriſter, som en Begyndere med Nytte kand conſulere og lade sig manuducere af. Auctor er Joh. Jac. Moſer, Kongel. Preuſſich Geheime-Raad, og Prof. Jur. Prim. til Franckfurt ved Odern. Dette Lexicon er efter Forfatterens egen Sigende skrevet meest til Nytte for Reysende, som vil applicere sig til Jura, saa kand og de, som have Profeſſorater eller andre Juridiſke Lære-Embeder at bortgive og forsyne, heraf have god Efterretning, at

faae

faae saadanne Pladser besat med dygtige Folk.

Nederlandene.

I Amsterdam

er udkommet: Imperatorum Romanorum, à Julio Cæsare ad Heraclium usq; numismata aurea, Excellentissimi, dum viveret Caroli, Ducis Croii & Arschotani &c. magno & sumtuoso studio collecta, nec minore fide & industria Jacobi de Bie, ex archetypis in æs incisa, brevi & historico commentario explicata. Accedit Ludolphi Smids M.D. Romanorum Imperatorum pinacotheca. Sigebertus Havercampus recensuit & auxit. in 4to. 1 Alphab. 8 Ark med 46 Kaabberstykker. Jo. Hemelarius haver 1615 til Antverpen udgivet bemelte Guld-Medailler, dernæst er samme formeerede med adskillige Mynter, som have været Nicolai Roccoxii. 1705 blev dette Verk i Berlin oplagt, og da de dertil stukne Kaabberplader kom Bogbandleren i Amsterdam Martin Schagen til Hænde, haver hand begiært af Hr. Havercamp, at hand denne nye Edition med nogle bequemme Obser-

servationer vilde forbedre. I den forrige Edition var alleene den eene Side af Medaillierne i Kaabber exprimeret, og derimod om den anden Side intet meldet, hvorfore Hr. Havercamp, saavidt mueligt, haver søgt at anføre det som var udeladt, hvilket bemeldte Medailler angaaende, kand give en stor Oplysning. Ligeledes haver hand og sat for sig selv endeel Kaabber-Penge, som iblant Guld-Medaillerne vare anførte, i hvis Sted hand igien haver indrykket adskillige meget rare Penge med Afridsning og Beskrivelse.

Rusland.

Petersborg.

er Georg Jacob Kehr, forhen Mag. Lipsiensis, nu Professor udi Uden-Rigs-Gesandtskabs Collegio, Tolk udi de Orientalske, og Translateur udi det Kuffiske eller gamle Arabiske Sproge, i Arbeyde med at forfærdige et til den gamle Østerlandske Mynt-Videnskab, Historien og Geographien meget tienligt Verk, hvis Indhold Skriftets Titul nærmere udviser,

ser, hvilken skal være denne: Jh. Russ. Kayſ. Maj. Morgenländischer Schatz, mehr als 6000 alte Arabische, Tartarische, Chinesische, Maurisch-Indianische und Indianisch-Mogolische, Bocharische, Saracenis., Türck und Persische Müntzen und eine grosse Menge dergleichen neuer, alle in den berühmtesten Städten benannter Morgenländer geprüget, in sich fassend, wovon nirgends in der gantzen Welt als zu Petersburg ein solcher Vorrath zu finden, nunmehro aus der Finsternüß hervorgesucht, entdeckt und aus einem verwirrten Hauffen in Chronologische, Geographische und Politische Ordnung gebracht, und mit einem vollständigem Historisch-Philologischen Commentario aus dem raresten und glaubwürdigsten Manuscriptis und Büchern beleuchtet, nebst einer Geographischen Tabelle, welche die Nahmen der auf diesen Müntzen erwehnten Oerter anzeiget, ingleichen mit Chronologisch-Genealogisch übereinstimmenden Tabellen, und endlich mit allen Figuren der alten Arabischen Schrifft und deren Veränderungen ausgezieret.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 16.

Den 16 April 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Slutning af det Danske Bibliotheqves anden Tomo.

Det siette Stykke indeholder en kort Fortelling om tvende vores ey for længe siden afdøde store Theologis, D. Christen Worm, forrige Biskop over Siellands Stift; og om D. Peter Terpager, forhen Lector i Ribe. Eftersom Authores har, angaaende den første, alleene ladet indrykke den Paaskrift, hvor-

med hans Lig-Kiste er bleven ziiret, lovende udi første igien fra deres Haand forventende Samlinger, at ville anføre den af Hr. Doct. Wöldiche holdte Sørge-Tale; saa skal da og, naar samme blive meddeelt, der af en Recension om denne velfortiente Mands Liv og Levnet, i disse Blade blive anført.

Om Hr. Terpager gives denne Efterretning: Bemelte afdøde lærde Mand var fød til Ribe in Majo 1654, havende til Fader Nicolaj Petersen Terpager, Kiøbmand og Raadmand sammesteds, til Moder Maren Harboe. Efter 11 Aars anvendte Flid paa Boglige Konster udi Ribe Skole, tiltraade hand vores Kiøbenhavnske Universitet udi Aar 1674, under Rectore Magnifico, Doct. Erasmo Bartholino, og Decano Facult. Phil. D. Olao Borricchio, under hvis Manuduction hand videre fortsatte sine Studeringer indtil 1676, da hand, efter udstandne Examin: saavel Philos: som Theolog: blev antagen til Conrector ved bemelte Riber Skole. 1677 blev ham tilkiendt Honores Magist. Philosophiæ. 1681 in Novembri befriede hand sin, end-

endnu efter ham levende Hustrue, Maria Friis, hvilket Egteskab varede 56 Aar 7 Uger. Det varede ey længere end paa tredie Aar, at hand igien blev promoveret, da Sal. og Høyloflige Ihukommelse, Kong Christ. Qvint. beskikkede ham til Vice-Lector ved Ribe Dom-Kirke, og Præst til Westerred Meenighed, med allernaadigst Tilsagn, at succedere sammesteds værende Lector Rosenberg, som og 1687 ved Døden afgik, hvorefter Hr. Terpager strax derefter til begge Embeder blev indsadt, og ved hans Inauguration til Lectoris Embede, holdt en Oration de Gymnasiis Theologicis. Det antegnes, at fra hans Pen haves ved 20 Skrifter, og iblandt dem er hans Ripæ Cimbricæ udgiven i hans Alders 83de Aar. Da vores Kirkes Jubel-Aar 1736 blev helligholdet, behagede det Hans Kongel. Majest. at conferere Hr. Terpager, som ældste Lectori Theologiæ Doctor-Graden. Endeligen sluttedes denne brave Mands Leve-Tid den 5te Januarii 1738, efterat have oplevet 83 Aar, 11 Maaneder, 12 Dage. Af de Skrif-

ter, som hand har udgivet, findes disse antegnede:

1) Primitiva Græco-Latina Hafn. 1677. 8.
2) Tabulæ Rhetoricæ Hafn. 1678. fol. & 1703. 8. 3. plag.
3) Prodromus Bibliothecæ Sacræ Hafn. 1680. 8. 2. plag.
4) Seculum illustre Hafn. 1682. 8. 5½ plag.
5) Decades Exordiorum Francof. 1682. 8. 6. plag.
6) Scriptum Consolatorium in Laurent. Friis Hafn. 1700. 4. Danice 1. Alph. 5 pl.
7) Wolf. Sengwerd. Scriptum de Aranea Apul. h. e. de Tarantula Danice Hafn. 1702. 8. 5½ plag.
8) Inscriptiones Ripenses Hafn. 1702. 4. 1. Alph.
9) Joh. Laurentii Series & vita Episcoporum Ripensium Hafn. 1704. 4. 5½ pl.
10) Rituale Ecclesiasticum Dan. Norveg. ib. 1706. 8. 16. plag.
11) Chronicon Ecclesiæ Ripensis ibid. 1708. 8.
12) Appendix Inscriptionum Ripensium ibid. 1714. 4.
13) Oratio Jubilæa 1717. 8.
14) Concio Funebr. in obitum M. Petri Giörding 1720. 4.

15)

15) Ripæ Cimbricæ Flensburg 1736. 4. Alph. 4. plag.

Iblant Inedita og promissa anføres disse:

16) Notæ ad Anniversaria Ecclesiæ Ripensis vid. Rip. Cimbr. p. 307.

17) De Dente Ceti in Ecclesia Cathedrali Rip. l. c. p. 331.

18) Bibliotheca Monumentorum, qvæ Dani sermone vernaculo publicarunt. vid. M. Paul Paulsen Bibl. Aarhus. Præf. p. 20.

End findes ved Slutningen af dette Stykke indført følgende over forrige Stifts-Provst over Siellands Stift, afg. Mag. Morten Reenberg opsadt Epitaphium.

HIC SITUS EST
M. MARTINUS REENBERG
CIMB.
PAST. ÆD. D. V. PRÆP. DIOEC.
& SOCCH.
CHRISTUM LUCRATUS
NEMINI QVID CREDIDIT DEBUIT
RELIQUIT.
LXXVI FERE AN. MORIENS
MUNDUM
MOMENTO MORTEM VICIT.
A. Æ. C. MDCCXXXVI. d. 23 FEBR.

Det ottende og sidste Stykke indeholder Nova Ecclesiastica, vores Dansk Kirke vedkommende, hvor Authores da anfører endeel fra det Kongel. Collegio de cursu Evangelii promovendo ergangne Christelige Anordninger og Foranstaltninger, alle sigtende til Guds Æres meere og meere Udbredelse, og Christendommens Forplantelse iblant os. Det første Stykke som da findes anført, er bemelte Collegii Anmoding og Skrivelse til alle og enhver, Geistlige og Verdslige, som have Kundskab udi den Hellige Skrifts Grund-Sprogge, at de ville indsende til Collegio deres Anmerkninger over seeniste fra det Kongel. Wayssenhuus udkomne Oplag in Duodecimo af Bibelen, hvor enten Oversættelsen kunde være Grund-Texten nærmere, Dansken reenere og tydeligere, eller og hvor, til bedre Forstaaelse for Enfoldige, smaa Anmerkninger kunde tilføjes, som alt sigtede til at faae en Version af Bibelen i vor Moders Maal, som kunde blive saa fuldkommen, som mueligst være kunde. Dette Brev findes dateret den 14 Febr. 1737. Det andet Stykke er et H. Majests. Re-

Reſcript til Biſkopperne i Siellands Stift, angaaende Catechiſationers Holdelſe, item Bibelens Læsning ſaavel om Hellige Dage, ſom paa de Tider da Bøn holdes i Kirkerne. Det tredie indeholder den 5 Articul af Hans Majeſts. Forordning af 12te Martii 1735. ang: Sabbathens Helligholdelſe. Og ſlutter Authores dernæſt med at fortelle en og anden Forandring, ſom er foregaaet i vores Kirke ved adſkillige Mænds Forflyttelſe og Kald til Geiſtlige Embeder.

Tydſkland.

Hamborg.

For nogen Tiid ſiden er i diſſe Tidender meldet noget om den nye Edition af Libanii Epiſtler, ſom Hr. Johannes Chriſtophorus Wolff nyelig haver procureret, om ſamme tiener videre til Efterretning, at ingen med større Succeſs eller Umage haver ſamlet paa bemeldte Libanii Epiſtler, end Hr. Conferentz-Raad Fr. Roſtgaard, ſom paa ſine Reiſer i Italien, Frankrig og andre Stæder ingen Flitd eller Bekoſtning haver ſparet for at bringe denne Collection til

Fuldkommenhed. Saa mange af bemeldte Breve, som i det Kongelige Bibliotheque i Paris, til Meyland, Mantua, Florentz, Venedig vare at finde, haver hand af-copieret, og paa nye igien med Originalerne confereret. Paa de Codices, som hand dertil haver brugt, giver Hr. Wolff en vidtloftig Recensum, hvoraf noksom kiendes, hvor utroelig Flitid og Umage Hr. Rostgaard paa samme Collection haver anvendt. Af det Pariſiſke Bibliotheque alleene ere udskrevne meer end 1000 Breve; Hr. Wolff, som i Oxford ligeledes havde udcopieret nogle 100 af samme Breve, besaae i Kiøbenhavn denne Samling hos Hr. Rostgaard, og tilbød sig samme at udgive, men som der imellem kom nogen Forhindring, kom den ind i det Kongl. Danſke Bibliothec, hvorfra hand ved Hr. Justitz-Raad Grams Mediation haver til denne Edition erholdet alle forlangte Subsidia.

Til Magdeborg haver Seidels Enke oplagt Pauli Lentzii, a Conſ. quondam Friderici, Illustrisimi Landgrauii Hassо-Homburgici, breuis & suc-

succincta Historia Archiepiscoporum Magdeburgensium, edita a Sam. Walthero, Gymn. Magdeb. R. & Soc. liter. Berol. C. 4. 1 Alphabet. Mand har vel allereede adskillige Tractater om Erke-Bisperne af Magdeborg, saasom Kranzii, Vandalia, Saxonia og Metropolis &c. men ere ikke tilstrekkelige nok, og derfore alleene, som Stykker til denne Historie henhørende, at ansees. Den Magdebergiske Kronik, som Meibom havde conserveret, er i sig selv saavit troeværdig, mens formedelst dens nu for megen Vidtloftighed, nu for megen Korthed, ansees samme Skrift for et halv og u-fuldkommet Verk. Author har da givet os en fuldkommen Historie, indtil den sidste Administratoris Augusti Død. Oprindelserne til disse Historiers Materier ere flittig og neye antegnede.

I Frankfurt am Mayn er at bekomme første Samling af Hessiske Documenter, hvorudi alle slags til Historien og Literatur om Hessen og dens Naboelav henhørende Anmerkninger og Undersøgninger bliver meddeelte af Joh. Fried. Conr. Rotter. 8vo 9½ Ark. Author

har begyndt til hans egen Efterretning og Fornøyelse at optegne hvad Merkværdigt i Hessen ham forekom, og i det hand besaae Kirkerne, Steene, Mscter og andet saadant, fik hand endnu større Lyst til at forfølge hands Foretagende, og da det blev bekient giort, bekom hand fra mange Stæder dertil tienlige lærde Sager. Saa at her findes en Samling af det, som et hvert Stæd har haft til overs. Author vil og stille for Lyset og forbedre de Hessiske Adelige Slegters Genealogier, og tillige hosføye hvad hand kand overkomme af et hver Stæds gamle Documenter, Beviser, gamle Segel &c. Først gieres en Begyndelse paa saadan Maade at anføre hvis Merkværdigt findes angaaende Ober-Grevskabet Lichtenberg. Nogle, endskiønt ey Hessiske Stæder, vil hand for Naboeskab skyld ogsaa medtage, undertiden lover hand at udføre nogle smaa utrykte Piecer, omendskiønt de ikke egentlig hører til den Hessiske Historie. I det første Stykke findes: 1) Christoph. Frid. Ayrmanns Diplomatische Efterretning om Kirken i Vobenhausen i Hessen, 2) den sammes authentique Beretning af

en

en Hessisker Doctore Bullato af det 15de Seculo, 3) en kort Beretning om Staden Zwingenberg, 4) nogle gamle Bevïser og Breve, 5) en kort Beretning paa hvad særdeeles ved Lichtenberg er tildraget sig fra 1422 til 1682, hvormed denne første Samling sluttes.

Breslau.

Her selges i Bogladerne D. Anton Balthasar Walters Hochfürstlich Würtenbergischen Oelsnischen Regierungs-Rathes, Juristisch-Historische Betrachtungen über das Leiden und Sterben JEsu Christi, darinnen die merkwürdigsten, von den vier Evangelisten beschriebenen Umstände dieser Geschichte aus den Römischen, wie auch Jüdischen Rechten und Alterthümern erläutert werden; Nebst einem Vorberichte von dem politischen Zustande der Juden, unter der Römer Bothmäßigkeit, uud einem doppelten Anhange, von denen, mit und ohne Grund, Pilato, in diesem peinlichen Processe vorgeworfenen Fehlern, und von denen hieher gehörigen, und untergeschobenen Gerichts-Acten. 8vo 1 Alph. og 7 Ark. Saaledes som nogen kand tvifle paa, at

en

en accurat Kundskab om de Jødiske og Romerske Antiqviteter, samt om deres Love og Rettergang ere ikke mindre tienlige end nødvendige til at forklare Christi Lidelses og Deds Historie, saa megen Flid haver og adskillige lærde Jurister anvendt paa samme tilbørligen at applicere; Besynderlig have adskillige foretaget sig efttr samme Love og Billighed at examinere Pilati Opførsel; saaledes haver Emund Merillius udgivet Notas Philologicas in Passionem Christi. Wissenbach og Crusius notas Nomico-Philologicas. Pilatum haver Montaltus og Stellerus søgt at forsvare, hvorimod Thomatius haver bevist hans Uretfærdighed. Author til dette Skrift haver fuldt den Orden, hvor udi Tingene ere passerede. Af Josepho, de Romerske Historicis og endeel nyere Skribentere haver hand uddraget en tilstrækkelig Beretning om den Jødiske Republiqvis Tilstand paa de Tider; De forekommende u-sædvanlige Ord af de gamle Love og Skribentere haver hand tydelig forklaret. Bemeldte Author lover desforuden med første at udgive Antonii Augustini

me-

meget rare Skrift, kaldet: Epitome Juris veteris pontificii, samlet af Conciliis og Decretalibus, af hvilken Tractat den 2den og 3die Deel hidindtil næsten have været ubekiendte. Ligeledes vil hand edere: Ed. Calderæ tvende Tractater De erroribus pracmaticorum & variarum lectionum libros 4tuor. Augustini Tractat er udkommen til Madrit 1612, men Calderäe Piecer findes ikke i Tesauro Juris Romani.

Nürnberg

I det Aar 1735 udkom den første Part af et Skrift, som kaldtes: Die illustre negotianten, oder hier und dar gewesene Kaufleute deren Leben, so viel davon hat in Erfahrung gebracht werden können, nach den meisten Particularitäten beschrieben wird, von einem Mitglied des Pegnesischen Blumen-Ordens. 8vo 18 Ark; Af samme er nu den anden Part udkommet i samme Format, bestaaende ligeledes af 18 Ark, skulde denne Deel blive ligesaavel imodtaget, som den forrige, lover Auctor dette Arbeide videre at continuere, og tillige beder, at Liebhaberne hannem med ydermeere troværdige Efterretninger vil assistere. Iblandt

de Negotianter, som hand hidindtil haver anført, haver en stoor Deel været forfatne i adskillige Videnskaber, og nogle iblandt dem ved at skrive Bøger, giort sig bekiendte.

Sammesteds er i Joh. Adam Schmidts Boglade det andet Stykke af den saa kaldede, Teutsche Republique der Gelehrten, udkommen, in 8vo paa 7 Ark, i hvilket særdeles de til den Europæiske Jure publico & gentium henhørende Collectiones historicarum, Actorum publicorum, diplomatum &c. omstændelig recenseres, og upartheisk criticeres. Denne Part er, hvad den første Artikel angaar, en Continuation af den første Deel, saasom derudi de øvrige af Rymers Actis publicis bliver opregnet. I det andet bliver der giort Begyndelse at give over alt Efterretning om Collectoribus rerum Germanicarum, hvilke Efterretninger Auctor vil saaledes indrette, at hand i et hvert Stykke deels et og andet hidher henhørende Spørsmaal oplyser; deels i saadanne almindelige Samlinger fremsætter Tid efter anden en Hoved-Materie og Sag; saaledes, at naar 20 til 30 Stykker af denne Journal ere

færdige, og indtil 20 vigtige Samlinger ere recenseret, da med en general-Beretning om lærde Collectoribus og Collectioner over alt at sluttes. Foruden disse bliver i de samme Hr. P. Herrgotts store Diplomatiske Samling opregnet.

Ligeledes er af Thesauro Bibliothecali eller Bibliotheca universali, det første Binds anden, og det andet Binds første Deel in 4to udkommen. I den sidste ere mestendeel gamle og rare Bøger at finde. Thi de Efterretninger, hvilke hidindtil under det Navn Theophili Sincerii i 3de Deele ere udgivne, skal ikke meere særdeles indføres, men i dette Værks Fortsættelse indlemmes, dog med de Vilkor, at ny, gode og nyttige Bøger herefter ikke gandske udelades. Mand har aarligen 2de Bind at vente, og dersom Auctor lader see samme Skiønsomhed og Flid i at udvelge og recensere som hidtil er skeed, tviles ikke om at jo Værket vil finde Liebhabere.

Nederlandene.

I Amsterdam

have et Societet af Boghandlere udgivet: L'homme & le siecle, ou diverses maximes & sentences, critiques & morales,

sur les différens caractéres de l' un & de l' autre. Par Monſ. P*** 8vo 1 Alph. Author til diſſe Reflexioner ſætter først dem, ſom handle om Menniſkenes Paſſioner, og dernæſt de, ſom cenſurere over diſſe Tiders Laſter. Hand betiener ſig fornemmelig af andre Skribenteres Ord og Meeninger, hvilke hand dog paa en artig Maade combinerer, og meget bequemmelig applicerer. I Fortalen undſkylder hand, om muelig Moralia ikke allevegne med tilbørlig Accurateſſe ſkulde være tracterede, og foregiver ſig endnu at være gandſke ung.

Engelland.

I London

forhandler G. Straham The Art of negotiating with ſovereign Powers, &c. Det er den Konſt at vide med ſtore Herrer at handle. Den viiſer og lærer ſaadan tracterens Nytte, og tillige beſkriver de til Geſanter nødvendige henhørende Egenſkaber. Forbenævnte Straham er iligemaade Forlegger til The Maxims of Government, det er: Staats-Maximer i en Regiering, hvorudi alle Europæiſche Fyrſters Staats-Intereſſe bliver underſøgt.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 17.

Den 23 April 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 15 Aprilis holdte Velædle Hr. Professor Johannes Ancherſſen paa Academiets øverſte Auditorio ſin aarlige Diſputatz, ſom indeholdt Particulam Octav. af hans Obſervationes de Solduriis; og var ſamme Tiid Studioſ. Ansgarius Ancherſſen Reſpondens.

Bogtrykkeren Hartvig Godiche her i Staden, har ladet oplegge et lidet Skrift, kaldet Siælens eenlige Samtale med

Gud, skreven af Kirkens Lære-Fader Augustino paa Latin, og nu oversat udi vort Danske Sprog.

Ligeledes har bemeldte Bogtrykker ladet udkomme tvende smaa Skrifter, det første kaldet: **Et nyt Creatur eller igienfød Menniske.** Udgiven af Hæderlige Hr. Jens Pedersen. Det andet, er B. Sivers **Saligheds Midler eller Guds Raad til Salighed.**

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Imidlertid som det allerreede var saa langt hen i Sommeren, og der endda intet Fædernelands Skib var ankommen, var den gandske Colonie i stor Bekymring, meest for at lide Mangel af Proviant, hvorudover den 3 Augusti, da mand ey endnu havde fornummet til noget Skib, blev resolveret at lade Skibet, som havde overvintret, for i Foraaret at skulde have krydset paa Hvalfiske, men ey havde faaet noget, gaae hiem til Danmark. Endeligen indfandt sig dog den 26 Augusti Skibet Morianen

nen fra Kiøbenhavn, som fortes af da værende Capitain Mohrsen; Capitainen var vel, forteller Author, beordret, og saa at forfølge sig Nord efter til den Nordre Colonie ved Nepisene, saa var hand dog foraarsaged, at blive der beliggende Vinteren over, formedelst silde Ankomst. Deres Kongel. Majestæts glorieuse Nidkierhed for det Grønlandske Dessein, var endnu, som tilforn, noksom at see der udaf, at der blev allernaadigst oversendt med Skibet en stor Deel Træ-Materialier, hvoraf Huuse for Bebyggere af Island, som næstkommende Aar skulle oversendes, var allernaadigst foranstaltet at oprette paa de øde Pladser, hvor vore gamle Norske fordum have boed. In Octobri samme Aar, imens Author var paa Embedes Vegne ude hos Grønlænderne, som boede omkring paa Ravn-Øerne, Koek-Øerne og den saa kaldte gamle Colonies Øe, kom en Mand til ham, som havde hiemme i Landet Norden fra, og fortalte ham, at Grønlænderne paa den Nordlige Kant havde en stoor Længsel efter at hand og skulle komme til dem, og underviise dem no-

get om Gud og Guds Søn. De havde bedet denne Udsendte at sige Præsten saaledes: Sig til Taleren, (saa kaldte de ham) at hand kommer Nord til os at boe; thi her er et bedre Land, og flere Folk, end der Søer, hvor hand er. Hand skal faae hos os, alt hvad de andre Skibe pleyer at faae; thi de kand ikke sige os noget som er af Betydende, ey heller taler om andet end Spek. Vi ville og gierne grundelig underviises om den store Skabere, om hvilken de have fortalt os, som have talt med ham &c. Som hand ellers havde forestilt Grønlænderne, at de skulle udviise deres Taknemmelighed imod Kongen, for den Naade og Omhue hand bær for dem, til deres Oplysning og Saligheds Erlangelse efter dette Liv, havde ikke alleene Naboerne omkring dem, men endogsaa de langt fra boende, ladet sig bevæge, at offerere ham lidet Spek, saasom de sagde, ey andet at have, som nu og de Sønden for Colonien boende havde af Kiøbmanden imodtaget 10 tomme Fade at fylde med Spek, og at give Kongen i Skat. De udi Koek-Derne boende imodtoge 6 Fade, at fylde.

Li-

Ligeledes havde og Grønlænderne Norden for imodtaget 11 tomme Fade til at fylde med Spek, og at forære Kongen. Og passerede ellers intet Synderligt meere det Aar.

(Videre skal følge hernæst)

Sverrige.

Udi Stokholm

har Assess. Erich Julius Biörner til Trykken hengivet et Skrift under Titul: Inledning til de Yfwerborna Göters Gamla Häfder, särdeles Göthiska Språkets Förmån och Sagornes Kiännedom eller Introductio in Antiquitates Hyperboreo-Gothicas, præsertim Prærogativam Linguæ & Cognitionem Historiarum Gothicarum. Hvilket Skrift skal kunde udgiøre 3 Alphabeter in Folio, og sælges udi det saa kaldede Rigs Antiquitets-Collegio.

Sammesteds er fra Trykker-Pressen udkommen: Phædri Fabler oversatte udi Svenske Rim, og faaes til kiøbs hos afg. Benj. Gottl. Schneiders Enke.

Tydskland.

I Hamborg

har Felginers Enke ladet forlegge den for sin Forfarenhed i Tydske Historier, berømmelige Hr. Adam Henrick Lackmanns Einleitung zur Schleswig-Holsteinischen Historie, indeholdende, den over gantske Europa høysiberømmelige florerende Oldenborgiske Stammes Historie til Begyndelsen af dette Seculum. Den lærde Author har ved dette meget nyttige og de Historiske Liebhabere meget behagelige Verk, tilveye bragt sig megen Anseelse, allerheldst hand ikke har betient sig af andre end de troværdigste og sandfærdigste saavel trykte som skrevne Authoribus, ja derhos overalt søger sine Anmerkninger og Historie af den Danske og Slesvig-Holstenske Kirke-Ordning. Hvad vigtige Forandringer den store og i heele Tydskland førte 30 Aars Krig har forvoldet hist og her, men især udi de nu de Kongelige og Hertugelige Huuse af den Oldenborgske Stamme, tilhørende Holstenske Lande, skal her findes anførte og bragte i god Orden og Sam-

Sammenhæng; I særdeeleshed fortiener dette Skrift Fortrin og Roes af de mange nye Efterretninger i samme meddeeles, og forgiæves maa søges udi andre Historier.

Til Berlin

Hos Joh. Andreas Rüdigern er den anden Deel: Der Lehrreichen Nachrichten für einen Reisenden in verschiedene Europæische Staaten udkommen. Bemeldte Skrift indeholder adskillige merkværdige og hidtil ubekiendte Efterretninger, til vore Tiders Histories Oplysning, saavelsom Anmerkninger over Naturens Handel og Historie tienlige og nyttige, saa er og vedføyet Landkorte. Oversat af Fransken af P. G. V. K. Denne Part afhandler adskillige Rejser til Søe-Stæderne, saaog i det Indeste af Spanien. I særdeeleshed giver samme os en livagtig Afmaling af den Spanske Overtroe, Stolthed, Dovenhed og Uhøflighed imod Fremmede.

I Leipzig

Paa Lankiskens Forlag er at bekomme M. Gabriel Ternens, Pfarrers zu Roitzsch

und Romsin, unter der Inspection Bitterfeldt, in pastoralibus sich wohl præparirende Studiosus Theologiæ, der er: Tydelig Underretning, hvad en Candidatus Ministerii i sit tilkommende Embede, i de Stykker, ikke Prædiker eller andre Taler angaaende, men til Resten af sit øvrige Embedes Forretninger henhørende, vel og nødvendig bør lære og vide. Og som forbemeldte derom i sine Collegiis Academicis vel lidet eller intet hørt haver, saa har hand villet alting her i god Orden med mange Casibus, baade i henseende til det betroede hellige Embede, lovlig, ordentlig og opbyggelig at føre, saa og ellers i henseende imod foresatte Superintendent Collegger og Underhavende sig lovlig, forstandig og varsom at skikke, tilsammendraget. Author har ellers af den Chur-Fyrstl. Sachsiske Kirke-Orden Codice Augusteo, saavelsom af andre berømmelige Theologorum og Juristers Skrifter med megen Flid sig betient.

Til Wittenberg

har Schwartz paa sin Bekostning ladet tryk-

trykke: Jus Principis circa sacra, methodo scientifica delineatum, auctore Jo. Erneſto Schubert, Elbinga-Boruſſo, Phil. & LL. AA. M. & Ord. Phil. Vitemb. Aſſeſſ. 8. 10 Ark. Author til dette Skrift diſtingverer ſig ſærdeles frem for alle andre, ſom har ſkrevet i denne Materie. Thi nogle har de ſtridige Sager alleene af Skriften, andre blot af de Verdſlige og Canoniſke Retter, endnu andre alleene af Sagernes Natur vildet domme, men hand holder for, at efter Regieringernes adſkillige Beſkaffenheder Regentere enten udvider eller indſkrenker deres jus & Imperium. Af de Borgerlige og Canoniſke Rette kand derfor ingen Fundament tages til at domme efter, efterſom mand først maa underſøge om deres Love ere rette eller ikke, førend man kand beſlutte, hvad en Regent i henſeende til Sacrorum kand giøre eller befale. Derfor maa mand vel alleene ſee paa de Rette, ſom af Regieringens Natur udflyder. Sluttelig har Author først giort ſig en Idée om en Regent og Underſaat, hvorvidt de hinanden ere forbundne, derpaa har hand da efter ſin forhen giorte

te Idées Slutning letteligen kiendt, hvad en Regent med Ret eller Uret i sine Undersaatters Societet kand fordre eller giøre. Som nu Sacra iblant saadanne Ting ogsaa henhører, saa kand de af ham over forhen Rette og Domme fattede Tanker ogsaa her henføres: Hvad pactum in sacra og den deraf, for Regentere flydende Magt, har hand af dens egen Natur uddraget. Det første Capittel handler da de jure generatim, det andet de jure Principis circa sacra, vi superioritatis, det tredie de jure Principis circa sacra, vi pactorum.

Sammesteds har Zimmermann ladet forlegge efterfølgende: Nova Acta jure consultorum, eller grundig Extract og upartisk Omdømme over de nyeste Juristiske Bøger og Disputationer, samt berømmelige Juristers Levnets Beskrivelser med fleere Tillæg, som alt tiener til Oplysning udi det Juridiske Studio. Et saadant Skrift er allerede udkommen 1734 og bleven vel optagen. Men som der er skeed nogen Ophold dermed formedelst nogen Tvistighed imellem Author og Opleggeren, og dette, af andre foretagne

Verk

Verk har ey heller fundet Behag hos Publicum, er mand bleven beveget paa ny at gribe dette Verk an, og efter den forrige Indretning fremdeles at fuldfærdige det. Der loves da i disse ikke alleene Extracter af heele Bøgger, men og af Academiske Dissertationer, og er allerede 3de Stykker kommen for Lyset, hvilke skal temmelig vel være udarbeydede.

Til Nürnberg

er udkommen Joh. Jac. Schülers meysommelige Verk, kaldet eröffnete Arithmetica compendiosissima aus antiqven principiis naturalibus numerorum, eller den i et bequem Regnings-Lexicon sig selv lærende Regne-Konst, som skeer alleene ved i Lexicon at opslaae forekommende Regninger. Samme Verk er 3 Alphabet sterk in 4to.

Nederlandene.

Til den Haag

er udi Boghandlerne Gosse & Moetjens Forlag at faae til kiøbs, Histoire des revolutions de France, où l'on voit, comment cette Monarchie s'est formée, & les

les divers changemens, qui y ſont arrivez, par rapport à ſon étendue & à ſon gouvernement. On y a joint des remarques critiques, & les Faſtes des Rois de France, depuis Clovis, juſqu'à la mort de Louis XIV. par Mr. de la Hode. 12. T. I. depuis Clovis juſqu' à Louis le fainéant. 16 Ark. T. II. depuis Hugues Capet, juſqu'à Louis XIV. 1 Alph. 1 Ark. T. III. contenant les Faſtes depuis Clovis, juſqu'à la Mort de François I. 16 Ark. T. IV. contenant les Faſtes depuis Henry II. juſqu'à la mort de Louis XIV. 22 Ark.

Der holdes for, at Frankerige, i hvor mægtig det nu end er, langt fra beſidder de Kræfter nærværende Tid, ſom det havde ſtrax efter det Franckiſke Riges Oprettelſe; Thi efter Hiſtorie-Skrivernes Beretning ſtrekkede dets Herſkab ſig paa den eene Side til Catalonien, og i Italien til Venedig, og paa den anden Side lige til Mare Balticum eller Nord-Søen, og derfra igien til Donau-Strømen. Dog kom det igien en Tid lang i ſaadan Aftagende, at det førſt kunde igien opnaae ſin forrige Glands under den 3die Konge-Slegt. Ja det var nær bleven kuldka-

ſtet

stet af de Danske og Engelske. Endelig har det paa ny først begyndt at reyse Hovedet i Vejret under Ludvig den 13de, og har saaledes taget til under Ludvig den 14de, at alle dets Naboer bære derover Misundelse. Hvilke Afverlinger, nemlig dette Riges til- og aftagende, Author har i dette Verk villet udføre. Og til den Ende beskriver de Forandringer, som er foregaaet udi hver Provintz i sær, og hvis Tid efter anden skeede Foreening nu udgiør dette mægtige Rige; Ligeledes bliver noje anmerket den adskilte Regierings Form og Maade, som der har været i hver Provintz. Hvoraf da tydelig vises hvorledes Folket fra Tid til Tid er bleven stilt ved deres Frihed og Privilegier. Omendskient hand tilstaaer, at den gamle og dette Lands ældste Tiders Historie er med temelig Vished udført, saa tager hand sig dog for, hvor Leyligheden det tillader, at vise hvor forvirret og utroelig den findes, end og hos de beste Authores. Hand følger derfore ey stricto pede Mezerai og P. Daniel, men har umaget sig selv at eftersøge og opslaae de gamle Scribentere, for

at

at anmerke hvor Historie-Skrivernes Fortellinger findes sande eller falske. Author tilstaar selv, at det er tungt og vanskelig at treffe og udfinde deres Fastos, eller de gamle Galliers visse Hellige Dage, hvorefter deres Tide-Regninger var indrettet, men har dog anvendt alt Flid at bringe dem i en god Orden. I dene Revolutions Historie findes da adskilligt, som giver Mistanke paa mange Steder at kunde troe de gamle Franske Scribentere udi deres Lands Historie indtil Philippum Valesium. Og som Author har ved adskillige Noter og Anmerkninger i Historien selv søgt at bestyrke den Orden hand har ført sine Fastos til, saa holdes for, at dette Skrift kand ey alleene tiene til at meddeele en kort Sammenhæng af den gandske Franske Historie, men endog derhos giver en Critique over Historie-Skriverne om Frankerige.

Engelland.

I London

er anden gang oplagt af J. Osborn: A new Journey through the Kingdoms and Provinces of Italy &c. Dette Verk skal

skal indeholde en i Aarene 1721. 22 og 23 af en Fransk Officeer, giorte Reyse igiennem Italien, Grækenland, Ægypten og det forjette Land; ja igiennem Schweitz, Elsaß og Nederlandene, og skulde mand holde for, samme Verk saa meget dis vissere og kiærere, som intet deri forefindes, Author jo enten fra visse og tilforladelige, eller og selv det forsøgt haver, ja end og i samme, mange vigtige og indtil værende ubekiendte, om forbemeldte Landes nærværende Beskaffenhed, Omstændigheder fremføres.

Sammesteds skal være oplagt anden gang af C. Ackers den der, saa kaldede lærde Engelske Timmermands, Verk med 16 Kaabberstykker og andre Tillæg formeeret, betitlet: The British Carpenter: or a Treatise of Carpentry. I samme Verk skal denne Konst i korteste og begvemmeste Regler paa en meget nyttigere og fuldkomnere Maade, end som nogensinde tilforn skeed er, blive demonstreret. Til dette skal endnu et Supplementum være tillagt, hvorudi Palladii Orders of Architecture, og adskillige

Dør-

Dørre- og Vindver-Zirater forestilles. Forfatteren har af de beste og forstandigste Bygmestere bekommet dette Vidnesbyrd, at de af ham forfattede givne Regler vil ufeilbarlig i Bygningers Forfærdigelse forskaffe overmaade stor Nytte.

Endnu sammesteds er at bekomme hos J. Roberts, en kort Historie om Begyndelsen og Fremgang hos de saa kaldede Omdøbere i Engelland, af den, for sine adskillige skiønne Skrifter bekiente Hr. Johann Lewis forfattet, og saaledes betitlet: A brief History of the rise and progress of Anabaptism in England. Author har tillige i sin Fortale nogen Efterretning om den berømmelige Wiclef, meddeelet, og saavel ham som hans Tilhængere, imod den falske Beskylding, at de skulde have negtet Børne-Daaben, aabenbarligen forsvaret.

Ligeledes er hos O. Payne en Samling af adskillige rare og vigtige Skrifter om Metaller, Bergverker og Mineralier udkommen under følgende Titel: A Collection of Scarce and valuable Treatises upon Merals, Mines and Minerals.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 18.

Den 30 April 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Strax i Begyndelsen af næste Aar 1731 bleve mange af Coloniens Folk syge af Scörbut, saa det saae slet ud med dem; Imidlertid blev ey forsømt Læsning for Grønlændernes Børn omkring paa Øerne, hvor stundum hand selv, stundum hans Søn, og undertiden en dobt Grønlænder, navnl: Friderich Christian

reyste hen over at informere: Hans Søn, som og i slig Forretning paa nogen Tid havde været fra Colonien, kom nu først in Februarii hiem igien og førte en Enke-Qvinde af Grønlænderne samt hendes 3de Sønner med sig, som hand efter hans Faders Befaling havde taget med sig, Aarsagen dertil, forteller hand at have været denne: En Mand, som havde en Kone tilforne, havde taget samme Kone til sig, og vilde beholdt hende til sin Med-Hustru; hvilket, som hand tilforne havde straffed hannem for, foreholdende ham, at stigt var imod Guds Villie og Ordning, og derfore skulle skille sig af med hende igien, med hosføjede Trudsel, at hvis det ikke skeede, da skulle hand tage og lade binde hannem, og sende ham bort med Skibet. For denne Aarsag styld torde hand nu ikke længere beholde hende, men loed hende fare med, for at fare til hendes Venner igien. Som hand ellers fornam, formedelst hand ey saa ofte som hand ønskede, kunde komme omkring til Grønlænderne, at deres Børn og Ungdom ey ned tilbørlig Underviisning, resolverede hand at formaae

maae Forældrene paa egen Bekostning, at lade deres Børn, een efter anden, komme paa Colonien til ham, og der paa nogen Tid forblive, indtil de havde fattet de fornemste Christelige Lærdoms Hoved-Stykker; hvorfore hand giorde Begyndelse med een af næst forermeldte Enkes Sønner, og beholdt ham hos sig; men Moderen vilde i forstningen ikke tillade det, befrygtende, at hand stedse vilde beholde ham, tilloed det dog omsider, efter mange Forsikringer, at hand efter en Maaneds Tid skulle komme til hende igien. Hvorledes dette af Grønlænderne blev optagen, forteller hand strax efter saaledes: Den 13de foer jeg ud paa Embedes vegne til Grønlænderne, og forblev hos dem indtil den 19de, og imidlertid underviiste dem af Guds Ord, og døbte tvende af deres smaa Børn. Hvor jeg kom, befandt jeg, at de havde skiult deres smaa Drenge af Veyen, af Frygt, at jeg skulde vilde tage nogen af dem hiem med mig til Colonien, hvortil de nødigt vilde lade sig bequemme. Ihvorvel jeg straffede deres Uforstand, og forestillede dem, at jeg giorde det ikke

for at beholde dem stedse, men ikkun for en kort Tid, at jeg disbedre kunde undervise dem, saasom de for den sielden Besøg jeg kunde giøre dem, vilde langsom fatte den fornødne Lærdom, saa forblev de dog ved det samme, sigende, at den Kiærlighed de havde til deres Børn, vilde ikke tilstæde, at lade dem komme fra sig, men vi skulle oftere komme til dem, og undervise dem. Jeg svarede: Vores Leilighed var ikke, oftere at kunde komme til dem, saasom de vare mange, og vi ikkun faa, som skulle undervise dem. Ja, svarede de, saa sig da til Kongen, at hand sender os flere Præster etc. Enken, hvis Søn jeg beholdte næsteden, paastod og endelig, til belovede Tid at maatte faae ham igien, ellers, sagde hun, døer jeg af Sorg. Det anmerkes ellers, at der i Landet var denne Vinter saa mægtig Sneefald, som ikke i forrige Aaringer havde været, saa Dyr og Fugle paa Landet, af Mangel paa Føde, har maat crepered, og mange Rypper i Flugten af Mattighed faldte død ned paa Søen. Sygdommen tog imidlertid meget til iblant Skibsfolkene paa Skibet

bet Morianen, saavelsom iblant fleere, det værste var, at ingen Cochleare, som et souverain Middel imod Scorbut, var at faae for den dybe Snee. Tredie Pinse-Dag efter Prædiken reyste hand i Følge med Capitainen og fleere ind i nærmeste Fiord ved Colonien, kalded Kokome, hvor de gamle Norske og harde boet, for der at forsøge at saae Hauge-Frøe og Korn. Jorden, siger hand, fandt vi nogenlædes bequem dertil, men fattedes alleene at giødmes og dyrkes. Sneen var mestendeel afgaaen der inde, da dog derimod ude ved Hav-Siden laae overalt overtakt med Snee. Eftersom Capitainen hastede med sin Afreise, foer vi den 18 udaf Fiorden igien, og kom hiem. Strax efter deres Hiemkomst gik Capitain Mohrsen med Skibet fra Colonien Got Haab til Colonien Nepisene, for, efter Kongelig Befaling, at tage Gouverneuren, Capitainen og den der værende Guarnison hiem med sig. Author, som vilde conferere med dem om et og andet det Grønlandske Dessein betreffende, var fuldt med Skibet did. De fik sammesteds af Hollænderne Tidende om

Sal. og Høylovlig Ihukommelse Kong Friderici Qvarti Død.

Udi Sverrig

er udkommen Disciplinæ Morales omnes, etiam eæ, qvæ forma artis nondum huc usq; comparuerunt, perpetuo nexu traditæ, Auctore Isr. Gottl. Canzio. Authoren skal tilforne have viist gode Prøver af sin Færdighed i Philosophiske Videnskaber, hvilket iblant andet skal kunde skiønnes af et fra hans Pen tilforne udgivet Skrift, de Usu Philosophiæ Leibnitio-Wolffianæ in Theologia. Først omtalte Piece er forsiunet med en Fortale, hvorudi præliminariter handles de voluntate libera, de obligatione, de lege naturali & de conscientia.

Udi Stokholm

har Assessor udi Antiqvitæts Collegio Erich Julius Biörner, for nyelig i Tryk udgivet: Nordisk Hiälta-Prydnad af Guld-Ringar, dem man fordom burit så wäl på Armar och Händer, som Fingrar; Jemte bifogade Figurer.

Tydsk-

Tydskland.

Til Leipzig

Paa Authors egen Bekostning er for kort Tid siden trykt: Joachim Lucæ Steins, J. V. D. gründliche Abhandlung des Lübschen Rechtes, hvorudi denne af de midlere Tiders udspirende Jus Germanicum af den rette Kilde udledes og fuldkommen expliceres. Første Deel. 8vo. 1 Alph. 2 Ark. Author har foruden den almindelig Aarsag, som forbinder en Rettens Studerende den Tydske Ret at undersøge, ogsaa haft en særdeles, hvorfore den Lybske af hannem er udvaldt; Thi den samme er en af de ældste og fuldkomneste Tydske Statutariske Rette, og derfor begvemmest til, deraf et ordentlig Systema Juris Germanici at udtrage. Den er og ikke alleniste i de midlere Tider, som Sachsen- og Schwaben-Spiegel, for en almindelig Tydsk Ret bleven holdet, men det skeer endogsaa endnu, at den baade inden og uden Tydskland paa mange Stæder bruges. Hvilket har givet Author Anledning den samme i adskillige Tilfælde at fastsætte;

hvorved hand da har bevunden, at den gandske kort har været affattet, og altsaa en videre Forklaring behøvet. De, af hvilke de Lybske Forordninger tilforn ere igiennemgaaet, formeenes at have enten alleneste nu enkelte Stykker foretaget, eller og alleneste dem allegeret, og saaledes om den rette Forklaring sig lidet eller intet bekymret. Den sig saaledes kaldende Author Mevius er alt for vidtløftig, hand har de rette Grunde til den Tydske Ret ikke anført, og derimod det samme af de Romerske Rette ofte til utide forklaret. Derfore har hand og til den Lybske Ret ingen Sammenhæng kundet give, foruden at hand og sig selv imodsiger. Author derimod er ved sine Oplysninger gaaed til Kilden selv. Titlerne selv har hand i deres Orden beholdet og Materierne saaledes fremstillet, at mand strax kand see, af hvilken Grund denne eller den Forordning er udkommen, og har saaledes i mueligste Korthed og Tydelighed giort sig Møye for at afhandle denne Materie. Hvad af andre Retter vel har kundet tiene til nogen Oplysning, men ikke til Nytte for den Lybske

ske Ret, er gandske med Stiltienhed af hannem forbigaaet; Ey heller har hand af de almindelige Keyserlige og Pavelige Rette meere end hvad u-forbigiengelig nødig har været, forestillet. At Author har betient sig af det Tydske Sprog, foregives at være skeet til den Ende, paa det de under den Tydske Ret staaende, ogsaa kunde vide, i forekommende Tilfælde, hvad Ret kunde være. Men efterdi hand ved sin Læremaade ikke har kundet lade Artiklerne være i sin Orden, saa har hand i Breden paa et hvert Blad anvist Artiklerne, som gandske eller stykvis derpaa bliver forklaret.

Sammesteds hos Joh. Christian Martini er ogsaa at bekomme: Joannis Georgii Crameri, J. V. D. Commentarii de Juribus & prærogativis nobilitatis auitæ, ejusq; probatione, ex institutis Germanorum & priscis & hodiernis. Tom. I. 4. 3 Alph. 7 Ark. Dette Verk anføres som et stort Bevis paa den lærde Authors Indsigt og Force i de Tydske Retter, saavelsom store Læsning i de dertil henhørende Skrifter. De Adelige Ahners Ret i Tydskland er et vigtig Stykke af

denne Videnskab, omendskiønt det hidtil ikke tilbørlig er undersøgt. Thi omendskiønt af mange Lærde heele Bøgger og Disputatzer om Adelen og deres adskillige Slags, samt deres Rette og Friheder ere skrevne, saa er det dog alligevel at undre, at saa lidet grundig og fuldkommen, endog om dem hvis Ahner har kundet bevises, er fremkommen. Vel har P. Meneſtrier i at undersøge denne Sag ikke spared Umag og Flid, og har derom ogsaa giort besynderlige Anmærkninger, alleeneste hand har dog ikke alle forekommende Besværligheder kundet hæve. Hvad ogsaa Hr. Georgi i sin til Tybingen holdte Disputation de Jure natalium nobilium Germaniæ, eller Hr. Rud. Friedr. Telgmann i sin til Hannover udgivne Tractat om Ahners Tal, Oprindelse &c. har sagt, er og ikke saa udførlig, at mand jo vel noget bedre om denne Materie har kundet forlange. Hvorfore dette Skrifts berømmelige Author har for nogle Aar siden ladet sig være angelegen at give forbemeldte Materie et større Lys. Hand har sine Efterretninger af Kilderne selv uddraget, og maa alt-

altsaa sluttes, at mange Ting, som af andre ere forbigaaet, af hannem ere i agt tagen, nemlig af deres Ordonancer, Statuter og Friheds-Breve om høye Stifter og Rider-Ordener, ja af gamle Documenter og Historier, særdeles til den midlere Tiid henhørende. Men ved alt det har Author ikke forbigaaet de nyere Skrifter om Adel, Vaaben og Ridder-Ordener, men deraf til sit Verks Fortsættelse, baade til Oplysning saa og Styrke, har betient sig. Mængden af de lærde Anmærkninger til at udføre denne Materie er endelig bleven saa stor, at Author har ligesom seet sig tvungen til at deele dette Verk. Iden første Deel, som bestaar af 5 Capitler, forklares først Ordenes og Titlers Betydelse, undersøges Retternes Oprindelse og den gamle Adels Preference, dernæst viises de sammes Aarsag og Billighed, samt hvem i Tydskland benævnte Rette sig kand tilegne eller ikke; ligeledes fortælles de gamle Adels gamle Retter og Prerogativer. Author har og i et hosføyet Anhang nogle Documenter ladet aftrykke, hvoriblant den Nyrnbergske Secretairs, Hr. Joh. Mül-

Müllers, Discours om Georg Ryxners Thurneer-Bogs Gyldighed ogsaa findes.

Endnu sammesteds er nylig i Blochbergers Boglade udkommen: Julii Bernhards von Rohr Geographische und Historische Merkwürdigkeiten des Oberhartzes, hvilke handler om de i Fyrstendommet Grubenhagen liggende Stæder des Oberhartzes, Grævskaberne Hohenstein og Stollberg, Rigs-Staden Goslar saavelsom nogle angrændsende Lande og deres Stæder, Flekker, Slotter, forrige Klostere, gamle forfaldne Bygninger, Bergverker, særdeles Bierge, Huler, Floder, Seer, Sundheds-Kilder, og andre Naturalier; Ligemaade om de i Herredet ved Bergbygningen og Metallerne forekommende Maschiner, Møller og Ovne, saa og Mynte-Væsenet &c. Det meeste i dette Verk anførte, er af Authore selv taget i øyesyn og forfattet. in 8vo 1 Alph. 15 Ark. Author opfylder herved det giorde Løfte ved hans saa kaldet Under-Hartzes Merkværdigheders Udgivelse. Læremaaden er snart lige den samme, som Author har brugt ved sit første Verk; alleene her

fremføres noget meere om den nyere end om den gamle Tilstand, og er vidtløftigere om Naturens Mærkværdigheder. I at beskrive Stæderne har hand fuldt sin Rejses Orden. Alle de som i forbemeldte angrændsende Stæder og Egne skulde finde Behag at reise, skal vel ikke finde liden Underretning og Oplysning, særdeles, om de der forefindende Berg-Maschiner, Møller, Hytter og Ovne. Hand har foruden sine egne ogsaa endeel andres, nemlig Hr. Lehmanns, Prof. Leutmanns, Hr. Rath Leupolds Observationer ligeledes fremført. Den 1ste Afdeeling af benævnte Skrifter skal handle om Fyrstendommet og Residencen Bernburg, Amtet Plotzkau, og de Atzenschwender Sundheds-Kilder ved Dankeroda. Den 2den om de til Grævskabet Stollberg henhørende Stæder og Naturalier. Den 3die om Rigs-Staden Nordhausen og dends Naturalier. Den 4de om Grævskabet Hohenstein. Den 5te om Klosteret Walkenried. Den 6te om dem Oberharthe, og nogle det angrændsende Stæder og Fyrstendommets Grubenhagens Naturalier. Den 7de om Rigs-Staden Goslar, og det derfra langt

bortliggende Kloster Grauhoff. Den 8de om det Herredet ved Bierg-Bygningen og Metallerne forefindende adskillige Maschiner, Møller og Ovne.

Nederlandene.

Udi Amsterdam

er hos Boghandleren Changuion et lidet moralsk Skrift at bekomme, under Titul: Essais sur la necessité & les moyens de plaire, par Monsr. Moncrise de l'Academie Françoise, in duod. som udgier 362 pag. Forfatteren, som antager denne Satz som almindelig, at, naar mand anseer alle Menniske efter de almindelige Bevegnings Aarsager, som er Grund til deres Gierninger, det da maa tilstaaes, et hvert Menniske at maa have en Attraae og Forlangende, at ville behage andre, gier adskillige Reflexioner over, hvoraf det kommer, at de fleeste dog ved Gierningers Øvelse seer saa meget til og paa sig selv, ligesom deres passioner alleene, og ingen andre skulle skee Fornøyelse. Saadan Ulighed i Tanker og Gierninger henfører hand til det falske Begreeb mand gior sig om at behage, hvorved de og maa, i at kiende de dertil tienlige Midler, tage feil. Author

har i den første Deel af sin Bog betragtet denne Forblindelse, som bedaarer saa mange, og hvorved de hindres at behage andre. Først viser hand, at det er nødvendigt at behage andre, dernæst handler hand om Midlerne, hvorved mand dertil kand komme, nemlig enten i at bruge foreslagne Midler retteligen, og da at opnaae sit Maal, eller og vrangeligen, og da at føres derfra. I den anden Deel, erindres om det Begreeb i at opdrage Ungdom, som allerede i den første af hannem er fastsat.

Engelland.

London

Hos W. Rayner bliver Forlag paa efterfølgende Verk antagen; The compleat History of the Old and New Testament; or a Family Bible. Det skal være det gamle og nye Testamentes fuldkomne Historie; eller en Huus-Bibel. Der skal i den, adskillige critiske og til Textens Forklaring nødige Noter, af det gamle og nye Testamentes beste Skrifter udragne, forekomme. Og vil det vel og ikke give Verket liden Anseelse, at endeel Land-Korte og stor Mængde Kaabberstykker, forestillende de i den Hel. Skrift

forekommende merkværdige Tildragelser skal tilføjes. Texten skal efter de beste og nyeste Oversettelser aftrykkes, og i Noterne skal fornemmelig de hist og her forekommende vanskelige Steder, ved de beste Udleggeres Forklaringer, fra deres Uforstaaelighed blive befriet. Der meenes Verket skulde bestaae af 2de Bind in folio.

Sammesteds bliver hos W. Rayner Dronning Annæ Statue, som Hr. Lybrack har forfærdiget, og nu til Blenheim er opreyst, meget prægtig, under den Titel: England's Glory, i Kaabber stukket, og tillige paa 8te store Kaabber-Blader alle vigtige Foretagender! Søe-Trefninger, Erobringer &c. under denne Dronning passerede forestillet.

Endnu sammesteds har Ridderen Johann Breval hos H. Lintot, lærde Anmerkninger over Siciliens, Neapolis, Roms, Toscanæ, Venedigs, Lombardiets og Frankrigs Historie og Antiqviteter i 2de Bind ladet trykke, med efterfølgende Titul: Remarks on Sicily, Napoles, Rome, Tuscany, Venice, Lombardy, and France, relating chiefly to thien antiqvities and history.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 19.

Den 7 Maji 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Her ved Academiet er udi disse Dage af Velædle og Velbyrdige Hr. Assessor og Professor Peter Horrebow bleven holden en Disputatz, hvis Indhold var: Theoria Telluris ad Observationes Astronomorum Regiæ Academiæ scientiarum Parisiensis. Samme Dissertation var inddeelt udi fem Capitler, hvoraf det første handlede de prisca incertudine & nupera certitudine figuræ Telluris, det

andet de Materia & forma telluris, det 3die de Anomaliis in Meridiano Telluris elliptico numerandis & inveniendis, det 4de de Anomaliis in Meridiano elliptico Telluris computandis, og det 5te de lineis rectis & curvis, qvarum in hac theoria longitudines hexapedis Parisiensibus æstimandæ. Vores lærde Author har troeligt taget Anledning denne Materie publice at ventilere, ved det at de for nogen Tiid siden til Lapland sendte Kongl. Franske Astronomi, som vare D. Maupertuis, Clairant, Camus, Monnier, L'Abbée, tilligemed D. Celsio Astronomiæ Professor til Upsal, strax efter deres Hiemkomst have ladet udgaae en Tractat om deres giorde Observationer, hvoraf Maupertuis havde tilsendt ham et Exemplar, og tilskrevet ham følgende Brev:

Monsieur.

Votre place & les profondes connoissances, qui vous en rendent digne, vous donnent un droit particulier sur cet ouvrage, & personne n' est plus en état, que vous, d'apretier le merite de notre tra-

travail. Je soumets donc avec joye a vos lumieres le compte, que j'en ai rèndu au public. *Felices artes, si soli Artifices judicarent.* Je suis avec l'estime la plus parfaite, &c.

à Paris le 26 Aoug. 1738.

De Maupertuis.

Hvad Omdomme af ham gives om bemeldte Skrift, og Astronomorum Satz og Meeninger om vores Jord-Klodes Skikkelse, sees af 10de Paragrapho Cap. I. hvor Author slutter saaledes:

Legi librum avide, placuit totus; sed ne præcipitanter judicium meum dicerem, sepositi luculentum librum idoneo tempore resumendum. Post semestre spatium recognovi librum qvam sollicitissime, atqve adeo accurata inveni omnia, ut optimis & solertissimis viris gratias habeam maximas, remqve optime atqve ex omnium bonorum voto gestam gratulari qveam, utqve fas sit sperare, omnium Doctorum sententiâ Dominum *De Maupertuis* in isto libro luculenter evicisse, qvod concludit pag. 127.

Le degré du Meridien, qui coupe le Cercle Po-

laire, surpassant le degré du meridien en France; la Terre est un Sphéroïde applati vers les poles.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Imens de endnu var paa Nepisene, ankom da værende Lieutnant Gerner med Skibet Charitas, hand ey alleene stadfæstede forrige sørgelige Tidende om Kongens Død, men endog medbragte Tidende, at det var Hans Majest. vores nu regierende allernaadigste Konges Intention, at alle Folkene fra Grønland skulle hiemkaldes og Colonierne ophæves; Dette, siger Author, var mig en saare bedrøvelig Tidende, og gik mig saa høyt til Hierte, som ikke nogen Ting i Verden, ansеende alt anvendte Flitt og Møje, paa de arme vankundige Menniskers Oplysning, at være spildt og forgiæves. Og endskiønt høyst-bemeldte Kongelige Majestæt bevilgede mig den Naade, at det maatte staae til mig selv, om jeg vilde følge med, eller i Grønland efterblive; desligeste allernaadigst tillood, at nogle af Coloniens Folk maatte blive hos mig, om de vilde, saa var det dog ikke mue-

mueligt der til at resolvere; Thi os var ikkun et Aars Proviant allernaadigst forundt, og derhos betydet, at ingen Assistence meere af Kongen var at forvente. Sligt satte mit Sind i allerstørte Confusion, allerhelst siden jeg maatte fornemme, at ingen af alle Folken stod til at persvadere, at blive hos mig. Ugierne vilde jeg forlade Grønland; thi de arme Grønlænder, besynderlig de Smaa som vare døbte, (hvilke vare ungefæhr 150 Stykker) laae mig saa nær paa Hierte, som nogensinde Børn kunde ligge en kiær Moder paa Hierte. Og hver retsindig Christen Menniske maa tænke, jeg havde høyst Aarsage dertil, men jeg saae den pure Umueligheed for Øyne, hvis mig ikke blev accordered Folk og tilstrækkelig Proviant, og givet Forsikring om fremdeeles allernaadigst Assistence og Forsorg. Hand reyste i disse Tanker hiem igien til Colonien Got-Haab, hvor hand fandt hans Hustrue upasselig; Og, fortæller hand videre: Iden Stæd jeg havde vented, at hun skulle bleven tilfreds dermed, at hun igien maatte kommet fra det haarde Land, fornam jeg, at det

gik hende lige saa nær til Hierte som mig, at vi skulle forlade Grønland, og gierne med mig ville efterblive, om ellers mueelige Vilkor blev os accordered. Det varede ey længe, forend dette rygtedes ud og iblant Grønlænderne; hvorledes de derved bleve tilmode, sees af denne hans Fortelling: Den 5 Julii, da der kom nogle Grønlændere til os, og besøgte os, spurdte de mig, om det var sandt, at vi ville reyse fra dem? Jeg svarede ja, at det var saa Kongens Villie. De spurdte atter: Hvorfore Kongen ikke vilde, at vi skulle blive i Landet hos dem? Jeg svarede: Fordi hand havde hørt, at de lidt forbedres og forfremmes af all den Underviisning de havde nydt af mig, og ey skiottede meget om GUD, men levede efter deres gamle Viis. Herpaa svarede de mig igien: At de som havde sagd sligt for Kongen, vare store Løgnere; men du, sagde de til mig, ved jo selv, at vi flittelig have givet agt paa din Underviisning &c. Bad mig dernæst, at jeg ikke vilde forlade dem, men lade Kongen vide, hvor skikkelige Folk de vare, og at de holdte meget af Kongen &c. (Videre hernæst)

Tydsk-

Tydskland.

Til Bismar

er at bekomme Hr. M. Dietrich Schröders, sammesteds i mange Aar værende Archidiaconus til Mariæ-Kirke, længe lovede Meklenborgiske Kirke-Historie, forlagt af Frid. Gotl. Hornio, in 4to. 24 Ark, hvilket Verk skal alleene være som en Begyndelse paa Autors Forehavende og indeholde i særdeleshed, Guds underlige Forsyn med det Land Meckelborrig, hvorledes Christendommen der jo meere og meere fra Begyndelsen af skal være indført. Dette maa mand erindre, at Autor har anvendt ald Flid for at skille det Fabelagtige og overtroende fra det sande og visse, saavelsom meget fornufteligen det nødvendige fra overflødige U-nødvendigheder. De angrendsende Lande og Stæders forfattede Kirke-Historier saasom Dannemarks, Holstens, Hamborgs og Lybeks, giver vel Autor nogen Oplysning, dog vederlegger hand det igien med sine Anmerkninger og Oplysninger, og hvor der feiler trykte eller skrevne Efterretninger, da søger Autor

ved flittige Conferering er med de verdslige Historier saavelsom ved gamle Stæders og Folkes fornuftige Ord og Navne-slutninger dette at erstatte.

Til Leipzig

Har Hr. M. Carl Gottlob Hofmann, S. T. Baccal. og Præst til St. Petri Kirke, en udførlig Reformations-Historie om Staden og dens Universitet, til en glædelig Erindring om dens Anden Jubel-Aar, i Octavo 1 Alph. 7½ Ark stærk hos Breitkopf ladet udkomme. Den lærde Authors Hensigt har været, ved Leylighed af nærværende Jubel-Aar, hvilket i Pindse Hellige-Dage der indfalder, til en Erindring om den reene af Luther Evangeliske Lærdoms Indførelse, en omstendig Beskrivelse om de store Forandringer at fremføre, og de foregaaende Forfølgelser at forestille. Hvilket og meget vel, ikke alleene i henseende til trykte, men fornemmelig Manuscripter, hvoraf hand sig betient haver, er udført. I Fortalen fortæller hand, hvorledes for hundrede Aar siden 1639, Jubel-Festen i henseende til Reformationen til den Tid da blev holdet: Skriftet er ellers inddeelet

let i 14 Capitler, i hvilke der først handles om Stadens Tilstand for Reformationen; Dernæst om de første Bevægelser Luthers Reformation har foraarsaget, hvorved den første i Staden af Luther holdte Prædiken hosføyes. Og endelig viises Aar fra Aar hvad Mærkværdigt fra 1520 til 1539 formedelst Luthers Lærdom sig tildraget haver.

Til Jena

Er at faae, i den Meyerske Boglade, Hr. Gottlieb Stolles Historie der Theologischen Gelahrheit. Author betiener sig af den Methode, som hand i sine Philosophiske og Medicinske Skrifters Historie har brugt. Den er afdeelt i 8te Capitler, og handler det 1ste overalt om Theologien, særdeeles den aabenbarede; det 2det om den Hellige Skrift, som Kilden til den aabenbarede Lærdom om Gud; det 3die om Kirke-Historiers Skribentere og dens særdeeles Stykker; det 4de om den Theoretiske eller Dogmatiske Theologies Skribentere; det 5te om den Praktiske Theologies Skribentere; det 6te om den Polemiske Theologies Skribentere; det 7de om den Casuistiske Theologies

gies Skribentere; og det 8de om dem som har skrevet Prædikener, saavelsom om dem som Verbal og Real-Concordantzer forfærdiget haver.

Til Halle

har mand, efterat Missions Beretningerne ere blevne saa overflødige, at enhver ikke letteligen des Aarsage kand formaae sig samme at anskaffe, til Lettelse for dem som maatte finde Behag at have Underretning om dette Evangeliske Missions-Verk til Indien, lader udgaae en Samling, saaledes indrettet, at den baade kand tiene dem som ikke allerede ere Ejere af alle hidtil udgangne Beretninger til Kundskab, saa ogsaa dem som allerede berørte Verk maatte besidde, til et fuldkommen Register derover. Til den Ende ere de allerede udkomne 44 Continuationer i Korthed saaledes her anførte, saa at ikke letteligen nogen Materie af nogen Betydenhed jo der findes, ja mand har endog til desto meere Bequemmelighed hos enhver Punct, hvor det maatte synes tienlig, henvist til Missions Efterretningerne. Denne Missions Historie skal ellers bestaae af 2de Deele 3 Alphab.

phab. Hvis første Deel i 14 Capitler inddeelt, Landets og Indvaanernes Omstændigheder, til denne Missions Historie henhørende, skal forhandle. Efterat mand da i det første Capittel skal handle om Anledningen til Missionen samt de første Missionairers Bortsendelse, bliver i det andet Cap. om Stadens Tranckebars Opbyggelse, Tiltagelse, Indvaanere, Handel, Compagniets Grunde og Regierings-Maade meldet: men i det 3die Cap. en nogenlunde omstændig Geographiske Beskrivelse om de øvrige omliggende Lande og Riger meddeelt. Det 4de Capit. viser Landets Beskaffenhed, Luften, Vejrligt, Frugtbarhed, Verter og adskillige slags Dyr. Det 5te Cap. forteller om adskillige Landets Indvaanere, det 6te om deres der mange slags Sprog: det 7de om Regierings-Maaden, Justitz-Politie- og Krigs-Væsenet, det 8de om Malabarernes, i særdeleshed deres Gemytters Beskaffenhed, Temperament og Forstands Færdighed; det 9de om deres Videnskaber og Skrifter, det 10de saavel i almindelighed om deres Religion, Love og Secter, som i særdeles-

leshed om deres Gud og Guder, efter de sammes Genealogie og adskillige Maneerer, Rang, Embede og Forretninger; iligemaade om Skabelsen, Stælene og deres Vandring, og andre Aander; saa og den tilkommende Salighed og Fordømmelse, næst Veyen og Middel Salighed at erlange; ja om deres Theologiske, moral og Gudfrygtigheds Øvelser paa alle deres strenge Poenitentzes-Maader, deres i Billeder Guders Tilbedelse, Fest- og Faste-Dage, Ofringer, mange slags Tilbedelser, Vasken og Renselse og andre Ceremonier: og endelig om deres Præster, Pagoder, Dandserinder, Ordens-Folk og Pagoder. Det 11te Cap. indbefatter Malabarernes Sæder og Brug efter deres adskillige Slegter; iligemaade deres Brøluper, deres Huusholding, daglig Omgang med hinanden, og deres Lig-begængelse, det 12te deres Haandteringer og Leve-maader i Spisning, Drikken, Klædedragt etc. Det 13de alle de, af forbemelte Omstændigheder, Hindringer og Besværligheder til Hedningenes Omvendelse, det 14de de Catholske Missionairers Anstalt med deres For-

Forhold ved Hedningernes Omvendelse og Menighedens Besørgelse samt de sidstes inderlige Tilstand, og endelig det 15de Cap. som slutter denne 1ste Deel, i at handle om Engellændernes og Hollændernes Bemøyelse for Christendommens Befordring i Indien. Den anden Deel derimod indeholder, hvad Missionen selv anbelanger, dens Historie, i 3de adskillige Periodis, nemlig, hvorledes Verket i Aaret 1706 tog sin Begyndelse, og efter den Sl. Hr. Provst Ziegenbalgs og den Sl. Hr. M. Gryndlers, endskiønt under store Besværligheder, sat i god Stand, og endelig fra Aaret 1727 ved Anretning af det Tanschauriske Lands Menighed og den nye Mission til Madras en merkelig Tilvext bekom, hvilken og til Enden af Aaret 1736 i Velsignelse er fortplantet.

Augspurg.

Som de Tyrkiske Krige har anlediget mange Geographos over de ved Donau-Strømmen beliggende Lande særdeles Land-Tavler at forfatte, saa har og bemelte Krige hiulpen meget til, efter mange giorde Anmerkninger og Observationer,

ner, at kunde egentligere og med større Vished end tilforne determinere Stæ-dernes rette Situation og Beliggende, saavelsom Flodernes rette Løb. Den Keyserlige Geographus Hr. Matthäus Seutter, har da giort sig stor Møye og saavidt mueligt været haver, at samle mange nye og særdeles Anmerkninger om Donau-Flodens Løb og dens angrændsende Lande, hvorefter mand et nyt Donau-Landkort sammesteds har forfærdiget, som allerede Publico er meddeelt, og hvilket af alle Kennere frem for andre udkommende vil beholde Prisen. Det befatter ikke alleene Donau-Floden fra sin Udspring indtil Udløbet i det sorte Hav, men det indbefatter og dette Havs gandske Længde og Strekning, hvilket alt paa det samme fuldkommen forestilles. Samme Flods omliggende Rigers og Landes Grendser skal være meget accurat aftegnet og ved en tydelig Illumination adskilt. De store, middelmaadige og smaa Stæder, Landsbyer, Academier, Ertz- og Biskopsdømmer bliver alle ved særdeles Tegn bemerket, Mile-Tavlen viser Ungerske, Tydske, Welske og Fran-

Franske Mile. Titlen er: Tabula synoptica totius fluminis Danubii, a fontibus usqve ad ostia, in qva omnes regiones, qvas perfluit, & omnes, qvos recipit, in primis integrum Hungariæ regnum, Principatus Transylvaniæ, Moldaviæ, Walachiæ, Archiducatus Austriæ, Regna & Ducatus Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Croatiæ, Dalmatiæ, Sclavoniæ, Bosniæ, Bessarabiæ, Bulgariæ, Romaniæ, cum magna parte Turciæ & Tartariæ, nec non mare adriaticum & Pontus euxinus oculis sistuntur, juxta recentissimas observationes & descriptiones delineata & aeri incisa, cura & sumtibus Matthæi Seutteri, s. cæsar. & reg. cathol. Maj. Geogr. & Chalc. Augustæ Vindelicorum. Dette Kort skal være 3 gange saa stor som de ellers sædvanlige, 6 Fod lang og 1⅔ Fod høy, og skal kunde giøre behagelige Tienester for dem som ere curieux at vide noget om de nu værende Tyrkiske Krige.

Engelland.

Til London

er lovet at skal udkomme efterfølgende Skrift betitlet: Exemplary Memorials

and impartial Characters of divers excellent and worthly Persons, &c. Den skal indeholde adskillige navnkundige og anseelige Personers af begge Kiøn deres merkværdigste Tildragelser, og i 3de Dele være delt. Den første skal handle om de, iblant de Geistlige, berømmeligste Personer, den anden ligeledes om de iblant de Verdslige Stands Personer, og den tredie om de af god og skion Familie, formedelst Fromhed, Dyd og god Husholdning til Ære-Stand ophøjede. Til Verkets Fuldfærdigelse skal Autor have betient sig af de berømmeligste Gilds-lærde i den Engelske Kirke og andre anseelige Skribentere.

Sammesteds skal nylig være kommen for Lyset: The Temple of the Muses, or the principal Histories of fabulous Antiquity, with Explications and Remarks, which discover the true Meaning of the several fables, and their foundation in the History, som fornemmeligen til Ungdommens Nytte skal være indrettet, i det den med Forklaringer og Anmerkninger forestiller de gamle Fabelagtige Historiers Nytte og Hensende, saavelsom Fundament i Historien.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 20.

Den 14 Maji 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.
Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Den 11 Julii kom Lieutnant Gerner med sit Skib til Colonien Got-Haab, for at indtage hvad derfra efter den Kongel. Befaling kunde hiembringes, og da Raadet herom Dagen efter var forsamlet, forestillede Author, at som hand ey med en god Samvittighed kunde forlade disse arme Menniſker, som

allerede havde faaet Smag paa det Salige Guds Ord, vilde hand resolvere at forblive i Landet, formeenende derhos, at det ey af Hans Majest. skulle blive unaadig optagen, at Raadet anordnede 8 eller 10 Personer at forblive hos ham Vinteren over, hvilket saa meget des lettere kunde skee, som endeel Proviant og andre Ting maatte ved Colonien lades efter, eftersom Skibene det ey kunde indtage, og der ellers blev Grønlænderne eller fremmede Skibe til Priis: Forsikrende derhos, naar ham maatte blive forundt endeel Cargason at beholde hos sig, at det da ey skulle komme Hans Maj. til Udgift, saasom hand haabede at faae saa mange Kiøbmands-Vahre indsamlet, at det skulle kunde stoppe Omkostningerne; ved hvilken Forestilling blev udrettet saa meget, at 10 af Matroserne godvillig lod sig persvadere at forblive hos ham, og de af ham reqvirerede Sager med Proviant og meere blev ham overladte. Nogle Dage derefter, som var den 24de Julii gik Capitain Mohrsen fra Landet med Skibet Morianen, og fuldte med ham Gouverneur Paars, Capitain

pitain Landorph, Præsten Hr. Ole Lange med fleere; Ligeledes seylede Lieutnant Gerner den 31 næst efter derfra med Skibet Charitas, som havde Præsten Hr. Henrich Miltzoug og begge Kiøbmændene af Got Haab og Nepisene inde, tillige med 2de Grønlænder Børn, foruden 4re andre, som fuldte Gouverneuren og Capitainen. Omtrent 3 Uger efter Skibenes og Folkenes Bortreyse kom nogle Grønlændere til ham og berettede, at siden vore Folk bred op derfra, kom nogle fremede Skibe der ind paa Havnen, hvor da Skibs-Folkene foer i Land, og satte Ild paa Husene, hvilket de der boende Grønlænder ved disse loed mig vide, derhos sigende, at de og vare af dem berøvede, saa vi giorde ilde, at vi reisede fra dem. Mand kand, siger Author, af slig ond Gierning, nu tvende gange forøved, nokſom see og fornemme de Folkes Affection imod dette Verk, som dog langt meere alle Christne burde glæde sig ved, og til dets Fremgang contribuere, end af egen Interesse hindre og skade det. Præstens Søn imidlertid maatte nu, eftersom Kiøbmændene fra Landet vare

hiemkaldede, baade giøre Kiøbmands Tieneste, og drage omkring og handle, saa og tillige hielpe til at underviise Grønlænderne. In Septembri drog bemelte hans Søn med en anden Grønlænder ind i Fiorden Kokome, hvor mand i Foraaret, som tilforne meldt er, var giort Prøve med at saae endeel Hauge-Frøe. Det fortelles, at de kom tilbage med endeel Roer, som vare skiønne og gode, og temmelig store, Kaalen var og temmelig; dog ikke over en halv Alen høje, men Kornet var ikke kommen til Fuldkommenhed, thi der var ikkun gandske liden Kierne udi. Hvad vi sagede paa Colonien hos os, var næsten af samme Beskaffenhed, dog bleve Roerne ikke saa store, ikke heller Kaalen; Timianen voxte gandske smaa og kort, og var mærkeligt, at, der Natte-Kulden kom paa, miste den baade sin Smag og sin Lugt: Saasom Sommeren det Aar ikke var paa det beste, saa var det ikke at undre, at hvad som saaed var, ikke kom til større Fuldkommenhed.

Sverrig

Stokholm.

Den, der for sin Lærdom og Arbeidsom-

hed berømmelige Hr. Doct. Erich Julius Biörner, Asseſſor i Antiqvitets Collegio, skal have for kort siden ladet udgaae efterfølgende Verk paa Latin og Svensk, under denne Titul: Introductio in antiqvitates hyperboreo-gothicis, præsertim prærogativam lingvæ & cognitionem historiarum gothicarum, Auctore Erico Jul. Biörnero, Reg. Colleg. Antiqvit. Asseſſore. Stockholmiæ MDCCXXXVIII. fol. p. 219. I dette Verk vil Autor bevise, at baade det af ham i næst foregaaende Aar udgivne, saa og de, af andre Kennere af de Svenske Antiqvititer tilforn udkomne Skrifter, ikke har været skreven paa Islandsk, men paa gammel Gothisk; og endskiønt disse Skrifter indeholder mange Ting, saa dog alligevel tillige sandfærdige Tildragelser. Overalt seer mand lærde Anmerkninger imellemmenget, som viser ligesom nogen Overeensstemmelse med de Scytiske og Grædske Antiqviteter. Iblant andet vil Autor meene grundig at have bevist, at Sverrig noget tilforn for Tydskland skulde være beboet, ja at Skandinaviens Indvaanere for de Tydske skulde have

haft den Lykke at see Konster og Sprog hos sig at være indførte. De Tydskes gamle Druider (hvorom Cæsar særdeles oplyser) meener Autor og ikke andet at have været end de af Sturleson benævnte Skandinaviske Drotter, og altsaa det gamle Sverrig ikke andet end det, saa fordum kaldede, Skandinavia. Og de Tydskes gamle Barder kunde da heller ikke være andre, end de saa kaldede Skandinaviers Bardi eller Bravi. De Grækske skal først deres Stiernkigeri og de Egypter deres Signa Zodiaca af de Hyperboreis have lært. Saa skal det og være afgiort, at de Grækers og Egypters Guder af Hyperboriske Afkom skal være kommen; Thi Phoro, og hans Sønner, Ægialeus, Cara og Leleg, saaog Phorbantes, hvis Nævnelse tydelig i Eddis og de Nordiskes Begyndelse (originibus rerum Norrigicarum) bliver nævnt, skal have været Hyperboreer, foruden at tale om de gamle Hyperboriske Skalder eller Voëter saavelsom de Gotiske Historiers Troværdighed.

Sammeskeds skal benævnte berømmelige Mand med første ville lade ud-

gaae

gaae et Verk af denne Titel: Tractatio de Armillis & annulis veterum, in 4. I dette Verke skal Autor ville bevise af de Grædske Antiqviteter, at de Gamles Armbaand med mange smaa Ringer af heelt Guld skal have været ziret, og af de i fordum Tid værende Krigs-Helte, efter lykkelige Feldtslag, som Seyervindings-Belønninger baaren. Til denne Slutning har de i Vest-Gottland, af reen Guld fundne Armbaand, givet Anledning, hvilke skal være af saadan Størrelse befunden, at et voxen Menniskes Hoved kand der igiennem gaae. Det 3die Armbaand skal have været af Størrelse, at en Arm alleene kunde gaae der igiennem, og derhos ziiret med 9 smaa Side-Ringer. Hans Excell. Hr. Rigs-Raad og Cantzler Grev Bonde, for sin Ufortligelighed i sit Fædernelands Historie og Antiqviteter høyst-berømmelig, skal fornemmelig have opmuntret Autor til forehavende Verk.

Tydskland.

Til Leipzig skal i afgangne Aar Hr. D. Adrian Steger,

ger, Ober-Hof-Rets og Consistorial-Assessor saavelsom Raadmand sammesteds, hvilken hidtil saavel ved sine Collegia som andre nyttige Skrifter, har viist sig en nyttig Mand for den studerende Ungdom, en Bog De viis Militaribus Romanorum in veteri Germania i 11 Ark bestaaende, ladet udgaae. Det sees af samme lidet Skrift, at Author besidder stærk Læsning, saa bliver og denne Materie udførlig afhandlet.

Fra Soltz

i Fyrstendommet Sachsen-Meinungen beliggende, berettes, at der i Naboelauget, nemlig i Stephershausen, skal en Kone ved Døden være afgangen, hvis u-hørlige snart ved Jorden hengende tykke Liv efter hendes Død er bleven aabnet, og deraf udtappet 175 Maader Vand, som befandtes at have været indsluttet i en besynderlig tyk Hud; I Begyndelsen holdte mand det for en Frugtsommelighed, men Udgangen lærte det anderledes. Hvad og hvorledes de berømmelige Medici om dette Tilfælde vil raisonnere, er vel den curieuse Verden begierlig efter at vide.

En-

Engelland.

London

Hr. Wilhalm Reith har den første Deel af sin Historie om de Engelske Plante-Stæder i America ladet udgaae under følgende Titel: The History of the British Plantations in America. Part. I. Denne første Deel skal indeholde en Historie om Virginien, næst Anmærkninger over samme Colonies Handel og Regiering. Det gandske Verk igiennem skal mand merke en Chronologisk Fortellelse om alle vigtige Tildragelser, som har mødt de til samme Land først ankomne.

Sammesteds er at faae hos Joh. Clarken Hr. Henrich Brackens, M. D. nyttige Skrift, som hand betitler: Farriery improved, eller den forbedrede Smede-Konst. Dette Verk skal fornemmelig handle om Hesters adskillige Sygdomme og Tilfælle, saavelsom Middel og Maaden at curere dem paa, ja tillige om Smeddenes med benævnte Hester, Brug eller Misbrug. Til sidst giver Author at forstaae, hvorledes gode Hester skal udsøges og omgaaes, ja erindrer

tillige den rette Heste-Cur at tagt tage og sig fra den falske at vogte.

Ligeledes er sammesteds kommen for Dag: The History of the british Plantations in America, with a chronological account of the must remarckable Things which happen'd to the first Adventurers in their several Discoveries, of that new World. Part. I. Containing the History of Virginia, indeholdende en Historie om de Engelske Colonier i America, med en Chronologisk Efterretning om de merkværdigste Tildragelser, som de første Opfindere ved deres adskillige, om den nye Verden Opdagelser, ere vederfarne. Den første Deel, som indeholder Virginiens Historie, saavelsom denne Colonies fornemmeste Handel, er af Richardson forfærdiget.

Saa er og sammesteds følgende Bog bleven oplagt, hvis Indhold skal give Anledning til et Christelig Levnets Vandring, og findes til kiebs hos J. Pemberton, med den Titel: The Pious Countryman hioner, det er: Den gudfrygtige Land-Præst. Den skal give nyttig Anføring, hvorledes mand daglig kand komme til at føre et got og Christelig Lev-

net sin Livs-Tid, hvorledes Sabbaten andægtig kand helligholdes, og hvad for Bøger af den hellige Skrift mand fornemmelig skal læse, hvorved viises og hvor meget de samme i Veltalenhed alle Menniskelige Konsters Regler overgaar. Fremdeeles fremsættes den rette Art og Maade at undervise og tugte Børn paa, saavelsom i Mangel af det, den deraf flydende onde Følge; I særdeleshed skal den lære hvorledes Børnenes Affecter i Tide skal dempes, og hvorledes dermed skal omgaaes, at de i Fremtiden kand være deres Venner til Glæde og Fæderne-Landet til Zir og Nytte. Ligemaade bliver handlet om de fornemmeste Dyder, som pryder Siælen, saavelsom en Discurs om en Christens høynødvendig Pligt det høyværdige Alterens Sacramente flittig at bruge, hvorudi tillige viises saavel Nødvendighederne som Undskyldingers Aarsager til dets Forsømmelse, ligeledes de udfodrende nødvendige Tilberedelser til dets værdige Nydelse, og endelig bliver gode Regler foreskrevet, hvorledes mand sig i Tide til en salig Ende skal berede; Saa at dette Verk indeholder et kort

Be-

Begrib om alle et Menniskes nødvendige Pligter til Salighed.

Endnu skal sammesteds een, saa kaldede Nestor Druid, Ugentligen lade udgaae et Skrift kaldet, the Lady's Curiosity: or the Weekly Apollo, det er Koners Curiositet eller den Ugentlige Apollo. Der skal i samme Skrift mange nyttige Materier udføres, som særdeles af det 6te Stykke sees kand, der 1. handler om det daarlige Giftermaal i henseende til Stand og Slegtskab, 2. om Ærgierighed i almindelig Levnet i henseende til en forvirret, en Philosophus, en skion og en Egtemand, 3. om en hurtig og velsykkedes Cur for den saa kaldede Moor-Syge, 4. om gode Raad imellem Mand og Kone, 5. om de Engelske Poëters Critic, hvorudi af deres Poësie fornemmelig deres Levnet blive skiennet, 6. om Maleri og hvorledes derom dømmes bør, 7. om et Forslag hvorledes mand ved et saa kaldet ulykkelig Giftermaal kand behielpe sig, 8. om Opreisning og Retfærdighed, hvorom en Tyrkisse Sultan giver merkværdig Exempel, 9. om Maskeraders og Dandsers Oprindelse, og hvem først deraf sig betiente, 10. om forgie-

bes Klage i det daglige Levnet, 11. en merkværdig Historie om en Antiqvario, 12. om Hr. Rogerii Custys Spørsmaals Besvarelse, hvorledes hand sine 3 Døttre skal gifte, 13 om adskillige velfattede Historier, og 14 om et sindrig Kobberstykke, hvorpaa de beste moralske Fabler bliver forestillet etc. Saa at dette Skrift af mange med Lyst læses.

Italien.

Fra Rom

berettes, at Societetet, som kaldes af den Christelige Lærdoms Fortplantelse, retter sig og i dette efter deres øverste Høveds Velbehag, at de lader sig meget være angelegen Bibliotheket i Vatican med de kostbareste Stykker af Antiqviteter at bepryde. Til den Ende har de ungefehr for 3 Aar siden sendt en Lærd af første Classe med en stor Sum Penge til Ægypten, for der at opkiøbe alt hvad som til forbenævnte Scopum henhøre kand. Denne Lærde skal for kort siden være tilbage kommen, og ikke alleneste af gamle rare Penge over 2000, men endog et stor Antal Manuscripter

og

og tillige Originalen af det Frihedz-Brev med sig tilbage bragt have, som Keyser Domitianus fordum Ægypterne meddeelt haver. Det skal være indgravet i Plader af Metal, og holdes for et med af de skiønneste Antiqviteter.

Verona

Efterfølgende Verk giver tilkiende, at den Wolfiske Philosophies nye Grund-Fundamenter endog i Italien skal til deels finde Approbation, endskiønt den tillige og sammesteds finder sine Modstandere, hvilket dette gandske nye udkomne Skrift af følgende Titel noksom udviiser: Philosophia Christiani Wolfii, Mathematum ac Philosophiæ, in Acad. Marpurgensi Professoris, aliorumq; recentiorum, Dn. Vigerii præsertim & Leibnizii, de origine & præexistentia animarum, Theologice discussa atq; excussa sententia. Adversus eos omnes defende & tuere, Deum fecisse animas, facere & facturum esse. S. Augustin. ad Optat. Milev. Veronæ MDCCXXXIX. Typis Dominici Paiolæ, Bibliopolæ ap. S. Thom. in 4. p. 156. Author til dette Skrift Hr. Pater Carattini, af Prædike-

ke-Ordenen til Verona, skal for tvende Aar siden, da Boghandleren Ramanzini alle Hr. Wolfens Skrifter til Verona vilde lade udgaae, en skarp Censur over den første Tome af Theologia naturali have ladet falde, foregivende, at finde for nødig adskilligt imod den Catholske Kirke stridende at udmynstre; Men som adskillige endog der af Staden murrede derover, besluttede Author dette Theologiske Verk i 17 Capitler, og derudi den berømmelige Hr. Wolf af Skriften, Traditioner, Conciliis, Pavens Concluſis, saavelsom de Rettens-Lærdes Skrifter af Fornuften og den naturlige Historie at igiendrive. Ja hand holder Hr. Wolfens Lærdom, i henseende til hands Paastand, at Menniskenes Siæle strax ved Verdens Skabning med Elementerne ere frembragte, for lidet bedre, end Originianernes og Priscillianisternes, og i det femte Cateranensiske Concilio forkastede Lære, hvilke troede at Siælene flaggrede først en Tiid lang om i Verden, førend de i et eller andet Legeme indbroge. Hand holder der imod det ikke Gud at være en umuelig og u-ansien-

stendig Sag, daglig nye Siæle at skabe, hvilke Undfangelserne i Moders Liv skulle besiæle. Og er saaledes Pater Carattini den første, som imod den saa kaldede generationem substantialem sig opponeret haver. Gassendi og Carteſii Efterfølgeres Meening holder hand i visse Maader for taaliger. Thi siger hand, har de endskiønt ikke nogen nye Væsens Forebringende vildet tilstaae, saa vare de dog heller aldrig falden paa de Tanker, ligesom alle Siæle fra Verdens Begyndelse skulle have været til. Author underseger fremdeeles det Spørsmaal, hvorvit det mueligt kand være, alle Menniſker i Adam at have været, og tillige Leevenhoeks Oplysning, om de af ham først opfundne ved Microscopia (vermiculis spermaticis). Hand skal have meget at sige der imod, og særdeeles beraabe sig paa Naturkyndigerne selv, som ey selv ere eenige, foruden at tale om, at Malphigius og Vallisneri paa det ypreste havde forsikret, at u-agtet Microscopia og andre Instrumenter af dennem dertil vare brugte, saa dog aldrig saadanne foregivne Sæde-Ormer nogensinde have kunde faaet at see.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 21.

Den 21 Maji 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Den 6 Maji paa det øverste Academiets Auditorio disputerede Velædle Hr. Doctor Christian Lodberg Friis, Stads-Physicus og det Kongel. Wäysenhuuses Medicus Ordinarius, og var saaledes den første af de Hrr. Doctores, som efter allernaadigste Kongel. Ordre, i Anledning af det vacante Medicinske Professorat skal lade sig høre; da hand lod ventilere Hippocratis Aphor.

phor. XXI. Sect. 3. de Morbis Senum, hvori hand saaledes procederede, at hand Ima paragrapho fremførte Hippocratis Ord, hvoraf Anledning til hans Disputation er tagen. (2da handlede de vera ratione & ætiologia senectututis, 3tia de incommodis necessariò inde fluentibus, 4ta de particularibus senum affectibus ab Hippocrate recensitis, 5ta de præsidiis, qvæ ad præcavenda vel mitiganda senii mala conducant). (Eller paa Dansk) I den 2den handlede hand om de rette Aarsager, hvoraf Alderdommen kommer, saasom Hindenes og slige Tings alt for store Solidité, Fasthed og Haardhed, og at Gangene, som nogen Vædske skal gaae igiennem, blive trange og snevre. I 3die om de Ulejligheder som uforbigengelig deraf flyde. 4de om de particuliere Svagheder og Anfægtninger som gierne følge gamle Folk, som af Hippocrates opregnes. 5te om de Midler, som kand tiene til at forekomme eller formilde Alderdommens Onde. Respondens ved denne Dissertations Holdelse var Studiosus Robert Stephen Henrichsen, Collegii Medicei Alumnus.

Fra Johan Jörgen Höpffner, som er Directeur ved Hans Majests. Bogtrykkerie, hans Trykker-Presse er for kort siden udkommen: Første Deel af Discurser om Menniskets Sicel, uddragne af Fornuften og af den hellige Skriftes Bøger; Author, som er Velærværdige Hr. Povel Zacharieſen Danchel, Sogne-Præst for Slemminge og Fielde Meenigheder i Lolland, lover endnu 3de Deele af saadanne opbyggelige Discurser, men hvorledes denne vigtige Materie er afhandlet, og om de derudi anførende Bevisninger ere enten saa tydelige eller u-omstødelige, at de af alle kand fattes, og ey kand kuldkastes, derom kand saa meget mindre noget meldes og meddeeles, som ey videre derafend Titul-Bladet er kommen for Øyne.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Efter sidst omtalte hans Sons Reyse ind udi Kokorne-Fiorden, kom der nogle fremmede Grønlændere, som boe-

de Sønder paa Landet, til Colonien og forhandlede nogle Ræve-Skind, og fortæller hand: Een iblant dem havde for 5 Aar siden været hos os, og som hand samme Tid med andre blev underviist noget om Gud, bad hand mig, at jeg nu ville undervise ham ydermeere derom; tht hand havde ofte tænkt paa det, allermeest, som hand sagde, paa den ubehagelig og forskrekkelig Pinens Sted, hvorhen hand ikke havde Lyst at komme. Efter at jeg undervistе dem alle, fore de deres Vej igien. Handelen blev imidlertid ey forsømt, og blev adskillige Rejser des Aarsag giordte omkring iblandt Grønlænderne, saa længe Aarsens Tid det vilde tillade. Det anmerkes at de heele October Maaned i dette Aar havde meget got Veyrligt, saa at endog den Snee, som in Septembri havde skiult Jorden, toede bort in Octobri. Derimod begyndte igien November med skarp Frost. Den 19 Novembr. bleve begge Coloniers Handels-Baade ved et sterk stormende Veyr slagne paa Land og i stykker; Skaden siger Author var saa meget større, som at Handelen derved

blev

blev hindret. Grønlænderne paa Koeck-Øerne saavelsom Ravn-Øerne bevisste sig ellers meget glade over Præstens Komme til dem igien, da de havde hørt at hand forgangen Sommer vilde have reyst fra dem. Hand forteller hvad Samtale de derover holdte med ham, saaledes: De sagde at de vare blevne meget sorrigfulde over at hand havde vildet forlade dem. Jeg svarede dem, at det var mod min Villie, om det havde skeed; Men som den store Herre eller Konge i vores Land har behaged at kalde os alle der fra Landet, fordi det koste de saa meget, at holde saa mange Folk der i Landet, og at sende Skibe derhen, hvilket det Spek og hvad andet som der blev fordt fra dem, ikke kunde stoppe eller vederlægge. De svarede: Vi meente, at den store Herre var saa riig, og havde saa mangfoldige Folk og Skibe, og der var saa meget Mad i hans Land; og nu kand hand ikke underholde dig og dine Folk, og sende et Skib hid. Eftersom nu Grønlænderne ikke tog den Raison for gyldig, og det sømmede mig ikke heller, at forringe vores Konge, eller

at tage mine Ord tilbage igien, da erklærede jeg mig saaledes for dem, nemlig: At Kongen vel havde mange Folk og Skibe, men hand brugte og sendte dem til andre Lande; Dertilmed saa havde hand herdt om dem, at de skiettede ikke meget om Guld, og ey lagde mine Ord og Underviisning paa Hiertet, men levede paa deres gamle Maneer, hvorfore hand ikke heller vilde, at jeg længere skulde være der hos dem. De svarede: At de som havde berettet Kongen sligt, vare store Løgnere; Jeg skulde derfor lade Kongen vide, hvor skikkelige Folk de vare, og at de elskede ham meget, og havde allerede givet ham mange Tønder Spek. At du holder af os, sagde de, kand vi vel skiønne, ellers havde du i Sommer og vel reist bort fra os, ligesom de andre. I det øvrige passerede intet videre Merkværdigt dette Aar. (Videre skal følge hernæst)

Sverrig

Til Norkiøping

skal samme Steds Compastor ved den Tydske Meenighed, et Lem af det Kongl. Preus-

Preussiske Videnskabernes Selskab i Berlin, Hr. M. Henr. Jacob Sievers, have ladet udgaae iblant andre sine, saa kaldede, Nebenstunden Untersuchung in den drey Reichen der Natur, den sidste under et Sende-Brevs Skikkelse til Hr. D. Brückman og Hr. Alb. Ritter, Conrect. til Zeld, betitlet: Kurtzer Bericht von dem Schwedischen Marmor, 2 B. i 4. Autor handler fornemmelig om adskillige slags Steene, Mineraler og Metaller, som findes i Sverrig, ja til deels i hans eget Konst-Kammer, dernæst handles om Marmor, som efter nogles Meening synes at være paa nogen maade af Beskaffenhed med Edelsteene. Den Svenske Marmor beskrives ellers af Hr. Sievers halvtredie Mil fra Nordkioping i den Skov Koolmoolen at brydes. Den skal være i store og vitleftige Bierge og dybe Grunde, som gandske med Marmor skal være opfyldt, og skal i utrolige Stykker, undertiden vel 10 Alen lang, 3 Alen bred og over en Alen tyk der blive funden. Næst den Florentinske skal den være den beste, den skal være særdeles haard, saa at naar den er glat-

ket, som det skiønneste Speil kand give Glands fra sig. Den skal være hvid i Grunden med grønne Aarer, som undertiden er dunkel, undertiden lysgrøn og fortreflig i hinanden sig melerer. Autor vil forsikkre i sit Cabinet meere end 30 særdeles Blandinger af grøn Farve at have, hvoriblant sielden en rød Aare skal findes. Den Serpentin-Steen som ved Zöblitz i Meissen rigelig bliver brudt, og 1545 af Justo Rab blev opfunden, ligner nogenledes denne Marmor. Den er vel ogsaa grøn, men den feiler den Glands og Hvidhed; dens Farver ere ikke heller saa høye og prægtige, den har og en langt større Haardhed og lader sig som Alabaster forarbeyde. Det øvrige af dette Skrift gaar fornemmelig ud paa at vise denne Marmor i alle maader at kunde lignes med den i fordum Tid berømmelige Lacedemoniske.

Tydskland.

Til Hamborg

er trædet for Lyset M. Adolph Friedrich Meyerns udkomne Verk, kaldet: Glaubens-Grund und Lebens-Weg in genauer

nauer Verbindung der Christlichen Glaubens- und Sitten Lehre. Hvorved følger en Fortale udarbeidet af Hr. Johan Friederich Winkler, fordum Pastor og Scholarch i Hamborg. I Fortalen anfører Autor, at ved at have betragtet den Christelige Troes og den Moralske Lærdoms nøye Forbindelse, er hand bleven anlediget at skrive i denne Materie. Hand har derfor bemøyet sig at skille begge Deele fra hinanden, hvilke ofte af andre har været beblandet. Autor som og mærkede hvor urigtig det var, naar mand over Troens Lærdom, i Stæden for tydelig at foredrage og grundig at bevise den, straxen begyndte at moralisere. Og derimod vel eftertænkt, hvor nøttigt at være, naar mand ved enhver Troens Lærdom, den deraf flydende Levnets-Pligt, som et u-middelbar Følge kunde forefinde; Og naar mand ved Lærdommen om gode Gierninger i Helliggiørelsens og Retfærdiggiørelsens Stand, deels over hovedet Dydernes og Lasternes Natur, deels og Dydernes Beskaffenhed i særdeeleshed, nest deres nøye Forbindelse, og den kraftigste Be-

vægelses Grund dertil kort og tydelig i Tankerne kunde fatte: Denne Hensigt skal have bevæget ham til at forfatte dette Verk. Næst forekommende Sagers rigtige Foredragende, har hand beflittet sig paa en tydelig, kort og eftertrykkelig Skrive-Maade. Hands Beviser ere alletider tagne af Canoniske Bøger, hand skal og meget lidet have bekymret sig om Sagernes subtile Inddeeling, men overalt en saadan Orden, som letteſt var at fatte; stridige Spørsmaal ere af hannem gandske forbigaaen, uden saavidt de rigtige Sagers Forsvar udfodrede det. Ved dette Skriftes Brug erindrer Autor endelig og, at det vel alt indeholder, som til den første Begyndelse i Christendommen henhører; men dette merkes dog ogsaa derhos af hannem, at de sig af dette Arbejde best kand betiene, som paa den Catechetiske Grund Lærdom en videre Kundskab, Lærdom og Opbyggelse finder sig dygtige at kunde bygge. Jo frigt ansees dette Skrift som en nyttig Bog, og som kand bruges med stor Frugt.

Sam-

Sammesteds er hos Christ. Wilh. Brand udkommen: Valentin Krauchenbergs, Præst til Bylkau i Hertugdommet Bremen: Abhandlung von der Nothwendigkeit der Erstattung des verursachten Schadens, darinn dieselbe aus dem Lichte der Natur und der Offenbahrung erkläret, bewiesen und verthädiget wird. I Fortalen beviser Autor, at den foraarsagedes Skades Erstatning er nødvendig, at mand finder en stor Mengde Tyve og Uretfærdige, at Uvidenhed i dette Skykke er utroelig stor, og at de Bøgger, hvilke derom giver Efterretning, ere faae og færre at finde, end som i andre Videnskaber. I den anden Deel farer hand fort at vise hvor mange Maader Uretfærdighed kand og bliver begaaet paa. I den første Bog handler hand om Vidner og skriftlige Vidner. Det første Capitel af denne Bog fremfører Hedningenes Vidner. I det andet handler hand om de ældere Christnes Vidner for Reformationen. I det tredie bringer hand de Evangeliskes Vidner frem, og i det fierde taler hand om Vidnesbyrd brugelige i andre Christne

Mee-

Meenigheder. Den anden Bog indbefatter Sagernes Forklaringer. Her undersøger Autor hvad Skade og hvad Erstatning efter Opreisning er, hvorledes Erstatning er nødvendig, og i hvad Tilfælde den ikke er nødvendig. I den tredie Bog kommer Beviserne frem, at Erstatning er nødvendig. Dette beviser hand af Naturens Lys, af Gudfrygtighed, og saaledes igiendriver hand de Indsigelser hvilke herimod gieres. I den fierde Bog handler hand om Opreisningens Omstændigheder: Og sperger saa hvo der bør at opreise eller erstatte, hvad og hvor meget mand har at erstatte, til hvem erstattes skal, til hvad Tiid, hvorledes mand maa erstatte og i hvad Orden. Den femte Bog taler om Erstatnings og igien Betalnings Hinder, og atter de dertil bevegende Aarsagers Grunde, hvorefter begge næst anførte Poster til sidst nøye undersøges.

I Leipzig

er udkommen en Chymisk Tractat af følgende Titel: Des aufrichtigen Hermogenis Apocalypsis spagirica & philosophica, eller warhaffter und untrieglicher

cher Weg zu der höchsten Medicin, so-wol auf menschliche als metallische Cörper zu gelangen, wobey die gantze Operation in der Tabula Hermetis & Salomonis entworfen, wie auch die vielen schädlichen Abwege der Sophisten, ungeschickter Laboranten und Goldkocker satsam gezeiget und entdecket werden. 8. Leipzig 1739. 14 Ark, 1 Ark Kobberstyk. at findes i Joh. Samuel Heinsii Buchladen. Den lærde og for sit fortreffelige Skrift berømmelige Autor giver i sin Fortale alle curiöse Liebhabere den ganske visse Forsikring, at ham med ald rette den Titel af oprigtig Philosopho kand tilkomme, efterdi hand sit Verk af egen Forfaring og ikke af Bøger, høren eller sigen har sammenskrevet, prætenderer og at have i de faae Ark saa mange Sandheder aabenbaret, hvilke mand i en stor Mængde Bøger om saadanne Materier forgieves skulde søge. Hvad som hand om sin Medicina universali skal have anført, siges at være allerede ved ubedragelige Prøver af hannem forevist, og tilbyder sig i andre forefal-

den-

dende Tilfælde alletider fremdeles at bevitse.

Nederlandene.

Udi Amsterdam

sælges hoc Bogfereren Jaques Des bordes et lidet Fransk Skrift under Titul: Epitres sur le Bonheur, la liberté & l'Envie par Mr. de Voltaire. Som Voltaires Stil og Pen har erhvervet sig et stort Navn, saa foregives og, disse hans Breve med rette at kunde kaldes høye og prægtige. Det 3die som handler om Misundelse findes af en Journalist recenseret, og meenes med Fornøyelse at kand læses, hvorfore det paa disse Blade indrykkes:

Si l'Homme est créé libre, il doit se gouverner:
Si l'Homme a des tyrans, il les doit détrôner:
On ne le sait que trop, ces tyrans sont les vices.
Le plus cruel de tous, dans ses sombres caprices,
Le plus lâche, à la fois & le plus acharné,
Qui plonge au fond du cœur un trait empoisonné,
Ce Bourreau de l'esprit, quel est il? C'est l'Envie.
L'Orgueil lui donna l'être au sein de la Folie,
De ses armes toujours prompt à se déchirer,
Quoiqu'enfant de l'Orgueil il craint de se montrer.
Le mérite étranger est un poids qui l'accable;

Semblable à ce Géant ſi connu dans la Fable,
Triſte ennemi des Dieux, par les Dieux écraſé.
Lançant en vain les feux dont il eſt embraſé.
Furieux, il s'agite en ſa priſon profonde;
Il croit pouvoir donner des ſecouſſes au Monde:
Il fait trembler l'Etna dont il eſt oppreſſé,
L'Etna ſur lui retombe, il en eſt terraſſé.
Quelle étoit la raiſon du Magiſtrat perfide
Qui vouloit en exil envoyer Ariſtide!
Il fut, dans ſon dépit contraint de l'avouer:
Je ſuis las, diſoit il, de l'entendre louer.
J'ai vu des Courtiſans, yvres de fauſſe gloire,
Déteſter dans Villars l'éclat de la Victoire.
Ils haïſſoient le bras qui faiſoit leur appui.
Il combattoit pour eux, ils parloient contre lui.
Ce Héros eut raiſon, quand cherchant les Batailes,
Il diſoit à Louïs: Je ne crains que Verſailles;
Contre vos ennemis je marche ſans effroi,
Défendez-moi des miens, ils ſont prés de mon Roi.
Cœurs jaloux! A quels maux étes-vous donc en proye!
Vos chagrins ſont formés de la publique joye.
Convives dégoûtés, l'aliment le plus doux
Aigri par votre bile, eſt un poiſon pour vous.
O vous! qui de l'honneur entrez dans la carriére,
Cette route à vous ſeul appartient-elle entiére?
N'y pouvez-vous ſouffrir les pas d'un Concurrent?
Voulez-vous reſſembler à ces Rois d'Orient.
Qui, de l'Aſie eſclave oppreſſeurs arbitraires,

Peu-

Penſent ne bien régner qu'en étranglant leurs freres !
Lorſqu'aux Jeux du Théâtre, écueil de tant d'eſprits,
Une affiche nouvelle entraîne tout Paris.
Quand Dufrêne & Goſſin, d'une voix attendrie,
Font parler ou Zamore, ou Fauſte, ou Zénobie,
Le Spectateur content, qu'un beau trait vient ſaiſir,
Laiſſe couler des pleurs, enfans de ſon plaiſir,
Gotus deſeſpéré, que ce plaiſir outrage,
Pleure auſſi dans un coin, mais ſes pleurs ſont de rage.
Hé bien ! pauvre affligé, ſi ce fragile honneur,
Si ce bonheur d'un autre a déchiré ton cœur,
Mets du moins à profit le chagrin qui t'anime,
Mérite un tel ſuccès, travaille, efface, lime,
Le Publie applaudit aux vers du Glorieux,
Ce trait eſt bien ſanglant, courage, écris, fais mieux,
Mais garde-toi, ſur tout, ſi tu crains les Critiques,
D'aller faire imprimer les Ayeux chimériques.
La gloire d'un Rival s'obſtine à t'outrager,
C'eſt en le ſurpaſſant que tu dois t'en vanger.
Erige un monument plus haut que ſon trophée;
Mais, pour ſiffler Rameau, l'on doit être un Orphée
Un petit Monſtre noir peint de rouge & de blanc,
Ne doit point cenſurer ou Vénus, ou Rohan.
Ta rivale eſt aimée, un bon couplet contre elle
Ne peut ni l'enlaidir, ni te rendre plus belle.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 22.

Den 28 Maji 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 13 Maji holdt den anden Candidatus Professoratus Medici, Velædle Hr. Doct. Hanne, in Auditorio Superiori publice en Disputatz De Tardo medicinæ progressu, defendente Roberto Stephano Henrici Medic. Cand. & Coll. Med. Alumno. I denne Disputatz opregnes særdeles Aarsagerne, hvorfor Læge-Konsten siden Hippocratis Tid har gaaed saa langsom af sted til at blive

synderlig forbedret: neml: 1. den skrekkelige Mængde af Secter og differente Meeninger, som Verden i steden for den Dogmatiske Sect der kiendte Hippocratem for Stamme-Fader og Patron, efter ham blev oversvømmet med; da mand ellers kunde have ventet en større Fremgang i saa nobelt et Studio, dersom alle de gamle Medici havde vaaren eendrægtige om at træde i Hippocratis Fodspor. 2. den unyttige Lyst til andre Sciencer, der ikke egentligen angaar Medicinen; saasom Astrologia, der fra Moorlænderne og Ægypterne er tillige med Medicinen forplantet til de Græker og Araber, item Physiognomia, Metoposcopia, Chiromantia, Oneirocritica og deslige, saavelsom Magia selv baade superstitiosa og naturalis, iblant hvilke til Medicinen unyttige Sciencer Auctor og i vis henseende regner Alchemien, hvorpaa saa mange 1000de har udtømmed baade Pung og Hierne, i Haab, tillige med Guld at udfinde et universel Remedium for alle Svagheder. Hvornæst Autor lader sig forstaae med at ville gierne see Overflødigheden afluget i Botanogra-

pho-

phorum Urtegaarde, og en anseelig hoben Vildt fældet i de Historiske Dyrhaver; eftersom at vide saa utallige inden- og uden-Landske Gevexter og Dyr, er meere curieux end nyttigt, og Mængden hindrer kuns den, der i Læge-Konsten agter at avancere. Samme Dom lader hand og med Forord gaae over Matheſin og deslige, der vel kand skierpe, men for flittig øvede meget forsinker en Medicinæ Studioſum. 3die den kræsne Appetit til at udspeculere Subtiliteter agter Autor og at være en Forsinkelse i det Medicinske Studio, saavidt sligt ikke tiener til at giøre en god Practicum, hvorom findes Disputer nok in Anatomico-Phisiologicis med meere. 4de den unødvendige Vidtløftighed i Tegn og Critiqver om Sygdomme, tagne af Urinen, Pulsen etc. 5te Botaniske Subtiliteter, angaaende i sær Gevexternes Navne. 6te Iblant andre Forsinkelser staar det ey heller Autor an, at der findes saa mange slags Rætter i det Latinske Kiøken, saa utallige Medicamenter i Apotheqverne, hvis Brug og Nytte Mængden neppe tillader. Endelig om nogen

vil vide fleere Forhindringer i Medicinens Forfremmelse, vises de hen til Baglivi Praxi med. Cap. 3 ad 9. og melder Autor et par deraf, nemlig 1. Qvaksalvernes Overflødighed og 2. Patienternes Ustadighed, der søge Raad allevegne, og hemmelig tage mange Medicos an, en oven paa en anden.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Paa den første Dag i Aaret 1732 bortdøde en liden Grønlænder Dreng navnlig Peder, som paa 7de Aar havde opholdt sig hos Præsten paa Colonien, hans Død gik ham saa meget des nærmere til Hierte, som hand havde tænkt at bruge ham til hans Landsmænds Nytte, eftersom hand havde lærdt at læse og skrive, tale de og temmelig vores Tungemaal. Da hand nogle Dage efter var reyst ud paa Embedes vegne iblant Grønlænderne, som boede i Baals-Revieren, maatte hand høre Grønlænderne at beklage og besværge sig over, at de maatte fornemme, at der skulle være sagt til Kongen; (Thi siger Autor, jeg vidste ikke andet at

give

give til Paaskyldning, hvorfore Kongen har vildet kalde os fra Landet,) at de ikke havde villet give Agt paa min Underviisning. I særdeleshed fremstillede een af dem to af sine smaa Børn, som jeg havde døbt, og sagde: Disse ville ingenlunde, at jeg skulle reise bort. Og som jeg svarede, at det var imod min Villie, om saa skeede; thi jeg kunde ikke blive der i Landet hos dem, naar ingen Skibe kom til mig, og undsætted mig med Folk og Proviant; gave de i deres Eenfoldighed til Giensvar: At der vare jo Rensdyr, Sælhunde, Fugl og Fiske nok, hvoraf jeg kunde leve ligesom de etc. En mærkværdig og skarp Execution fortelles at være omtrent denne Tid bleven foretagen af Grønlænderne ved Pisubigme boende, over en Hexe-Kiærling sammesteds, fordi hun, efter deres Indbildning og egen Tilstaaelse skulle have forgiort og med Hexerie dræbt nogle som vare døde. Passagen anføres saaledes: Efter at de havde stukket hende ihiel, skar de hende op, tog Hiertet af Livet paa hende, og kaste det udi Søen, og derefter parterede Legemet Leed for Leed, og kaste

det og udi Søen. Saadant havde og de nær ved Colonien boende for faa Aar siden giordt med en Hexe-Kiærling, som de og havde mistænkt, at skulle have dræbt og forhexed en ung Person; men de vare fornøjede med, alleene at skille hende ved Livet. Og der jeg talde dem til, og straffede dem for saadan slem Gierning, gave de til Giensvar, at det var ret, at redde dem af Vejen, som tilføjede andre Ondt og Skade; Havde jeg dog selv sagt, at vi giorde ligesaa med Misdædere udi vores Land. Jeg svarede dem, at det var ikkun en blot og falsk Indbildning med saadanne Hexe-Kiærlingers Konst; thi de formaaede slet intet, og med blotte Ord aldrig kunde skade nogen, endskiønt de berømmede sig deraf; Havde deres Hexen-Mestere og Hexe-Qvinder formaaed at giøre noget, da havde de længe siden forgiordt og dræbt os, efterdi de, efter deres egen Tilstaaelse, i Begyndelsen hexede ideligen paa os, at vi skulle døe og forkomme. Ja, svarede de, du allene er visere end alle de andre, derfor haver de ikke heller kundet giordt dig noget ondt, men vi, sag-

sagde de om sig selv, kand ikke beskytte os for deres dræbende Tunger. Præsten loed dem forstaae, at dersom de troede paa Gud, og elskede og frygtede ham, da kunde hverken Diævelen eller onde Menniſker skade dem. Ja, det troer vi vel, sagde de, thi Gud er stærkere end Diævelen, som du siger etc. Autor har ellers antegnet, at Vejret i Landet den sandske Januarii Maaned over var saa extraordinair god, at det ingensteds i Nord kunde være bedre, thi Luften var sandske klar, men dog saa mild som om Foraaret, hvilket saa varede til sidst in Februario, da det igien begyndte at frysse stærkt. De havde i det øvrige i dette Aar i Landet allerede in Aprili deylig Foraars Vejr, saa at efter Beretning, ald Sneen var tørred af Jorden.

Sverrig

Stokholm.

Den berømmelige Autor, Hr. Assessor Biörner, skal her have under Hænder og til Trykken vil befordre 2de gode Skrifter, nemlig De ætate rei numariæ in Svecia, og et andet De plurimis gen-

tilium nummis antehac ignoratis earumq; pleniſſima explicatione.

Tydſkland.

Til Brunſvig

ſkal i forrige Aar være kommen for Lyſet i den Meyerſke Boglade Johann Georg Hagemanns, Fyrſtl. Braunſchw. Lüneb. Kirke-Raads og Superintendentens til Fyrſtendømet og Staden Blanckenborg Erbauliche Betrachtungen über das andere Buch Moſis, hvorudi et hver Capittel ordentlig deeles, Hiſtorierne i deres Sammenhæng efter den Bogſtavelig Meening forklares, imod falſke Forklaringer bliver forſvaret, med Hiſtoriſke, Philologiſke, Theologiſke og Moraliſke Anmerkninger oplyſt, Forbilleder og deres aandelige Betydninger til henhørende Steder anviſt, og ſaaledes til Troens Beſtyrkelſe og den ſande Chriſtendoms Øvelſe kand anvendes baade i henſeende til Guds Ære ſaa og til Næſtens Nytte.

Til Berlin

ſkal nylig være udkommen hos Boghandler Johan Carl Spener, Michael Weitz-

mans

mans Neuer Versuch die vier Evangelisten, hvilket Verk i Særdeleshed Søn- og Festdags Evangelier, grundig og opbyggelig, exegetisk, harmonisk og moralsk skal forhandle. Det første som Autor i dette Verk skal handle om, er den af Høvedsmanden til Capernaum udbedende, saavelsom den af Lucæ 7 Cap. v. 1-10. og af Matthæi VIII Cap. v. 5-13. beskrevne miraculose Hielp; hvilket med alle derhen hørende nødvendige, deels gandske nye, deels af de beste Commentariis og Scriptoribus Antiqvitatum uddragne Anmerkninger oplyses. Til dette Verk skal Hr. Joh. Gust. Reinbecks, den Hellige Skriftes D. Kongl. Preussiske Consistorial-Raads Provstis og Inspectoris til Cøln ved Spree hands Fortale være tilføyet. I Fortalen skal Autor give sit Arbeides Absseende tilkiende, saavelsom og de Regler, hvilke hand ved disse Texters Forklaringer sig selv giort haver og dertil anvendt. Først siger hand, haver jeg dette Skrift selv igiennem mediteret og prøvet, hvorledes det efter min Indseende kunde blive forstaaet. 2det haver jeg mange ja de meeste Commen-

tarios derover igiennemlæst, og særdeles det een frem for en anden haft haver, og, som mig ved egne Meditationer ikke er biefaldet, noye overveyet, antegnet og paa sit behørige Sted indført, undertiden i Texten, men meest i Forklaringen. 3die haver jeg de critiske, philologiske og moralske Anmerkninger, hvilke jeg, efter noye prøven, saavel i et hvert Ord, som i Sammenhængen grundig befundet, beholdet, og saaledes ved et hver af andre tilforn fremviiste Spur stille staaet, og noye eftertænkt, deels om de vare paa den rette Vey, deels og om mand ikke kunde gaae videre. Og som for det 4de meget ofte enten Beviset ved dets Forklaring har feilet, eller og ikke tilstrekkelig været haver, saa haver jeg dette derhos føyet, og hvad af Commentatoribus i noget bevisligt, haver jeg med meere Argumenter, saavel af Skriften som Fornuften med Flid søgt at stadfæste, og saaledes altid mig bemøyet den eene Sandhed af den anden at fremleede. Dog skal Autor ikke alleene disse Regler have i agt taget, men endog enhver Paragraphus skal viise, hvorledes alle hermeneutiske

Re-

Regler, hvilke derudi at applicere nødig været haver, med Flid er i agt taget. Læremaaden, som Autor saaledes har betient sig af, er demonstrativisk, og den synes vel ligesom nye i henseende til ingen deraf endnu i exegeticis sig betient haver. Autor skal saaledes have lovet alle Søn- og Fest-Dages Evangelier at forklare, saavelsom det øvrige af de 4re Evangelister at foretage. Og skal da dette allereede udkomne være alleene som en Prøve, hvorefter det følgende paa samme Maade og lige grundig kand ventes.

Til Regensborg

skal Joh. Leop. Montag i sit Forlag have ladet oplegge et Verk, kaldet: Upartiske Betragtninger over Mynt-Væsenets Forringelse og de derover giorde Anmerkninger, hvorledes samme, ved, at antage det paa den Leipziger Maade og efter den Torgauiske Recess igien kunde blive bragt i Orden. Nest et Anhang, Mynt-Væsenet og Sølvets Priis i Særdeelshed angaaende, saavelsom og den Torgauiske Recess af 28 Februarii 1690. Fol. 7 Ark.

Til

Til Leipzig

skal for kort siden i Jacob Schusters Boglade være udkommen følgende meget nyttige og grundig affattede Skrift: Kurtze Anleitung Gerichts-Acta geschickt zu extrahiren, zu referiren, und eine Sententz darüber abzufassen, zum Gebrauch seiner Zuhörer entworffen, af D. Ferdinand August Hommeln, de verb. Signif. & Reg. Jur. P. P. O. paa Universitetet i Leipzig, og Assessore i det Juridiske Falcultet sammesteds, 8vo 1 Alph. 1 Ark.

Engelland.

London

Hos C. Hitch har Hr. Johann Holmes, Rector til Skolen i Holt i Norfolk en nye Rhetorik under følgende Titel ladet oplegge: The Ant of Rhetoric made easy: or the Elements of Oratory briefly stated, and fitted for the practice of the studious youth of Great Britain and Ireland. Autor har da saaledes vilst i dette sit Verk Begyndelsens Fundamenter til Veltalenhed, til den studerende Ungdoms Brug. Autor skal el-

lers

lers have inddeelt sit Verk i tvende Bøger: Den første skal indbefatte i sig Grunden og Hoved-Reglerne til denne fortreflige Konst, og stadfeste samme med de udvalgteste beste Exempler af Isocrate, Aristotele, Cicerone, Dionysio Halicarnassensi, Qvintiliano, Vossio, Petro Ramo, Cyp. Soario, Aud. Talæo, Dugardo, Farnabio, Butler, Smith, Walker, Burton, Blackwall, Lowe, Rollin, Herrerne af Port-Royal og andre meer. Alt hvad som findes i dette Verk, angaar deels saadanne Ting, som en Begynder hoved-nødvendig har at vide, deels og vigtigere Anmerkninger, som ogsaa forfarne Veltalende kand have Tieneste af. Den anden skal gandske igiennemgaae den Bog Longinus og dens Indhold omstendelig anvise. I begge Bøgerne skal Konst-Ordene fuldkommen være forklaret, og den rette Brug af Troper, Figurer, og bequemme Sammenbindelser af Ord og Tanker, af de beste, saavel gamle som nye Autores og Poëter omhygelig sammendraget. Med samme Verk bliver og tilige efterfølgende udgiven: Arbor Rhetori-

torica: or, Rhetoric epitomiz'd, &c. Det er Veltalenheds Konst i Korthed frembragt. Ved dette Arbeids Hielp skal Grunden til den gandske Konst meget let blive fattet og i en meget kort Tiid lært.

Af samme Autor er ogsaa nylig fremkommen: Clavis Grammaticalis, eller en Nøgel til den Latinske og Grædske Grammatica, eller og den sammes nøye og accurate prøven.

Sammesteds skal nu det i forrige Aar ugentligen udkomne trykte Skrift in Folio være kommen for Lyset, og udgiøre et fuldkommen Bind, hos Ge: Hawkins, af denne Titel: Common sense: or the Englishman's Journal, hvilket Skrift skal indeholde en Samling af alle slags politiske, sandfærdige eller alvorlige og moralske Skrifter. Autor skal en Fortale til Publicum og et Register over det gandske Verk have ladet tilføye.

Sammesteds skal hos J. Osborn et i 3de Duodez-Bind anden gang trykte Verk af følgende Titel være til kiøbs: A Tour through the whole Island of Great Britain, hvilket skal indeholde en meget cu-

rieus Reise-Beskrivelse igiennem Engelland, Schottland og Irrland.

Endnu af Hr. Joh. Boswell M. A. er hos S. Bint en Anledning, hvorledes mand ret skal studere, udkommen, i 2de Octav-Bind under den Titel: A. Method of Study.

Endnu er hos A. Bettesworth Hr. Josua Gees politiske Skrift om Store-Britaniens Handel og Skibsfart under følgende Titel fierde gang bleven oplagt: The Trade and Navigation of Great-Britain considered. Author skal i samme Skrift vise, at denne Vey er den sikkerste at giøre et Land rig paa, naar mand samme Vare, som i Landet giøres kand, ikke andensteds fra tillader at komme, saa og at i Engelland og dets Colonier Manufacturer nok kunde anlegges til de Varer at fuldferdige, som mand hidindtil andensteds fra, ja vel og fra deres Naboer, og det endog uden igien Vare fra dennem at afhente eller tage. Autor har og tillige giort sig Møye for at bevise af alle de Vare som enten udaf eller ind i Landet bliver ført, at Engelland af meere oprettede Manufacturer herefter megen større Nytte i Handelen,

end som hidindtil skeed var, kunde have. Til dette Verk skal endnu et Supplement være tilfoyet.

Frankerige.

Til Paris

skal følgende lærde Skrift hos Charles Osmont være til kiøbs: De la Nature du Feu & de sa propagation, Discours présenté à l'Academie Royale des Sciences, pour le prix de l'année 1738, par M. Grandin, Bachelier en Theologie de la Faculté de Paris, & Professeur de Philosophie au College Royal de Navarre. 1738. 4. pagg. 20.

Sammesteds i Huarts Boglade findes: Traités de Récompenses & de Peines éternelles, tirés des Livres Saints, par M. l'Abbé le Pelletier, Chanoine de l'Eglise de Rheims 1738. 12. pagg. 396.

Endnu hos Pierre Witte er trykt: La Vie du R. Pere Joseph de Leoniſſa, Capucin, Missionaire Apostolique, tirée des Annales de Boverius, de divers Autrurs Italiens, & des Actes de sa Beatification. Par le Pere Daniel; de Paris, Capucin, Lecteur en Théologie, Predicateur Missionaire. 1738. 12.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 23.

Den 4 Junii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 27 Maji lod den 3die Medicinæ Doctor, Velædle Hr. Doctor Hee, sig publice høre in Auditorio superiori, Respondente Roberto Stephano Henrici; Hans Disputatz bestod af 200 Aphorismis, physiologicis, pathologicis, semeioticis, practicis, Physico-Chemicis, Chirurgicis & Medico-forensibus, allesammen meget sindrige, mærkværdige og curieuse.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

In Junio forbemeldte Aar 1732, kom igien et Skib fra Danmark til Colonien, hvorved Autor igien fik den Glæde at fornemme, at Hans Majestæt atter lod forsyne Colonien med Proviant for et Aar, og havde naadigst resolveret indtil videre at underholde denne Mission. Med samme Skib var sendt en Mand navnlig Mathias Jochumssen, som skulle recognoscere Farten til Øster-Bygden, og eftersee om der kunde findes i Landet nogen slags tienlige Mineralier, til hvilken Ende hand og giorde en Reise ind i nærmeste Fiord, men kom Imo Julii tilbage med uforrettet Sag. Den 14de Julii seylte bemeldte Skib bort igien, og fik en god Ladning Spek med sig. Den 15 Augusti mistede Colonien deres største og beste Handels-Baad udi et stormende Veyr, og var det til meget stor Skade for dem, saasom de havde ey fleere Fartøyer tilbage end et par smaa Baade, som ey formaaede at tage nogen synderlig Ladning ind, og altsaa ey kunde for-

forslaae at drive nogen Handel med. Af denne Aarsag blev besluttet at lade reyse Folk fra Colonien til Nipisene, i Tanke, at som forrige Sommer, førend Colonien sammesteds brød op, var begyndt at bygges paa en stor Handels-Baad, som blev efterladt, at finde samme og fuldføre den med de Materialier, som vare blevne efterladte; men de maatte ved de Bortsendtes Hiemkomst med Smerte fornemme, at mand fandt ikke Stik eller Stage af Huse og alt hvad der var, saasom nogle liderlige Skibs-Folk, efter Grønlændernes Beretning, havde nu i denne Sommer igien afbrændt og ødelagd alt hvad de levned næst forgangen Sommer, ja de havde ikke skaaned tvende der i Nærværelsen staaende Grønlænder-Huse, men endog opbrændt dem. Sidst in Septembri indfandt sig Vinteren hos dem. Den før omtalte Mathias Jochumssen havde vel imidlertid, og siden hans Ankomst, giort adskillige Reyser ind i Fiordene og i Landet, men ey fundet noget Remarquabelt enten af Mineralier eller andet. Dog forteller hand, 3 à 4 Miile Sønden for Colonien blev mig

af Grønlænderne vist et Sted, hvor et slags Ertz var at finde, som havde Udseende ligesom Bly-Ertz. At der og maatte være anden slags Metall der iblant, var at slutte deraf, at der saaes grønt og blaat her og der i Bierget. Dog var Stedet ikke af synderlig Begreb og Vide. Jern-Ertz er der i Landet allevegne nok at see. In Novembri og Decembri Maaneder i dette Aar havde de ellers meget got Veyr. Marken var ey alleene fri for Snee, men Luften var endogsaa mild og lind, at det ofte ikke havde været bedre i Maji. Og passerede ellers intet Mærkværdigt i dette Aar. Januarius 1733 begyndtes og med mild Luft, men i Slutningen af denne Maaned blev det derimod saa skarp Frost, at Creaturerne i Fæe-Staldene ved Colonien nær havde crepered. Dog varede denne overmaade Kulde ej længere end til Martii Maaned, da de igien fik got Veyrligt; Ved dette gode Veyr kom og Fisken for den sædvanlige Tid til Landet, og opregnes iblant andre Øyeter eller Helle-Flyndre og Rogn-Fisk. Hand anmerker at den 8 April fik hand Besøgelse af

nog-

nogle Grønlændere Nord fra, som sagde, at være komne alleene for, at de maatte høre noget om Gud, hvorom jeg vel for nogle Aar tilforne havde underviist dem noget, men nu havde forglemt det igien, hvorfore de ville gierne høre derom paa nye. Den 13 Maji observerede hand den paa samme Dag indfaldte Solens Formørkelse, hand beretter at de 3de Deele af Solen var bedekket, og Formørkelsen størst fra halvgaaen 2 indtil over 3 Eftermiddag; Mand merker heraf denne Forskiel, nemlig, at da denne Formørkelse, efter vores Authoris Beretning var udi Grønland, hvor hand befandt sig, størst ved 2 Slet Eftermiddag, var den derimod paa vores Horizont størst ved 7½ Slet om Aftenen, og gik og formørket need 8 Slet.

(Videre skal følge hernæst)

Tydskland.

Til Jena

skal for nyelig Hr. Mag. Richter een til det Hebraiske Sprogs Videnskab overmaade tienlige Afhandling have ladet udgaae. I hvilket Verk alle vanskelige

i det gamle Testamente forekommende Ord, efter den Sal. D. Danzens behagelige og grundige Læremaade paa det nyeste bliver opløset, og efter samme nyeste og accurateste Opløsning Ordenes rette og sande Bemerkelse tillige givet. Samme Verk synes vel fornemmelig for dennem indrettet at være, som i bemeldte Sprog agter at gjøre videre Fremgang; dog skal vel øvede endog der udi finde det, hvorved deres Ferdighed prøves kand, allerhelst, da de tungeste og u-forstaaeligste Stæder skal af de saa kaldede Keri og Kethibh, saavelsom og saadanne Ord, som synes af blandet Form, i alle Maader paa det flittigste og omhyggeligste blive forestillet og oplyst. Verket skal ellers bestaae af et halv Alphabet i 8vo, og hos Friese i Leipzig til kiøbs.

Til Zyllichau

skal paa dets Wæysenhusets Bekostning nylig være oplagt: Joh. Jac. Schmidts, Præst til Peest og Valov, Bibliscber Geographus, eller fuldstendig Beskrivelse om alle i den hellige Skrift omtalte Lande og Stæder, eller til Geographien

phien henhørende Steder og Sager, med mathematiske, philologiske, physicaliske, moraliske, politiske, historiske og theologiske-mystiske Anmerkninger overalt forsynet, saavelsom og med den nyeste Geographie lignet og med accurate Landkorte oplyst. Dette Verk skal i 6 Bøger være inddeelet. Af hvilke den første om den Bibelske Jord-Beskrivelse handler i 7 Capitler: 1. Om Jordens Gestalt og Størelse. 2. Om Jordens Inddeeling og saa videre. Den anden Bog om det forjette Land handler i 24 Capitler, om det forjette Lands 1. adskillige Navne, 2. Stæder, 3. Grændser &c. Den tredie om de Lande som laae det Forjette Land imod Osten, handler i 9 Capit. 1. om Moabiternes Land, 2. Amoniternes &c. Den fierde om de Lande som laae det forjette Land imod Synden handler i 8te Capitler 1. om det steenigt Arabien &c. Den 5te om de Lande som laae det forjette Land imod Westen handler i 7 Cap. 1. om Philisternes Land, 2. om Phænicien &c. Den 6te om de Lande som laae det forjette Land imod Norden i 5 Capitler. Verket skal overalt

alt en fuldkommen Underretning af de beste med Flid confererte Historie-Skrivere, og de nyeste Orientalske Rejse-Beskrivelser, saasom Valle, Thevenot, Tavernier, Breitenbac, D. Rauchwolf, Mr. Roque, Maundrel, Paul Lucas, Nouveaux Memoires des Missions &c. meddeele. Hvad ellers dette Verks inderlige Deeling angaar, saa skal der gives en tilstrekkelig Forklaring 1. af Mathematiqven, hvad Stæderne angaar, 2. af Philologien, hvad fremmede Sprogs Navne, et hvert Lands Sprog selv, saavelsom Studia angaar; 3. af Physiken om Landes og Stæders Beskaffenhed; 4de af Moralen om Indvaanernes Levemaade, Sæder og Religion; 5. af Politiqven om Regiments-Form, 6. af Historien om Forandringer og de merkværdigste Tildragelser; 7. om de Symboliske og Mystiske Betydninger: Hvorved ingenlunde forbigaaes, den nu værende Tilstand imod den gamle at ligne. Til en særdeeles Oplysning skal og 15 til 16 Stykker veltegnede Landkorte, i Skikkelse af et stort Qvart-Blad derhos føyes, hvori de tilsammen lignede gamle og nye Geo-

gra-

graphier ogsaa bliver anført. I Fortalen bliver og om den Bibelske Geographie discureret. Verket skal ellers bestaae af en stoor Octavo 2½ Alphabet stærk.

Til Hamborg

skal være i det gyldene A. B. C. at bekomme: Der unpartheyischen Nachrichten, von dem bey der allerhöchsten Kayserl. Commission in dem Mecklenburgis. vorgekommenen Differentien, zweytes Stück, i 4to 14 Ark. Dette andet Stykke skal indeholde de Differencer, som imellem Land- og Hof-Retten, og det Schwerinske Justitz-Cancellie in puncto appellationis skal være forefalden. Et hver Skriftes Indhold skal staae foran.

Til Frankfort ved Odern

skal være udkommen i 8vo den første Deel af et meget nyttig og af mange længe ønsket Arbeid, hvis Titel er som følger: Annales literarii Magnæ Russiæ, Poloniæ, Lithuaniæ, Prussiæ, Livoniæ & Curoniæ. Samme Skrift skal alle til lærde Sager henhørende, saavel store som smaae Skrifter, nemlig Bøger,

Maaneds-Skrifter, Academiske Afhandlinger, Geistlige og Verdslige Taler, Programmata, ja og gode Poëmata, som i det Keyserlige Videnskabers Academie til Petersborg, eller og paa Academierne til Cracau, Vilna, Konigsberg, Derpaten, eller paa de berømmeligste Gymnasiis til Dantzig, Elbingen, Thoren, Riga, eller og i de øvrige Stæder, paa Latin eller andre Sprog, med et Ord, alt hvad til Trykken er befordret i Rusland, Polen, Lithauen, Liv- og Curland, omstændelig have udført, saa og derom Critiquer meddeelt. Foruden det skal de fornemmeste Lærde, som i disse Lande nyligen ere døde, deres Levnet, saavidt muelig, omstændelig udføres, ja de hist og her imellem de Lærde opkommende Stridigheder upartisk fremføres, om nye opfundne Ting tilstrekkelig Efterretning meddeeles, saavelsom korte Afhandlinger over vigtige Materier gives, og overalt, hvad som i de Lærdes Rige pleyer at forekomme med Flid medtages. Autor til dette Verk skal allerede iblant den lærde Verden være bekiendt, og altsaa er ingen-

lun-

lunde at tvile paa Skriftets Skrivemaade jo finder Vielfald. Dog skal de hist og her forekommende Kunst-Ord ved deres sædvanlige Navne forblive, og alleneste ved andre Skrifter anvises. Til samme Verkes Priis skal og ikke lidet contribuere de mange Geographiske, Genealogiske, Historiske og Critiske Anmerkninger, som derhos fejes. Og i at censurere Skrifter skal ald Partiskhed saavelsom Religions Absconde gandske forbiggaes. Endnu ved Enden af samme Verk, skal mand endog finde Danske og Svenske lærde nye Sager.

Nederlandene.

Amsterdam.

Slutning af det udi næst forrige, No. 21, anførte af: Epitres sur le Bonheur, la liberté & l'Envie par Mr. de Voltaire.

Par le fougueux Jurieu Bayle persécuté,
Sera des bons Esprits à jamais respecté;
Et le nom de Jurieu, son rival fanatique,
N'est aujourd'hui connu que par l'horreur publique.
Souvent dans ses chagrins un misérable Auteur
Déscend au rôle affreux de Calomniateur;

Au

Au lever de Séjan, chez Neſtor, chez Narciſſe,
Il diſtille à longs traits ſon abſurde malice,
Pour lui tout eſt ſcandale, & tout impiété;
Aſſûrer que ce Globe, en ſa courſe emporté,
S'éleve à l'Equateur en tournant ſur lui-même,
C'eſt un rafinement d'erreur & de blaſphême.
Malbranche eſt Spinoſiſte, & Locke en ſes Ecrits
Du poiſon d'Epicure infecte les eſprits.
Pope eſt un ſcélérat, de qui la plume impie
Oſe vanter de Dieu la clémence infinie,
Qui prétend follement, oh, le mauvais Chrétien!
Que Dieu nous aime tous, & qu'ici tout eſt bien.
Combien plus malheureux, plus ridicule encore
Eſt un vil Gazetier que l'interet devore;
Qui vend au plus offrant ſon encre & ſes fureurs!
Mépriſable en ſon goût, déteſtable en ſes mœurs,
Médiſant acharné, qu'elle étrange manie
Fait abbayer ta voix contre une Académie?
As-tu, vieux Candidat, chez les quarante Elus,
Approché ſeulement de l'honneur d'un refus?
Hélas! Quel eſt le fruit de tes cris imbéciles?
La Police eſt ſévére, on fouette les Zoïles:
Chacun avec mépris ſe détourne de toi,
Tout ſuit, juſqu'aux enfans, & l'on ſait trop pourquoi.
Déteſtons, Hermotime, un ſi dangereux vice,
Oh! Qu'il nous faut chérir ce trait plein de juſtice
D'un Critique modeſte & d'un vrai Bel-Eſprit,
Qui, lorſque Richelieu follement entreprit De

De rabaisser du Cid la naissante merveille,
Tandis que Chapelain osoit juger Corneille,
Chargé de condamner cet Ouvrage imparfait,
Dit, pour tout jugement ; Je voudrois l'avoir fait.
C'est ainsi qu'un grand cœur fait penser d'un grand Homme.

A la voix de Colbert Bernini vint de Rome,
De Perraut dans le Louvre il vit l'heureux dessein :
Ah ! dit-il, si Paris renferme dans son sein
Des travaux si parfaits, un si rare Génie,
Falloit-il m'appeller du fond de l'Italie ?
Voilà le vrai mérite, il se peint dans ces traits ;
C'est ainsi qu'en son ame on conserve la paix.
Qu'il est grand, qu'il est doux, de se dire à soi-même,
Je n'ai point d'ennemis, j'ai des rivaux que j'aime ;
Je prens part à leur gloire, à leurs maux, à leurs biens,
Les Arts nous ont unis, leurs beaux jours sont les miens.
C'est ainsi que la Terre avec plaisir rassemble
Ces Chênes, ces Sapins qui s'élevent ensemble ;
Un suc toujours égal est préparé pour eux :
Leur pied touche aux Enfers, leur cime est dans les Cieux ;
Leur tronc inébranlable & leur pompeuse tête
Résiste en se touchant aux coups de la tempête ;

Ils

Ils vivent l'un par l'autre, ils triomphent du Tems,
Tandis que sous leurs ombre on voit de vils Serpens,
Se livrer en sifflant des guerres intestines,
Et de leur sang impur arroser leurs racines.

Engelland.

Til London

skal Ridderen Joh. Kelly hos J. Mechell en ny Engelsk Oversettelse af Hr. Rapins Historie om Engelland, med critiske og historiske Anmerkninger i 3 Bind in folio have ladet komme for Lyset. Det Det 3die Bind skal indeholde Hr. Thomas Lediards Fortsettelse af denne Historie indtil Kong Georgs den Førstes Regiering, hvilken og bliver soldt à parte, om forlanges, og som det tredie Bind af Hr. Tindals Oversettelse af denne Historie kand blive anseet, saa at de som besidder Hr. Tindals Oversettelse, kand med dette 3die dem fuldkommen completere. Der skal og være 70 Kobber-Tafler, hvorpaa de Engelske Konger og Dronninger skal forestilles, næst endeel Land-Korte, for samme Verk des anseeligere at giøre, være tilføyet.

Samt

Sammesteds skal af C. Rivington i kvende Duodez-Bind een, Kiøbmændene meget nyttig Bog, af Titel: The complete English Tradesman, det er, den fuldstendige Engelske Handels-Mand, med vigtige Forandringer og Tillæg, være oplagt. Samme Bog skal indeholde alt hvad en Kiøbmand saavel inden som uden Engelland har nødig at vide, og det i sin rette og behørige Orden saaledes forestillet, at den enhver til Handelens Befordring gode og tienlige Anmerkninger kand bibringe.

Endnu skal sammesteds tredie gang være oplagt in folio og med et Tillæg forbedret, den af Ridderen Dermo'd O. Connor i Engelsk oversat, og af Hr. Gottfried Reating, D.D. i Irlandsk Sprog skrevne Historie om Irland af Titel, a General History of Irland. Autor skal i denne Historie meddele en fuldkommen og upartisk Beretning om dette Kongeriges Oprindelse, om de 174 Konger af den Milesiske Stamme, og om de Gadelianers Oprindelse, deres Tog til Spanien og derfra til Irland. Frem-

de-

deles beskriver Autor, hvorledes Irlænderne ofte Skotterne imod deres Fiender, de Rommere og Britter, skal have bistaaet, og hvorledes de, særdeles Britterne skal have tvungen, en Grav i Søen imellem Engelland og Skotland at anrette. Hand berømmer og meget de gamle Irlænder for deres Tapperhed og Godgiørenhed, saavelsom for deres Loves offentlige Forkyndelse og Vedligeholdelse og Antiqviteter og for andre imellem dennem oprettede gode Anordninger. Dernæst forteller Autor vidtløftig deres lange og blodige Krige med vores Danske, hvis Aag de omsider ere blevne entlediget, og deres Frihed indtil Kong Hendrich den 2dens Tid i Engelland skal have nødt. I Fortalen viser Autor de Engelskes og andre Skribenteres Partiskhed i de Irlandske Forandringers Fortellelse. Oversætteren skal og merkelig denne Historie have formeret, og til dens meere Oplysning endog med 160 Kobberstykker med de gamle Irlænders Vaaben paa, saavelsom 42 Kobbertayler, hvorpaa mange Adelige Familiers Genealogie, forsynet.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 24.

Den 11 Junii 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Den 3 Junii fremstillede den 4de Candidatus, Velædle Hr. Doctor Becker sig paa Academiets Cathedra, og for det Medicinske vacante Professorat, holdende en Disputatz de Transpiratione insensibili & sudore. Defendente Johanne Andrea von Oste. Hvori Præses tilstaar det, som ingen tviler paa, at der ere utallige Uvisheder i hans Science, men siger derhos, at hand har overveyet, at

Uvisheden ligger ikke i Læge-Konsten selv, saasom den har experientias axiomata og velgrundede Definitiones at bygges paa: men derudi, at Lægerne selv ofte ilde applicerer samme sine Principia, saasom for Exempel dette axioma, at en Medicus skal noye følge Naturen i sine operationer, hvorefter endeel, naar de veed noget Medicament, som intenderer samme Virkning, som Naturen, bruger de det, uden at giøre sig Tanker om, at det vil virke for sterk, og saaledes imod Forhaabning foraarsage Døden; hvorfore Autor sigter til at vise, at mand noye skal tage sig i agt for alt for sterke Lægedomme, heldst voldsomme Svedddrivende Sager. Hvilken Materie hand saaledes tracterer, at hand recommenderer den insensible Transpiration og maadelig Sved, som høytfornødne Midler til Liv og Helbred at conservere, og derfor lærer, hvad der forhindrer Transpirationen og hvad Tegn og indicantia der findes i Legemet til at den maae forthielpes og foreges. Transpirationens impedimenta og Fordringer siger Autor at være enten 1. Hiertets og Pulz-aarenes

renes Aftagelse i deres Kraft og Bevegelse, eller 2. Svedhullernes Tranghed, som kand komme, nu af udvortes Kuld, nu af noget skarpt og salt og nu af nogen slimagtig og sey Vædske, eller 3. Vædskerne, som skal udreenses, deres Grovhed og alt for store particler, som volder at de ikke kand komme igiennem. Indicantia, som viser, at Transpirationen skal hielpes, siger hand at være 1. og fornemmelig de particuler, som findes i Blodet, neml. de salte og Svovelagtige, (2) Hiertets og Pulsens Afmagt. (3) Svedhullernes gelinde Forstoppelse. (4) en umaadelig sey phlegma. (5) Patientens Vane til en rigelig Transpiration, som nu kand befindes at være forhindret. Imod hvilke dernæst præscriberes remedia med meere.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Den 20 Maji fik de paa Colonien uventelig et Skib fra Fædernelandet til sig; Hvad Glæde sammes Tilkomst tilførte Autor fortelles saaledes: Jeg fik de meget behagelige og kiærkomne Tidender,

at det Grønlandske Dessein, som nu udi tvende Aar har ligget ligesom in agone, ved Guds Naade, og Deres Kongl. Majests. høj-priselige Forsorg, begyndte nu igien at rejse sig, og tage til Live. Ja Deres Kongl. Majest. selv ved egen allernaadigst Skrivelse allernaadigst forsikrede mig, at den Grønlandske Handel herefter med større Kraft skulle blive foretaget, end som tilforne; og til Missionens Befordrelse i særdeleshed da allernaadigst havde skienket og destineret 2000 Rigsdaler aarligen. Jeg kand ikke sige, hvor stor min Glæde blev over saa behagelige Tidender; thi jeg fik her høieste Aarsage, i dybeste Andagt at venerere den Guddommelige Forsyn, som, naar alting synes at være ude, da først viser sin Magtes og Herligheds overvættes Rigdom, og under Skrøbelighed og svare Prøver, forunderlig udfører den Gierning, som hand vil have frem. Med bemelte Skib kom af de for 2 Aar tilforn til Danmark overbragte Grønlændere, en Dreng til Landet tilbage, de andre vare døde i Danmark. Men denne Dreng førte sine Landsmænd en stor Ulykke

lykke til. Den 16de Junii forlod samme Skib Landet igien. Forhen omtalte Matthias Jochumsen fuldte med samme hiem, efterſom intet var for ham at udrette. Det varede ey længere end til hen midt in Junio, ferend omtalte nys hiemkomne Grønlænder Dreng, ſom hedde Carl, begyndte at blive ſyg: Hand havde og inficered de andre ved Colonien værende Grønlænder Drenge og Piger med en ſlem Skab og Kløe. Hand forteller ellers, at, ſom hand paa et par Aar; havde holdt inde med at meddeele Grønlænderne og deres Børn Daaben, ſaaſom hand i ſamme Tid havde ſtaaet i tvivl hvad enten den Grønlandſke Miſſion ſkulle gaae under eller ey, ſaa giorde hand nu igien en Begyndelſe med Børne-Daaben, og døbte hand 4re af Naboernes Børn. Den ældſte af diſſe vidſte ſelv at giøre reede for ſig paa de ham giorde Spørsmaale. Den 23 Julii kom der endnu et Skib til dem, ſom fra Kiøbmanden Monſr. Jacob Severin var affendt; bemelte Skib havde ved Diſco-Bugten drevet Handel med Grønlænderne og faaet en god Ladning. Det op-

holdte sig ey længere hos dem end til den 28de, da det seylede hiem igien. Sidst in Augusto og in Septembri yttrede sig meere og meere Sygdom paa Colonien, og døde ey alleene ommeldte sidst fra Kiøbenhavn hiemkomne Grønlænder Dreng, men end og adskillige andre iblant dem værende Grønlændere. Autor beklager sig meest over en døbt Grønlænder Friderich-Christians Død. Samme siger hand, havde været 9 à 10 Aar hos dem paa Colonien, hand forstoed meestendeels det Danske Sprog, og kunde baade tale, læse og siunge af vore Danske Bøger. Hand var af et got Judicio og Næmme, kunde hastelig begribe en Ting, hvorfor hand og af Begyndelsen giorde os stor Tieneste med Grønlændernes Sprog at betydelig giøre; Thi ved hans og min ældste Søns Hielp, som meest lærdte Sproget af ham, blev sammenskrevet baade en liden Grammaticam, saaog de aarlige Søndags Evangelier oversatte. Endeligen lod det sig ved Septembris Udgang see, af hvad slags Sygdom Grønlænderne døde, nemlig at det var Børne-Kopper. Det var saa meget

meget meere elændigt, som at de, da de saae at en døde efter en anden, vidste af Frygt ikke hvor de vilde blive, men flygtede fra et Sted til andet, ved hvilken Flygten de gjorde andre ulykkelige med sig, og som hand ey kunde hindre. In Octobri fik hand Tidende, at Sygdommen og havde taget Overhaand paa Ravn-Øerne, nogle vare syge og endeel døde. I denne Elændighed begik en Mand paa bemelte Øer en skrekkelig Gierning, nemlig: Der hans Daatter og ældste Søn, som hand meget elskede, vare døde, løb hand hen, og myrdte sin Qvindes Søster, hvilken hand holdte for en Hexe, og indbildte sig, at hun med sit Hexeri havde dræbt dem; og endskiønt hun erbarmeligen bad for sig, og undskyldte sig, ey at have giordt sligt, kunde det dog ikke hielpe, men hand slog en Kniv i hende, og kaste hende ud paa Søen. Denne daarlige Indbildning og Tanke om hende, havde just Sønnen selv, før hand døde, givet hannem Anledning til at fatte; thi som hand udi Sygdommen laae og raasede, sagde hand, at hand saae sin Moster staae for Sengen, og hexede

over sig, hvilket, der Faderen hørdte, sprang hand strax hen, der Sønnen havde opgivet Aanden, og giorde denne grumme Gierning.

Tydskland.

Til Halle

skal Professor Joh. Ehrenfr. Zschackwitz have ladet udgaae et Verk af følgende Titel: Vollständige politische Geschichte der Staaten von Europa, hvorudi forestilles en hver Tings rette og sande Oprindelse &c. Den første Deel af dette Verk skal indeholde Frankriges og Spaniens Staat i 8vo 3 Alph. 14 Ark. Denne første Deel skal ellers indbefatte i sig 3 Bøgger, af hvilke den 1ste forebringer lutter Erindringer meget tienlige til Stats-Videnskaber; og saaledes i 6 Capitler udviiser, hvad af en retskaffen Stats-Candidato udfordres. Autor skal ellers iblant andet erindre, hvorledes en ung Herre i fremmede Lande sin Reyse fornuftteligen bør anstille, saa og hvad Bøger at læse dertil særdeles tienlig er. Hand beviser grundig, at mand fornemmelig Tydskland, dernæst Engeland og Hol-

Holland bør igiennem reyse og besee, og at Frankrig og andre Lande ikke skal have saa meget med sig at føre, som vel de meeste giør sig Tanker om. Iblant de beste Stats-Skrifter som Autor erindrer, bliver Beckmans Histor. orbis terrarum regnet og forestillet som den tienligste, i henseende til Genealogien, Vaaben-Kunsten, Tiders Regning, Geographien og andre saadanne Videnskaber. Den 2den Bog skal i 36 Capitler handle om Frankriges gammel og ny Staat, hvor overalt Historiske, Juridiske og andre Anmerkninger bliver imellemmenget. Først beskriver Autor de Galliers gamle Tilstand, dernæst betragter hand de adskillige regierende Huuse, og i Særdeleshed opholder hand sig ved Frankriges nu værende Stats-Beskaffenhed, og det ikke uden Aarsag, i det mand veed at Frankrig i lang Tiid en stoor Indseende i alle andre Stater haft haver. Derimod er den 3die Bog, som handler om baade gamle og ny Spanien des kortere forfattet i 20 Capitler, hvor Autor i Særdeleshed oplyser den Tiid, da en Fransk Printz Spanien har regieret. Iblant

skal Autor og erindre noget om hvad de almindelige Anslag angaar, som forefalder i Stats-Cabinetter, ja om Genealogien, Vaaben-Kunsten, Geographien, ja vel og om Foreening og Forbindelse med andre Hoffer.

Til Jena

skal Hr. Adjunctus M. Reckenberg have ladet udgaae sit i Grædsk forfærdiget Arbeide, under den Titul: Collegium Fundamentale Græcum, i hvilket Arbeide Autor skal have bemøyet sig, ikke alleene den studerende Ungdom i Sprog grundig at anføre, men endog seet paa nærværende Tiders Gout. Verket er i 8vo og bestaar af 17 Ark. I Fortalen erindrer hand, at det Samaritanske og Phoeniciske Sprog skal være Oprindelse til det Grædske. Hand holder ellers for, at det er en Levning af Pavedømmet, at mand i Skolerne med det Latinske Sprog skal giøre Begyndelse, og synes ham bedre at mand først lærte Hebraisk, Chaldaisk, Syrisk, Samaritanisk, siden Grædsk og endelig Latin. Autor holder og for, at Latinske Lærere skulde og burde ikke have saa megen Salarium

rium som en Ebraisk, Syrisk og Grædsk Lærer. Men siden Autors Meening herudi vel ikke vil finde Biefald, saa meener hand dog at alle Lærlinger i alle Sprog saaledes burde anføres, som hand i det Grædske giort haver.

Sammesteds skal Hr. Gottlieb Stolles Historie der Theologischen Gelahrheit i den Meyeriske Boglade være kommen for Lyset. Autor skal betiene sig af den samme Methode, som i hands Philosophiske og Medicinske Verker, og skal hand samme Verk i 8te Capitler inddeelt have, af hvilke det første skal handle om Theologien i Almindelighed, og om den aabenbarede i Særdeleshed. Det 2det om den Hellige Skrift, som en Kilde til den aabenbarede Guds Lærdom. Det 3die om Kirke-Historiernes Skribentere og dens særdeles Stykker. Det 4de om den Theoretiske og Dogmatiske Theologies Skribentere. Det 5te om den Practiske Theologies Skribentere. Det 6te om den Polemiske Theologies Skribentere. Det 7de om den Casuistiske Theologies Skribentere. Det 8de om dem, som Prædikener haver skrevet, saavelsom

om

om dem der Verbal-og Real-Concordantzer forferdiget haver.

Endnu sammesteds skal Hr. Kirke-Raad Walchs Historischen und Theologischen Einleitung in die Religions-Streitigkeiten der Evangelisch-Lutherischen Kirche 4de og 5te Deel være kommen for Lyset, hvorudi ikke alleene de i de 3de første Deele indbefattede Efterretninger bliver meget formeeret og mange Controverser, som der ikke omtales, medtagen, men ogsaa Verket selv indtil værende Tiid fortsat. Den engang fattede Orden er der vedbleven. Mand skal ellers mange særdeles, og om de meeste Stridigheder udførlig Underretninger her antreffe, og befinde Strids-Skrifterne i rigtig Orden omhygelig anførte, efter Beskaffenhed fortalte, de stridige Puncter rigtig forestillet, og, ligesom tilforn, med ald Moderation skiønnet og dømmet. Iblant andet kand det best af de Calixtiniske Strids-Skrifters Historie sees og kiendes. Hvad de nyeste Tider angaar, i henseende til de Hernhutiske Anstalter, den Wertheimische Bibel, den Nordhuusiske Psalme-

Bog

Bog og saadan videre, som passeret er, skal omstendelig være berettet og skionnet. Den berømmelige Autor skal besidde et stor Forraad af de dertil hørende Strids-Skrifter, som af hannem med stoor Flid er bleven samlet, saa og hannem mange u-trykte Efterretninger at være tilskikket. Verket skal udgiøre en 7 Alphabeter, og altsaa Autors heele Verk angaaende Indledning i Stridigheder saavel inden som uden vores Kirke en 10 Bind vel udgiøre vil.

Til Gardingen

skal den der værende Feldt-Probst og Pastor, Hr. Petrus Petrejus i mange Aar have tilsammensamlet adskilligt til den Slesvig-Holstenske Historie, i Særdeleshed Staden og Amtet Tondern i Hertugdommet Slesvig, angaaende, ja og en god Deel deraf i Orden sammenbragt, hvilket til disse Hertugdømmers Histories Completering meget kunde gavne, allerhelst i de allereede trykte Efterretninger, om det vigtige Amt Tondern lidet eller intet er for haanden. Velbemeldte Hr. Provst skal ellers være sindet samme Efterretninger enten til

en

en Forlegger at overlade, eller og til en Liebhaber af Fædernelandets Historie, med visse Conditioner dennem at meddele, paa det bemeldte Hertugdømmers Historie formedelst meere og beleiligere Tiid fuldkommen udføres kunde.

Nederlandene.

Til Haag

skal endeel af Hr. Mauriers i Fransk forfattede Skrifter igien være oplagt under følgende Titel: Memoires de Hambourg, de Lubeck & de Holstein & de Dannemark, de Suede & de Pologne par feu Messire Auberg du Maurier auteur des memoires de Hollande, à la Haye 1737. 8. 12 Ark.

Engelland.

Til London

skal hos Cæsar Ward og Richard Chandler et meget prægtig og med megen Flid udarbeidet Historiske Verk, hvis Autor sig ikke haver navngivet, under følgende Titel, i 6 Qvart-Bind, og med 100 Kaaber-Tavler, være kommen for Lyset: Magna Britannia antiqva & nova: or a new exact, and comprehensive Survey of

of the ancient and presen stat of Great-Britain. Det er en nye, noye og fuldstendig Beskrivelse paa Store-Britaniens gamle og nye Tilstand. Mand finder herudi 1) en omstendig og accurat Beskrivelse paa de store og smaae Stæder, Flekker og Sogner igiennem det gandske Kongerige. 2) Dets Antiqviteter, geistlige, verdslige, naturlige og lærde Historier, næst en tydelig Afbilding paa Sæder, Politie- og Indbyggernes Sædvaner. 3) En vidtloftig Efterretning om Stifter, Gaver, de høye Stifters, Klosteres, Kirkers, Palais og andre offentlige Bygningers baade gamle og nu værende Tilstand. 4) En noje Fortegnelse paa Kirke-Gods i Engeland, hvortil tillige de Diæces, som de hører til, og de sammes Taxt, ligesom de i Cancellie-Bøgerne ere indtegnet, ligemaade de sammes virkelige Indkomster, saavelsom Besidderne af samme Gods mestendeels bliver erindret. 5) En fuldkommen Historie og Beskrivelse paa alle Herre-Gaarder og Adels-Gods, saavelsom denne Tids Besiddere, næst de gamle saavelsom de nye Familiers Genealogie, af de beste, ældste og visseste Skrifter udtrag-

dragne. Samme Verk skal ogsaa indeholde de berømmeligste Personers Levnets-Beskrivelse, som sig enten formedelst deres Bedrifter eller Skrifter skal have giort anseelige. Autor gaar ellers i sin Beskrivelse indtil Aaret 1731, og har i det gandske Verk giort sin Flid, for langt at overgaae Camdeni og andre Engelske Historie-Skrivere. Til at formere dette Verks Berømmelse, tiener da ikke alleene de reene og accurate stukne Landkorte, af hvilke nogle det gandske Kongerige andre enkelte Grevskaber forestiller; men endog de hist og her paa den vidtloftige Insul forefindende aftegnede Romerske, Sachsiske og Danske Antiqviteter. Mand finder ogsaa nogle Tabeller, hvorpaa de Engelske Handels-Stæder og andre vigtige Stæder bliver forevist, og hvorvidt en fra den anden, eller alle tilsammen fra London bortligger. Endnu tiener dette ogsaa til Verkets Berømmelse, at Autor ikke alleene har betient sig af de almindelige Kilder, men at hand sig ogsaa, særdeles ved et hver Grevskabs Beskrivelse af gamle og meget vigtige Retninger, og hidindtil ubekiendte, som meget fornemme Velyndere hannem meddeelt haver.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 25.

Den 18 Junii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 4 Junii holdt Hans Magnificence, Høyædle og Høyærværdige Hr. Professor Reuss sin aarlige Disputatz, som var et Specimen Theologiæ Naturalis, hvori Hans Høyærværdighed efter Mathematisk Method, begynder fra de eenfoldigste og underste og gaar gradatim frem til de høyere Principia og de deraf flydende Lærdomme, saa at der intet fremføres i det efterfølgende, til hvis

Demonstration der jo er lagt Grund i det foregaaende. For Resten at ville fortelle noget af Disputatzen selv, kunde hverken have Hoved eller Hale, med mindre den heel herved skulde communiceres.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Den 22 Octobr. lod Hr. Egede sin Søn reise ud til den gamle Colonies Øe, for at fornemme de der boende Grønlænders Tilstand, siden de svage Folk vare komne der til dem; kom igien den 23de, og berettede, at de havde indrømmed dem et lidet Hul for sig selv at være udi; men siden Manden var død, og Qvinden var ogsaa syg, tog min Søn hende med hendes lille Barn, saavel som hendes Mands Søster, og den Dreng som tilforne var hos os, og var bleven befængt af vore andre Drenge, men nu igien opkommen, og frelst fra Børne-Pokker, og førdte dem med sig over til Colonien, at de ikke skulle befænge og ansitte dem, hos hvilke de nu vare. Men den stakkels Qvinde døde underveys, og efterlod sig det lille spæde Barn, som var ikke mere

te end et fierding Aar gammel, hvilket dog Moderen, før hun døde, befalede min Søn, og bad, at vi ville tage det til os, og opfostre det, saa vidste hun, at det ikke foer ilde. Iblant de andre Folk der ude var en stor Frygt og Forskrekkelse, thi de vidste ikke, hvad Ulykke dem var overkommen. Den 25 blev efter hiertelig Forlangende den Qvinde døbt, hvis Mand døde paa Colonien den 21 hujus. Eftersom samme Qvinde var af dem der fra Begyndelsen havde nydt vores Underviisning, da vi opholdte os paa den gamle Colonies Øe, og ikke alleene havde een nogenledes Christelig Kundskab, men endog, saa vidt jeg kunde fornemme, frygtede Gud, da kunde jeg ikke med god Samvittighed forholde hende det Saligheds Middel, nu i hendes Yderste. Kort efter at hun var døbt, skildtes hun og herfra. Jeg kand ikke forbigaae her at anføre den mærkværdige Drøm, som denne Qvinde fortaldte os at have havd for nogen Tiid tilforne, førend de begyndte at blive syge, nemlig: Hun syntes, der kom een til hende, og sagde: At den fra Kiøbenhavn tilbage komne Carl, som var hen-

des Slægt, skulle dræbe alle sine Landsmænd. Udtydningen saae hun nu for Øjnene; Den første som døde, var hendes Mands Broder; thi hand døde samme Morgen, som hun om Natten dremte dette. Og forteller Autor, at i hvor megen Tilsyn og Omhyggelighed de havde for de Syge hialp det dog intet; thi som Børne-Kopperne ikke kunde slaae ud paa dem, bleve deres Legemer baade brune og blaae, hovnede op, og af Næse, Mund og Ørene udflød Blod og megen Uhumskhed, som gav en ulidelig slem Stank fra sig, at ingen kunde være dem nær. I denne Elendighed kunde de ikke længere holde ud end paa tredie Dag, hvorefter de døde. Og tog saaledes denne Svaghed saa meget meere Overhaand, i det de Befængte meente, at naar de flottede fra Stædet de var paa, skulde de undflye Sygdommen, men disværre! de giorde ikkun andre ulykkelige med sig, saa det loed sig ansee, at Gud havde beslutted, at ødelegge dem alle. Iblant andre døde og en Kone, hvilken noget før hun blev syg, havde sagd til mine Børn: Jeg seer nok, at Rejen vil og snart kom-

me

me til mig, at jeg maa herfra med de andre, sig mig da, hvad Beskaffenhed det har sig med Guds Rige, hvorom eders Fader altid haver underviist os, men jeg haver ikke synderlig givet agt paa? Hvad skal de Troendes Forretning være, naar de kommer der? og hvad skal de æde og drikke? mine Børn svarede og underviiste hende, og sagde: At naar Siælen far ud af Legemet, saa far den op til Gud, og skal være hos Gud i megen Glæde og Herlighed, indtil den yderste Dag, da Guds Søn skal komme igien, at opvække de Døde, da skal Siælen igien komme til sit Legeme, og det troende Menniske med Legem og Siæl indtages i Guds Rige, og der leve evindelig i usigelig Glæde og Herlighed. Imidlertid, som Siælen er en Aand, saa behøver den ikke heller nogen Mad; desligeste, naar Siælen igien kommer til Legemet, da behøver Legemet ikke heller nogen Spise, som det behøver i dette Liv; thi det skal da mættes af Guds Ansigtes Beskuelse. Angaaende deres Forretning, da bestaaer den der udi, at de skal glæde og fryde sig, og love og takke Gud til evig Tiid. Det

er et herligt Levnet, sagde hun, dersom det ikke gjorde saa ondt, at døe; dog, det er snart overstaaen, sagde hun. Den 7 Nov. om Morgenen tilig afgik ved Døden den eneste igien værende Mand af de 10 Familier som boede i Ravn-Øerne. Folk mand og høre, at hand, som drog fra os til Naboerne, Østen fore, var og død. Een mæ kværdig og underlig Ting fortaldte os Manden af dette Huus, nemlig: To Dage tilforne var hand alleene faren med sin Baad en halv Miils Vejs omtrent, inden for hans Huus, at fiske, og der hand sad uden for Landet og fiskede, hørte hand Folk tale oppe paa Landet, som græde og klagede sig, da der dog ikke var et Menniske paa det Sted. Iblant dem hørte hand een, som et Fruentimmer, græde og klage sig, sigende: Ej! nu bar de min Broder ud. Dette fortaldte hand os, førend de begyndte at døe af det Huus. Det eneste, siger Autor, som i denne elendige Tilstand mig lidet kunde glæde, var det, at høre dem troelig paakalde Gud om sin Barmhiertighed, og at de maatte blive salige. I Særdeleshed fornam jeg hos een Qvinde een stor Frimodighed i hendes

des Deds Stund; thi hun sagde sig slet intet at frygte for Døden, naar hun ikkun maatte komme til Guds Rige. Bad os derfore, at naar hun ikke kunde tale mere, og Siælen ville skilles fra hende, vi da flitteligen ville bede Gud for hende, at hand da vilde annamme hendes Siæl til sig &c. (Videre skal følge hernæst)

Tydskland.

Til Lybeck

skal i Peter Böckmanns Boglade være at bekomme: Petri Hanssens Christelige moralske Lærdom, i tvende Deele efter Fornuften og Skriften afdeelt, med tilstrekkelig Register. Iblant andre Autors udkomne Skrifter, bør det vel at ansees som et af de merkværdigste og eftertænkeligste. Det handler over alt om den Christelige moralske Lærdom eller et Christelig Dydefuld Levnet. Autors Absende skal være, saa vidt mueligt være kand, grundig at vise, hvorledes Begrebet og Følelserne, som hører til Fornyelsen, i vores Siæl og Aand kand opkomme eller opstige. Det Ord Aabenbaring og Sagernes Natur og Beskaffenhed har

bragt ham paa de Tanker, efter nøye Overleggelse, at mand, for at foredrage noget opbyggelig herom, maa betragte Menniſket paa en tredobbelt Maade. Mand maa, ſiger Autor, betragte ham, ſom hand ſkulde og burde være, eller i Fuldkommenheds Stand, hvorledes hand nu er, eller i Ufuldkommenheds Stand, og for det 3die hvad der kand og bør blive af ham i Fornyelſens Stand. Efter hans Indſigt kand i den Chriſtelige moraliſke Lærdom intet frugtbarligt blive afhandlet, derſom mand ikke førſt kiender Menniſkene i deres førſte Geſtalt og egentlige Herlighed og Skionhed; Thi dette giver os et Maal og Retteſnor, hvorefter alting bør ſkiønnes og dømmes. Thi ſiger hand, det er jo ikke mueligt at kiende en Tings Feil, med mindre mand har nogen Begreb om dens Fuldkommenhed. Og altſaa bliver Autors Lærdom denne ſom den førſte, at vi foreſtiller os et fuldkommen Menniſke; thi ſaa ere vi i Stand til at fælde en grundig Dom, om Menniſket feiler noget, eller om det beſidder alting, hvad hans Menniſkelige Natur udfodrer. Saaledes for-

hol-

holder de sig, hvilke giør Begyndelse i at lære den moralske Lærdom, om det fordærvelige Menniskes Betragtning, at de derved saaledes oplyser deres Læsere i de Ting, som dem mindre bekiendt ere, end som Lærdommen selv, hvorom der handles. Men de som ikke paa denne Maade saaledes seer sig at være overbeviist om deres Ufuldkommenhed og slette Tilstand saavelsom deres tilforne forlorne fuldkomne Tilstand, skal ikke lettelig kunde overtales til, at de skulde være i saadan en Ufuldkommenheds Stand. De skal vel holde deres nærværende Tilstand for den beste som muelig er. Dette synes Autor ligesom at være nød til i det første Hovedstykke at forestille Menniskene, nemlig, hvorledes hand kunde være, og hvorledes hand efter Skriftens Beretning skulde have været, dersom hand ikke formedelst Synden var bleven fordærvet. I det andet Hovedstykke har den lærde Autor de vigtigste Stykker foreviist, hvorudi den Menniskelige Fuldkommenheds Stand lader sig merke. Autor skal ellers sin Paastand, i hvilken hand tilforn den Menniskelige Fuldkommenhed har forestillet, i sin Orden have følget, for

Læseren Begreb om Ufuldkommenhed des lettere og tydeligere at vedbringe. Hans Abseende gaar derhen, at overbevise, at en Bedring er nødig, og at den samme og er muelig. Naar det nu med alt det har sin Rigtighed, saa kommer Lærdommen om Bedringen. Og saadan er egentlig den Moralske Lærdom eller Betragtningen om et dydefuldt Levnet, og dette skal i det 3die Hoved-Stykke være afhandlet. Hand har i den samme sin Paastands Orden, som hand i begge næst foregaaende Capitler har i agt taget, beviist, hvorledes den sande Forbedring stykkeviis kunde i Verk settes. Hand har hertil saavel Fornuften som Erfaring taget til Raads, men allermeest har hand ladet Aanden, som taler ved det aabenbarede Ord, været sin Ledere. Hand tilstaar at dette slags menniskelige Kundskab en meget større og omstændeligere Afhandling fortient havde, men hand erindrer ogsaa derhos, at dette Verks heele anden Deel ikke andet være skal, end en særdeles Udføring af de derhen hørende Sandheder. Menniskenes Levnets Forbedrelse, siger hand fremdeles, beroer alleene paa en Følelse af det Gode,

og en dydefuld Fornemmelse, og det heele Verkes Absеende sigter just derhen til at opvekke det samme i Menniskens Hierter. Dette heele Verkes Indrettelse kommer gandske overeens med Autors Absеende. Hands Afhandlinger ere tydelige, ordentlige og fornuftige, og hand viser endnu, hvor nødvendig den sædelig lærdoms rette Kundskab er, og hvor herlig, tienlig og nyttig den er for Religionen; Thi siger Autor, overalt skal en Lærere meget meere kunde udrette, der sig paa saadan en Maade bemøyet haver at lære at kiende Menniskens Hierte, og som ved sin Bedring Fornuften med Religionen forbundet. Begge lader Daarligheederne ikke de ringeste Udflugter tilovers, de bestrider ligesom med forenet Magt alle Præjudicer, og de viser Menniskene u-imodsigelig, at de handler imod deres Natur, naar de ikke stedse meer og meer stræber efter Fuldkommenhed.

Til Hamborg

skal et lidet Skrift være bleven skikket af følgende Titel: Das neuerfundene Orffyreische Schiff, eller en særdeles Conservations-Machine, paa Søen og store Vande, i fald et Skib skulde strande,

slaes i stykker eller siunke, at dog de Nødlidende Skibs-Patroner etc. med Guddommelig Hielp, deres Liv og Capital-Effecter kunde conservere og redde. Det høylovlige Comercien-Væsen og Vand-Negotien etc. til Beste inventeret og tienstvenlig offereret for en 26 Aar siden til den lærde og Kunst-elskende Verden, af den fra Sachsen til Hessen-Cassel naadigst kaldede Mathematico og Commerce-Raad Orffyreo, M. D. boende i den 14 Mile fra Cassel imod Nord-Vest liggende ved Weser og Diemel nye-opbygte Stad, Carlshaven.

Italien.

Til Rom

skal Hr. Bouget, som for nogle Aar siden til Brug i Skolerne og særdeles i det Collegio, hvilket hand som Prior forestaar, en Hebraisk Sprog-Lærer haver ladet udgaae, nu atter en Hebraisk Ord-Bog have ladet komme for Lyset, som skal være dennem særdeles meget tienlig, der om Hebraisken alleene har en slet Kundskab, og er Titelen saaledes som følger: Lexicon Hebraicum & Chaldaico-Biblicum ordine Alphabetico ad usum Collegii Urbani de propaganda Fide, in tres

partes divisum. Auctore Presbytero Priore Johanne Bouget, Salmurienſi, in eodem Collegio lingvæ Hebrææ & in Archigymnaſio Romano lingvæ Græcæ Lectore, 1738. Typis Hieronymi Maynardi. Mand ſkal ellers ikke uden Aarſag have ſagt i Titelen, at denne Bog ſkal være indrettet efter Alphabetiſk Orden. Thi omendſkiønt det i andre Ord-Bøger er gandſke almindelig og ſædvanlig, ſaa plejer mand dog i de Hebraiſke i almindelighed alleeneſte Stamme-Ordene efter Alphabet at ſætte, og de udſtammende at ſætte der under, hvilke ofte en gandſke anden Geſtalt bekommer, og gandſke ikke meer end et ſlags Begyndelſes Bogſtaver beholder. Og ſaaledes falder det da en Anfanger meget beſverlig og langſom, ſaadanne under rette Stamme-Bogſtaver at finde. For nu da dette Arbeide at tilbringe nogen Lettelſe ſaa-velſom og megen Tiid at ſpare, ſaa ere her Stam-Ordene og de deraf kommende alle under hinanden efter Alphabetet bleven ſatte.

Til Florentz ſkal for nogen Tid ſiden hos Albizzini være oplagt: De uſu artis anatomicæ Ora-

tio, A Cocchii Muggelani, Colleg. Medic. Florentini & Publ. Phil. Natur. & Anatomes Profeſſ. habita in Bibliotheca inſign. Noſomii S. Mariæ Novæ III id. Mart. 1737. in 4. 48 pag. Hr. Mugellani henſeende i denne Tale ſkal ſigte til at beviſe (1) at Anatomien til alle Tider ſkal have været i Brug; (2) at den i diſſe ſidſte Seculis er kommen til ſin Høyde; og (3) at den for Sæderne ſkal være meget nyttig og tienlig.

Til Lauſane

ſkal et meget rart Verk af følgende Titul, være komen for Lyſet: Joſephi Lanzoni phil. ac medicina Doctoris Ferrarienſis, nec non S. R. Academiæ Leopoldinæ-Carolinæ naturæ curioſorum ſocii &c. Opera omnia medico-phyſica & Philoſophica cum edita hactenus, tum medita. Accedit vita auctoris Hieronymo Baruffaldo ph. d. Ferrarienſis ſcriptore. Lauſannæ 1738. 4to. 4 Alph. Det heele Verk ſkal beſtaae af 3 Bind, af hvilke det 1ſte beſtaaende af 119 Cap. i Begyndelſen ſkal handle om Gift og dens mange ſlags Arter, ſom i Steene, Metaller, Dyr og Træer bliver funden, hvilket alt af Autor meget udforlig og med ſtor Be-

læsenhed er udarbeydet. Dernæst handler hand vidtløftig om Citroner og deres mangfoldige Nytte i Medicinen. Autor efter Hr. Schröders, Hoffmans, Etmyllers og andres Anledning giêr vel en meget kort, men dog temmelig fuldkommen Beskrivelse om Dyrene, for saavidt de i Lægedom bruges. Til dette føyer hand en Undersøgning om Graad, om Clisterer, om Fierdedags Feber, om Menniske-Spyt, om en Læges Pligt, om Hvide-Løg og deres Nytte, om Tænder og om Hiertet, som og alt meget fornuftig, lærd og nyttig findes udarbeydet. I den 2den Tomo findes 174 Consultationes medicinales, eller Besvarelses-Skrifter paa meget særdeles Tilfælde og Sygdomme: Ligemaade 248 Anmerkninger over merkværdige Tildragelser i Medicinen og Naturen, hvilke alle formedelst deres Korthed og dog fuldkommen Grundighed bør i agt tages. I den 3die Tomo samler Autor Antiqviteter, Philosophien og andre derhen sigtende Videnskaber med sin Læge-Kunst. Hand skal og vise meget lærd og vidtløftig, hvorudi den gamle Videnskab om døde Legemers balsameren skal have be-

staaet. Endog findes her, hans af Italiænsken oversatte Verk om de Gamles Croning og Salving ved Giæstebuder. Ligemaade beskriver hand meget fornuftig de Gamles Sorg over deres Døde, alleene dette synes noget beklagelig, at saa mange Hedenske Steder bliver for Lyset frembragt, men saa faae Skriftens Steder. Hans 6, saa kaldede Adversariorum Bøgger, skal og være fuld af allehaande besynderlige Ting, i det hand iblant andet de Gamles Fasten, Svine-Fleskes Natur, Procuratorer, Academier, Tiden naar mand skal studere, og andre saadanne Sager, meget lærd udfører. Ligeledes skal det ogsaa med hans 13 Dissertationer være beskaffet. Hand skal ellers giøre adskillige nyttige Anmerkninger saavel over vores Borrichii Beretning om Steenenes Natur og Begyndelse i Menniskene og Verden, som og over Münichens Betragtninger, foruden 150 andre Anmerkninger, som forekommer i Læge-Kunsten. Endnu har Verket saa meget meere Anseelse, formedelst et got og fuldkommen Registers Tillæg, og saaledes fuldkommen i den Felgineriske Boglade er at bekomme.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 26.

Den 25 Junii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den 13de Junii holdt Hans Høyædle Høyærværdighed Hr. Doct. Wöldike, defendente Hermanno Petro Gudme, sin Aarlige Disputatz, som var de Evangeliske Prædikanteres Apologie, der imod de Catholske Bispers og Klerkers Beskylding blev lagt frem for Kongen og Dannmarkes Riges Raad til Herredagene i Kiøbenhavn Aar 1530. Af Præsidе udgiven paa Dansk og Latin, og med korte Noter illustreret.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Den 9 Nov. kom Autors Søn hiem fra Koek-Øerne, og kunde ikke nokſom fortælle den elændige Tilſtand der var; thi trende Huſe vare næſten uddøde, og laae der mange døde Kroppe, ſmaa og ſtore ude paa Marken, ſaaſom den ene har ikke kundet begrave den anden. Allermeſt var Ynk at høre, hvorledes de uafladelig bad Gud om Hielp, og klagede: Hvorfore Gud dog ikke vilde bønhøre dem, da de dog havde hørdt af ham, at naar de i Nøden troeligen paakaldte Gud, ſaa vilde hand hielpe dem. Hvorpaa hans Søn gav dem til Gienſvar: At efterdi det ikke var Guds Villie, at hielpe dem igien til deres Helbred i dette Liv, ſaa ſkulde de ikkun bede Gud om ſin Naade, og at hand for ſin Søns Chriſti ſkyld vilde give dem det evige Liv; hvilket, hand ſagde, de og giorde, og i Tillid paa Guds Søn, ventede det evige Liv. Den 8 Dec. ſendte Autor Folk ind i Fiorden, for at advare de der boende Grønlænder, at de ingenlunde maatte tage imod nogen, til at herbergere dem, ſom

som vare komne fra de Syge-Huse, hvis de ellers vilde beholde Livet; men der de komme did, var Manden, som med sin Familie flottede der ind, alt død, og Qvinden med tvende Børn havde de taget ind i Huset til sig; Men der de hørdte, hvad Fare der var ved, vilste de hende ud fra sig igien, udi sit Telt at ligge, men alt for silde; thi ikkun en Nattes Logemente bekom dem ikke ret vel derefter. Den 10de dito døde ovenbemeldte paa Colonien værende Enkes fierde Søn, og en liden Pige, hende tilhørende, saa nu Moderen alleene med hendes sidste og mindste Søn var til Rest, dog begge svage. Hvilke 6 smaa Børn, eftersom de forhen vare ved den hellige Daab optagne i Guds Naade-Pagt, saa var det ikke at tvivle paa, at jo Guds Rige, efter Frelserens Forjættelse, var deres. Den ældste, som hand udi Christelig Kundskab, efter Alders Capacitet, var temmelig avancered, saa taldte hand og i sin Sygdom mærkværdige Ting; thi der Moderen skikkede sig meget utaalmodig, og knurrede imod Gud, og sagde: At hun befandt nu, at det var ikke sandt, som Præsten

havde sagt dem om Gud og Guds Søn, at hand baade var mægtig, og kunde, saa ogsaa barmhiertig og god, og vilde hielpe alle dem som ere i Nød, og paakalde ham; da sagde hand til hende: At det jo var langt bedre, at være hos GUDS Søn i hans Rige, end at leve her paa denne lumpne Jord; hand var slet ikke bange for at døe; thi hand vidste, at hand kom til Guds Rige, efterdi hand var døbt, og var bleven et Guds Barn. Derimod var Moderen neppe at stille tilfreds; Hun bad længe til Gud, og sagde: O Gud! jeg vil ikke døe, alleene naar jeg bliver gammel, saa vil jeg først døe. Og der hun saae, at hun ikke blev bønhørdt, vilde hun ikke meere bede; thi der Præsten paamindte hende, at hun idelig skulde paakalde Gud om sin Naade, sagde hun: at hun ikke vilde have meere med Gud at bestille; med fleere Ord, som hun af Utaalmodighed talede. Men der hand straffede hende for hendes ugudelig Tale, og sagde, at hun hørde Diævelen til, og skulle henkastes i Helvedes Ild, (hvor der var større Pine end den hun nu leed, efterdi hun saa foragtede Gud, og

ikke

ikke vilde bede ham om sin Naade,) og derpaa ville gaaet ud fra hende, fattede hun ham ved sin Kiortel, og bad ham blive hos sig, og lære hende, hvad hun skulde sige, hvilket hand og giorde, og hun med Stilhed paahørdte. For Moderen døde ogsaa den yngste og sidste Søn, som var ikke meere end et Aar gammel, hvilket der Moderen saae, sagde hun: Nu vil jeg ikke heller meere leve, efterdi alle mine ere døde. Hvorefter, ikke længe, hun og opgav Aanden, og fik Ende paa sin timelig Elændighed. Autor forteller og, at u-agtet ald Flid og Omsorg blev anvendt for at conservere disse stakkels Menniſker, som i deres Nød og Elændighed tog deres Tilflugt til dem, saa at hand og selv havde de fleeste af dem liggende i sin egen Stue, i Mangel af anden Leilighed, saa dog forgiæves. Der kunde vel mueligen fleere have bleven reddede, siger Autor, hvis de udi deres Sygdom havde vidst ret at forholde sig, men ved det at de ofte blottede sig, og ikke kunde taale Klæder paa, ja ofte drak Is-kold Vand, naar de det kunde bekomme, for at lædske den store Hidsighed og Brynde,

hvormed de vare betagne, da befordrede de selv des snarere deres Død og Undergang, hvilket ikke kunde forebygges. Iblant andet forteller Autor og, at da en Mand var bleven syg og fornam vel at Døden var snart forhaanden, gik hand ud og tog sit lidet fierding-Aars syge Barn med sig og lagde sig med Barnet i en Hule, for der at døe, befalende den ældste Pige, at overdække hannem vel med Skind, at ikke Ravne og Ræver skulde æde ham op, derhos sigende: At inden I faaer fortæret de tvende Sælhunde, og de Lodder, som ere i Behold, saa kommer vel Præsten til eder, og henter eder hiem til sig; thi hand elsker eder, og skal vel sørge for eder. etc.

Tydskland.

Til Glykstad

skal een sammesteds berømmelig Advocat nylig et lidet Skrift have ladet udgaae under følgende Titel: Krafft und Würckung derer in den Fürstenthümern Schleswig-Holstein von mehr als Hundert Jahren her im Gebrauch gewesene Proclamatum an die Creditores ad profiten-

sitendum: Jnsonderheit in Ansehung deren Creditorum, welche mit Wissen und Willen, entweder ihre Forderung nach angeben, oder ihre gethane Ausgabe wieder deliren lassen. Den heele Titel bliver her anført, fordi derved dennem kand gives Oplysning, som sig derom maatte bekymre. Jmidlertid sees, at Autor sin heele Affigt i 12 korte Afdeelinger skal have indrettet. 1) bliver en Forskiel imellem et Selgelses og Arvegodses-Credit og Concurs-Proclama forestillet. 2) bliver korteligen viist hvad et Proclama er, og at mand begge, nemlig Proclama saavelsom Jndlegget for 2de Grund-Pillere i den Holstenske Credit bør ansee. 3) kand mand og deraf fornemme, at ingen kand Proclamati egentlig give sin Kraft og Virkning, uden Landets høieste Øvrighed. 4) bliver viist naar og hvor mand sig har at angive. Heraf flyder nu 5) enten en ævig Stiltienhed, eller den tilhørende Nytte, som bliver anført. Herpaa bliver 6. 7. 8) afhandlet, hvorledes en Creditor i henseende til Protocollen har sig at forholde. Jligemaade 9. 10) hvorvidt Selgeren eller Kiøberen

i adskillige Tilfælde ved Proclama kand være sikker. 11) hvorledes mand sig har at forholde, naar ved Proclama Bedragerie ogsaa skulde underløbe, og endelig bliver endnu 12) tillagt, hvad Protocoll-Væsenet angaar. Omendskiønt mand nu intet, ved dette Skriftes Udførelse, forefinder, som de gamle Historier og Retter angaaende Holsten oplyser, saa er det dog et Skrift, som er meget bequem og nyttig, ja høysttienlig til disse Tiders Brug.

Til Pisen

skal Hr. Rector Kolle et lidet Skrift have ladet udgaae under følgende Titel: De neceſſaria Phantaſiæ in tenera ætate cultura brevibus exponit & Mæcenates ac Fautores Litterarum amantes ſuo quemque ordine ac dignitate decenter colendos ad Examen primæ Lycei Breitenaviani Claſſi D. XVI. Apr. MDCC XXXIX. horis matutinis ſubeundum, qua fieri decet humanitate invitat M. Joann. Kolle, Lycei Breitenav. Rector. Saavel Skrivemaaden ſom Fundamentet, giver dette lidet Skrift ikke en ringe Anſeelſe.

Til

Til Leipzig
skal i den Frisiske Boglade være at bekomme et nye udkommen Systema morale af følgende Titel: Disciplinæ morales omnes etiam eæ, qvæ forma artis nondum huc usq; comparuerunt, perpetuo nexu traditæ, Auctore Isr. Gottl. Canzio, P. P. O. Autor skal ellers allereede for den lærde Verden, for sin særdeeles Perfection i de Philosophiske Videnskaber, være bekiendt, i særdeleshed for det af hannem de usu Philosophiæ Leibnitio-Wolfianæ in Theologia udkommen Skrift. Fortalen om benævnte Verk skal handle de voluntate libera, de obligatione, de lege naturali, & de conscientia i 4 adskillige Capitler.

Sammesteds skal være kommen for Lyset den saa nødvendige som tienlige Bogtrykker-Konst og Skrift-Støberie med dens Skrifter, Formater, og alle dertil hørende Instrumenter, afbildet og klarlig beskreven, næst en kort befatter Fortelning om Bogtrykker-Konstens Oprindelse og Fremgang i Almindelighed, men i Særdeleshed om de fornemmeste Bogtrykkere i Leipzig og andre

Steder i Tydskland i 300 Aar efter den sammes Opfindelse, med Hr. Johann Erhard Kappens Professor Eloqv. Publ. i Leipzig Fortale. Den lærde og berømmelige Hr. Professor Kappe igientager først i denne Fortale, hvad hand andensteds har klaget, at vi endnuringen ret Historie om Bogtrykker-Konsten, nemlig, om Konsten selv haft haver. Hand forsikkrer ogsaa, at ikke allene mange denne ædle Konstes Elskere paa nogen Tid meget til dens Historie har tilbragt, men endog at adskillige Lærde endnu er beskæftiget med denne Konstes Historie fuldkommen at udføre. Iblant dennem opregner hand den berømmelige Professor Wolf og Prof. Köhler i Gøttingen. Saa meget mig er bevist, siger Hr. Kappe, saa skal den første en Samling af alle slags rare og Bogtrykker-Konstens Historie oplysende Skrifter ville lade komme for Lyset, og af den anden kand mand og et Skrift vente, hvilket om Bogtrykkeriets Oprindelse skal handle. Ved denne Leylighed erindrer hand og en Engelsk Bogtrykkers Skrift, som og herhid henhører og følgende Titel fører:

A ge-

A general history of Printing, from the first Invention of it in the city of Mentz, to its propagation and progress, thro most of the Kingdoms in Europe: particularity the introduction and Succes of it here in England. With the characteres of the most celebrated Printers, from the first Inventors of this Art to the years 1520 and 1550. also an account of their Works and of the considerable Improvements, wich thry made during that Time. By S. Palmer Printer London 1733.

Hr. Kappe lader vel benævnte Skrift veberfares Ret; men hand viser og, hvorudi Palmer, om Bogtrykkeriets Efterretning i Leipzig, har feilet. Denne korte dog grundige Underretning om den ædle Bogtrykker-Konstes Opfindelse skal Hr. Magister Hager have ladet udgaae, og skal indeholde i en behagelig Beskrivelse alt hvad mand herom grundig, nyttig og behagelig sige kand. Verket skal ellers være ziiret med mange Kaabber-Stykker, og de derudi forefindende Efterretninger kand og for de Lærde være tienlige.

Svi-

Svitzerland.

Til Basel

skal D. Johann Heinr. Hottinger nyelig have ladet komme for Lyset en Bog af Titel: Typus Studiosi Theologiæ sive methodus studii Theologici i 8. Hand skal særdeles Theologis den have tileignet, og dennem meget vel fort til Gemytte, at mand den Academiske Ungdom i bedre Tvang skulde og burde holde, paa det af dennem desbedre gode Siæle-Hyrder kunde blive. I Fortalen klager Autor over sine Ledere, at de sig af en meget slet Anledning til Theologien skal have betient, ikke betænkende Jacobi Acontii meget fornuftige Erindring, at hvem som en Tid af 30 Aar til Studeringer kunde anvende, den maatte og burde 26 deraf til Methode anvende. Hvilket skal og have bevæget Autor til at beskrive denne sin Modell eller Afteigning for en Theologiæ Studioso. Autor tilstaar ellers selv, at hand iblant andre H. A. Franckens, af Halle, Forslag, som hand for 20 Aar siden haver læst, folget haver. Imidlertid som hand meget har for-

forandret, meget forbedret, meget tillagt, synes det ikke utienlig at frembringe et kort Begreb heraf. Endskiønt nu Autor vel har tenkt at indrette sit Verk i 28 Capitler, saa deeler hand det dog alleene i tvende Hoved-Deele, af hvilke den første indeholder det som af en Theologiæ Studioso særdeles udfordres; men den anden Deel oplyser de dertil henhørende Middel. I det 1ste og 2det Capitel betragter hand i almindelighed en studerende Person, og giør (§. 7. 10. 12) en Forskiel imellem det udvortes og indvortes Lys, imellem en udvortes og indvortes Oplysning, imellem en udvortes og indvortes Aabenbaring. Men som hand derom ikke nogen Bevisning af Skriften give kand, saa kand vel en grundfordrende Student deraf giøre sig adskillige Betænkninger om Autor. Imidlertid skal det 3. 4. 5. 6-18 Capitler være des grundigere. Autor skal der udi handle om Theologiens Hoved-Stykker og dens mange Deele, saavelsom og om Bibelen, Catechismi-Grund-Sæders-Strids-Saligheds-og Forbilleds-

Lær-

Lærdom. Hand taler om Spaadomme, om høye Troens Spørsmaal, om Prædiker, om Philologie, Philosophie, Historie, Chronologie, Geographie og Genealogie. Mand har og her at erindre, at hand i 5 Capitler en ung Skriftens randsager meget gode fornuftige Erindringer meddeeler; Hvorvit ham ogsaa p. 32 en Coccejus og P. Quesnel maa hertil tiene, maae mand og i Agt tage. Imidlertid har mand Autor at berømme, at hand i det 7de Capitel høyt agter den Systematisk Theologie, alleeneste at hand i det 16de Capitel viser sig noget fortørnet over Aristotelis Fornufts-Lære og kalder den en Logicam irrotionalem. Herpaa kommer Autor til Midlerne i det 18 Capitel, som en geistlig Student fornøden monne have. Foruden Gudsfrygt, Ydmyghed, Ærlighed og Redelighed, Fromhed, Skriftens flittig Læsning, ja foruden en levende Troe, Bønnen, Kierlighed, Maadelighed, Eftertanke og Forsøg; maa mand og holde i Studeringer en god Orden, mand maa høre fornuftige og forstandige Folk, mand maa læse gode Bøger, og det beste

ste deraf merke og tegne, mand maa besøge Bibliothecker, mand maa særdeles have sit Hensende for Øyne, og eftertænke, om mand en Prædikant, en Lærer i Skoler eller ved Academier agter at blive. Endelig vil hand i det 25. 26. 27. og 28 Capitler, at mand med fornuftige Folk skal søge Omgiengelse, og sig stedse i den Lærdom om GUD øve. Og kand saaledes en forstandig Anfanger i Theologien af dette Verk sig megen stor Nytte uddrage.

Nederlandene.

Til Lüttich

skal en Beskrivelse om Grav-Skrifter i dette Stift, under følgende Titel, være kommen for Lyset: Les Delices du Païs de Liége, ou Descriptiön Geographique, Historique, &c. des Monumens sacrez & profanes de ce Duché, in fol. med mange Kaabberstykker, som alle Stæder, Kirker, Klostere, offentlige Bygninger, Slotter og Lyst-Huuse i dette Land forestiller. For at oplyse mange særdeles Hændelser skal Autor Noter til sin Beskrivelse have tilføyet, som hand af de visse-

visseste og sikkerste Kilder skal have udbraget.

Frankerige.

Til Paris

skal et Verk af følgende Titul være udkommen: L' Histoire des Evêques de Nismes, ou l'on voit ce qui s'est passe de plus memorables dans cette Ville pendant. l'Episcopat, par rapport à la Religion. Par M. Menard Conseiller au Presidiat de la même Ville, Associe à l' Academie des Belles Lettres de Marseille, i 12mo. 2 Bind. Det lader ligesom Autor ikke skulde vilde lade det forblive ved dette ene Verk; thi hand siger i Enden af Fortalen, at hand haaber, at skal snart kunde lade det udkomme, hvad hand om Stadens Nimes borgerlige Historie, saavel om de berømmelige Personer som der ere fødde eller og der levet haver, som og om de gamle prægtige Romerske Mærkværdigheder sammesteds samlet haver. Og skal da Titelen dertil heede saaledes: L'Histoire Civile & Litteraire de la Ville de Nismes. De gamle Bygninger og adskillige andre Antiquiteter skal og derhos i Kaabber stukne, være hosføyede.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 27.

Den 1 Julii 1729.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Den 17 Decembr. om Aftenen, siger Autor, kom fra Koek-Øerne en halv-voxen Dreng, hvilken længe havde været syg, men af anden Svaghed, og var derfore gandske afmægtig og Kraftes-løs, der han kom til os; men han var dertil højlig forgaarsaged, thi alle Folkene var uddøde i det Huus han var udi, saa han laae imellem idel Døde,

hvorfore han maatte forfeje sig derfra, i hvor svag han var. Men at han hidindtil var bleven u-anstukket af Børne-Pokkerne, hvor udi alle de andre der i Huset vare døde, var Aarsage, at han udi sin ene Side havde en aaben Skade, hvoraf udflød megen Ureenhed, saa den smitsomme Syge ikke har kundet hæfte ved ham; Men saasnart han af vores Mester var bleven curered, og Skaden lægt, blev han og strax befængt med Børne-Pokkerne, og døde. Den 31 Dito kom Kiøbmanden og Hr. Egedes Søn hiem fra Koek-Øerne, som berettede at ingen fleere af 40 Familier, som havde boed paa Koek-Øerne, vare overblevne, end alleene en Dreng og tvende Qvindes-Personer. Disse Menniskers store Sikkerhed og ubeskrivelig Koldsindighed i denne deres store Nød og Elændighed, siger Autor, var høyligen at forundre sig over; thi endskiønt de saae Ulykken og Fordærvelsen for Øine, saa hverken toge de sig selv tilbørligen i agt, for ikke at blive besmitted af andre. Endskiønt jeg nokſom loed dem advare derfore, og af ald Evne søge at

at hindre og afvende denne dem overhængende Ulykke,) ikke heller besørgede og beklagede de deres Venners og Paarørendes hastige Bortrykkelse, saaledes som de ellers sædvanligst plejede, langt mindre betænkte den Fare de stod udi, og deres egen forestaaende Elendighed, men meente, det havde ingen Fare med dem, førend i det allerydersте Aandedræt. Og i saadan elendig tilstand endtes Aaret 1733.

Ao. 1734 den 11 Januarii reyste Hr. Egede indtil Grønlænderne i Baals Reveeren, Der de kom til nærmeste Huus, vare der nogle ankommen fra den gamle Colonies Øe hvoriblandt var 2de Syge hvorfore de der boende, af Frygt for at blive befængt af dem, strax flyttede udaf deres Huuse, og foer længere ind i Fiorden. De Syge døde og om Morgenen derefter. Man fik og Tidender, at længst hen ind i Fiorden, hvor Folk af forhen ommeldte Syge Huus vare indkomne, begyndte de og at blive syge og døe. Den 24 Januarii Døde ved Colonien nogle af de derhen flyttede Grønlændere, saa at mand end og havde Uudt for at faae

alle døde Menniſker begravne. Dette var, ſiger Autor iblandt andet hos diſſe ſtakkels Menniſker at berømme, at de bar Omſorg for, at de maatte vel begraves, hvorfore de giorde Anſtalt, at de vilde indſvøbes og henlægges i de beſte Rinsdyrs-Skind ſom de havde, og begiærdte, at jeg ſelv vilde være hos, og ſee til, at de bleve vel begravne, og at ikke Matroſerne ſkulde borttage de Skind, ſom de bleve lagde udi, ſom engang var paſſered. Mange af dem, naar de fornam, at de vilde blive ſyge, da loed de ſig giøre nye Klæder, og iførdte ſig, alti den eenfoldige Tanke og Indbildning, at komme reen og vel prydede ind i det andet Liv. Den 14 Februarii fik de Tidende fra deres Naboer paa Øen Saler kaldet; at Sygdommen og havde indſneget ſig hos Dem, efter Grønlændernes Beretning var dend antændt der ved et eget tilfald. En Mand der fra Huſet foer en Dag hen over til Colonien til os, og ſom han kom paa Landet, ſyntes ham, at han ſaa ſee ſin Søſter, ſom tilforne, iblant andre, var Død paa Colonien, hvorover han blev meget bange, og foer hiem igien.

Der

Der han var kommen hiem, fortaldte han sin Qvinde, hvad han havde seet, og blev strax derefter syg og døde. Den 2 Martii døde der en af de ved Colonien værende Grønlændere, samme Mand forteller, Hr. Egede, var ellers i hans sunde Dage ikke med de beste; thi hand skiøttede ikke meget om min Undervisning, men ofte railleerte dermed; Men af den Omhu jeg bar for de Syge, blev han beveged, med andre at komme til Colonien, i Forhaabning, at finde nogen Hielp hos os. Endelig paa det sidste slog han udi sig selv, erkiendte, at hand hidindtil havde været daarlig, og ikke kunde betænke, hvor vel jeg vilde baade ham og andre. Du, sagde han, har giordt imod os, som ikke vore egne skulle have giordt; thi du haver baade underholdt os med Føde, naar vi ikke har havt noget at æde, saa ogsaa vel begraved de Døde, som ellers, om du ikke havde været her, havde maat ligged for Hunde, Ræver og Ravne. I Særdeleshed har du undervist os om Gud, hvorledes vi skal blive salige, saa vi nu glædelig kand døe, og vente et bedre Liv efter dette. I

denne Samtale med mig, opgav hand Aanden, og døde. Den heele Vinter over vedvarede denne iblant de arme Menniſker anſtukken Sygdom og alle de til Colonien henflygtede Grønlændere vare døde indtil tvende unge Menniſker. Hvad uleylighed og ynk det foraarſagede Coloniens Folk, fortæller Autor ſaaledes: Den Elændighed vi i ald den Tid ſaae paa diſſe arme Menneſker, er ikke at beſkrive, deſligeſte den Møje og ſtore Incommoditet vi af ſaae mange ſyge Menniſker havde. De fleſte af dem laae ſyg udi min egen Stue, og blev af mig ſelv og mine i deres Sygdom, opvartede; thi end ikke eengang vore Folk og Matroſer vilde lide den Stank og Incommodation ſom den ureene Sygdom førdte med ſig, hvorfore jeg ſelv maatte tage imod dem; thi jeg kunde ey føre det over mit Hierte, at de i Kulden ſkulde elændeligen crepere og omkomme. Kortelig, vi havde den heele Vinter igiennem ikke havt Roelighed for dem, hverken Nat eller Dag, ja mangen gang, naar de om Natten døde, maatte jeg, for ikke at blive forgifted af ſlem Lugt og Stank, ſtaae op af min Seng, og

og l. gge ham i Forstuen, indtil om Morgenen, at han af Folkene kunde blive bortbaaren og begraven. Men ikke alleene jeg, men og min kiære Hustrue, fandt omsider herover ikke en ringe Afbræk paa Helsen og Helbred, ja fra den Dag var hun ikke frisk, indtil Gud ved Døden henkaldte hende. Af meere end 200 Familier, som i Circumferencen af Colonien, sc. 2 â 3 Mile Sønden og Vesten for, havde deres sædvanlig Ophold, vare nu neppe 30 Familier i alt overblevne; Saa denne Colonie blev saa godt som øde for omkring boende Grønlænder. Paa Colonien hos os døde meere end 50 Mennisker.

Sverrig

Til Upsal.

ventes med det første fra den Lærde Joh. Custav Halmans Pen, 1) det gamle og Nye Nericia, saa vel efter dets Jordiske som underjordiske Beskaffenhed, hvorover følgende Materier bliver udførte. 1) Landets Regering i sig selv, om dets Vaaben, Navn, situation, Grændser, Konger, Indsægter, forige Lovgivere, Lands-Høvdinger

eller Høye Øvrigheds Personer, hvorledes mand har afsagt Domme og kiendt udi Processer etc. I Kirke-Historien som f. ex. om Religionen, Kirker, Præster Klostre etc. Byerne, Slotter, Pallaster, Fæstninger; Hvad for Skikke og Sæder Indvaanerne har havt, deres Hantering, Huusholdning, Sprog, Krigsfolk, Posthuse, Runesteene, Lærde Mænd, Rariteter, Fugle, Dyre, Skove, Urter, Træer, Frugter, Slætte og Høye Stæder, Strømme, Sundheds Brønde, Broer, adskillige Bergarter, og andre mærkværdige Ting i Naturen. 2) Kirke-Raads Slutninger som har foreslaaet Middel og Veje, hvorved mand kunde have visse Raad at gaae efter i forefaldende Religions-Forandringer og Tvistigheder. Denne Bog har allereede vaaren færdig for aatte Aar siden, og er det første Ark der af blevet trykt hos Hr. Biørkman, men adskillige Omstændigheder have hindret at Autor ikke har kundet fare videre fort med at lade den trykke. 3. Historia Controversiæ de situ & Vocabulo Upsaliæ. 4. Svethia Calvinis-

mo

mo tentata. Denne Hr. Mag. Hallmann arbeyder ogsaa paa En rigtig Anledning til at forstaae, ikke alleene de gamle Runer, men ogsaa den gamle Skrivemaade de gamle Muncke brugt have, som kommer for, enten paa skrevne Pergamenter, eller paa udhugne Steene, eller indgraven paa gamle Klokker, hvilket hand vil lære at læse rigtig. Dette er derfor nødvendigt, at de som indførte den Christelige Lærdom i de første Tider af Christendommen, have indført saavel gamle Græske, som gamle Latinske Bogstaver. Bemeldte Hr. Magister har iblandt sine gamle Raritæter, adskillige Gravsteene, som er udhuggen af Munker, hvor paa antræffes Rune-Græske og Latinske Bogstaver.

Tydskland.

Fra Hamborg

meldes, at Hans Majestet, Kongen af Preussen har ladet den allernaadigste Ordre udgaae til de samtlige Reformeerte Professores Theologiæ ved hans Academier og Gymnasier, at de skulle anføre Studiosos Theologiæ paa efterfølgen-

de Maade, med all optænkelig Flid, til at indrette deres Prædikener opbyggelig, tydelig og ordentlig, saasom Hans Kongel. Majest. har maat fornemme, at de Reformeerte Candidati og tiltrædende Prædikanter har vænnet sig til een mestendeels tvungen, utydelig og saare lidet opbyggelig Lære-maade og Prædiken methode. 1) For alleting skulle de Studiosi Theologiæ anføres til den sande, uhyklerske Gudsfrygt og levende Erfarenhed udi de Gudelige Sandheder, paa det, at de kand selv først blive sande Christne og foregaae deres Meenigheder, som dennem siden bliver betroede, i reen Lærdom og ustraffelig Levnet. 2) De samme skal betids sætte sig ret fast i Philosophien, og den fornuftige Logic, som for Ex. Professor Wolfes, paa det at de kand lære at giøre dem en forstaaelig og klar Begreb om den heele Theologie, som og de Texter der skal forklares; lære at træffe deres rette Sind; bevise de derudi liggende Sandheder, og udføre de deraf giorte Slutninger til Application paa en ret overbevisende Maade. 3) De skal vænnes til at tale forstaaelig, fornuftig og med Overbevisning, saa at de hver-

ken skal være gemeen ikke heller høytravende i deres Talemaader, ikke søge at viise nogen Kunst eller Klygtighed, derfore skal deres Stiil være reen, forstaaelig og kort, saa at deres Tilhørere opvækkes meer til en god Tilbøyelighed i Villien, end at de selv skulle søge at viise deres Kunst og Lærdom. 4) Derfore skal de undervviises først til at meditere ordentig deres Prækener, og at forstaae de Sager først ret tydeligen som de vil fremføre; hvorhos det er fornøden, at saadanne nye Prædikanter skriver deres Prædikener, hvorved de lære en god Orden og at fremføre alle Ting offentlig med Betænksomhed. 5) Til den Ende skal dem gives Anledning, hvorledes de skal forklare deres Text fornuftig og opbyggelig efter deres Meenigheds Omstændigheder; at de foreslitter den i Texten befattede Gudelige Sandhed, hvad heller den angaaer Troen eller Levnets Opførsel, som Grundvold til den heele Prædiken; deeler den Sandhed saa igien i ordentlige faae Stykker og forklarer saa hvert Stykke i sær fornuftig, og stedse derhos viiser hvad for en Opbyggelse Tilhørerne kand have der af, med klare og

kraftige Slutninger, som og en ræt Application efter den adskillig Tilstand, som Tilhørerne kand være udi, ved en anstændig og rørende, men dog u-affectered Maade, paa det at Folk kand baade ræt forstaae Sandheden, og saa fatte en alvorlig Villie til at følge den samme. 6) Naar Texten er lang, skal de ikke forklare den gandske Indhold deraf vidtløftig, men demonstrere een og anden Gudelig Lærdom derudaf grundig og forstaaelig, men spare de andre Materier til en anden Tid, saasom deslige lange Texter komme hvert Aar for igien. 7) Saasom nu er intet tienligere til at lære Folk retteligen, end som at en Lærere bruger all den Forstaaelighed i alle sine Talemaader, som ham er muelig; saa skal Studiosi Theologiæ vænnes til at holde dem gandske fra de dunkele mystiske Talemaader udaf Propheterne, og naar det hænder, at de maae flyde ind med, skal de forklare dem det beste de kand med ordentlige og tydelige Ord og den forstaaeligste Begreb. 8) De skal vænnes til at bruge en Naturlig og læt Orden i deres heele Prædiken, at alleting derudi

kand

kand hænge sammen som en Kiæde, og det ene kand flyde af det andet. 9) Til den Ende er det fornøden, at de søger de Sprog af den Hellige Skrift, som de agter at fremføre enten til at bekræfte deres Lærdom med, eller til Formaninger, med ræt Betænksomhed, og ingenlunde kommer med nogen stor Mængde af Sprog paa et Sted, uden Nytte, men heller med de tydeligste, og de som kand være tilstrækkelig nok at give en klar Begreb om Tingen. 10) Over alt maae dem med Alvorlighed blive indskærpet at have den sande Prædiken-Afsigt stedse for Øynene og saaledes alletider holde sig, ikke af nogle forfængelige Verdslige Aarsager, men langt heller som for den Store Guds Ansigt, i en hellig Frygt, og alleneste have hans Ære og deres Tilhøreres Saligheds Befordring til deres eeniste Øyemærke.

Potzdam den 7 Martii 1737.

Engelland.

Til London

sees nu Concilia Magnæ Britanniæ & Hiber-

berniæ at være for nogen Tid siden udkommen fra Hr. Wilkins Haand, bestaaende i IV anseelige Foliant-Bind; den udførlige rette Titel er: Concilia Magnæ Britanniæ & Hiberniæ a Synodo Verolamiensi A. D. CCCCXLVI ad Londinensem A. D. CIↃ IↃCCXVII. Accedunt Constitutiones & alia ad Historia Ecclesiæ Anglicanæ Spectantia, a Davide Wilkins S. T. P. Archidiacono Suffolciensi & Canonico Cantuariensi collecta. Volumen primùm ab Anno CCCCXLVI ad annum CIↃ CCLXV. 9 Alphab. 3 Ark. Vol. Secund. ab Ao. CIↃCCLXVIII ad Ann. CIↃ CCCXLIX. 8 Alphab. 12 Ark. Vol. Tertium ab Ao. CIↃ CCCL ad Ann. CIↃ IↃXLV. 10 Alphab. Vol. Qvartum ab Anno CIↃ ICXLVI ad annum CIↃ ICCCXVII. 9 Alph. 3 Bøger. I Dedicationen til Kong Georg den 2. fortæller Hr. Editor korteligen de Ting, som i en Historie der kommer fore i dette Verk: derpaa følger et Brev til Erke-Biſpen af Canterbury, hvilket berømmer hans Fortieneſte for dette Verk, og giver fremdeles tilkiende hvem der har meeſt hiulpet ham til at faae det i Trykken. Siden kommer en lærd Afhandling, hvorledes en Synodus i Engelland har vaaren

indretted i gamle Tider, og hvorledes den ogsaa holdes i de nye; ligeledes paa hvad Maade en Synodus er bleven holdt af de gamle Scotlændere, hvor om her og følger et Skrift, som Hr. Thomas Inneſe med stor Lærdom og Flid haver forfatted. Foran ved hver Tomum findes en Fortegnelse over de derudi indholdende Documenter, og sidst i hver Tome staaer et Register fuldkommet over hvis derudi forekomer. Henrich Speelman har lagt den første Grundvold til dette Verk, thi hand udgav 1639 den første Deel af de Skrifter hand havde samlet hertil, indrettet efter 3de store mærkværdige Tider (Epochis) og havde i Sinde at udgive lige saa mange Bind derover; men den store Ildebrand i London har fortæret de fleeste Exemplarer af den 2den Deel deraf, og den 3die Deel er aldrig komen for Lyset. Saa har da Hr. Parvise erstattet den Skade og Defect; ja end og lagt meget til, som Speelman aldrig havde indført i sit Verk, hvis Tide-Beregning vor Auctor har og paa mange Steder forbedret, eftersom hand har befundet den at være tvilagtig eller og gandske urigtig sat af Speelman.

Italien.

Til Bergamo

skal et Skrift være oplagt af Brødrene sammesteds, navnlig Rossi, i 4. og være afdeelt 19 Bind, som om Stadens Bergamo Historie og Tildragelser skal handle. Den tar sin Begyndelse fra de første Tider af, i det mand finder ellers kun gandske lidet om denne Stad, og gaar fort indtil Aaret 1728. Hr. D. Giv. Battista Angelini, som skal være Autor til dette Verk, skal have samlet de ældste Kroniker og utrykte Efterretninger, hvilke ikke alleene mange fornemme og anseelige Personer og Slegter i Bergamo skal angaae, men endog nogle andre Stæder i Lombardiet og Italien. Og for at give de her samlede Historier et større Lys og meere Vished, skal Autor ogsaa i Bredden have tilsøyet mange Chronologiske Anmerkninger, hvilke med adskillige Critiske Noter skal være ledsaget, for at vise de Vildfarelser, hvilke saavel de fremmede som egne Skribentere skal have begaaet, naar de om Staden Bergamo, eller om Sager som den den vedkommer, have talet.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 28.

Den 9 Julii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Continuation af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Den store Elendighed, som Autor efter foromtalte, maatte see paa disse arme Folk, og saasom det syntes ligesom det gandske Land vilde blive øde, siger hand, bragte ham da først paa Tanke at forandre hans forhen fattede Resolution med at blive i Grønland, og derimod at attraae igien til Fædernelandet. Imidlertid løb og Tidende ind at paa et

Sted Pisubigme kaldet, var mesten alle Folk uddøde. Forberørte Sted beskrives ellers at have været en temmelig Folkerig Plads, og hvorfra førdes aarlig Mængde Spek. Et Handels-Fartøy, som de nogen Tid havde udsendt til forberørte Sted, bragte dem ydermeere denne Tidende, at alle de udi Pisubigme boende, og 3 à 4 Mile Norden fore, tilsammen 8 store Huse, vare alle uddøde, saa nær som 2 Familier. Det var Ynk at høre, hvorledes mange af de Syge der sammesteds af Utaalmodighed og stor Pine havde stukket sig selv ihiel, for dis snarere at blive entlediget af deres Elændighed. Den 15de Maji kom et Skib til dem fra Danmark, hvormed hand da fikdenne Tidende om Hans Kongelige Majests. vedvarende Omsorg for de arme Grønlændere, og det Grønlandske Desseins Fortsettelse, men derhos maatte fornemme, at det dermed ey havde naaet den Fremgang mand ønskede, saasom ingen af Kiøbenhavns Negocierende havde villet forsøge denne Handel og dette Lands Beseigling, endskiønt Hans Kongl. Majest. havde tilbuddet dem sin

Oc-tro-

Oestroye med videre, en Kiøbmand, Monsieur Jacob Severin undtagen, som paa visse Conditioner havde antaget denne Handel og til den Ende med Kongl. Affistence havde ladet foranstalte en Loge i Disko Bugt, liggende paa 69 Grader, at oprettes; Denne og fleere Betragtninger over de Vanskeligheder, som Author forestillede sig baade ved Handelens Drift med nogen Avantage, saa og ved det foretagne Verk med disse Menniskers Omvendelse i dette vidtleftige Land, hvor Indbyggerne boede saa vidt adspredde, drev ham og til med første hiemgaaende Skib at begiære Tilladelse at hiemkomme fra Grønland, da hand haabede ved sine Forslag hiemme at kunde udrette og contribuere meere til Verkets Nytte, end om hand i Grønland forblev. Det komne Skib gik imidlertid fra Colonien igien, og for at drive nogen Handel seiglede til Disco Bugten, hvorfra det den 8 Augusti retournerede, havende hans Søn Poul Egede med sig, som med et andet tid fra Kiøbenhavn afsendt Skib, sammesteds var fra bemelte Kiøbenhavn, hvor hand i en 6 Aars Tid hav-

de lagt og studeret, overkommen, tillige med tvende andre Missionarier. Og passerede ellers intet Merkværdigt dette Aar, videre end hvad som fortelles om adskillige foretagne Handels-Togter. Udi Foraaret 1735, som var det sidste Aar Author var i Landet, faldt ey heller noget remarquabelt for. In Majo fortelles, at da hand var ude hos nogle Grønlændere, blev ham spurdt om det var sandt de havde hørt at hand vilde reyse fra dem og hvad dertil var Aarsag, og der hand svarede, at det var deels fordi hand blev gammel og svag, og altsaa ey kunde udstaae saa megen Travaille som der forefaldt, deels at Aarsagen var deres Koldsindighed, at de ey havde med noksom Flid og Opagt antaget hans Undervisning, begyndte de alle at protestere derimod, sigende, at de foragtede ikke Guds Ord, men gav flittig agt derpaa. Hvorfore de bade, at hand ikke ville reyse fra dem. Den 15 Maji kom der Skib til Colonien fra Danmark, og erholdte Author med samme sin begierte Dimission, saa og allernaadigst Løfte om, at Hans Majest. vilde sørge for hans Sustentation

on ved Hiemkomsten. Slutningen skal følge næste Uge.

Tydskland.

Til Berlin

skal den saa kaldede Durchlauchtige Welt, eller kortbefattede Genealogiske, Historiske og Politiske Beskrivelse over alle nu levende Durchlauchtige høje Personer, særdeles i Europa, saasom Keysere, Konger, Chur- og Fyrster, Erke-Bisper, Abeder og Abedisser, saavelsom Grever af det hellige Rommerske Rige, nest de fornemmeste og bekenteste Regentere i de øvrige Deele af Verden, i hensende til deres Navne, Fødsels-Tiid, Regiering, Betieninger, næste Forfædre, Giftermaal, Børn, Søskende og Slegt, Lande og Herskaber, Prætensioner, Vaaben i Kaabber, Titler, Religion, Residentzer, Academier og deres Fundationer, Mynt etc. etc. med Hosføjelse af enhver Stat, af de berømmeligste gamle og nye Skribentere forfattet, saa og en kort Beskrivelse af de fornemmeste Ridder-Ordener i Europa, samt de lærde Selskaber af enhver Nation, Liebhaberne af Stats-Bi-

denskaber til nyttig Brug, fra et hvert Riges og Stats Begyndelse indtil nu værende Tid, i 4re Deele, med et nye Supplement være oplagt og forfattet af D. Theodor Berger, i 12mo.

Sammesteds er at bekomme Prætendentens af Ungarn og Siebenbürgen Joseph Ragoczy Liv og Levnets Historie og hans Forfædres mærkværdige Bedrifter, af tilforladelige Efterretninger og Historier, til Behag og Forlystelse for Elskere af Historierne med Flid samlede ved H. E. S.

Til Leipzig

skal en historisk Underretning være kommen for Lyset om Kiøbmandskabs Opkindelse og Tiltagelse hos de allerførste Folk og i de følgende Tider hos Egypterne, Phœnicierne, Grækerne og andre meer, hvorudi tillige om Mynters Paafund, Marketer eller Messer og de saa kaldede Kiøbmands-Børser bliver handlet, i 4. 4 Ark. Autor skal her paa faae Blade det samme have udført, hvormed andre gandske Alphabeter opfylder.

Samesteds i Blochbergers Forlag er kommen fra Pressen Frid. Christian Lef-

fers

sers Pastoris i Nordhausen særdeles Mynte eller Penge og Medaille-Collection, som ere bleven slagen baade Lærde Selskaber, nemlig Universiteter, Societæter, Seminarier og Gymnasier til Ære og Amindelse, som og Lærde Folk, nemlig Theologis, Jure-Consultis, Medicis og Philosophis, besynderlig den dyrebare Guds Mand D. M. Luther efter de af Juncker over hannem til æres Amindelse udgivne Guld og Sølv-Penge, dog med fleere Omstændigheder af Sal. Doct. Luthers Levnets-Løb, end hos Juncker findes, Bogen er med Kaaberstykker i 8. Capitlerne indholde som følger. 1.) Skuepænge som ere slagne over Endeel Universiteters Indvielser. 2) Til Jubel-Fæster ved adskillige Academier 3.) æres Ihukommelse for andre Lærde Selskabe, 4.) over berømmelige Skolers Stiftelser. 5.) over nogle Gymnasiers Jubelfæste 6.) Penge som mand har ladet uddeele i Skoler, for der med at opmuntre og belønne flittige Skole Discipler. 7.) over Sal. Doct. M. Lutherum. 8.) over andre Gudelige Lærde. 9.) over Lov og Ræt Lærere, 10) over

Læge-Forstandige, 11.) over Verdslige Viise.

Nederlandene.

I Haag

har den Enke Le Vier, og Pierre Paupie, i Forlag Hiſtoire du Chriſtianisme d' Ethiopie & d' Armenie par Maturin Veyſſiere la Croze ancien Profeſſeur en Philoſophie & Bibliothecaire & Antiqvaire du Roi de Pruſſe. 8. 1 Alphab. 3 Ark. Mand finder i denne Hiſtorie adſkilligt ſom ere nyligen opdaget og ikke vil blive u-angenemt for Læseren. I Særdeleshed treffer mand derudi adſkillige ſkionne Bevisgrunde imod de ſelſomme Meeninger ſom er bekandt, at den P. Hardoin har villet forſvare, hvilke hand og har forebragt, for at til intet giøre alle, saa vel Geiſtlige, ſom Verdslige Antiqviteter og Monumenter. Den gandske Hiſtorie beſtaaer af Fire Bøger. Udi den første fortælles hvad for Een Oprindelse og Fremgang det Kætterie Monophyſismus har havt: Den Anden Indholder Patriarchen Bermudez Efterretning om Æthiopien. Den Tredie fortæller hvad for

for Een Forfald og Fremgang den Portugisiske Mission haver havt i Æthiopien; og den Fierde stiller Missionens i Armenien Fremgang og Undergang for Øyne: denne Bog bliver ogsaa at bekomme i Leipzig hos Caspar Fritschen. Saa er og i Leipzig at bekomme Antiqvitates Saxoniæ Septentrionalis, sive de origine nomine, priscis sedibus, lingva prisca, antiqvissimis rebus gestis & migrationibus Saxonum, Cimbrorum, Vitarum & Anglorum ἀποσπασμάτιον é Bibl: Paul. Cypræi, editum ab Hieron: Cypræo Hafniæ 1632. nunc vero perpetuis notis & Supplementis auctum. Accedunt Luneb. Mushardi Diss. de Ostera Saxonum novis accessionibus locupletata, ut & Anonymi de Irminsula culta apud Saxones, é Gallico Sermone in Latinum Conversa, & procœmii loco Notitia veteris Saxoniæ Literaria, Studio & Opera Henr. Gottl. Francke A M. J. v. L. D. & Adv. Reg. El. Sax. in 8.

Engelland.

London

Hr. Caleb Shmith har ladet trykke paa

Ark i stor 4, A brief deſcription of a new inſtrument for taking Altitudes of the Sun, Moon and Stars, from the viſible Horizon; or any other Angles at Sea: whereby the interruption and inconvenience, occaſioned by the Ship's Motion, in obſerving with the Qvadrans commonly uſed, is Remedied, and prevented; and the latitude found with great eaſe, Accuracy and Expedition. With Directions how to uſe it at Sea. Det Inſtrument ſom hand her beſkriver er en Octante, hvis Rand eller Peripherie er inddeelt udi 90 halve Grader, hvor af Enhver er igien inddeelt udi ſaa mange minuter ſom rommet tillader. Om Middel-puncten lader en bevegelig Lineal ſig dreje, hvilken ſom ſædvantlig er, afſkærer Graderne. Nær ved Middel-Puncten er et flad Speyl, eller et tynt Trekanted Glas-Prisma ſom ſtaaer gandſke faſt lige neder paa Fladen af Octancten, hvilket er ubevegeligt ſaa længe man obſerverer med Inſtrumentet. Tæt ved dette Speyl er et andet af ſamme Art paa den bevegelige Lineal, og ſaa ſat faſt lige neder paa Fladen af Inſtru-

strumentet, saa, at naar som heldst Linialen bliver ført paa O grad, da kommer Grund-Fladene af begge disse Prismaer til at ligge paa et jævnt Stæd. Paa Siden af Octanten hos Middel-Puncten er et lidet Rør, hvilket stiller Øiet som legges der til lige paa de Tvende Ting, som skal sees tillige, i begge Speylene, og hvis Vidhed mand vil maale. Naar Instrumentet bliver nu holdt saaledes, at det kommer til at ligge med Tingene paa et jævnt Stæd, og bliver saa stillet, at det Eene af begge modstaaende (Objectis) kand sees i den ubevegelige, men det andet ogsaa da tillige i det bevegelige Speil, og at de begge toe synes der inde at falde paa En anden, eller i en lige ret Linie, Saa er det Tal af Deelerne, som afskærer den bevegelige Lineal paa Bredden af Octanten, lige med Gradernes antal, som Vinkelen holder, ved hvilken Vidheden af begge imodstaaende bliver maalet. Og fordi ingen af de 2de imodstaaende i Speylene, naar de bliver paa een gang seet i Een ræt Linie, forrykkes fra det Stæd de ligger paa, det endskient Obser-

servatorens Haand vortes hid og did: saa er dette Instrument ogsaa beqvemt til at maale Høyderne paa Søen, og at giøre den Tieniste det skal giøre. I Tillæggen beskrives endnu Fire Instrumenter, hvilke slet intet ere underskeeden fra det Første, hvad Hoved-Sagen angaaer. Boghandleren Samuel Harding haver erklæret sig offentlig at ville Overlade den for nogen Tiid siden for Lyset komne skionne Edition af Stephanis the Saúro L L for 4 Gvineer fra 13 April til Næst-Infaldende St. Hans-Dag at beregne, men siden bliver det Verk ikke solt for ringere, eller anderledes, end for fem Gvineer.

Frankerige.

Paris

Det Kongelige Academie for Videnskaberne har holdt der en offentlig Forsamling den 12 Nov. 1738. Hr. du Fay læste der op en Afhandling om Lyset og Farverne, som begyndte med en kort Forestilling over det Newtonske Systema og dets begge Hoved-Grunde. De samme ere disse; at Lyset bestaaer af mangfol-

foldige Straaler af adskillige Farver, og disse Straaler lader sig paa mange maader bryde. Denne Part af det Newtoniske Systema synes Hr. du Fay at være understøttet af saa mange Beviser, at hand holder det for en Sandhed som er uimodsigelig. Men med Farvernes Tal og arter, hvorudaf Lyset bestaaer, forholder det sig ikke saaledes. Hr. Newton siger at de ere Syv: men Hr. du Fay troer, at mand kand bringe dem paa Tre: dog giver hand sig ikke ud for at have opfundet denne meening, som allerede er bleven forsvaret af mange Naturkyndige. Men saasom de ikke have bestyrket den med nødvendige Grunde, da undersøger hand den efter alle Omstændigheder. Hand forsikrer at alle de Erfaringer, som baade i Newtons Tractate om Opticken, saa og i hans Latinske Lectioner er anførte, kand lige saa vel erklæres ved de Tre Farver, som ved de Syv. Hand føyer dette til, at end og hos Newton forekommer Erfaringer, hvilke heller bestyrke hans Meening, end som denne om de syv Farver. Endeligen fremfører hand endnu andre, som lade

sig

sig sværlig erklære efter det Systema om de syv Farver, der imod er de meget lætte at opløse, naar mand antager de 3 Farver. Endeel af disse Erfaringer er fra Hr. Mariotte, som har søgt at ville beviise, at der var ikkun 4 Hovedfarver. Hr. du Fay viiser, at hans Fire Farver ere dog ikkun Tre, saasom Dunkelblaa og Hellblaa (Lysblaa), ere ikkun trende Skatteringer af et slags Farve. Hand beviiser denne Sandhed med Exempel af Farverne og ved Forsøg som mand med Hoved-Farverne giort haver. Derfor slutter Hr. du Fay saaledes, der kand umuelig være meer end Tre Hoved-Farver, nemlig Blaa, Guul og Rød, da Newton vil der imod have Syv, nemlig Violet, Indigblaa, Himmelblaa, Grøn, Guul, Orange og Rød. Hand viiser, at om endskiønt mand ville søge de Syv Farver i Solens Billede, som bliver giort ved et Glas-Prisma, saa er dette dog ikke noget Exempel imod hans Meening; og det kand virkelig ikke være meer end Tre, eftersom Viol-Farven, Indigblaa og Himmelblaa ere ikkun Trende Skatteringer af et slags Farve; den grøn-

grønne kunde bringes herfor, naar det blaa blev blandet med det gule, og at Orangen bestoed af gul og rød meleret: Opfindelsen til disse Farver bliver hos Hr. Mariotte fuldkommen erklæret, som for at bevise den, betiener sig af mange skionne Erfaringer. Hr. du Fay bekræfter den dog med endnu fleere nye og vissere. Siden viser hand hvad der har kundet bevege Hr. Newton til at sætte syv Farver. Men saasom denne Undersøgning løber ind udi Geometrien, saa sparer hand den til Et andet udførlig Verk, hvilket han nu allerede har bekiendt giort at var gandske færdig, og at hand ville læse det op for Academiet med det første. Vi vil slutte vores Efterretning med den Anmærkning som Hr. du Fay har giort over den Lighed af hans meening med det som kommer hver Dag for i Farven og Malen. Farverne vide ikkun af Fem Hoved-Farver, hvor iblandt de regner det Sorte og Leddergule. Nu er det vist at det sorte er ingen Farve, og Hr. du Fay viser at det er ikkun En blot Blendelse af de tre Hovedfarver i Een viss Proportion. Hvad det Ledergule angaaer: Da er det

en

en Skatrering af det gule beblandet med noget rødt; og Farverne gior ikkun derfore en Hoved Farve der udaf, at de har et særdeeles Arbeyd dermed. I Maleriet kiender mand ikke heller fleere end som 3 Farver, og de stykker som Hr. le Blon har forfærdiget og Hr. du Fay anfører som Exempel, beviise at mand kand meget vel frembringe alle optænkelige Skatteringer alleene med disse 3 Farver. Hr. du Fay setter denne Anmerkning der til, at disse tre Farver ere de alleene, som ikke lade sig giøre, i hvor mand ellers ville blande de andre. Da derimod det grønne og Orangen, hvilke Newton regner blandt Hoved-Farverne, har sin Oprindelse af tvende andre Farvers beblandelse. Af denne Hypotheſi er klart at den Proportion som Newton har beobagtet imellem Farverne og Tonerne, er ingenlunde saadan som hand har tænkt. Man kunde give for, at den bestoed imellem de tre Hovedfarver og de tre Fundamental toner i Musiken, dog overlader Hr. du Fay dette til dem som vil giøre sig den Umage at undersøge sligt.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 29.

Den 16 Julii 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Slutning af Hr. Egedes Tractat om Grønland.

Efter at Hr. Egede havde da faaet hans Dimission fra Grønland og formanede Grønlænderne i Een Særdeles Prædiken, at de ikke glemte hvad de havde hørt af hannem, blev hand iblandt andre af disse vilde Folk besøgt af Een Qvinde som havde lagt Een af Coloniens Folk ud til Barne-Fader. Hendes Mand, som var nærværende, stad-

fæstede det samme, hvorfore hand holdt af ham. Thi Grønlænderne holde det for Een Roesværdig Gierning, og Een stoer Velgierning, om nogen kand skaffe deres Koner-Børn, naar de ikke selv kand faae nogen med dem. Imidlertiid maatte Præsten opsætte hans Afreise fra Grønland for hans Hustrues Svagheds skyld, indtil hun ved Een Salig Død blev forløset, den 21 Decembr. Hendes Legeme loed hand hensætte indtil der kom Skib til Colonien fra Danmark hvor med det kunde føres der fra. Men den 11 Martii Anno 1736. Er hand bleven hiemsøgt med Een stor aandelig Bedrøvelse, hvorfra hand dog er snarligen bleven ved Guds Naade, befriet. Endelig kom der Skib fra Kiøbenhavn den 13 Junii, som arriverede til Colonien den 7 Julii, hvorpaa Præsten holdt hans sidste Afskeeds Prædiken den 29=som var Een Søndag, og tog til Text Es. 49. v. 4. Besluttede saa at tage bort fra Landet, Endskiønt de Arme Folk i Grønland vare ikke vel tilfreds der med. Dog blev endnu Een liden Grønlænder-Dreng døbt den samme Dag,

Dag, hand havde været paa Colonien udi 2 Aar og var imidlertid bleven underviist udi den Christelige Lære. Hannem blev i Daaben givet det Navn Hans. Siden gik Hr. Egede den 9 Augusti med hans Eene Søn og tvende Døttre om Bord, og tillige med toeg sin Salige Hustrues Døde Legeme, for i Fædrene-Landet at besørge hende Een sømmelig Begravelse, og saaledes efter 15 Aars møysommelig værende udi Grønland, forloed Grønlænderne med Hiertens Ønske til Gud, for dem, om deres Omvendelse og Oplysning. Den 15 døde Skipperen hvis Legeme Præsten forbød at kaste over Bord efter Skibs Maneer, men det skulle blive i Skibet ind til Lykkelig Ankomst til Kiøbenhavn, som og skeede den 5 October, blev da Præstens Hustrues Liig strax ført hen ud af Skibet, og til St. Nicolai Kirckegaard. Og som Præsten ved Hans Excellence Hr. Geheime-Raad von Holstein havde allerunderdanigst givet sin Ankomst tilkiende, blev hand allernaadigst befaled at Indstille sig for det Kongelige Herskab, hvorfore hand reiste den 8 dito til

Fredensborg og forblev der, ind til den 11. Imidlertid havde hand den Naade, at tale med Kongen og allernaadigst at betyde Ham den Grønlandske Missions itzige Tilstand og Beskaffenhed.

Den 18de indgav hand en aller-underdanigst Memorial, ved det høj-respective Missions-Collegium, til deres Kongelige Majestet, hvorudi hand aller-underdanigst forestillede Missionens Tilstand og Fata fra Begyndelsen, og derhos gav sin aller-underdanigste Meening og Forslag tilkiende, hvorledes den med nogen forhaabentlig Frugt og Fremgang herefter kunde fortsættes, nemlig, at næst andre fornødne Anstalters allernaadigst Indrettelse, ogsaa Grønlænderne allevegne maatte blive tilstrækkelig forsynede med dygtige Lærere og Catecheter, og at samme maatte lære Sproget, førend de til Landet bleve oversendte, paa det de ved Ankomsten strax kunde giøre Tieniste til Grønlændernes Underviisning, saasom ellers Aarene, for Vankundighed udi Sproget, for dem unyttelig vilde bort gaae. Samme hans allerunderdanigste Forslag fandt og allernaadigst

Ap-

Approbation, saa et Seminarium af Studentere, til Missionarier, og af Vaysen-Husets Ungdom, til Catecheter, efter Kongelig allernaadigst Resolution, blev anretted, hvilke alle af ham udi det Grønlandske Sprog skal informeres, førend de til Landet vorder hensendte. Til hans Subsistence haver Deres Kongelige Majestet aller-naadigst pensioneret hannem med 500 Rixdl: aarlig, og ellers allernaadigst forsikred om sin vedvarende Kongel. Naade og Omsorg for den Grønlandske Missions Fortsættelse. Til Slutn: haver hand at give tilkiende, at som det ikke har villet skikke sig, i denne Relation fuldkommen og accurat at beskrive enten Landets Beskaffenhed, eller Indbyggernes Naturel, Væsen og Levemaade etc. uden saa vidt hans Reiser og Omgang med Grønlænderne, in stando og ex tempore, har givet hannem Anledning til at annotere; Da agter hand næst Guds Bistand, udi een fuldkommen Grønlands Beskrivelse, at udføre, hvad som her mangler, og kand være forbigaaet.

EPIGRAMMA
in clauſtrum navale, ab Auguſtiſſimo
Daniæ & Norvegiæ Monarcha,

CHRISTIANO SEXTo,

confectum, A. O. R. 1739
ſcriptum ab infra nominato.

Amphibion natum, proles telluris & undæ,
DOGA cluit, nova res nomine dicta novo.
Quàm grave principium! dubius ſucceſſus, at æther
Nobile ſperato fine coronat opus.
Scanſile, navale eſt, adapertile, cluſile pegma,
Hinc nova prodit, eò quaſſa carina redit.
Nondum nata tamen jam parturiebat, & ejus
Exiit apta ſinu navis. honora celox.
Poſteritas dicet ſeros viſura nepotes:
Herculis hic labor eſt aut DANE SKIOLDE Tuus.
NI REX regnaſſet ChrIſtIanUs noMIne seXtUS
Doga, rates reparans area, nULLa foret.

Tydskland.

Hamborg.

Den vidtberømte Hr. Professor Wolf har nyligen ladet trykke til Göttingen Mulierum Græcarum, qvæ oratione prosâ usæ sunt, fragmenta & elogia, græcè & latinè, cum virorum doctorum notis & indicibus. Accedit Catalogus Fæminarum, sapientia, artibus scriptisve apud Græcos, Romanos, aliasque gentes olim illustrium 1739. 2 Alph. 13½ Ark i 4. Ligesom den lærde Hr. Professor Wolf for nogle Aar siden har ladet udgaa den Græckiske Poëtindes Sappho, og siden andre aatte deres Fragmenta og Elogia med stor Bifall, og ikke liden Nytte; saa har hand ogsaa nu anvendt hans Flid paa de Fruentimmers Fragmenta og Elogia, som hos de Græckiske har vaaren berømmelige for det de har skrevet i en ubunden Stil. Hr. Wolf bruger den Alphabetiske Orden, saavel hos det Græckiske Fruentimmer Fragmentis, som hos den Catalogo fœminarum &c. hvilken er en Anhæng til dette Verk; og som baade Fragmenta og Elogia ere allevegne igiennem beprydede med de skiønneste Anmerkninger fra de lærdeste Mænd; saa er

den Rarhed af Menagii liden Bog, nemlig Historia Mulierum Philosopharum erstattet ved denne Fortegnelse over lærde Fruentimmer, hvorfore mand meget vel kand undvære Menagii Bog en Tid lang, om ikke gandske. Denne Umage hvilken vil blive dem den allerangenemste Tidsfordriv, som søger deres Fornøyelse i de skionne Videnskaber, vil ogsaa give de Lærde Aarsag og Lyst til at faae det Skrift at see med det allerførste, som bemeldte Hr. Professor lover at ville lade udgaae: De Vitis Heroinarum, Reginarum & Augustarum ex numis & Scriptoribus antiqvis.

Til Wittenberg

kand mand have Friderici Guilielmii Jahrii Qvæstionum Philosophicarum Part. I. hvor udi Forfatteren udfører adskillige Philosophiske Materier som høre Deels til Cosmologien, Psychologien og Ontologien, og saa deels til Theologiam Naturalem; Hand undersøger og adskilligt af hvis Hr. Regerings-Raad Wolff har villet forsvare, og hvor over der er hidindtil bleven trættet med stor Ivrighed, og ikke uden forbittrelse. Hand giør sig og ikke liden Umage for, at skil-

le hver Sag fra Een anden, som den bør at skilles, for saa vidt det lader sig vel giøre, og at vise, hvor fra de urigtige Meeninger have deres Oprindelse.

Fra Wolfenbyttel

læser mand udi Een Skrivelse af 18 April 1739. Noget sælsomt beretted med disse Ord: Ellers har tillige villet lade ham vide, at det har Sneet Orme i Oberhartz i Cellerfeld den 6 Febr. Indeværende Aar; de saae ud, lige som Orme i Een Ost, eller Møtter. De Breslauiske Samlinger, over hvis sig tildrager mærkværdigt, angaaende Naturen, Medicinen, Konster og Literaturen, have allereede talt om noget saadant i det XIX. Forsøg 1722. Art. 3 p. 1666, og det var meget gavnligt, der som de Herrer Naturkyndige ville ræt giøre sig umage for, At kunde sige med nogen Vished hvorledes saadanne Orme bekommer deres Skabning. De lader sig conservere in Spiritu Vini og kand vorde Communicerede om nogen det forlangede. Brückmann D.

Til Nürnberg.

er et skrifft blevet trykt førende denne Ti-

tel, Lebens-Beschreibung eines Christlichen Politici, nemlich Lazari Spenglers, weiland bis An. 1533 vorderen Raht-Schreibers zu Nürnberg; derudi findes mangfoldigt som har tildraget sig, da det Lyksalige Reformations Værk blev begyndt og udført. Den som nu besørger denne Udgifft, er Urbanus Gottlieb Hansdorff, Middags Predikant til Hoved-Kirken Johannis i Zittau og Archidiaconus; Bogen er zieret med Kaaberstykker Marginalier og Register, og skal passere for at være et meget Lærd og curieus Verk.

Frankerige.

til Paris

har den Kongelige Boghandler Jombert ladet følgende trykke paa et Ark i 4to, og det samme overskikket ved Efterretningerne, til den Ende, at det blev des heller og meer bekannt: Projet d'un nouveau Cours de Mathematique - - - par M. l'Abbe Deidier. Denne Hr. Deidier kand slet intet fordrage dem, der anføre Ungdommen til Linier og Figurer, foruden at lære dem først Tallernes Egenskaber. Alle Egenskaber og Bevisse, som

mand dennem da forelegger, er dem ikke noget andet, end som en Vild-Sti, hvor de dog ikke finder nogen Udvej: saasom alle Ting grunde sig paa en ret Videnskab om Tallene, og at kunde kiende dem vel: hand dadler og det de gior, som strax, efter at de har løbet de fire Regnings Arter i Geometrien igiennem, vil vise lige derpaa alle Ting med de Algebraiske Regninger. Dette er alt for tungt for Ungdommen, mand faaer at gaae Trin for Trin; vel bliver mand forsikret derom ved Bogstave-Regningen, at en Thesis eller Sættelse er rigtig; men Sindet er dog ingenlunde dermed tilfreds; thi det seer dog ikke Grunden der til; derfore kommer hand frem med denne Lære-Maade: Først skal mand lære Ungdommen de første Arter af Regne-Konsten, føre der gyldige Bevise, og tage Algebra der til, for saa vidt den bliver anvendt i Regnekonsten. Derpaa gaaer mand frem til de øvrige Tallernes Egenskaber, som Proportionernes, Progressionernes, de u-endelige Storheders Udregninger, Logarithmer og saa videre, og derhos tager mand alletider noget af Algebra. Fremdeles skrider mand til Be-

gyndelses-Læren af Geometrien, efter den Orden, som dens trej-slags Afmaalning bør at være udi, legger Kegelsnitterne dertil, Beviser saa alleting udaf Figurerernes Betragtning og det uendeliges sættelse. Nu er det Tid, at mand lærer hvorledes mand skal anvende Algebra udi Geometrien, Udregningen over de uendelige Storheder, at qvadrere, cubere og at udfinde Middel-Puncten af Sværheden. Endeligen skal mand føre dem til Differential- og Integral-Regningen: dog uden at sige Linnernes Navne efter deres almindelige Egenskaber, men give dem deres rette Navne Ellipse, Parabole, og saa fremdeles, paa det at unge Folk kand vide at finde sig des bedre der udi. Naar de har nu fattet alt dette vel, saa har de fremdeles ingen videre Anførsel forneden, men kand meget meere selv hielpe dem frem i de øvrige Deele af Mathematiquen. Paa det nu at denne Lære-Maade blev befordret, har Hr. Deidier fuldfærdiget følgende Verke. 1) L'Arithmetique des Geometres, contenant les regles de l'Arithmetique ordinaire - - - l'Algebre, l'Analyse - - - les Logarithmes, l'Arithme-

tique des Infinis &c. 1 Vol. in 4. 2) La Theorie & la Pratique du Geometre, où l'on trouvera - - - les Elemens d'Euclide, - - - la Trigonometrie, la Longimetrie, - - - la Planimetrie - - - les Sections Coniques, la Stereometrie - - - la Meſure - - - des Routes des toutes eſpeces - - - 1 Vol. in 4. avec 44 Planches. 3) La Meſure des Surfaces & des ſolides, par la connoiſſance des Centres de gravité, & par l'Arithmetique des Infinis 1 Vol. in 4. avec fig. 4) Le Calcul Differentiel & integral expliqués & appliqués à la Geometrie 1 Vol. in 4. avec fig. De første 2 Bind ere virkelig aftrykt og nu allereede udgives: de andre bliver trykte dette Aar over. Saaſom den Parfait Ingenieur François, hvilken Hr. Deidier har allerede udgivet, er bleven saa vel imodtagen, saa forſikrer og hans store Flitd, hand har anvendt paa dette Verk, at mand maa vente stor Nytte der af. Denne ſamme Jombert har ogſaa giort bekandt ved et Qvart-Blad, at den anden Deel af Hr. Belidors Architecture Hydraulique er nu færdig. Den indeholder en Afhandling om Luften, for

saa

saa vidt den Videnskab er nødvendig til en ret Begreb om Pumpe-Væsenet; der hos er en Beregning over Vindenes Kraft; en fuldkommen Afhandling om Pumperne; en Beskrivelse over alle-haande Arter af Pumper efter unter-skeedlige Kræfter, som mand anvender til deres Bevegelse: En Beskrivelse om Vandledninger hos de Romere og i Pa-ris, tillige med Pumper af Forfatterens egen nye Invention &c. En Beskrivelse over Machiner, som ere giorte til den En-de, at Vandet skal ved et Fald føres op i Vejret; der iblant er een ny af hans egen, hvilken der har slet ingen Lighed med dem, som mand veed af hidindtil, hvorved mand dog kand bringe Vandet saa høyt som mand vil; over Rørene, hvorved Vandet leedes; over Vandets Bevegelse ved Ilden; allehaande Maa-der til at leede Vandet, og fordeele det ordentlig igiennem en By; over Vand-Samlinger, Haner, Ventiler og saa frem-deles. Den store Berømmelse, som Hr. Belidor har sig allerede forhvervet saa vel i den Militaire, som Borgerlige Byg-nings-Konst, volder, at mand venter paa

med

med stoer Attraae at faae alle hans Verk, tager ogsaa vissseligen imod dem naar de kommer med all Taknemmelighed og Fornoyelse. Hvert Bind der af bliver nu for det første solt for 20 Franske Pund, men efter Ny Aar 1740 kommer mand til at give 24 derfore.

Endnu bliver der hos denne Boghandler at bekomme: Principes généraux de la Nature, appliqués au Mechanisme Astronomique, & a la Philosophie de Monsieur de Newton, par M. l'Abbé de Gamaches, 1 Vol. in 4. avec Planches & Vignettes. Der tales gandske meget om hvor fortræffeligt dette Verk vil blive, og betiener mand sig derhos endogsaa af deslige artige Ord. Mand behøver intet andet end som dette, for at tilbende Frankerige igien uden Imodsigelse, den Ære, som det Lærde Engelland har, som det lader sig ansee, villet stride om dermed ꝛc.

Rusland.

Til Petersborg.

har mand nu begyndt paa Academied at holde de offentlige og ordentlige Lære-og Lectie-Timer, og er den første offentlige Forkyndelse over Lectierne bleven trykt

forleden Aar. Professorerne paa det Stæd ere følg: Joh. Amann Med: D. D. S. Lond. Soc. Botan: & Hist. Nat. Prof. Joh. Nic. de l'isle Astron: Prof. Prim: Kongens af Franker: Raad, Lect. og Prof. Mathem: udi det Kongelig Collegio i Paris, Lem af det Franske, Engelske og Preussiske Sælskab for Videnskaberne. Joh. Georg du Vernoi M. D. Anat. Prof. Leonhard Euler Math. Prof. Gottfried Heinsius Astron. Prof. Georg Wolfgang Kraft Phys. Theor. & Exper. Prof. Joh. Stahlin Eloqv: & Poes. Prof. Josias Weitbrecht D. M. & Prof. Physiol. Christian Nicol von Winsheim Astron Prof. Petr. Ludov. le Roy Histor. Prof. Extr. J. C. Wilde M. D, & Prof. Extr. Anatom:

Det Bogtrykkerie som de Christne i Georgien har oprætted for nogle Aar siden, er ved Krigen blevet ødelagt. For at oprette denne Skade, har de ført dem det fortræffelige Skriftstøberi til nytte, som er anlagt i Petersborg, ved Academiets store Omsorrig, og dog allerhelst ved Hr. Schumacher som er der Bibliothecarius. De har ladet der støbe nye Bogstaver, paa det, de kunde have et Bogtrykkeri i Moscou.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 30.

Den 23 Julii 1739.

Tydskland.
Til Berlin

Har mand havt for noget siden den visse Efterretning, at Hr. Schmidt, som er Forfatter til den Wertheimiske Bibel, er bleven løsgiven udaf hans Arrest, efter nogen given Eedlig Forsikkring, hvorpaa hand er gaaen til Holland, og er nu i færd med at lade hans Forsvar udgaae ved offentlig Tryk; og ikke alleene det; men hand vil ogsaa paa saadan offentlig Maade fuldføre hans anstødelige Oversættelse af Bibelen.

Fra Halle.

Den vidtberømte Hr. Geheime-Raads og Kongel. Liv-Medici D. Friderich Hofmans Medicina rationalis Syſtematica bliver nu overſat paa det Frantzoſiſke Sprog af en lærd Medico i Paris, hvoraf allerede 2 Deele i 8. ere komne for Lyſet, under et anſeeligt Privilegio udgivet af Hans Allerchriſteligſte Majeſtet; Bogen har, ſaaledes overſat, følgende Titul: La Medicine raiſonnée de Mr. Frid. Hofmann, ci-devant Profeſſeur à Leipſic, à preſent premier Medicin de S. M. le Roy de Pruſſe. Overſættelſen er allevegne særdeles lykkelig, og Originalens Meening noye treffed; dog tager Overſætteren Fejl i det, at Hr. Geheime-Raad Hofman ſkulle nogenſinde før have været Profeſſor til Leipzig, ſaaſom hand aldrig har ſtaaed i nogen andens Tieneſte, end ſom H. K. M. af Preuſſen. Ellers lever denne Geheime-Raad endnu. Hans ſamtlige Verke trykkes med ſtor Flid og under noye Opſigt ſaadan ſom de er først bleven forfærdigede, nemlig, paa Latin, til Orleans, og bliver Forfatterens Billede, udſtukket i Kaabber, ſat foran i den Edition. Pro-

Professor Hofman i Halle, en Søn af denne Geheime-Raad, haver holdt der en Disputation de Scorbuto, ejusq; origine, indole & cura; hvorudi hand meget grundig viser, hvorfra Skiørbugen kommer, og hvorledes Menniskens Legeme kand befries paa det sikkerste og lykkeligste fra denne meget besværlige Tilfælde. Derudi ere alle Ting forfatted i en skiøn Orden, og med ret overbeviisende Argumenter, saa er og Skrive-Maaden selv saa reen og liflig, som nogen Tid er at vente i en Medicinisk Materie.

Sammesteds

har Professor Juris og Philosophiæ Hr. Joh. Ehrenfr. Zsackwiz ladet udgaae en grundig Afhandling over en fuldkommen Oeconomiam Politicam og Cameralem. Verket er inddeelt udi 8 Bøger, og staaer en Efterretning for i Bogen over en stor Mængde af Bøger, som handle om denne nu omtalte Oeconomie, tillige med om Handels-Væsenet over hoved. I den første Bog, bestaaende af 6 Cap. gaar hand heele Handelen igiennem, og hvis med den kand være forvandt udaf andre Videnskaber. Den 2den Bog viser i 9

Capitler, hvorledes Handelen bør at indrettes i en Stat, og hvad derhos er i særdeleshed at beobagte. Det 3. handler i 6 Capitler, om Handlings-Verket, hvorhos mange gamle Ting forklares. Den 4de udfører alt dette endnu bedre, og viser hvad der hør egentlig og fornemmelig til en Staats Oeconomie. Det 5te er med sine 6 Capitler om Læns-Sager, saasom Lænene høre ogsaa til Cammer-Sager. Den 6 taler om i 3 Cap. hvorledes en stor Herres Hof-Stat skal være indretted. Den 7 udfører denne Materie endnu noget vidtløftigere i 12 Capitler, som og, hvorledes mand skal føre sig anstændig op, baade til Hove, og saa fornemmeligen baade i Handel og Vandel. For det sidste viiser den 8 udi 12 Capitler hvorledes mand maa, for at erlange en retskaffen Forstand om alt dette, giøre sig de saa særdeles underskeedlige Arter af Verdslige Staater og Regierings Form bekandt. Allersidst seer mand en Efterretning om alle de udi dette Verk anførte Bibel-Sprog, item et Forslag hvorledes denne Materie og Videnskaber kunde nogenlunde læres ved Universiteterne.

I

I Leipzig
er at bekomme Clavis Ciceroniana, sive Indices Rerum & Verborum Philologico-Critici in opera Ciceronis; accedunt Græca Ciceronis, necessariis observationibus illustrata, Auctore Jo. Aug. Ernesti, udi median Octav. Cum Privilegio Sacr. Reg. Maj. Pol. & Elect. Sax. Lipsiæ sumtu Joh. Christiani Martini, 1739. Bogen bestaaer af meer end som 2 Alphabeter. Her findes og tillige et Register, som Hr. Auctor har i Fortalen til hans Edition af Ciceronis operibus lovet, og er det nu her i alle Maader indretted efter hans derudi giorte Løfte, over alt kand dette lille Verk tiene dem, der ville ret lære at forstaae denne Auctor grundig, i stæden for mange kostbare og vidtløftige Commentarier, som der over ere skrevne af mange og fast utallige Lærde Mænd.

Til Wolffenbüttel
har Hr. Georg Wolffg. Knorr begyndt paa en Samling af lærde og berømmelige Mænds Kaaberstykker, under den Titul: Theatrum Immortalitatis, sive Collectio Imaginum Virorum de Repu-

blica literaria potiſſimum, nec non de incremento artium maximè meritorum, poſterorum imitationi ex ipſis Heroum catacumbis in ſcenam qvaſi noviſſime productorum, Editore Georgio Guolfg. Knorrio Calcogr. Norib. 1730. fol. Naar ſom heldſt 50 Stykker ere udgivne, ſkal et Regiſter gieres der over. Hand vil udſøge de allerlærdeſte Mænd. Dette Verk har med Rohrſcolzens Arbeyd ingen Liighed, og overgaaer det ſamme aldeles, baade i henſeende til Udſtikningen, ſom og Lignelſen efter Originalierne. Stykket koſter 2½ Creutzer eller 8 Penninge i Nürnberg.

Nederlandene.

Til Haag

er udgaaen og nyligen Trykt Hiſtoire de François Eugene Prince de Savoie & de Piemont, Marquis de Saluzes General en Chef des Armees de Sa Majeſte Imperiale & Catholiqve, Premier Miniſtre d'Etat, Preſident du Conſeil de Guerre, Gouverneur & Capitaine General de Pais-Bas Autrichiens, Chevalier de l'Ordre de Toiſon d'Or &c. par Monſieur L. C. D. C. *** Tomes II. 1739. 1 Alphab.

phab. 7 Ark. Paa Titelbladed staaer der London; men Trykken giver gandske tydelig tilkiende, at dette Værk er udgivet i Holland. Forfatteren har ikke herudi villet offentlig meddeele nogen omstændelig eller vidtløftig Forklaring over alt det som har giort denne Store Helt saa Forundrings-værdig iblant alle Nationer, men beskrive ikkun hans Hoved Forretninger og de fornemste Omstændigheder som ere der hos forefalden, dog i en skion Orden, uden nogen Sminke efter Veltalenheds Konsten, og det meget tydeligen. Hand har været frem for andre mange bequem til at meddeele Læseren den reene Sandhed, saasom hand stedse har vaaren hos denne tapre Printz lige fra den Tid af, at Vien blev undsat, og selv seet paa alle hans store Foretagende, eller og ladet sig alt sligt fortælle af Vidner som mand har kundet ret lide paa. Fordi hand har nu havt den store Lykke at være regnet en iblandt hans Fortroelige, saa har hand og kundet komme efter meget, som hidindtil har for Verden været ubekandt, og hvilket, at see frembragt

for Lyset i nærværende Værk, skal blive enhver som det Læser, særdeles behageligt og angenem.

Frankerige.

til Paris

har Deleſpine faaet følgende fra Preſſen: Diſſertation ſur pluſieurs Circonſtances dú Regne de Clovis & en particulier ſur l'antiqvité des Monnoyes des nos Rois, & de celles qvi portent le nom de Soiſſons, la quelle a remporté le Prix dans l' Academe Françoiſe de Soiſſons en l'année 1738. Par Monſr. le Beuf Chanoine & Sous-Chantre d' Auxerre 12. 100 Sider. Den Første Punct ſom Academiet til Soiſſons udgav, var: Om Clodovæus har havt en stædsevarende Boelig i Soiſſons? Forfatteren tilstaaer, at denne Stad har alle Tider været Een beſtandig Reſidence for denne Fyrſte, indtil den Slagtning var over, ſom hand leverte Alarich 507. Fra den Tid har Clodoveus opholdet ſig til Paris. Hand beviiſer, at hand har ikke havt hans Reſidentz til Paris, men opholdt ſig der, ikkun for at lade ſig døbe; at den H. Remi

er

er selv kommen til Soissons, eller og sat sig fore at tage der hen, i Fald noget trængte ham der til. Det lader som Forfatteren har reiset meget omkring i det Soissonisse. Thi hand bemærker i en af Noterne, at mand i nogen Deel af dette Land, som ligger ved den gamle Vej til Paris, hvor den Skov Cotia begynder, kalder Kong Clodovæi Gemalinde den Hellige Crehaulde, hvilket giver tilkiende Een meget gammel og gemeen udtale. Det Andet Spørsmaal var; Om Clodoveus har havt lige saadan Uindskrænket og fra det Rommerske Herredømme aldeeles frie Magt over den Erobrede Deel af Gallien, som over Frankerne. Der til svarer Forfatteren, Ja; og i hvor vel Keyseren Anastasius og Clodovæus har oprettet Tractater med hin anden; saa har de Tractater dog ikke været anderledes beskaffen, end som det paa saadan en Maade kand blive oprettet og afhandled imellem Tvende Kongeriger; saa at Clodovæus har ikke i ringeste Maader staaet under Keyser Anastasius: Det har og været umueligt; eftersom Clodovæus, er bleven i

en af Articlerne udi denne Tractat bæret med det Navn af Consul. De af hannem ved Seyerrige Vaaben tvungne Folk, har og der af mærket at deres Fyrstes Magt var ikke underkasted en andens, at hand ville ingenlunde tilstæde, at mand indkrævede det allerringeste for Keyseren, i Gallien. Hvis hand end opbar for sig selv, var saa meget lidet, at de Gallier ynskede hierteligen at have ham til deres Konge. Tvende mærkelige Sententzer udaf Gregorio af Tours bevise ogsaa dette tydeligen. Angaaende den Tredie Artikel; om Cladovæus skulle have paalagt de Gallier nogen Skat: og om de Franker har været fri derfra? Da beviser Herr le Beuf, at de Gallier har maat betale det selv samme til Clodovæus, som de før har leveret til den Kæyserlige Fiscum, saa og at denne Fyrst har vist at indtage den heele Nations Gemytter; i det hand antoeg de Gallier iblandt andre som hans Betientere. De Gallier have selv sørget derfore, at disse Paalæg bleve betalte, hvilket og kunde skee des lættere, som enhver maatte beholde hvis hand før havde eyed. Frankerne vare ikkun

af Navnet Barbarer. De havde lige saa god Forstand og lige saadant et Hierte som de Rommere, som en af de Tiders Bisper har sagt, hvis Ord hand anforer; dog vare de Franker selv ikke fri fra disse Skatter, som nogle har villet giøre got med det Navn Franken; at Forfatteren kand bevise dette, betiener hand sig af den utvilagtige Sandhed, at end og Kirkerne har ikke været her undtagen, naar som helst de har ikke havt et særdeeles Privilegium der paa. Dette er gandske klart af Kirke Forsamlingen i Orleans Aar 511. Hand tilstaaer, at en stoer haaben af de Francker har været Indbefatted udi deslige Friheder, men en Passage udaf den 7 Bog af Gregorius de Tours viiser, at Folket har dog, dette uagtet, maat betale det paalagde. Den Artikel om Myntvæsened havde en Naturlig Forbinding med den om Paalæggerne. Det Fierde Spørsmaal som Academiet fremsætter var dette. Om mand havde nogle Penge eller Mynter fra Clodovæus, eller andre Konger der havde været for ham? Hvad for Mynt der var

da

da deres? og om de gamle Soissonner har ogsaa havt deres egen Mynt? Hr. le Beuf forsikrer, at Bouteroue har forebragt meget fordægtig i hans Bog om Mynterne, i det hand har vildet giøre Clodoveo den ære, at hand har ladet slaae Mynter; og hand gaaer saa vidt, at hand vil sige, ved hvad Leylighed den eller den Mynt er bleven slagen. Hannem synts at Hr. le Blanck dømmer med langt større Rigtighed, dog følger hand ham ikke i det, at hand vil tilstaae, at nogle Myntstykker kunde forestille denne Herre. Hand er af samme Meening som Hr. Abbed du Bos, og troer ikke, at mand har nogle myntede Penge af Kong Clodovæi eller hans Formænds. Hand vil gotgiøre, at disse Forster har betient dem af de Keyserlige Mynter, og mand finder og virkelig slet ingen andre i Childerichs Grav til Tournay. Hvad angaaer de Guld-Stykker som mand har efter en Clodovæum der og har været Konning; da siger hand, at de ere fra K. Clodovæi den Anden eller Tredies Tider, og at mand forgiæves leeder efter Guld-Penge efter Franske Konge for Theobertes

Tider: Theudemer en Konges Navn, som mand læser paa nogle Guld-Penge, er ikke Theodemer, Richimers Søn, men det er en af de Schwabiske Kongers Navne i Galicien, hvilken i det 6te Aar-hundrede skikkede meget Guld og Sølv udaf Spanien til den Hellige Martins af Tours Grav; og det der paa staaende Navn Conno maae endeligen være en Stad i Spanien. Hr. le Beuf glemmer og icke det, hvor ved mand kand beviise, at Clodovæus har ikkun havt Rommerske Penge i hans Skat-Kammer. Hand slutter hans Verk med at anføre de Franske Penge, hvor paa det Navn Svessionis eller Soecionisi staaer og viiser, at de ere virkelig bleven slaaen til Soissons efter Clodovæi Tider, da Barbaried havde faaet endnu større overhaand, af en Myntmester ved Navn Breton. Men de Penge som føre den samme Myntmesters Navn, tillige med de Ord Exona Fici ere ikke myntede til Essone hos Corbeil, men til Vic ved Aine hvor Botton har ligeledes havt et Verkstæd, saa det har været lige saa let at forderve de Ord Axona Vici, som at giøre SOECIONISI af Svessionis.

Italien.

Til Venedig

er forleden Aar blevet hos Baſſaglia trykt: Sopra l'Aurora Boreale comparſa il di 16 Decembre l'An 1737 Oſſervazione del Sign. Marcheſe Giovanni Poleni publico Profeſſore di Matematica nell' univerſita di Padova, Spiegazione del Sig. Abate Franceſco Boſellini; Deſcrizione del Sig. Dottor Euſtachio Zanotti; Relazione del P. D. Franciſco Baldini Somaſco; ed oſſervazioni Letterarie eſtratte dal Tomo ſecondo ſtampato in Verona dal Vallarſi. 4to, 28 Sider. De tvende Profeſſores, Poleni og Zanotti beſkrive alleene Beſkaffenheden af dette merkværdige Nord-Lys, hvilket mand dog ſielden ſkal fornemme at tages i agt af de Italiæniſke Stierne-Beſkuere, hvor det nemlig har ſtaaet, og hvordan det har ſeet ud. Den første giør det paa Latin, og den ſidſte paa Italiænſk. Den første har ladet denne hans Beſkrivelſe komme for Lyſet nu denne første gang, da den anden har allerede giort hans til Bologna ved Tryken bekannt. Hr. Abbed Boſſelini hans Arbeyd, ſom mand finder ſtrax herefter,

foran ved de tvende Beskrivelser over disse Luft-Phœnomena (hvoraf den eene er udgiven i Rom af den lærde P. Baldini, den anden kom̃er nu først ud til Verona,) er, i det ringeste, hvad Editionen anbelanger, ganske nyt. Den derudi befindlige Philosophiske Erklæring, gaar endeligen ud paa det samme, som P. Baldini haver sat, at, nemlig Naturen tilstædede gierne, at giøre altid fleere og fleere Forseg, it. at finde paa nye Aabenbaringer ved Konsten, men der lader sig dog en indvortes Drive-Fiæder allersidst opdage, som deeler sig udi adskillige Arter og Canale. Abbeden betragter derudi fire Stykker, hvor saadan Luft-seende Ting kommer fra; paa hvad Maade den skeer; om de Gamle har vidst af den at sige; og hvad den forkynder, eller har at betyde.

Hos Modest Fentio er bleven trykt: D. Joh. Chrysostomi Scarfo Doctoris Theologi Basiliani in Collectanea Antiqvitatum Romanorum qvas centum Tabulis æneis incisas & à Rudolphino Venuti, Academico Etrusco Cortonensi Notis illustratas exhibet Antonius Borioni; observationes Criticæ. 4. 1739. 6 Ark. Forfat-

fatteren vil strax i Begyndelsen, at mand ikke skal give den Samling over Romerske Antiqviteter, som Borioni har giort bekannt med den berømmelige Venuti Anmerkninger, Navn af Brioni; Thi hverken havde hand længe været Eyermand af de fornemste Stykker derudi, ikke heller har hand seet dem engang langt fra. Derpaa gaaer hand udi Tredive Anmerkninger nogle af Venuti Noter igiennem, derudi viser hand, at hand har adskillige gange viget fra Sandheden, skreved langt fleere Vildfarelser og Imodsigelser, end som det der tiente Sagen til Oplysning. Hand skal have giort Mandfolk til Qvindfolk, af Minervæ Billeder Agrippinæ Billeder, og de Billeder, som vare gandske underskeden og havde ingen Lighed med hinanden, har hand givet ud for at være de selvsamme. Saa skal og mange Stykker og Ædelsteene være optænkte af hans Hierne, som dog aldrig har været til. Disse Anmerkninger skulle dog ikkun imidlertid give Liebhaberne af Antiqviteter en Anledning til at kunde komme efter endnu fleere af Venuti Vildfarelser.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 31.

Den 30 Julii 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

In novam eandémq; splendidiorem
SOCIETATIS ASIATICÆ
Basilicam Christianihafnienſem
EPIGRAMMA.

Danicus extremos currit Mercator ad Indos,
Conjungens Euro Boream Thetidemq; Codanam
Gangeti, toſtæ nubit ſic frigida Zona,

Auſpiciis, CHRISTJANE, Tuis, ut *perdita Roma*
Semper ſub Sextis, ſub SEXTO Dania ſurgit.
Parcior hæc patribus ſolertia nautica noſtris,
Qvêis rarò licuit tam diſſita littora nôſſe:
Nunc alia eſt facies, ſitientes itur in oras
Et *Coromandelicum* decorat qvæ *Tranqvebar* orbem,
Mercibus Hafniacam cumulat compluribus urbem.
M. D. CC. *terq; decem* numeramus & *octo*,
Cum caput hæ tollunt, velut altera *Tranqvebar*, ædes.

C. F. Wadskiær.

Sverrig

Stokholm.

Iblandt anden Fremvext og Opkomſt ſom mand ſeer at Videnſkaberne og Konſterne, men i ſærdeleshed Religionen, faaer dagligen ved adſkilligt ſom til den Ende bliver ſluttet og aftalt, ſaa vel i Lærde Forſamlinger og Sælſkaber, ſom og Høye Herrers Raad, maae mand med ald Rætte anſee det ſom

som noget af stor vigtighed; at der er en egen Mission bleven anordnet paa den sidste Rigs-Dag til Stokholm for de endnu mestendeels i Hedenskabets mørkhed stædde Lapplændere, hvilken Mission skal være saaledes beskaffen som den Kongelige Danske er i Ost-Indien, under opsigt af Trende Rigs-Raader, Erke-Bispens af Upsal og Justitz-Cantzlerens, og skal der hvert halv Aar udgives en Efterretning om. Dette Verks Fremgang. Endeligen vil mand og lade trykke den gandske Hellige Skrift i det Lapponiske Sprog, hvor af mand hidindtil ikke har havt uden nogle Stykker.

Tydskland.

I Hamborg.

har en vis Liebhaber af Historien, ynsket sig at blive undervist af en, der var kyndig i den Halberstadtske Historie, hvad for en Biskop Hamero har vaaren, og af hvad for Slægt hand har været som i den Annalista Saxone Eccardiano kaldes Avanculus Ludovici Salii, Comitis Thuringiæ, paa det (i Fald Avanculus betyder her en Moder-

Broder) mand da der ved kunde udfinde Cæciliæ Slægt, en af Ludovici Barbati Grøve til Thüringen Gemahlinder; (eller om Avunculus bliver tagen abusive pro patruo) da Ludovici Barbati eget Slægt. Kand nu nogen ophæve denne Uvished med nødvendig Bevis, da bliver hand her med anmoedet at ville være af den Goedhed, og bestille svaret til den som udgiver disse Efterretninger. Mand forlanger des heller at blive underrettet om denne Sag, som det giver den Thüringiske Historie en merkelig Oplysning.

Til Halle

er den Tolvte Deel af Hr. Geheime-Raad Hoffmans Medicina Consultatoria kommen for Lyset, hvorudi mangfoldige sicknne, og deels rare Casus indeholdes. Det vil falde for vidtløftig, dersom mand ville giøre et udtog deraf, er og ikke nødvendigt, eftersom Liebhaberne af de Hofmanniske Skrifter kiøber dog dette Verk. Alleeneste ville vi melde, at her hos føyes et Register over denne, og saa den foregaaende Ellevte Part. Om Hr. Geheime Raad

har

har i sinde at fortsætte dette Arbeid fremdeeles, kand mand egentlig ikke vide, eftersom det ikke har behaget hannem, at sette nogen Fortale til denne Tolvte Deel, hvad hand har dog giort hos hver en af alle de andre.

Til Dresden.

er for Liebhaberne af Alchymien udkommen et Skrift paa 9 Ark i 8vo kaldet den nye Philosophiske Himmel, hvoraf den blotte Tittel, som vi vil ikkun her meddeele, kand give Læseren en tilstrekkelig Forsmag paa Indholden: Begyndelsen der af lyder saaledes: Cælum Philoso-"phorum: die auf alle Liebhaber der "wahren hermetischen Weisheit ihre "Influenzen herabflößende, und das "Firmament des philosophischen Him-"mels bestrahlende Planeten, oder eine "auf wahre Praxin gegründete und "durch die Erfahrung bestätigte, auch "mit allen Handgriffen und vielen der "Zeit verborgen gehaltenen Geheim-"nissen begabte Anleitung.

Til Lemgow

har Hr. Superintendent Hauber fortsat hans Acta Magica indtil det niende

Stykke, og vil hand med det allerførste udgive en Harmonie over Vor Frelseres Begravelse med sine egne Anmerkninger. Sammestæds har Doctor Berger ladet trykke Valniseri Tractat von Erzeugung der Menschen, hvor over hand, for uden den af ham forfærdigede Tydske Oversettelse, har selv skrevet skionne Anmærkninger. Hand har og ladet den zweyten Versuch einer Gründlichen Erleuterung merkwürdiger Begebenheiten in der Natur, ved Trykken komme for Lyset.

Til Leipzig

trykkes i Joh. Fried: Gleditschens Forlag Joh. Andreæ Schmidii, Abbatis qvondam Mariæ-vallensis, Compendium Historiæ Ecclesiasticæ V. & N. Testamenti Præfatus est & Supplementa addidit Christianus Gottlieb Joecher, Professor Lipsiensis 8vo. 1 Alphab. 19 Ark. Denne nyttige og med udgiverens Anmerkninger forsynede Bog, bliver med det allerførste færdig, med rigtige Registere, som og de før hosføyede Programmatibus.

Fra en lærd Mand fra Wolffenbyttel, haves følgende: Den moye som de ster-

ste lærde Mænd har hidindtil giort sig, for at forsvare de Ord som vi læse 1 Joh. V-7. baade imod Sandhedens Fiender, som holde dem for opdigtede, saa og imod dem, hvilke i det ringeste tvile om deres rigtighed, eftersom de ikke ere at finde i de gamle Codicibus, burdte med rætte at holde mig fra, at ville lægge noget meere til deres Forsvar, saasom den kand overbevise enhver, at denne Ort (eller Sententz) er lige saa gammel, som det heele Apostelens Brev, dog alligevel, efter som mange Beviisgrunde bestyrke endnu kraftiger en Sandhed, om det som har været tvilagtig en lang Tiid; saa har dette bevæget mig til at forsvare denne Sprogs Gyldighed ved saadan en Beviis-Grund, som for saa vidt mig er bekandt, alle Udleggere har gaaet forbi hidindtil. Den nye Beviis, hvilken jeg fremforer, er tagen udaf det følgende 9de Vers udi dette Capittel, og for des større Tydeligheds skyld, vil jeg korteligen omskrive begge foregaande Vers. Kirke-Historien, ogsaa Indholden selv lærer os, at Johannes har skrevet dette Brev saavelsom hans Evangelium imod de Ebioniter, hvilke

der anfægtede Christi Guddom. Til de grunde som Apostelen lægger til hans Lærdom, herer med rætte det Syvende og Attende Vers i anførte Capittel, da hand beraaber sig paa de Tre Vidner fra Himmelen, og Tre Vidner paa Jorden. De Tre Himmelske Vidner er Faderen, som bevidnede hos Christi Daab, at denne var Hans Elskelige Søn, og saa fremdeeles. For det Andet, Christus selv, hvilken ved hans forunderlige Gierninger her paa Jorden nokſom har beviſet sin Guddom. For det Tredie den Hellige Aand, hvilken saa vel ved hans synlige Nedkomst da Christus blev døbt hos Jordans Flod, som og ved hans Udgydelse over Apostlerne i Pintze-Fæsten, vidnede tydeligen at Christus er den eeneste Meglere. Hos disse Trende Himmelske Vidner sætter hand nu de Trende paa Jorden: 1 Propheterne i det gamle Testament, som ved Spaadommens Aand have paa det nøyeste Afbildet denne Verdens Saliggiorere, og det ved saadanne Kiendemærker, hvor af ikke Et er blevet Uopfyldt udi Christi Person, II. Johannis

nis den Døberes Vidne, som hos Vandet, det er hos Jordan, aflagde det Vidnesbyrd, om Christo, at hand var det Guds Lam som bar Verdens Synder, hvor imod ingen kunde sige noget, saasom dette var et Vidnesbyrd, hvilket en af Gud udsandt Prophet aflagde. III. Det Første Blod-Vidne om den Evangeliske Sandhed, nemlig Stephanum, og andre saadanne, som vare saa overbeviist om Christi Guddom, at de og beseglede denne Sandhed med deres Blod. Jeg finder ikke fornøden at bevise denne Erklæring om de Tre sidste Vidner, eftersom jeg har allereede herudi en af de Lærdeste Mænd af vores Tider, til Forgænger, og dette ville føre mig alt for vidt fra det Maal som jeg haver mig foresat. Efter at Apostlen haver nu sat det Himmelske og Jordiske Vidnisbyrd for ud, saa gier hand i det 9 V. en Slutning som udi Fornuftens Kunst kaldes a minori ad majus, og lyder saaledes. **Dersom vi annamme Menniskenes Vidnesbyrd er GUDS Vidnesbyrd større:** Apostelen vil sige hermed: Der som i

maae tage de Vidner paa Jorden, nemlig Propheterne udi det gamle Testament, Johannem den Døbere og Stephanum tillige med Martyrerne for gyldige, (imod hvilke i kand og slet intet fremføre med nogen Ræt, hvor meget meere bør da ikke den Tre-Enige Guddom at agtes høyere end hine, eftersom den er den væsentlige Sandhed. Skulle hand ikke paa den maade have villet beviise i Conclusionen eller Slutningen noget som var Større, end som det hand havde angivet i Præmissis, (i det Foregaaende.) Er nu Johannes den rette Forfatter af Conclusionen, hvilket aldrig nogen har nægted, eller kand nægte: saa følger det paa, at det Foregaaende (Præmissæ) bør ogsaa at tilskrives hannem, ellers havde hand ikke kundet slutte paa den Maade. Denne Eniste Beviisgrund holder jeg for at være saa tilstrekkelig, at om endskiønt de Ord v. 7. stoede ikke uden i een eeniste gammel Codice, men feilede i alle de andre; og endskiønt aldrig nogen af Kirke-Fæderne havde talt noget der om i hans Skrifter; skulle dog den Slutnings Maade som Johannes betiener sig af udi

det 9. v. fuldkommeligen kunde bevise, at dette Rum, eller plads hvor noget maatte synes at være blevet borte, eller fattes, skulle og burde saaledes at blive erstatted, om mand ville udfinde en rigtig Forstand og Meening udi Apostelens Ord.

Sammesteds seer mand hos Hr. Georg Wolffg. Knorr ligeledes trykt: Pinacothecam insignium, qvibus Academiæ per universam Europam celeberr. earumqve singularum Facultates, Societates item literariæ, ut & viri singularis doctrinæ laude conspicui, ac deniq; Notarii Cæsarei publici jurati usi sunt, & adhuc utuntur, Noribergæ 1738. fol.

Den til Ilefeld for nogen Tid døde Conrector, Hr. Joh. Martin Riedel, har iblant andre smaa Skrifter, efterladt sig en meget vel udført og til Helmstadt Anno 1733 holdte Tale, hvilken ogsaa der er bleven trykt: De Studio qvod pro Ingenio Seculi floret, Historiæ Literariæ, ejusq; usu & abusu, cum catalogo veterum recentiorumqve hujus Lycæi Doctorum.

Ne-

Nederlandene.

Til Amsterdam

er allerede 1737 et meget deyligt og nyttigt Verk bleved trykt, hvilket mand har faaet nu først at see for en kort Tid; Titelen deraf er denne: Hortus Cliffortianus, plantas exhibens qvas in hortis tam vivis qvam siccis Hartecampi in Hollandia coluit Vir nobilissimus & generosissimus Georgius Clifford, Juris utriusqve Doctor, reductis varietatibus ad species, speciebus ad genera, generibus ad classes adjectis locis Plantarum natalibus, differentiisq; specierum. Cum Tabulis æneis. Auctore Carolo Linnæo Med. Doct. & Acad. Imp. N. C. Soc. fol. 6 Alphab. 2 Ark med 36 Kaaberstykker. Eftersom der paa Titel-Bladet hverken forekommer Bogtrykkerens Navn, ikke heller nogen Forleggers, saa maatte mand nok troe, at Hr. Clifford, som har eyed denne prægtige Have, hvorudaf Urterne ere her beskreven, har ladet dette Verk trykke paa egen Bekostning, det og Hr. Linnæus udi hans Tilskrift og Fortale ikke utydeligen tilkiendegiver. Denne Have er særdeles merkværdig for de

mange Udenlandske Urters Skyld, som der har voret og voxer endnu, og hvilke med stor Flid ere tørrede, saa og tillige med andre, fra alle Verdens Hiørner indskikkede Planter, blive forvarede i det Cliffortiske Bibliothek. Saasom nu de fra andre Stæder indsendte vare ikke at adskille fra de hiemmefødde; saa har Hr. Linnæus giort en Beskrivelse over dem tillige. Hans Arbeyde derhos har været dette. Hand har bragt hver Art under deres Slægter, og det saaledes som hand har det tilforne bestemt i hans udgivne Skrifter. Hos hver Art har hand sat de lige-gieldende Navne efter den af de Urte-kyndige vedtagne Lære-maade; alletider anført Bauhin hos de Europæiske, men Sloaneus, Plukenet, Rheede, Burmann, Margraf og Hernand hos de der voxe uden for Europa. Dog har hand lagt større vind paa at følge de Systematiske Urte-Lærere, Tournefort, Morison, Dillen, Vaillant og Ruppius, hvilke hand anfører, dog allerhelst, hvor de kommer ikke overeens med hannem. Urternes Mangfoldighed og Fravigelse har hand henført til deres egen Art efter den

Grund

Grund hand givet haver i hans Critica Botanica; Arternes nye Navne ere allevegne af hannem hosføjede, og meldes hos enhver af dem, hvor de voxer eller deres Føde-Sted, undtagen naar de allergemeeneste Urter beskrives. I at bestemme eller sige for vist hver Urtes Fødsels-Sted, har hand følget Bauhin, Morison, Clusius og fornemmeligen Rajus, endskiønt hand ikke alletider har ham anført.

Engelland.

Til London

bliver udgivet et Skrift, af Titul: Wilhelm Warburtons Divine Legation of Moses demonstrated, on the Principles of a Religious Deist, from the Omission of the Doctrine of a future State of Reward and Punishment in the Jewish Dispensation. Dette Verk bestaaer af 6 Bøger, hvoraf Forfatteren har ikkun udgivet de trej første, som viise over hoved, hvor høynødvendig Religionen er, og i særdeleshed den Lærdom, om det tilkommende Liv, i henseende til det Borgerlige Selskab. I den første Bog bevises af alle skabte Tings Natur, at det er for-

noden til det Borgerlige Selskabs Lyksalighed, at troe nogensslags baade Straf og Belønning efter dette Liv. I den anden Bog beviises det samme af de gamle Lovgiveres og Republiqvers Stifteres Opførsel, og hvordanne de har levet; og i den tredie viises det af de gamle Philosophers Meening og Forhold. Det gandske Verk er 1 Alph. og 10 Ark stort.

Hr. Theophrast Lobb, M. D. som for nogen Tid har ladet en Tractat udgaae om Kopperne, og to andre om Feberne, har ogsaa nu ladet trykke en practisk Afhandling om allehaande besværlige Tilfælde, og hvorledes de paa beste Maade bør at læge. Bogens eller Skriftets Titul er denne: A Practical Treatise on Panifuls distempers, with some effectual method of curing them, exemplified in a great variety of suitable Histories; Hand handler her fornemmeligen om Hoved-Tand-Øyne-Hierte-Bryst-Lænde-Rygg-Mave og Lunge-Besværinger; de fornemste Sygdomme hand her anfører ved Navn, ere Steen, Forstoppelse, Ryggvæ, Blodsoet, Krampe, Catharr (Flod) Podagriske og Chirurgiske Smerter, hvilke hand gaaer alle samtlig igien-

nem, og forklarer dem med dertil behørige Exempler. Denne Tractat skal koste 4 Engelske Skilling.

Italien.

Til Trevigi

bliver trykt fra en lærd Ven, dog ubekannt, denne Theologiske Tractat: De Septuaginta Danielis Hebdomadibus Theologico-Chronologica Dissertatio, Auctore Presbytero Anonymo, Tarvisii 1739. Typis Euseb. Bergami, in 8. (56 Sider.) Pluribus & fusius (skriver hand i Begyndelsen) explicabo qvod paucis exeqvutus est illustris & magni nominis Theologus D. Tournely. For det første viser hand, at der forstaaes ikke ved Aarene, Dage alleene, men heele Aare, som gior tilsammen 490 Aar. For det andet, at mand faaer at begynde Regningen fra det tyvende Artaxerxis Longimani Aar. For det tredie, at deres Udgang eller Ende indfalder i Begyndelsen af det fierde Aar, efter at Christus er bleven korsfæstet; til hvilken Tid ogsaa Offret skal, efter hans Regning, have ophørt, hvad Daniel har og forkyndet.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 32.

Den 6 Augusti 1739.

Tydskland.

Til Frankfurt

Er den Vte Deel af den berømmelige og lærde Hr. Past. Walthers Heilige Reden, alt færdig, og indeholder den samme følgende udsøgte og meget opbyggelige Materier: I. Beweis, daß GOtt, das wahre Heil. so unsere Seelen verlangen, selbst anbiete und schencken wolle, aus dem Evangelio am XX Trinitatis Matth. 22-1. ꝛc. II. Erklärung der Geistlichen Erfahrung eines Christen in den Sachen der Seeligkeit,

aus dem Evangelio am XXI Trinit. Joh. IV. - 49. ꝛc. III. Rechte Beschaffenheit der Christlichen Freyheit im Neuen Testament, Evang. am XXIII Sontag Trinit. Matth. XXII. - ꝛc. IV. Unterscheid zwischen einem Gottlosen und Gerechten, in Ansehung des Gewissens, zur Zeit der grossen Gerichte GOttes, Evang. am II Advent. Luc. XXI. - 25. ꝛc. V. Das Steinerne Hertz vieler Menschen, welche alle Krafft des lebendigen Wortes GOttes, an sich hindern, Evang. am Septuages. Luc. IIX. - 4 ꝛc. VI. Die allerwichtigste und edelste Wissenschafft eines Christen von JEsu dem gekreutzigten, Evang. am Sontag Esto mihi, Luc. XIIX. - 31 ꝛc. VII. JEsus der beste Versorger der Menschen an Seele und Leib, Evang. am Sontag Lætare, Joh. VI. - 1 ꝛc.

Til Dantzig

er i Joh. Schreibers Trykkerie færdig: Jacobi Breynii, Gedanensis, Prodromi fasciculi rariorum plantarum, primus & secundus, qvondam seperatim, nunc nova hac editione multum desiderata conjunctim editi, notulisqve illustrati. Accedunt icones rariorum & exoticarum plan-

plantarum æri inciſæ, faſciculo olim promiſſo deſtinatæ; adjectis nominibus & ſuccinctis deſcriptionibus. Quibus præmittuntur vita & effigies auctoris. Cura & ſtudio Johannis Philippi Breynii, Jac. fil. M. D. & Acad. Imper. Nat. Cur. & Reg. Soc. Angl. Sodalis. Hujus ad calcem annectitur diſſertatio Botanico-Medica, de Radice Gin-Sem, ſeu Niſi, & Herba-Acmella, cum Additamentis. 4. 22 Ark med 32 Kaaberſtykker. Hr. Jacob Breyne udgav Anno 1678 et Botaniſk Verk, hvilket under den Titul, Centuriæ exoticarum aliarumqve minus cognitarum Plantarum primæ hos de Naturkyndige er baade bekandt og dennem ligeledes angenem. Som det viſes paa Titelen, ſkulle nogle fleere ſaadanne Centurier følge der efter med Tiden. Dog, hans vedvarende lange Upaſſelighed, ſaa og andre Aarſager, have hindret ham fra dette Arbeyd: Men paa det at Verden kunde dog have nogen Nytte af hans Flid og Reiſer, ſaa toeg hand ſig for at udgive en ny Bog, nemlig Faſciculum rariorum Plantarum. For i Vejen loed hand 1680 den første, og 1689 den anden

saa kaldede Prodromum dertil udgaae; ihvorvel hans tiltagende Svaghed forhindrede ham at udføre hans Forsæt. Imidlertid havde hand efterladt sig mange ret skionne i Kaaber udstukne Planter, som hørte til denne Fasciculo, og endnu fleere meget vakker aftegnede Urter, men derhos ikkun faae dertil hørende Seddeler. Udaf denne Forraad meddeeler nu hans berømmelige og lærde Søn disse nærværende Afbildninger, efter at hand har længe været bedet og erindret derom. Det bliver ongefær et halv hundrede af de rareste, nye, Udenlandske og lidet bekiendte Urter, som før har været at see udi de berømteste Hollandske Haver. Til disse har hand, deels af sin Faders Seddeler, deels efter hans egen Agtsomhed, hosføjed Navnene, med korte Beskrivelser og Anmerkninger paa mange Steder. Saasom og mange Urter har faaet andre Navne efter hans Faders Død, saa har hand og anført disse ligegieldende Navne. Under de sælsomme Planter kommer i særdeleshed for, Santalum album og Citrinum, saa og lignum Colubrinum, som hidindtil har været

bæret ubekiendt, endskiønt mand i lang Tid har havt Træet deraf i Apothekerne. Planternes nye Navne, hvis Kiendetegn mand har kundet merke, er fornemmeligen indrettede efter den Tournefortiske Lære-maade, eftersom den er hidindtil bleven mestendeels vedtagen. Men hvor mand for Mangels skyld paa Urterne eller Frugterne ikke har kundet have ret egentlig deres Kiendetegn, der har Hr. Breyne benævnt Urterne med de Navne, som de pleje at føre i Apothekerne, i hvorvel de ikke ere methodisk. Hans Hr. Faders Levnets Beskrivelse, som hand har ladet trykke her for ved, tillige med hans Skilderie meget net udstukked i Kaaber, er fra Hr. Georg Daniel Seylers Rectors Gymnasii til Elbingen hans Pen, forklaret og formeeret med nogle Noter af Udgiveren. Formodenlig skeer Liebhaberne af Urte-Videnskabet ikke liden Behag derved, at Hr. Breyne har her paa nye ladet trykke de ovenbemeldte Prodromos, og det saa skion og saa rigtig; thi mand har ikke kundet faae dem nogensteds hidindtil; de give og desforuden, Afbildningerne selv et stort Lys;

de nødvendigste lige gieldende Navne, under hvilke mand antreffer Urterne hos de andre Skribentere, ere her ligeledes hos satte; og paa adskillige Steder findes der mange nyttige Noter og Forklaringer.

Til Rudolfstadt

finder mand i Wolffgang Deers Forlag: Gründliche Einleitung zu einer vollständigen deutschen Reichs- und Kayser-Historie, worinnen der wahre Ursprung dieses Reichs, und daß die alten Deutschen viel anders beschaffen gewesen, als man solche bishero abgemahlet, gewiesen, viele Alterthümer erläutert, auch eines jeden Kayserś Regiment und Thaten in chronologischer Ordnung bis auf itzige Zeit beschrieben worden, und zwar alles zur Erläuterung sämtlicher Scribenten medii ævi, auch sonderlich derer, die unsere Reichs-Historie abgehandelt haben, denen Stats Liebhabern zu Nutz und Lust ans Licht gestellt von Joh. Ehrenfried Zschachwitz, der Königl. Fridrichs Universitet zu Halle, Prof. Jur. & Philos. ordin. 8. 1 Alph. 21 Ark. Dette Verk er ligesom den første Deel af en fuldkom-

men

men Rigs-Historie, som denne Hr. Professor vil give ud efter haanden, det deeles udi ni Bøger, hvoraf den første indeholder aatte Capitler, og legges det ældgamle Tydsklands Beskaffenhed, Levnets-Maade, Sprog, Sæder, Love og Guds Tieniste for Øynene, hvorhos de brange Meeninger, som adskillige lærde Mænd ere af, i henseende til disse Ting igiendrives. Den anden viiser udi ni Capitler de Franckers Oprindelse tillige med deres Konger. Den 3die i 8te Capitler det egentlige Tydske Rige og dets Keysere af det ældgamle Sachsiske Huus. Det 4de ogsaa udi 8 Capit. handler om Keyserne af det Franckiske Huus. Det 5te i 14 Capitler har at bestille med Keyserne af det Hohenstaufiske Huus. Den 6te taler i 11 Cap. om de første Keysere af det Østerrigske Huus, ogsaa af andre Huse. Den 7de udi 10 Cap. alleene om de Østerrigske Keysere indtil Carl den 5tes Død. Den 8de udi 6 Cap. handler fremdeles om Keysere af dette Huus indtil den Westphaliske Freds-Slutning, hvorpaa udi den 9de de øvrige Keysere og deres Bedrifter bliver forestillede. I

den anden Deel af dette Verk skal meddeeles en fuldkommen Anvisning paa Middel-Tidens samtlige Scribentere. Ligeledes vil Forfatteren og derudi undersøge hvem der har bragt den Tydske Rigs-Historie i en ordentlig Form, og saa vise hen til det forige Arelatiske Kongeriges Historie tillige med mange andre Sager; Men den tredie skal meddeele iblant andet kortelig, dog tydelig, den gamle Romerske Stat.

Til Breslau

har en ubenævnt affattet dend store Verdslig Viise udi vore Tider hans Levnets Beskrivelse under følgende Titel: Vita fata & scripta Christiani Wolffii Philosophi. (Lipsiæ & Vratislaniæ 1739. 8vo. 8 Ark.) Endskiønt nogle har skrevet om denne store Mands skebne, som Hr. Ludovici i Leipzig, Hr. Hartman og Hr. Pastor Goetten i hans lærde Europa, saa har dog ingen giort det tydeligere end Hr. Stolle, hvis Arbeyd Hr. Con-R. Lange i Lübek har sat paa Latin; Imidlertid maa mand tilstaae, at den der har skrevet nu sidst om ham i anførte Tractat, har derudi beob-

agted

agted en god Orden saa vel som en zirlig og reen Latin, hvorfore den er værd at henføres til saadan Livs Fortegnelser som der findes udi den berømte Jani Nicii Erythræi Pinacotheca.

Nordhausen.

Hvad for en fortreffelig og herlig nytte der tilvoxer Medicinen og fornemmeligen Pathologien, Semiotiken, saa og Praxi Clinicæ af rigtig og vel forfattede Casibus Medico-Clinicis, behøver ingen vidtløftig Beviis, og kand det være nok, at mand i dens Stæd betiener sig ikkun af et tilstrækkelig vidne, nemlig den Høyberømte Kongel. Preussiske Geheime Raad, Liv-Medicum og Professor i Halle, Hr. Friederich Hofman, som den, hvilken hart ad i alle hans Fortaler til alle deele af hans fortreffelige Verk; Medicin Consultatoria, ikke nokſom veed at berømme og at rose for de lærde Practicis i Medicinen den nytte, der kand flyde af saadanne velindrettede og efter den ordentlige Syggdommernes Forløb, med fornøden Omstændigheder forfattede Observationibus og Casibus Medicinalibus. End-

skiønt der ere nu mangfoldige mærkværdige Casus grundig forklarede i disse og andre kostelige Verker, og de A. N. Curiosorum, Medicorum Berolinensium, Annales Vratislavensium, Collectanea Buchneriana etc. Indeholde en stor Deel af udsøgte Bemærkninger, og de nyere Schlesiske Hr. Medicorum Satyræ, saa vel som Selecta Medico-Francofurtensia ere og til den ende kommen for Lyset (at mand nu intet skal melde om andre skiønne Observatorum deres Verker som som anføres mestendeels i Fortalen til den liden Bog som nu skal vises) saa er det dog meget vel, at nogle visse Practici, hver for sig, som og leve uden for Academierne, tager sig for, at Arbeyde paa saadant et Verk, og søge at giøre Studio Medico-Practico nogen Tieniste med velskrevne Observationibus. Thi der er visseligen aldrig nogen saa fuldkommen i Verden, at hand veed alle Ting: ikke heller kand alle og enhver Lægetilfælde erfares eller forekomme alle Medicis med lige Omstændigheder. Des foruden har og enhver endskiønt hand staaer i en anseelig Praxi,

ikke

ikke alle Tider saa lige god Tid Leylighed og Lyst, eller og den færdighed og bequemhed af Naturen, at opdage og forestille noget ret ordentlig. Til alt dette kand og det henføres, som en af de fornemste Bevægelses-Grunde, at mand fornemmer ogsaa mangen Gang til adskillige Sygdomme og Tilfælde efter Landenes og Climatum deres Forskiæl. Alt dette har nu bragt en Medicum, som opholder sig i en velbekiendt Stad, ikke langt fra Hartz, til det nyttige foretagende, at lade nogle Decades Casuum Clinico-Medicorum komme for Lyset, saa efter haanden, over de udi denne Egn endnu ikke synderlig bemærkede Sygdomme, og Tilfælde, hvor med der allereede er og giort en Begyndelse til sidste Paaske-Messe i Leipzig, paa denne maade. Decas Casuum Clinico-Medicorum, ex propria praxi enatorum, curâ atqve diligentia debita observatorum, collectoruni, & nunc ad publicam rei medicæ utilitatem editorum, a Doctore qvodam Medico circa Hercyniæ Sylvas habitante. Nordhusæ apud Joh. Henr. Grossium

7 Ark i 8vo. Hvorledes dette Verk er træffed i begyndelsen, og hvor vidt dets Nytte strækker sig, der om lader Forfatteren, som endnu er ubekiendt, enhver billig og forstandig Læsere selv domme. Hand søger at følge derudi de beste Scribentere af denne Art, og siger reent ud i Fortalen, at de samme har lagt grunden til at fuldfærdige en god Practisk-Medicinisk Bygning, som jo meer og meer voxer og bliver høyere ved saadanne skionne Observationer, og at de har givet dem det første Ansеende. Dog meener hand at hand ved dette foretagende skal og hielpe noget til at faae de til saadan Bygning høystnødvendige Materialier eller Bygnings Tømmer til fulde samlede. Hand vil ikke give sig i færd med at domme om nogle visse tilfælde og Sygdommers Aarsager; men hans heldste Øyemærke er at tage alle de hannem forekomme Sygdommers Begyndelse, Fremgang og udfald noye i agt, og dennem, uden at ville lade see hans Konst eller opdigte noget nyt, Dag fra Dag at beskrive, som og troeligen bevise de anvendte Lægedommeres Virk-

nin-

ninger. Hvilke ere i den Beskrivelse over den Syge selv og hans Sygdom, Alderen, Slægtet, Temperamentet, Levemaaden, Vanen, Legemets og Blodfadenes Beskaffenhed, den naturlige Ansigtes-Farve, Legemets kræfter, Pulsen, Varmens og Heedens Forskiæl, til hvad for Sinds-Bevægelser den Syge er mest hengiven, om hand er fød af sunde eller sygelige Forældre? om hand har en god eller slæt Appetit? hvad hand tager sig fore eller bestiller? hvorledes hans Vand, Stoelgang, Sveede, Maaneds-Tider, Gyldene Aare, Næseblodet ꝛc. har sin Afgang og er beskaffen. Hand undersøger og for saa vidt det er gierligt, de tilforne udstaaende, eller og nu med Sygdommen indtræffende Tilfælde, og Svagheder; saa og, hvorledes Søvnen er beskaffen. Det er ham ikke saa meget der om at giøre, at hand kunde frembringe rare, uordentlige, u-hørte og curieuse Casus, hvor om der bliver slet intet talt hos mange auctoribus, eller, endskiønt der tales om endeel af dem, da dog med liden Nytte; men hans Affigt gaaer besynderligen der ud

paa,

paa, at lære nogle nyttelige Casus; i hvor vel de komme ikke saa sielden for, thi deraf ventes den allerstørste Nytte i daglig Praxi, og der med kand mand allerheldst tiene sin Næste; thi det som ikke forefalder uden længe efter, eller og kandskee aldrig den heele Lives Tild, kand ikke betragtes med saa stor nytte, som det der forekommer tidt, eller nogle gange; endskiønt der vil ingen mangel blive for mærkværdige Tilfælde. Det Latinske Sprogs Zirlighed og Reenlighed har Hr. Forfatter ikke kundet saa nøye i agt tage, men hand har meent, at hand har giort hans Pligt fyldest, naar hand forestillede hans Tanker tydeligen og forstaaelygen. I fald dette Foretagende fandt nogle Liebhabere, og det gemeene Væsen skulle der af tilvore nogen nytte, saa skal, vil Gud, en Decas visseligen følge derpaa til hver Paaske og Mikkelsdags Messe. I denne Første Decade komme de Sygdomme for, hvilke de nyere Medici Practici pleye mestendeels at henføre til Spasmodicos & Spasmodico-Convulsivos Morbos; og endskiønt Casus af allehaande Sygdomme

me uden Forsktæl bliver herefter af ham opregnede, saa vil dog Forfatteren giøre sig Umage for at anføre saadanne Casus i hver Decade, som ikke er saa gandske underskeeden fra hin anden. Forlæggeren giver Stykket af dette Skrift for 2 Grosken. Saa snart et Bind er færdig, skal et Register giøres der over.

Sammesteds har mand disse tvende nye Stykker: Kurtze Abhandlung von dem Zeichen des Kreutzes Christi, und dessen Gebrauch im Segnen; I Anledning af en Tale, som skulle holdes over denne Materie, af Joh. Christian Weber, Rector i Nordhausen, 1738. 2 Ark i 4to. Og fremdeles: Nachlese der kurtzen Abhandlung vom Gebrauch der Kreutzes Christi, ved den selv samme. Nordhausen 1739. 1½ Ark i 4to. Hr. Forfatteren lærer i begge disse smaa Skrifter, deels de fornemste Omstændigheder af denne gamle Sædvane, saa og Tiden og Stedet hvor dette Kaarses Tegn har været brugt, end og i Breve, Bøger og paa Krigs-Fahner imod de Saracener, udi de (saa kaldete Kaars-Feldtoge) og ellers; deels og betragter hand de adskillige Overtroeske

Cere-

Ceremonier, som hos nogle Christne Folk har været i Brug, da mand har villet besvære Diævelen, begyndt at bygge Klostere, slutte Fred, og ellers betient sig der af paa mange forbudne Maader. I den anden Part bliver særdeles de af Fæderne i den første Kirke Kaarsæt givne adskillige Navne forklarede og overvejede, hvoraf nogenlunde kand sees, hvor høyt de har æret Kaarsæt, og bevisses og udføres her alle Ting efter Kirke-Historien og de Latinske, samt Græckiske Kirke-Fædres Skrifter med stoer Belæsenhed. Men den lærde Hr. Forfatter burdte ogsaa med rette at have hosføjed et vist Svar paa det Theologiske Samvittighedes Spørsmaal: Om de for to Aar siden af Jesuiterne til det Kongerige Tunqvin udi Østindien sendte Missionarii eller Omvendelses Prædikantere, har giort retteligen eller handled fornuftig, i det de heller undergave sig den Straf at blive halshuggede, end at de skulle træde paa det blotte Christi Kaars Træ med Fødderne? Thi Forfatteren giver strax i Begyndelsen tilkiende, at dette har givet hannem Anledning til hvis hand herudi afhandler.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 33.

Den 13 Augusti 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Her er nu for nogle Uger siden fremkommen det 3die Stykke af det Danske Bibliothec eller Samling af gamle og nye lærde Sager fra Danmark. Dette Stykke indeholder ikkun 5 Afhandlinger af gamle Ting, og 2de af nye. 1ste Afhandling er atter et Udtog af Resenii Danske Atlas, om Ringsted, Slagelse, Antvorskou og Soröe, hvortil er føyet noale Bielage, som ere nogle gamle Beretninger om Ringsted; 2den

Afhandling er Wormordi Carmelitæ Psalter af Aar 1528. 3die er en Continuation af nogle Bielage til Resenii Danske Atlas. 4de er et Tychonis Brahei Bref til Andream Vellejum om hans Tilstand efter hans Udgang fra Fædernelandet. Og 5te nogle Ole Rosenkrantzes Brefve til J. Michaelium. Efterretninger om nye Ting, meddeeler først en Extract af Hr. Profess. Holbergs Kirke-Historie, og for det 2det recenserer holdte Disputationes in Auditorio Superiori paa Kiøbenhafns Academie Aar 1738.

Efter Sædvane skal Ugentlig et lidet Stykke meddeeles af hver Afhandling i Sær: og gieres Begyndelse denne gang med Sectio Ima, eller Beretninger om Ringsted, Slagelse, Antvorschou og Soröe. Efter Resenii Beretning skal Ringsted betyde Ringonis Bye eller Sæde; Men om det skal have været den Ring, som førte Krig om Riget med en anden af samme Navn, hvilken Krig ey fik Ende førend med begges Død, eller hvo det skulle have været, derom decideres ey. Ludvig Holberg tillegger ellers Sigurd

Ring

Ring denne Byes Navn. Mariæ Kirke i Byen er den merkværdigste, og er bygget 1475. Udi de Papistiske Tider har den kundet fremvise adskillige herlige Reliqvier, saasom et Stykke af Mariæ Kiortel, ligeledes Canuti Martyris, en hans Svede-Dug, et Stykke af Aarons Kiep, nogle Been af den hellige Bertino og de 11 tusende Jomfruer af en Finger, Arm eller hvor, vides ey, med andre saadanne kostelige Ting. Foruden mange andre høje Stands-Personer, som sammesteds ligge begravne, antegnes efterfølgende Kongelige og Fyrstelige, som her have deres Hvile-Sted. 1. Kong Waldemarus I. 1182. * 2. Canutus Waldemari I. Søn. 3. Waldemarus II. eller Victoriosus. 4. Ericus Sanctus Waldemari II. Søn, som Aar 1250 blev myrdt af sin Broder Abel. 5. Ericus Menved. 6. Byrgerus, som var en Broder til Erici Menved Dronning Engelburgæ. 7. Hertug Knud, Erici boni Søn, og Fader til Waldemar den 1ste. Hand blev ombragt af

* Her forstaaes, at denne Kirke var først et Kloster, men blev ey indrettet til Kirke for ommeldte Aarstal 1475.

Kong Nicolai Søn, Magno, udi Aar 1130. Det anmerkes, at denne Hertug blev efter hans Død æret som en Helgen: og skal endnu findes en Bøn til ham indrettet saaledes: Deus qui beatum Canutum Ducem & Martyrem tua pietate coronasti ipsius meritis & interceſſione concede nobis veniam delictorum noſtrorum & in omnibus tentationibus atque periculis tuum auxilium & ſempiternum gaudium per Chriſtum Dominum noſtrum Amen. 8. Waldemari 2di Søn Hertug Knud i Lolland. 9. Waldemari 2di Søn, som ellers kaldes Waldemarus 3tius. 10. Ericus, Sønne-Søn af Waldemaro 2do, var Hertug til Halland, og døde 1304. 11. Waldemar, Chriſtophori Imi Søn. Ligeledes findes i samme Kirke følgende Dronninger begravne: 1. Sophia, Waldemari Imi Gemahl, som var en Svensk Princeſſe. 2. Rigiſſa, Waldemari I. Daatter og Kong Erich i Sverrig, hans Dronning. 3. Margareta Dagmar, som var en Kongel. Princeſſe af Bøhmen og Waldemari 2di Gemahl, ligeledes 3 bemelte Waldemari 2den Dronning Beengierd, som var en Kon-

Kongelig Princesse af Portugal. 5. Eleonora, som ligeledes var en Portugisisk Princesse. 6. Agneta en Brandenburgisk Princesse og Erich Glippings Dronning. 7. Ingebriga, Erici Menveds Dronning, og endelig 8. Margaretha, Erich Menveds Søster og Kong Birger af Sverrig hans Dronning. Herforuden findes mange andre høje Stands og Adelige Personer her at være begravne. De adskillige en og andre Gravskrifter, som Authores har anført, fortiener at læses, men mand maa henvise de Lysthavende til Samlingen selv. Foruden denne Kirke, haver der endnu været en Hoved-Kirke, nemlig Johannes Kirke, men da samme Kirkes Indkomster ere henlagde til omrørte Mariæ Kirke, er der nu intet af samme tilbage uden en Kirkegaard. Udi de ældre Tider vare i Byen 2de Klostre, Benedicti og Mariæ, det første var bygt 1086, men stod ey længere end til Ao. 1242, da det ved Ildebrand blev ruineret; Derimod ere endnu nogle Bygninger til overs af Mariæ Kloster, hvilke tiene til at holde Skoele udi, til Spise-Stue for de fattige Skole-Børn,

til at holde Lands-Tings-Ret udi og til Vaaning for den Kongelig Amptmand. Det antegnes til Slutning, at de Danske Konger ere i forrige Tider ved Lands-Tings-Retten til Ringsted bleven kaarede og valdte. Og har ellers denne Bye i sin Velmagt været den anseeligste i Siælland. (Næste Uge følger Continuation om Slagelse og Antvorschov.)

Tydskland.

Til Halle

har Hr. Joh. Georg Michaelis, offentlig Lærer udi den Gudelige Viidenskab og Ephorus over det Reformerede Gymnasium, ladet tvende Tractater efter hin anden udgaae; de ere begge to værd at læse og vidne, hvor grundig Forfatteren veed at udlægge den Hellige Skrift. Den Første, som Hr. Heinr. Andreas Haupt forsvarer, handler De Viro stante inter Myrtos ad Zach. 1-7 seqq. 5 Ark. I begyndelsen anfører Forfatteren deres adskillige meeninger, som har villet forstaae ved den under Myrtherne staaende Mand, Guds Søn, Engelen Michael, eller og en berømmelig Mand, nem-

nemlig Alexander: derpaa underseger hand visse Meeninger, og viser at ingen anden, end Guds Søn bør at forstaaes ved denne Mand. Hand betragter det som ellers forekommer ved denne Mand, nemlig Hesten, som viser en Feldherre; saasom den staar i Spitzen og fordi den er af rød Farve, hvilken der er Tegn til paafølgende Krigs udrustning. Fremdeeles overvryer hand den Stand eller staaen under Myrtherne, hvor hos den Forskiæl bliver undersøgt, som der findes imellem den Græckiske og Ebraiske Text. Myrtherne ere bleven seet nær ved Floden, hvilket kommer overeens med deres Natur. De skal betyde de Fromme Jøder, som ere blevne ydmygede ved de Gudelige Nævselser, og siden ved Hævne-Engelens Kraft, som stoed midt imellem dem, have givet fra sig ligesom en god Lugt af Fromhed og Dyder. Ved Hestene af adskillige Farver forstaaes ikke saa lige de adskillige mægtige Riger, som have følget efter hin anden; ikke de paa adskillige maader mod Jøderne sindede Konger, og ikke heller Apostlerne; men meget heller Englene, og det de

gode, men ingenlunde de onde som Coccejus meener. Hestens Farver betyde Englenes mange slags Egenskaber og Virkninger, som de efter Guds Anordning har ladet see hos Jodernes Naboe-Folk. Den i Prophetien talende Engel, er ikke selv den der staaer under Myrthen, eller Guds Søn, ikke heller Prophetens Skytts Engel men den Hellig Aand som har undervist ham indvortes. Den anden Tractat har havt Hr. Heins Crefeld til Forsvarer, og handler de Tempestate maris à Christo miraculoso modo sedato ad Matth. VIII. 23. 27. Marc. IV. 36-41. Luc. VIII. 22. a5. 4 Art. Derudi kommer hand frem med mange vigtige Philologiske Anmærkninger, undersøger hvor af Søen Genesaret, den Galilæiske og Tiberias bliver saa kaldet, og viser, at den har ikke været saa meget stoer, hvorfore den undertiden ikke kaldes uden en Soe. Ved Leylighed lærer hand adskilligt udaf de gamle Sager om de bag paa Skibene malede Afguder hos de Grækiske og andre Hedenske Folk, og erindrer, at Joderne

har

har slet ingen Billeder havt paa deres Skibe.

Mand har og fra samme Hr. Professor et lærd Indbydelses Skrift, holdt af hannem, ved den Leylighed, at en ny Sub-Con-Rector skulle blive indført ved det Reformerte Gymnasium. Hand taler der udi: De Scholæ Alexandrinæ sic dictæ Catecheticæ prima origine, progressu celebritate ac præcipuis Doctoribus. Nogle vil sige, at denne Skole haver sin Oprindelse fra Evangelisten Marcus, andre fra Pantænus, som har leved sidst udi det andet Aar-hundrede. Mand maae tage sig vel i agt, at mand holder den ikke for at være, som nogle af de nyere har giort, den Hedniske til Alexandrien, eller meene, at dette Museum skulle være forvandlet i den Christelige Skole. Den har været gandske vidt understeeden saa vel fra denne, som fra andre Alexandriniske Skoler. Biskopen til Alexandrien havde den under Over-Opsyn, dog kunde Magister Catheheseon derudi anordne og befale, hvis hand eragtede at tiene til Skolens Beste; der var ved de Tider hart ad ingen Skole i Verden saa berømt

som denne, og bleve der andre flere Skoler hidsat og her anlagte efter dens Exempel og Form. Der kom Folk hen fra de længst bortliggende Orter, for at lade sig undervise i den Gudelige Viisdom; og den havde de fortræffelige Lærere, Pantænus, Clemens Alexandrinus og besynderlig Origenes, hvilken for hans overmaade store Lærdoms, brændende Nidkiærheds for den Christelige Troe, og Forundrings-værde Flids skyld har erhvervet sig en stor Berømmelse. Hans Tilhøreres Tal voxte saa stærk, at hand alleene kunde ikke undervise dem alle tilsammen, ihvorvel hand den heele Dag giorde ikke andet end det samme fra Morgenen til silde ud paa Aftenen. Men saavel den Alexandriniske Kirke, som den heele Verden havde en ugemeen stor Nytte der af. Thi ikke alleene bleve her beqvemme Lærere undervilste og opdragen, men ogsaa mangfoldige derved omvendt til den Christelige Troe, i det at selv Hedenske Verdslige Viise have besøgt denne Skole.

Til Augspurg

vil Andreas Pfeffel udgive et Verk hvor af

af den lærde Professor Matthematum i Wittenberg Hr. Joh. Matthias Hasius er Forfatter, og hvis Indhold samt Indrettelse man kand see af følgende. Titelen er Theatrum Summorum Imperiorum; det handler nemlig om de 12 store Riger hvor om der læses saa meget i Historierne. Deres Tillstand bliver ikke alleene forestillet i 34 Landkorter i almindelig Folio, men de selv beskrives og forklares og saa paa en ret Historisk Maade. De XII Riger ere: 1) Det Ægyptiske eller Sesostris. 2.) Det Assyriske bestaaende af tvende stykker; 3) Det gamle Persiske; 4) Det Græckiske udi tree Deele med et kaart over Alexandri Magni Feldt-toger; 5) det Parthiske eller det andet Persiske; 6) Det Rommerske, som bliver forklaret ved syv kaart; 7) det Arabiske eller Saracenisse i tre stykker; 8) Det Frankiske eller det Tyske Rige forestillet ved syv kort; 9) Det Tatariske eller Mungaliske i tre kort; 10) det Tyrkiske ogsaa udi tre stykker; 11) det Russiske hvortil det 12 kommer, nemlig det Nigretiske Itzchia Rige. Maaden at forestille

disse

disse Rigers underskeedlige Tilstand, er saaledes, at der er vel ikkun en Kaaber-Plade for hvert Rige, men paa adskillige maader illumineret efter deres indtegnede Grændser (undtagen hos de 4 første Riger, hvilke med deres Forandringer bliver forrestillede i en, men paa syv underskeedlige Arter illummered Plade. Der viises ved et særdeeles Register og Efterretning, hvad deslige Farver har her at betyde; og ere ikke alleene Hoved-Rigerne selv men og saa de tilgrændsende Lande efter de Tiders Beskaffenhed og tilstand, hvor om der handles i et hvert stykke, med illumination tydeligen forklarede. Her til komme endnu adskillige Chronologiske Tabeller, saasom 1) Tabula Synoptica generalis over alle disse Riger; 2) en Tabula Harmonica Regum & Dynastiarum Ægypti. 3.) Tab. Harmonica Regum Assyriorum; 4) Tab. Harmonica Regnorum post migrationem gentium in imperio Romano; 5) Tab. Harmonica Imperii Saracenici & Regnorum Orientalium sub ordinatorum, hvilke tilsammen, tillige med 4 Tabulis Methodi Hi-

Historiæ Universalis in 4 Periodos divisæ, ere udstukken i Kaaber; men Tabellerne over Efterkommerne eller Regenterne i hvert Rige, ere trykte. Kaartene tilsammen, saa og den største Deel af de Chronologiske Kaaber-Tavler ere mestendeels færdige og blive at bekomme til Leipziger Messen ved Mikkels Dags Tider.

Til Hamburg

skulle der begyndes sidst i April med at udgive et slags lærde Efterretninger i smaa Stykker, forende denne Tittel: Samlung auserlesener Uebersetzungen aus dem Alten und aus dem Englischen und Frantzösischen der berühmtesten Neuern nebst eigenen Abhandlungen der Uebersetzer.

Italien.

Til Venedig

Fra Giambri Albrizzi Trykkerie er den VII og VIII Deel af Stato presente di tutti Paesi, e Popoli del Mondo, naturale, politico, e morale; con nuove ob-

osservazioni e correzioni degli antichi e moderni Viaggiatori in 8vo. kommen for Lyset med Kaaberstykker. Den reisende Engellender tager sin Vey fra Osten imod Vesten. Efter at hand har beskreved udi foregaaende Deeler de Landskaber udi Asien; saa begynder hand udi disse Tvende Deeler at tale om Europa; Først forteller hand, hvor fra det Navn Europa er kommed, og hvorledes de første Indvaanere af denne Verdens Part har vaaren beskaffen. Derefter kommer tvende Afhandlinger over dets nærværende Politiske Tilstand tillige med en Inddeeling over dets Herredømmer, og hvad for slags Religioner der ere udi hver af dem. I den første handles om de tvende Regerings Arter, den Monarchiske og den Republicaniske. Hos den Monarchiske eller Eenevolds Herredømmet, undersøger hand, hvilke Riger i Europa ere Arvelige og U-omskrænckede, hvilke der ere vel Arvelige, men dog omskrænkede, og sidst, hvilke der ere Val-Riger. Under de første regner hand Moscau, Tyr-

Tyrkiet, Frankerige, Spanien, Portugal, og Danmark; under de andre, Store-Britannien, og Sverrige nogenlunde; men under den Tredie slags Tydskland og Pohlen. Republikerne ere deels Aristokratisk, som Venedig, Holland og den største Deel af Schweitzerlands Cantoner og de Graabønder. Hvad Religionen angaaer, da er den Christelige over heele Europa: men den er deelt udi Trende Greene. Den Rommerske Catholiske; hvilke der gaaer allerlængst, saasom den regerer i Spanien, Portugal, Frankerige, Italien, Flandern, Pohlen, i en stoer Deel af Tydskland, og saa i Holland i Schweitzerland og Ungarn. Den anden Green af den Christelige Religion er den Grækiske; som mand finder i Macedonien, Grækenland, Thracien, Bulgarien, Wallachiet, Moldau, Archipelago, i en stor Deel af Slavonien, Servien, Litthauen og i Store Rusland. Den Tredie er den Protestantiske som indtager en stoer deel af Tydskland, Sverrig, Dannemark og Norge, Store-

Bri-

Britannien, de Forenigede Nederlande og de mægtigste Schweitzerlands-Cantoner. Den syvende Deel indholder Beskrivelse over det Europæiske Tyrkie, de Øer i Archipelegus, Candia, Morea, Pohlen og de Cosacker, hvor hos der ere Tolv Kaaberplader. I den ottende handles der om det Moscovitiske Rige eller Rußland, om Sverrige, Dannemark, Norge og Grønland, og der hos finder mand 18 Kaaberstykker.

Sebastian Coletti har allereede for nogen Tiid bragt den 3 Deel af Hr. du Cange Glossario Latino, efter Pariser Udgift, for Lyset: den indeholder de Bogstaver E. og F. Med de andre Dele vil mand og gandske fuldfærdige dette meget vigtige Værk; dog bliver de anseelige Tillæg ikke endnu at finde som mand i Frankerige har giort til dette Glossarium; i hvorvel Coleti gior sit beste, at der intet skal fattes i denne nye Edition, af det der bør med rette at findes.

Nye Tidender

Om

Lærde og curieuse Sager.

No. 34.

Den 20 Augusti 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

§. 1. Soolens Formørkelse den 4 Aug. blev dog uformodentlig observeret, omendskiønt Soolen hverken den 2den eller 3die Aug. neppe kom til siune for drivende Skyer, hvilke næsten ikke begyndte at skildes ad førend just til Formørkelsens Tid, da efterfølgende er bleven her observeret ved en Tubus paa 6½ Al. lang.

Ordo observationis.

Ordines.	Ucorrig: Tiid.	Tubus 6 og 1 halv All. lang, som presenterede bagvendt.	Microm. Part.	Soolens lyse Part.	Formørk. Skoorh.	den corrig: Tiid.
	o ′ ″			′ ″	o ′	o ′
1.	4. 25. 30.	Soolens lyse Part	9.	21. 49½.	3. 45.	4. 27. ″
2.	4. 31. 0.	〃 〃 〃 〃	8.	19. 24	4. 40.	4. 32. 30.
3.	4. 38. 52.	〃 〃 〃 〃	7.	16. 58½	5. 35.	4. 40. 20.
4.	4. 44. 0.	〃 〃 〃 〃	6.	14. 33.	6. 30.	4. 45. 28.
5.	4. 45. 45.	Den nederste Plett udi Soolen blev formørket.				4. 47. 12.
6.	4. 48. 30.	Den stoore Plettes Nimbus eller Ring begyndte at formørkes.				4. 49. 58.
7.	4. 49. 0.	Samme Plettes Kiærne begyndte at formørkes.				4. 50. 28.
8.	4. 50. 45.	Den stoore Plett var allerede formørket, og havde Skyerne betaget Synet.				4. 52. 13.
9.	4. 52. 0.	Soolens lyse Part 〃 〃	5.	12. 7½.	7. 26.	4. 53. 28.
10.	5. 12. 15.	Soolens mindste lyse Part, maaskee den største Formørkelse var nu, men Skyerne hindrer.	3. ell. 2⅞.	7 7½.	9. 18.	5. 13. 41.
11.	5. 44. 0.	Soolens lyse Part 〃 〃	7.	16. 58½.	5. 35.	5. 45. 22.

Efter denne Tid har mand ikke kundet faaet Soolen mere at see, hvorudover all Forhaabning at observere bortfaldt. Ellers var det mærkelig, at da den tredie Soolens Plett kom nær Maanen eller den soorte Skygge, begyndte Pletten at bæve eller bevæges, og skinnede Soolen da gandske klart. Hvilken Bevægelse uden al tvil atmosphæra lunaris har forgaarsaget; Thi af vores Atmosphæra kand det ikke være kommen, ellers havde Maanens soorte Skygge ogsaa bevæget sig, hvilket dog ikke skeede.

§. 2. Tiden er bleven observeret ved et Lomme-Uurverk, hvilket mand efter en Soolskive at stelle ikke kunde holde for accurateens skyld, raadelig; men mand har taget liige Solens Høyder, hvorved mand om Middagen har observeret følgende Uurverkets Misvisning: nemlig

den 6 Aug. at subtrahere			2. 35.	fra Uurverk: Tild.
5			0. 20.	
hvorudover				
4 er at addere			1. 55.	til Uurverk: Tild.
og følgelig				
4 Aug. Kl. 4 Eftermidd:			1. 32½.	
	5		1. 27.	
	6		1. 21½.	

§. 3. Den 5 Aug. om Morgenen Kl. 7. blev Soolens diameter befunden at være $13\frac{3}{5}$. Parter af Micrometro, og Soolens største Plettes Kiærnes Brede $\frac{1}{4}$ Part, men Halonis eller Plettens Rings Brede $\frac{1}{2}$ Part. Hvoraf mand kand slutte, at Plettens Rings Brede har været 1566 Miil, eller har rekket fra Caput bonæ spei indtil yderst over Norge: men Kiærnens Brede at være $913\frac{1}{2}$ Miil, eller saa lang, som heele Europa. Heraf kand sees, at Skyerne eller vapores udi Soolen ikke ere med de mindste, som derfor og vil have nogen Tiid førend de kand solveres. Denne Plett gik ud af Soolens øverste Limbo eller Kant den 10 Aug. om Eftermiddagen ongefær, og kand af forrige Aarsag letteligen komme den 24 Aug. i den nederste Kant igien; hvilket vil blive et Bevis paa, at Solen bevæges om sit Centrum.

§. 4. Paa det at enhver kand giøre sig selv et Begrib om Tingen, og selv afrisse Plettens gang udi Soolen for sig, saa tiener til Underretning: At den 5 Aug. Klok: 7. om Morgenen var, naar Solens diameter deeles udi 13 Parter, Plettens

distan-

distance fra Soolens Nadir accurat 5 Parter, og fra Limbo laterali ved min høiere Haand accurat 4 Parter: Den 9 Aug. Klokk. 7 om Morgenen var distantia à Nadir 9 $\frac{1}{2}$ Part, og fra Limbo laterali 1 $\frac{1}{4}$ Part: Og den 10 Aug. om Eftermiddagen gik Pletten ud af Soolen. Herefter kand Plettens gang eller circulus æqvatori solari parallelus let afteegnes, og per conseqvens det Punct udi Soolens nederste Limbo findes, hvor Pletten kand komme igien.

§. 5. Af det foregaaende følger nu heele Observationens Hoved-Summa, og har nogle giordt sig Umage for at conferere Observationen med udsøgte Astronomiske Udregninger. De haver derfor udregnet Soolens Sted efter Hr. Profess. Horrebovs principia og triduum Römerianum, og appliceret til la Hire tabulæ lunares, men ikke med saa god Udgang, som de havde forventet. De ere derfor kommen udi tvivl, om ogsaa Hr. Prof. Horrebovs tabulæ solares eengang bliver udi Længden saa god som de Louville Tafler, som edertes Ao. 1720.

Observationens Hoved-Summa.

	Observat:	Alman: ell. Cassini.	la Hire.	Horreb.
	° ′	° ′	° ′	° ′
Formørkelse: Begynd:	4. 3.	4. 1.	4. 2.	4. 9.
største Formørk:	5. 13.	5. 12.	5. 11.	5. 18.
Formørkelse: Ende.	6. 23.	6. 19.	6. 17.	6. 24.
varede.	2. 20.	2. 18.	2. 15.	2 15.
	d. ″	d	d.	d
Formørkelse: Storhed.	9. 18.	10. knap.	9¼.	9⅕

1ste Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

Om Slagelse.

Slagelse eller Slagloſia kaldes ſaaledes af ſin Stiftere Slago eller Slavo, en ældgammel Fader til Erkebiſp Abſolon og Scialmo Hvides Beſte-Fader; ellers en omtrent 931 meget berømmelig Mand, ſom ligger begraven i en Høy ſtrax ved denne Bye. I ſamme har der tilforne vaaren 3 Kirker, nemlig St. Michaëlis, S. Petri og Marie-Kirke; men den ſidſte er for længe ſiden forfalden, hvorfore der ere nu ikke flere end de 2 første; og er St. Michaëls Kirke bleven bygt under Canuti den IVdes Regering, af Biſpen i Roſkil-

Roskilde Sveno Norveg. omtrent Anno 1080. Paa Alteret i denne Kirke læser mand følgende Vers:

Anno milleno qvingenteno qvoq; qvinto
Hoc opus insigne completum noscite digne
Arte sub Henrici grandi te ponte periti
Ad Christi gloriam Michaëlis & undiqve divum.

Hos Alteret staaer en Lade, hvorpaa der findes disse Ord: Archangele Michael constituit te Dominus Principem s. o. a. susc. i. e. super omnes animas suscipiendas. En Klokke i samme Kirke har denne Paaskrift: Help * Jesus * Maria * Anna * oc Sancte Susanna * Laurent.

Skole-Discipler fra Slagelse har længe været afholdt frem for andre, for deres Videnskab skyld i Vocal-Musiken. Byen har erholdet Privilegier af adskillige Konger, som af Eric den VI. eller Glipping Aar 1280, af Waldemar den III. Aar 1348. af Kong Christopher af Bayern, Aar 1441 af Christian I. Aar 1460. 1470. og 1477. og Kong Hans 1489 og 1490. af Frederic I. 1580. 1582. 1585. 1586. af Christian IV. 1593. 1606. 1636

og 1646. Efter Kong Waldemar den III. Død er Olaf, Kong Haagens i Norge og Dronning Margretes Søn, i denne By bleven tagen til Konge over Danmark, Aar 1376.

Om Anvorschov eller Anderschov.

Anvorschov eller Anderschov er et Kongel. Slot og ligger paa en Bakke strax ved Slagelse By. Det var i Begyndelsen et Closter, stiftet af Waldemar I. udi hvilket var Munke af St. Johannis Orden, som havde faaet de allerskionneste Privilegia af Kongerne. Men ved Reformationens Fremgang bleve Munkene fordrevne ud af dette Kloster, og det saa siden indrettet til et Kongelig Slot; der har baade Konger, og saa Kongelige Amtmænd residered. Mand seer der i Kirken paa en liden Træ-Tavle et Fruentimmer, som ligger paa Knæe og tilbeder Jomfrue Marie Billede, hvorhos disse Ord læses: Ach Maria vorbarm dich over mich elenden.

Over den Vestere Slots-Port findes disse Vers tegnede:

Mors

Mors tua, Mors Christi, fraus mundi
gloria cœli
Et dolor inferni sunt meditanda tibi.

I forige Tilder har der staaet en Capelle hos denne Kirke, hvorudi følgende Ord stoede skreven. Hæc capella edificata est anno Domini MCCCCLXXXX. tempore Prioris Jacobi Martini in gloriam Sanctæ Trinitatis Mariæ Virginis & Johannis Baptistæ. Inde paa Slottet havde mand ogsaa i gammel-dage en Liig-Steen med denne Vaaskrift: HE. HV. HA. HØ. Det er: Her hviler Hans Höne. Denne Hans Hone skal have havt den Forretning eller Bestilling at indkiøbe Hens og Eg for Munkene.

Tydskland.

I Hamborg
er at bekomme hos Wierings Arvinger Hans Henrich Klüvers vielfältig vermehrter, Beschreibung des Hertzogthums Meklenburg Dritten Theil Erstes Stück, in sich fassend die Lebens-Geschichte derer Vorfahren der Durchl. Herrn Hertzoge, als Könige des Obotriten und

Wenden, und daraus entsprossene Herren Hertzoge und was sich bey ihrer Regierung besonders zugetragen 8vo selges for 1 Mark 12 ß. Lybsk. Saasom denne Deel er bleven noget vidtloftig, har mand maaet skille den at i tvende Parter. De andre Stykker, hvorudi den nyere Meklenborges Lands Historie, om Hertug Adolph Friderich den Første, til Hertug Friderich Wilhelm, er bleved handled, og hvilken der indeholder mange rare, mestendeels endnu ikke trykte Efterretninger, skal efter som Forlæggeren forsikrer, følge ligeledes inden kort Tiid.

Til Magdeburg er følgende kommed for Lyset. Glaubwürdige Nachricht von dem herrlichen Werck Gottes, welches sich in Bekehrung vieler hundert Seelen zu Northampton und andern Orten in Neu-Engeland geäussert hat, wie solche von einem daselbstigen Lehrer, vermittelst eines an Herr D. Collmann in Boston erlassenen Briefes, mitgetheilet, und von Herrn D. Watts und D. Guysen voriges Jahr zu Londen in Englischer Spra-

che

che heraus gegeben worden, nunmehro mit einer kurtzen Enleitung in die Geschichte der christlichen Gemeinden in obgedachten Americanischen Landen, und einigen Anmerkungen versehen, von Joh. Adam Steinmetz, Königl. Preuß. Consistorial-Rath, General-Superint. im Herzogthum Magdeb. und Abt zu Berga. 8. 13 Bog. Begynderen til dette Verk skriver sig ved dets Ende Jonathan Edwards. Denne Meenigheds til Northampton Historie eller indledning dertil ved Hr. Abbed Stemmetz er udtrokken af Hr. Cotton Mathers M. A. og Predikant i Boston hans Magnaliis Christi Americanis Lond. 1702. fol. og saa Daniel Neels i Tvende Octav-Bind der sammestæds, 1720 udkommen History of New-England. Men selv Over-Settelsen er fra en medarbeyder ved Pædagogium i Berga-Kloster, og lader sig meget vel læse.

Til Frankfurt am Mayn er at bekomme i Philipp Henrich Hütters Boghandel det Skrift; Der Medicinische Haupt-Schlüssel, oder Gründliche Einleitung zur vernufftigen Cur aller innerlichen

lichen Kranckheiten des Menschlichen Leibes, durch welchen einer jeden Krankheit Eigentliche Beschaffenheit erweget, in allen Stücken genau untersuchet, und die Cur nach denen neuesten und Gründlichsten Principiis, besonders aber, des Weltberühmten Mannes, Hrn. D. Stahls gantz aufrichtig und Leicht begreifflig, so wohl Theoretice als practice nicht allein zu besonderem Nutzen derer Herren Studiosorum Medicinæ und Jungen Practicorum, sondern auch aller anderen Lehr und Hülffs Begierigen dargestellet und ans Licht gegeben durch den bekannten Autorem des Medicinischen und Chirurgischen Schlüssels; anjetzo aber bey dieser andern Auflage von einem erfahrnen Medico von Drukfehlern gesäubert, und mit vielen probaten Recepten und Hülffs-mittel versehen worden.

Leipzig

bey Lankischens Arvinger er, der Dritte Unterricht von des Herrn M. Gabriel Fernens Pfarrers zu Roitzsck und Ramsin etc. In Pastoralibus sich wohl præparirendem Studioso Theologiæ in 8vo

und

udkommen paa 19 Ark. Det 1 Capitel viiser, wie sich ein Pastor bey den zu haltenden Kirchen-Rechnungen in allen stücken richtig erweisen und was er diesfalls genau beobachten soll. Das 2 handelt von den Kirckstühlen, das 3te von den Kirkhofen und Gottes-Ackern; das 4te von Kirchen-Epitaphien, solche zu verwahren, zu berechnen, aus zu leihen, und Zinsen einzutreiben; das 5 von der Matricul und dem Pfarr-Inventario, das 6te von der Freyheit der Kirchen und Schuldiener; das 7te von der Einführung der Geistlichen; das 8te von Besoldung der Pfarrer; das 9te von Pfarhausern und andern darzu gehörigen Gebäuden, wie und wer solche bauet; das 10te von Pfarräckern; das 11te von Pfarr-dotalen; das 12te von Pfarr-Acten und wie er solche halten soll.

Sammestæds trykkes hos Joh. Georg Schniebes Institutiones Theologiæ Paraboliæ ved M. Laurent. Reinhard: Stifts-Prediger zu Weimar: der hos et Tillæg, kaldet Methodus Studii Theologici udi 6 Capitler. Hvor af det 1. handler de Methodo Studii Theici;

Cap.

Cap. II. de methodo Studii Polemici; C. III. de Meth. Studii exegetici; Cap. IV. de Methodo Studii Moralis; Cap. V. De Methodo Studii pastoralis & Casualis; Cap. VI. De Methodo studii Theolog. Specialissima, hvor der vises paa hvad maade en Studiosus skal indrette hans Stunder paa Universitæterne, og skal mand finde derudi mange deilige og særdeeles rare Anmærkninger. Samme Hr. L. Reinard arbeyder nu paa en vidtløftig Theologia Exegetica i 5 Deele, som skal indbefatte en Bibliologiam Sacram Criticam, Sacram, Hermenevticam, generalem, Hermenevticam specialem, og Institutiones Homileticas.

Engelland.

Udi London

er hos Johan Osborn kommen for Lyset: A neev Dictionary of Heraldry; explaning the terms used in that Science, with their Etymology and different Versions in Latin. Udi denne Orde Bog skal mand finde alle de Regeler der kand behoves til Vaaben-Kunsten, tillige med deres Forklaringer paa det allertydeligste; der læres og den rette Oprin-

delse til Vaabendragerne, og hvad de har havt at betyde; saa og meddeeles derudi en kort Efterretning om alle de fornemste Ridder-Ordener i Christenheden baade for nærværende Tid, som i forige gamle Tider, ligeledes om Værdigheder og Ære-Tegn i den Geistlige Borgerlige og Soldater-Standen. Det gandske Verk er beprydet med 196 Vaabener. Den rette Egentlige Forfatter til denne Bog har ikke villet give sit Navn tilkiende. Men dette Oplag som er det andet, er igiennemseet og forbedret af Hr. Jacob Coats, som har allerede tilforne udgivet Guillims Heraldry. Hand har og skrevet en Fortale der over, hvor udi hand roser denne Bog, deels for de derudi befindlige og meget kostelige Historiske Vidnesbyrd, deels for de skionne Critiske Anmærkningers skyld; og siger, at den er det fuldkommeste og beste Værk af det slags, som Liebhabere af de Materier nogen Tid kunde forlange. Denne Bog koster ellers 5 Eng. skilling.

Italien.

Til Florenz

har Albizzini forledet Aar bragt følgen-

de Skrift fra Pressen: Degli occhiali da Naso inventati da Salvino Armati Gentiluome Fiorentino, Trattato Istorico di Domenico Maria Manni, Accademico Fiorentine: 4. 84 Sider. Mand befinder strax i Begyndelsen, at der udi undersøges, om de gamle har betient sig af det nyttelige Instrument som nu heeder Brille? derhos bliver noget talt om de Glas-Kuuler og Brænde-Speile som Archimedes skal have brugt til at faa stukket de Skibe i Brand, som beleyrede Siracusa. En berømt Antiqvarii, som i disse Tider skal være til Rom, hans Anseelse giver Forfatteren Aarsage til at ville bevise at alleene de saa kaldede Linsen Glas har været brugelige, som har været lige saa store, som et Groschenstykke, og have derfore giort Tingen ugemeen stoer. Hos den Undersøgning, hvem der har vaaren den første som har fundet paa Brillerne? anføres en skrivelse fra den lærde Redi, hvorved det synes at blive tvilagtigt om mand skulle sige at Salvinus Armati eller Allesander Spina, som levede til Florenz 1313. har vaaren den første der har fundet paa at giøre dem.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 35.

Den 27 Augusti 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

2den Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

Om Soroe.

Den kaldes saaledes i det Danske Sprog, ligesom Soers-Oe, det er en Soe-Insel eller Oe, som ligger ved Soen, eftersom der er tvende Soer, som giør den til en Halv-Insel; og ligger denne Bye tii Miil fra Kiøbenhavn. I forstningen har Soroe været et Kloster,

stifftet af Scialm Hvides Sønner, Toke, Ebbe, Sune og Asser. Da Toko døde omgefær 1150, og Grundvolden var endnu ikke lagt, efterlod hand den Befaling til de andre Brødre, at de skulle lade Klosteret bygge, og testamenterede halvparten af hans Gods dertil; og endnu 16 Mark Sølv, som Hvitfeldt skriver, men andre vil sige, at hand gav 16 Mark Guld dertil. Siden fandt Absolon Hvide og hans Broder Esbern Snare, bemelte Assers Sønner, for got at opføre een endnu prægtigere Bygning; og efter at det var skeed, førte Absolon, som da var allerede bleven Bisp i Roeskilde, Munke af Cistercienser-Orden der ind, som hand havde taget udaf Esrom Kloster. Hand lagde 38 Landsbyer, den tredie Deel af Roskilde Tiende og Bispe-Tienden af Ringsteds Egn der under, men fordrede af Munkene, som ville nyde noget af disse rige Indkomster, at de skulle skrive en Dansk Historie. Men saasom det ikke blev efterkommet, da toeg hans Broder Esbens Sønne-Sønner 14 Landsbyer fra dem, ihvorvel andre af denne selv samme Familie have igien opretted

dem

dem denne Skade ved allehaande Testamenter. Siden blev denne Ort forvandlet til en Skole efter Kong Friderich den Andens Befaling Aar 1586. Iblant andre Love, som denne Høyst-Salige Konge har givet Skolen, kommer ogsaa denne for; at 30 Adelige, og 30 andre Børn af fornemme Slægt, skulle have der fri Underholdning; dog maatte ingen antages udi Disciplernes Tal som ikke tilforn kunde hans Donat. Der bleve og visse Ephori og Oeconomi bestikkede, som maatte boe i Soroe og bære Omsorrig for Skolen. Disse har vaaren. 1) M. Christianus Maccabæus, som siden blev Archi-Diaconus til Lund i Skaane, 2) M. Johannes Michaelis Randrusius, Døde 1601. 3) Nicolaus Kragius Ripensis, Professor i Kiøbenhavn, Døde 1606. 4) M. Joh. Venusinus, havde og før været Professor i Kiøbenhavn og Døde 1608 om hvis Endeligt og ynkelige Afgang her ogsaa indføres en særdeeles hændelse som Resenius har efterladt paa Latin 5) M. Joh. Stephanius Døde 1623.

Endeligen oprettede den Høyst-Sa-

lige Kong Christian den II. et Adeligt Ridder Academie paa dette Stæd, og forsynede det med anseelige Indkomster som tilforn havde lagt til Mariboe-Kloster i Laaland, og foruden dette, zirede det med prægtige Bygninger Saa viiser og Fundatzen, at denne Store Konge har holdt saa meget af dette Academie som af hans egen Daatter, og med store Omkostninger stifted denne Høye Skole. Over dette Academie og Skole bleve der sat og bestilt af Kongen en Adelsmand som Hofmester, som skulle opbærge Indkomsterne af Borglum Kloster i Holsteen; men naar hand ved Døden var afgaaen, skulle det staae Rigets Raad frit for at foreslaae Tre Herremænd, hvor af Kongen da ville selv udvælge En. Denne samme Hofmester var Perpetuus Rector, og tillige forpligtet at forrette det samme som Rectoribus ved andre Høye Skoler tilkommer at giøre. Denne Høye Skole blev ved magt indtil Aar 1665. da det blev sluttet, at der skulle ikke være fleere Academier, end som i Kiøbenhavn, og Sorøes Indkomster bleve lagt

lagt til anden Brug. Hvilket ogsaa er skeet, da Professorerne bleve imidlertid kaldede andensteds hen, eller og de Døde der. I Kirken, som er meget skion, ligge adskillige Konger og Fyrster begravne, som 1) Christophorus II. som Døde 1336. 2) Hans Gemahlinde Evphemia og 3) hans Søn Ericus, udvalt Konge i Danmark. Disse 3 ligge udi et Monument som seer lige ud som en Seng. 4) Waldemar, den Anden af Christopher den II Printzer, som Døde paa en Rigs-Dag til Rostock. 5) Waldemar III. Konge i Danmark, Christopher den II Søn og Dronning Margretes Fader, døde 1375 paa Gurre-Slot. Hand blev først begraven til Wordingborg, men siden lod Dronning Margrete føre hans Levninger til Soroe, hvor der blev giort et Monument eller Begravelse af Alabast til ham 6) Olaf, Dronning Margretes og Kong Haagens af Norge Søn; Døde 1387. 7) Gerhard Hertug til Svenborg, en Bye udi Fyen; 8) Albert Hertug, Kong Christophers Syster-Søn. 9) Agnes en af Christophers Princesser; 10) Hel-

wig hendes Søster, 11) Anna Christophers af Bayern Søster; 12) Cunigunda en Hertuginde i Sønder-Jylland. 13) Ingeborg Grævinde af Blanckenburg. Under de mange Adelige Personer som have deres hvilested i Kirken, fornemmes at der ere adskillige af Erke-Bisp Absalons Familie. Endeligen ligger og en Islandsk Bisp, nemlig Augmund, begraven i Soroe, hvilken, som de Islandske berette, skal have været af en særdeeles Styrke, hvorfore mange Menniſker kunde neppe tage hans Ring fra ham som hand bar stedse paa en af Fingerne, hvilket de forsøgte da hand blev tagen til Fange.

videre om Soroe skal meddeeles i det følgende.

Tydskland.

Til Leipzig

hos Bernhard Christopher Breitkopf er et nyt Verk kommet for Lyset førende denne Titul; Vernunftige gedancken über die wichtigsten Sachen und Streitigkeiten in der natürlichen Gottes Gelahrheit, nebst einer Uebersetzung

der

der drey Bücher des Römischen Consuls Marcus Tullius Cicero, von dem Wesen und den Eigenschafften der Götter, heraus gegeben von Johann Henrich Winckler, Professor Philosophiæ Extraordin: zu Leipzig. Denne Lærde og meget duelige Mand har allereede giort sig berømmet ved andre Verke, og forhverver sig endnu ved nærværende Fornuftige Tanker een særdeeles Fortrin iblandt de Verdslig-Vise. Hand skriver om de vigtigste Sandheder med den skionste Grundighed, og har den ellers sielden antrefte-de Kunst i Eye, at foredrage baade tydeligen og derhos behageligen de alvorligste og vigtigste Sager. Denne Grund-Lærde Philosoph erindrer i Fortalen, at just den Vigtighed af Erkiendelsen om Gud, hvor til Fornuften kand komme, skal opmuntre de Verdsliig-Vise til at adskille med desto større Nidkiærhed og des Grundeligere, de derover forefalden Stridigheder. Den Naturlige Kundskab om Gud, siger hand, bestaaer i henseende til sig selv og for sig selv i intet andet, end som

en ordentlig Forening af Sandheder som den Menniskelige Forstand udfinder af den Begreb om GUd, og hans Egenskaber. Den er en Videnskab udi hvilken den Talemaade eller udsigende som vores Fornuft understaaer sig at at betiene sig af om GUd, ved dygtige Beviise bliver befæstiget. Derfore skulle dens Sættelser og Domme blive U-anfægtede; Dog, den har og saa fundet imodsigelser, da mand Deels har tvilet om dens Vished, Deels søgt at svække den ved gandske Trædskheds fulde Objectioner. En ret Bevis maae endeligen alle Tider kunde overbevise, naar mand har kundet fatte den ret fuldkommeligen. Men det U-agtet, kand det meget gierne skee, at mand ved en anderledes klingende Meening bliver giort Sorrigfuld, hvilken et klogt Hoved læt kand give en bedragelig Skin af Sandhed. Hvor vidt er ikke de gamle Tvilendes dristighed gaaen, som har stræbet saa vel at Tale for, som imod en hver Ting uden for Os, og ved lige gieldende Grunde, at bringe Menniskker i Tvil? vel har de ikke opnaaet

naaet deres Øyemerke; ikke des mindre er en skarp eftertænken fornøden, naar mand vil til intet giøre den forebragte Lighed af deres Grunde. Forfatteren fremfører et Exempel. Mand har bragt et Spørsmaal paa Banen: Om der var en Bevegelse til i Verden? Vi fornemmer virkeligen, at Legemerne forandre deres Stæder: Snart seer vi Solen ved Morgenrøden, snart ophævet over den, snart midt paa Himmelen, snart imod Vesten. Vi merker og befinder, at Menniſker og Dyr løbe os forbi; at Urterne voxe op af Jorden; at Løve og Blade skyde sig ud paa Træerne. Saa tydeligt som alt dette kommer os fore, saa snedig ere Vederparternes Skin-Grunde, som have nægtet bevægelsen. De legger en Settelse (Theſin) til Grundvold, hvilken de som Forsvare Bevægelsen, tilstaae samtligen. Det som beveges, siger de, bliver enten af sig selv beveget, eller af en Udvortes Aarsage. Det første igien drev sig selv aabenbarligen. Thi hvorledes kunde just det som var i hvile eller gandske stille, sætte sig i Bevegelse? Men ville mand

antage det sidste, da maatte mand spørge hos enhver Aarsage, efter en anden, hvorved den blev beveget? Deraf vil de Tvilende giøre en Slutning, at mand veed slet intet, hvad heller mand skulle sige Ja eller Ney, naar der spurtes, om der var en Bevegelse. Men Følelserne og de befindende Anmærkninger ere saa klar, at ingen Spidsfindighed formaaer at omstøde deres Bekræftelser. Hand farer fort og siger; men hvor læt kand ikke Forstanden blive forført til at tvile om de Sandheder, hvis Visheder ikke hvile paa nogen Kundskab som Sandserne tilegnes. Ved Sandserne faaer vi de første Tanker eller Meeninger, og vores Liv varer saa noget hen en Tid lang, førend mand lærer os noget af de almindelige Begreb. Tiden som vi anvende paa dem, er gandske kort, imod den, som vi anvende paa at lære og befinde udi, hvorledes adskillige Ting røres og beveges. Vi fornemmer paa Os selv, at vi meget heller betragte noget med Sandserne, end som at vi skulle begive os ret til at undersøge noget med den bare Fornuft. I hvor mand el-

lers

lers er overbeviiset med saa skarpe Argumenter om Stiernerne, for saa vidt at de ere langt borte fra og over os, eller og om Jord-Klodens Bevegelse, saa ønsker mand dog stedse, at faae den uberegnede Viidhed og den virkelige Omdrejelse at see. Det Guddommelige Væsen kand mand hverken see eller fele paa en anden maade. Men det vi fornemme ved Sindene, er legemlige Ting. Vel er det saa, at vores Øyen forestille os en stor og vidtløftig Bygning, men dens Bygningsmester giver de Os aldrig at kiende (som det sig bør) og naar vi legge den Hellige Skrift til side, da er der ingen Historie Bog der kand viise os, udi hvilken den rette Verdens Begyndelse gives os beskreven; Ja, mand kand ikke anføre et eeniste Menniske, som af egen Erfaring kunde give os den Efterretning om hvis der har været for hannem eller ikke været. Saaledes kand ikke heller vor Siæl fornemme noget til sig selv ved de sandselige Lemmer, dog er den medvitidende om hvis den bestiller. Om Guds Virkninger, som ere enten i ham selv, eller beviises umiddelbar

ide

i de skabte Ting, har vi slet ingen saadan Følelse, som den er, hvorved enten vort Legeme, eller vores Siæl bliver os bekandt. Derfor er den Kundskab om Gud saa meget høyere end vores indvortes Sandser. Vores Begreb om Siælen, Aanderne, og Legemerne fatte bestændig noget i sig, som vi finde enten i os eller i nogle eeniste Ting for sig selv, uden for os. Men den Begreb og Forklaring om Gud er gandske af en anden Art. Det som hører egentlig til det Guddommelige Væsen antreffes ikke hos noget af Creaturene. Guddommen er aldeeles underskeeden fra alle andre Ting. Naar nu vores Forstand, skal, idet et Væsens Egenskaber undersøges, som bestaar ved sig selv, domme efter almindelige Sættelser, og forestille sig saadan Begreb, hvorpaa mand ikke kand give noget Exempel af Erfarenheden; saa skeer uden Tvil lætteligen, at enten gior mand sig en Falsk Afbildning om Gud, eller indvikler sig udi allehaande Tvil. At der er jo et Væsen som er det allerførste, bliver vel ikke negtet af nogen; men hvorledes det er beskaffen,

der

der om ere Menniskene endnu ikke kommen over et. Nogle har anseet Verden for at være det; andre har Indbildet dem en vis Stæl som skulle udstrekke sig igiennem alle Ting; andre har givet fore, at enhver Aand, et hvert Støv-Korn som ikke kunde deeles, var ævigt og Selvstaaende. Imod denne og andre deslige forkerte meeninger maa mand fegte, naar vores udsigende om Gud, om Hans virkelige Existentz, eller at der virkeligen er en Gud til, om hans Egenskaber og Verk, skal være ubedragelig. I den Naturlige Lærdom om Gud er der i saa maade, siger bemeldte Hr. Professor fremdeeles, tvende Ting at udføre. Det eene bestaaer i de rigtige Begreb, Sættelser og Beviser om hvis virkeligen tilhører det Guddommelige Væsen. Det andet er, at mand skiller den Trætte og Stridigheder retteligen, som reise sig derover: Ved en saa tydelig Oplesning, da mand paa begge Sider, kommer over Et om Ordenes bemærkelse; da mand tager ikke imod noget ubekiendt eller tvilagtigt for at betiene sig deraf som Bevis; da

mand

mand viiser hvoraf Vildfarelsen har sin Oprindelse; og hvad vederparten vil sige derimod med hans Sættelse; Ved saadan en Afhandling, siger jeg, faaer Sandheden et klarere Lys, i stæden for, at Sindet eller Gemytterne bleve der ved sat i nogen Farlighed. Saadan en velgrundet Fortale ledsager denne Professors Fornuftige Tanker, hvor ud af vi vil herefter meddeele en liden Prøve som giver, baade Verkets Grundighed og Forfatterens Indsigt tilkiende.

Sammesteds er et ved Hr. Christian Egenbruk med stor Flid sammenbragt Skrift De effectu Confessionis spontaneæ in Criminalibus deficiente corpore Delicti, 4. 5½ Ark, bleved trykt. Derudi viiser Forfatteren, at ingen kand med rette blive straffed paa Livet, bare efter egen Bekiendelse, naar som helst corpus delicti feiler: dog gik saadan nogenlunde an, naar der vare store probabiliteter eller gandske tydelige beviise for Øynene tillige med den Frivillige Bekiendelse.

Engelland.

Udi London

har Hr. Ames udgivet en Afrisning o-

ver en meget gammel Græksk Inscription, hvor om hand i hans Tilskrift til det udi Antiqvitæterne Studerende Selskab, hvor af hand ogsaa er en Lem, har givet følgende Efterretning: Den har været oprettet til æres Amindelse for en Musicus, Præst og Dommer udi Spiele, ved Navn Crato, under Kong Eumenis den 2 i Pergamo Regering, omtrent 150 for Christi Fødsel. Capitain Thomas Morley førte den tillige med nogle andre 1732 til Engelland. Denne Capitain, som handlede den gang paa Tyrkiet, fandt den paa en Steen udi et gammelt Baghuus som tilhørte en Barberer til Segegik eller Segyceque, hvor hand tog hans Ladning; hvilken Ort ligger imellem Smyrna og Ephesus, og er formodentlig det gamle Teos. Capitainen kiøbte Steenen af denne Mand, og lod sine Folk lægge Byggnings Tømmer i dens stæd, paa det, at den som havde eyed Steenen, skulle blive dermed stilled tilfreds. Ved Ankomsten til London forærte hand den til sin Svoger Hr. Timoth. Tenant den yngre, en Ven og Naboe af Hr. A-

mes

mes, hos hvilken hand er endnu. Hr. Ames fortæller, at hand blev saa usigeligen fornøyet da hand fornam at der stod en saa gammel og skiøn Inscription paa Steenen, og har strax giort sig umage for at faae den aftegnet. Hand leverede sin Afskrift til Hr. Hans Sloan, som flyede den Hr. Maitaire udi hænder, paa det at den kunde blive bekandt som et Tillæg til de Oxfortiske Marmora. Dette skeede og virkeligen, dog ikkun ved blotte trykte Bogstaver; hvorfore nogle af de Lærde anmoedede den som nu har ladet dem udgaae, at hand ville forestille dem saadan som de stoede paa Steenen selv, til den Ende, at mand kunde betragte Originalens egentlige Figur og Gestalt paa Eengang. Sligt har og Hr. Ames ved en accurat udstukken Kaaber-Plade paa et Ark Regal-Papir sat i Verk. Udstikningen har trende Afdeelinger: ved den mellemste forestilles Steenen selv og Inscriptionen nøye; den til den høyere Haand indeholder Inscriptionen med de i disse Tider brugelige Bogstaver, og den til den venstre, en Latinsk Oversættelse der af.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 36.

Den 3 Septembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

3die Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

Om Sorøe.

I Sacristied viser mand en Træskaal, som fortiener at blive betraget for følgende Vaaskrift skyld:

Saa ofte som Jesu Nafn det höres,
Da knælis alle ting paa Jorden röres:
Retferdighed er nu slagen til död,
Sandhed har hverchen öl eller bröd.

Falsk og svig til verden er föd,
Tro og lofve er plat foröd.
Derfor saa see nu vel for dig,
Thi troskab er gandsche underlig.
Judas Kysz fornyes endnu,
Og fafre ord ere iche alle sandru.
Den leer ad dig og smigrer fast,
Som var tilfreds du bunden var i bast.
Den som hver mand til tache vil tiene,
Förster og Herrer sine penninge læne,
Og mange ilde tillige optende,
Hands Sag den faar en underlig ende.
Vilt du af nogen snarlig lære,
Hvad grund og art i ham monne være,
Daa kand du aldrig bedre end saa,
Du lader hannem en befalning faa,
Saa schal det strax sig give tilkiende,
Heller hand til got eller ont vil vende.
Et sandt sprog er i hver mands huus,
Kat knurrer ey för den faar muus:
Og ingen ragknif rager værre,
End en trygler naar hand blifver Herre.
Ey heller er noget hofmodiger dyr,
En tienste pigen der husstru blir.

Udaf en Bog eller Codex Mss. i Sorøe Bibliothek anføres dette Distichon:

Docto-

Doctorum famuli sunt omni tempore tardi
Sudant qvando vorant, frigescunt qvando laborant.

Udaf Vilagerne, som findes i denne Collection efter anførte Stæders Mærkværdigheder, vises her ogsaa noget som et Udtog af en Psalter, oversat af Franciscus Wormordus Carmelita, som, fordi den skal være saa meget rar, fortiente at blive udførlig recenseret. Om Oversætteren selv berettes her i en særdeles Anmerkning, at hand er fød til Amsterdam, og har i Begyndelsen opholdet sig til Helsingør. Da hand siden antoeg den Lutherske Religion, blev hand Præst i Malmoe og derhos Lector ved samme Stæds Gymnasium. Hand var i deres Tal, som Aar 1530 med Hans Taussen, som Bekiendere af den reene Lære og Evangeliske Sandhed, indfandt sig paa Rigsdagen i Kiøbenhavn, og underskrev Aar 1537 tillige med andre, Kirke-Ordinantzen. Hand blev og den samme gang beskikket af Høyst-Sal. Kong Christ. III. til at være Superintendent eller Bisp udi Skaane, og indviet den 2den Sept.

af D. Joh. Bugenhagen til dette vigtige Embede, hvilket hand forestoed i 14 Aar, og døde siden til Lund i Skaane 1551 den 19 Novembr., eller som andre vil, i Decembr. Maaned, da hand endnu ikke havde opnaaet hans 60de Aar. Foruden den anførte Psalter, har mand fra ham 1) XXI Articler, som alle Menniſker er fornøden til Salighed, Kiøbenhavn 1535. 1 Ark. 2) den liden Catechiſm. overſat paa Danſk og trykt i Malmøe 1537. 8. 3) En Haandbog om den rette Evangeliſke Meſſe med Fr. Wormordi Fortale, Malmøe 1539. 4. 4) gyldene Bønne-Bog forfatted efter den Hellige Skriftes Sprog, Kiøbh. 1551. 8. og i Lybeck 1569. 8. Saa vidt denne Anmerkning; Men Psalterens Titul lyder saaledes: Dauids Pſaltere paa danske wdſatt aff B. Franciſco Wormordo Carmelita mett nogre föye underſcheede till the ſteder ſom meſt giordis behoff oc mett eet ſckönt Regiſter bag ii boghen om huer pſalmis brygilſe dygdt och krafft. Cum gratia & priuilegio Regiæ M. in 4. 1 Alphab. 11 Ark. Sidſt i Bogen finder mand, at den er trykt til Roſtock hos Brøderne i St.

St. Michaëlis Kloster den 5 Sept. MDXX VIII. Paa den anden Side af Titel-Bladet staaer Arma Regis Dacie, med undertegnede Sprog af Esaiæ XL. og 1 Petri I. Alt Kiød er som Græs. Og der neden under Hr. Anders Billes og hans Frues Fru Petronilla Vaabener.

Anlangende Oversættelsen i sig selv, da beretter hand, at ingen skulle kunde troe, hvor besværligt det har faldet ham, den at forfærdige, som den, der havde forsøgt det selv; thi det Danske Sprog var saaledes beskaffen, at det klingede ikke alletider saavel som andre Sprog, særdeles da det angik en saa vigtig Sag, i det at det udførte den Hebræiske Eftertryk saa meget haardt, dog havde hand giort sig all muelig Flid for dette Arbeyde, og derfore ogsaa taget andre Oversættelser til Hielp, som Psalterium Gallicum, hvilket da blev brugt i Kirken i Guds Tieniſten (then ther kirkin bruger wdi syn lessning.) Psalterium Romanum; den Psalter som Hieronymus har oversat paa Latin; Tvende Tydske, nemlig een paa Høytydsk (paa œster tydske) og den anden paa det Brabantiske eller

Vesterlandske Sprog. Foruden disse har hand endnu havt 2 andre af det Hebraiske paa Latin oversatte, nemlig een som Felix Pratensis havde udgivet nogle Aar tilforne, og een ved Conradus Pellicanus, som bliver meget roeset for hans store Videnskab udi adskillige Sprog. Dog havde hand mestendeels folget den Hebraiske Text.

(Videre herom næste Uge.)

Tydskland.

Til Leipzig

I Lankischens Boglade er følgende Samling af nogle Prædikener nylig udgaaen; Alle allerley in verschiedenen geistlichen Reden von wichtigen Stücken der Wahrheit und Gottseeligkeit, in der lautern Absicht, daß nur einige aus allen gewonnen werden mögen, vorgestellet, und wie sichs geziemet, nach der heilsamen Lehre angepriesen von M. Johann Christian Stemler, Prediger an der Kirche zu St. Wenzel in Naumburg, 8. 1 Alphab. 6 Ark. Disse Prædikener forklare deels de ordentlige Evangelia, deels Epistlerne; saa og nogle særdeles Sprog

af

af den Hellige Skrift, de tilsammen ere 12. Den 1ste forestiller retskaffne Lærers Hoved-Verk; 2den hvorledes Lærerne skal og kand anføre de u-omvendte Siæle; 3 Gudfrygtige Præsters Ønske; 4 de Højes i Verden deres Seyervinding over Verden; 5 Christendommens Adelstand og Herlighed; 6 de Christnes geistlige Vinden i deres timelige Forlis; 7 afhandler, hvorledes den sande Christendom indflyder i en velsigned Handel; 8 fælles Opbyggelse til de i Christendommen nærpaarørendes Nytte; den 9 er om Fordeele af daglig Fremgang i det gode; 10 meget og dog intet i Christendommens Øvelse; 11 Verdens ubillige Anstød imod den indvortes Christendom; 12 de Retfærdiges Forsigtighed hos de Overhaand tagende Vederstyggeligheder i Verdens sidste Tider. Enhver Prædiken forestilles ved en kort og der foran sat Uddrag deraf. Men efter disse Prædikener følge 9 Afbildninger af nogle Prædikener over Søndags Epistlerne, som forklares ordentligen i Naumburg hver gang Guds-Tieniste forrettes om Tisdagen. Disse Skrifter ere meget opbyg-

geligen udarbeydede, og kand Forfatteren med all Billighed sige, at hand ikke forgiæves har søgt at blive alle alt.

Noget til det foregaaende om Hr. Professor Winklers Arbeyd.

Denne vakre Mand bemærker i Fortalen, at Cicero har iblandt de Stridigheder, som de Græciske Philosophi have havt imod hverandre over det Gudelige Væsen, fornemmeligen undersøgt de Epicureiske og Stoiske Sættelser. Hand holdt med et slags Verdslig-Viise, hvilke udi deres Domme følgede ikke Rimeligheder; derfore var hans heele Øyemærke, at udforske hvad for noget i Epicuri og Zenonis udsigende syntes at komme Sandheden nærmest. Denne Art af Verdslig-Viise havde Plato til Forgængere. Orten hvor denne Mand forebragte hans Lærdom, var et stæds uden for Athene By, midt under den største mængde af de allerskiønneste Træer, og midt iblandt de allerprægtigste og kosteligste Bygninger, som mand havde opført berømmelige Mænd og Helter til Ære. Denne Ort eller Egn kaldtes Academia, og derfore hede

de de, som vare Discipler og Tilhængere af Plato, de Academiske Verdslig-Vise. De havde deres visse Ordninger. Den Første Academie bestoed i saadan en Lærdom, som Plato, Speusippus, Xenocrates, Polemo og Cranto forfægtede. De giorde tvende Arter af Kundskab; deraf grundede den eene sig paa Sandserne; og den anden havde sin Oprindelse i Forstanden. Hos dem blev der allermindst holdt af Sandserne; hvorfore de fraktendte alle slags Domme ald Vished, for saa vidt de kom fra Sandserne, og holdte dem ikke for andet, end som Meeninger, hvor paa mand kunde ikke forlade sig. Thi for det første, var der utallige Ting til som aldrig loed sig finde i ringeste Maader. For det andet saa vare de Ting, hvilke mand endeligen kunde baade føle og finde, saa mange, saa adskillige slags, og saa pludselige Forandringer underkastede, at mand kunde aldeeles ikke med nogen vished kiende de rette og virkelige Egenskaber af et Legeme. Vel nægtede de ikke Følelserne, og tilstoede gierne at Sandserne kunde domme om Far-

ver, Lyd, og andet saadant som dem forestilles. Men de uimodsigelige Kiendetegn paa Sandheden, var, efter deres Meening, ingenlunde at finde udi de Sandselige Forestillinger. Derfore meente de, at Forstanden alleene kunde afsige en Dom og Slutning som bestoed ved sig selv. Denne Første Academie varede saa længe, ind til den Platoniske Zeno og Arcesilas traade herfor udaf Polemo Skole, hvis begges Meeninger vare stridige med hver anden. Zeno bragte nogle nye Tanker paa Banen Sandserne angaaende. Hand sagde, at Siælen toeg for det første udvortes fra, ved de Sandselige Verk-toye, imod allehaande Billeder, foruden at den der hos kunde bruge sin frie og fulde Magt. Siden stoed i hendes egen Magt, om hun ville give dem nogen Bifald, og enten erklære Dem for sande, eller falske. Hand selv holdt ikke alle Ting at være af den Værdi, at mand skulle bifalde dem, men alleenste de Billeder, som ved en besynderlig Tydelighed forestille de Ting retteligen som mand havde fornummed til og følet.

let. En Forestilling som hand bifaldt, kaldede hand en **Begreb**, og gav den en middel Pladtz imellem Vished og Uvished. **Vist** kaldte hand, det mand saaleedes kand begribe med Sandserne, at det ikke kand omstødes ved nogen Fornuftig Sættelse. Saa at det som ikke staaer paa saa faste Grundvolde, kaldede hand **Uvist**, og Oprindelse til vankende Meeninger. Hand troede Sandserne, og holdt de Sandselige Begreb for Riimelige, eftersom de aabnede Veyen for Sandheden, og giorde en begyndelse til at udfinde den. Saaleedes kommer Zeno nogenlunde over et med Platone. Men Arcesilas eller Arcesilaus, gik endnu videre, og stiftede den anden Academie. Hans Hoved-Sættelse var denne: Der var intet noget som loed sig kiende eller see med nogen Vished. Socrates, Platonis Læremester, havde forbeholdet sig dette ene, at hand var vis om hans Uvished; dog, Arcesilas nægtede og saa dette. Saa var det det nye Academie som fra-kiendte ikke alleene Sandserne, men og saa Forstanden og Fornuften all Vis-

hed. Karneades den Fierde efter Arceſilas i Skolen, og det Tredie Academies Stiftere, leedede Visheden fra en anden Kilde. Hand gav ikke Tingene for ſig ſelv ſkylden, men Villederne og Forreſtillingerne, ſom vores Siæle giorde ſig der over. Hos all Sandhed havde ogſaa noget uſandt ſin Platz, og det ſidſte var det første ſaa ligt, at mand havde ikke noget ufeilbar Middel, hvorhvor ved det ſande kunde adſkilles fra det Falſke og urigtige. Derfore maatte mand alle Tider følge det ſom var dog ikkun en Riimelighed. Endſkiønt hand var af den Meening, at mand kunde ikke begribe noget, ſaa tilſtoed hand dog en viis Mand ſaa meget, at hand maatte giøre ſig nogen Gisninger, dog med den Betingning, at hand var ſig ſligt medvidende, og erindrede ſig ſtedſe ſin Udygtighed. Til denne Claſſe af de Verdſlige Viiſe havde ogſaa Cicero begivet ſig. Derfore kand mand lætteligen ſlutte, hvor hans Dom, i den Afhandling om Guderne, gaar ud paa. Over alt ſkal mand forefinde i Verket ſelv mangfoldige Meeninger om Guder-

nes

nes Væsen og Egenskaber, som blotte Hedningernes Vildfarelse. Alleeniste det Lys som kommer her oven fra, kand Veyvise vores Forstand udi saa vigtig en Undersøgning; det alleene er klart nok til at giøre os alle Tings Skabere saa bekandt, som det er Hans Majestæt og hans Storhed anstændig.

Züllichau.

I Wayſenhuſets Forlag er Hrn. Johann Jacob Schmidts Predigers zu Peeſt und Palow Bibliſcher Geographus oder vollſtändige Beſchreibung aller in der Heiliger Schrifft benannten Länder und Städte, oder zu Geographie gehörigen Oerter und Sachen, mit Mathematiſchen, Phyſicaliſchen, Moraliſchen, Hiſtoriſchen und Theologiſch-myſtiſchen Anmerkungen durchgehends verſehen, wie auch mit der neueſten Geographie verglichen, und mit accuraten Landkarten erläuchtert„ bleven given under Preſſen. Forfatteren har allereede giort ſig beromt ved hans Bibliſche Hiſtoricum, Phyſicum og Mathematicum, hos den Lærde Verden; og haabes at

mand

mand skulle finde sig ikke mindre fornøyed med hans Geographie. Den heele Afhandling er inddeelt udi sex Bøger. Den 1. om Verdens Beskrivelse i Almindelighed, handler i 7 Capittler 1) om Jordens Form, Gestalt og Stoerhed; 2) om Jordens Inddeeling; 3) om Jordens Grund og hvorledes den har været beskaffen for Syndfloden; 4) om de Beboede Verdens Parter, og de første Menniſker efter Syndfloden; 5) Om nogle gamle almindelige Skikke og Sædvane hos de Morgenlænder; 6) om nogle mærkværdige Geographiske Talemaader i den Hellige Skrift; 7) om nogle Lande-Veje og Vidheders Maal, som nævnes og meldes i Bibelen. Den II. om det forjættede Land, handler i 24 Capitler; 1) om det Forjættede Lands adskillige Navne; 2) hvor det har ligget; 3) dets Grændser; 4) Vande og Floeder; 5) Biærge: 6) Dale; 7) Slette-Marker; 8) Urker og Skove; 9) Naturlige Beskaffenhed og Frugtbarhed; 10) gamle Indbyggere 11) dets Inddeeling 12) om

om Stæderne i det Landskab Judæa; 13) i Samaria; 14) i Galilæa; 15) i Perea; 16) om Staden Jerusalem; 17) om Sproget i Canaans Land; 18) om de Hebræers Religion, Guds Tieniste og adskilligt dertil hørende; 19) om Jødernes Afguderie og Forfald; 20) om de Hebræers Litteratur og Lærdom; 21) om Regiments Formen i det Land Canaan; 22) om det Forjættede Lands Historie; 23) om det Jødiske Folkes Skæbne; 24) om den Mystiske Betydning som det Land Canaan har. Den III. om de Lande der ligge imod Østen og grændse til det forjættede Land, handler i 9 Capitler 1) om Moabiternes Land; 2) Ammoniternes; 3) om det øde Arabia; 4) om Mesopotamien; 5) om Babylonien og Chaldæa; 6) om Assyrien; 7) om Persien; 8) om Indien; 9) om China. Den IV om de Lande der ligge i nærværelsen ved det Forjættede Land imod Sønden, handler i otte Capitler, 1) om det steenige Arabien; 2) om det lyksalige Arabien; 3) om Ægypten; 4) om Lydien; 5) om Nubien; 6) om Lybien; 7) om

Nu-

Numidia; 8) om Mauritania. Den V om de Lande, som ligge til Vesten fra det forjættede Land, handler i 7 Capitler 1) om Philisternes Lande; 2) om Phænicien, 3) om Spanien og Gallien; 4) om Italien og de Øer Chitin; 5) om Illyrien, 6) om Grækenland og dets Øer; 7) om lille Asien og dets Øer. Den VI. om de Nordlige Lande, som grændse til det forjættede Land, udi 5 Capittler, hvor af det 1ste handler om Syrien; 2) om Armenien; 3) om Meden; 4) om Colchis, Iberien, og Albanien 5) om de Scyther ogsaa fremdeeles. Tillæget taler om America. Der gives allevegne fuldkomne Efterretninger udaf de beste Skribentere, som Josepho, Hieronymus, Evsebius, Bochart, Cellarius, Reland, Vitringa, Dapper, Buddeus, &c. Saa og udaf de nyeste Orientaliske Reise Beskrivelser, som P. della Valle, Thevenot, Tavernier, von Breitenbach, D. Raucwolf; M. Roque, Maundrel, Paul Lucas, Nouveaux Memoires des Missions og saadanne fleere.

(Slutningen heraf skal følge hernæst.)

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 37.

Den 10 Septembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

4de Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

Efter at Forfatteren har anført denne Efterretning om hvis hand har havt til Hielp for at udføre denne Oversættelse, formaner hand Hr. Bilde og hans Frue, at bruge denne Psaltere, heller end som de skammelige Viser, som paa de Tider vare meget brugelige, dog allerhelst, som hand siger, paa Herre-

Gaarde. Nu kommer mand til Bogen selv; hvorhos, for Ordenens skyld, anføres 1) hvorledes Wormordus har i hans Oversættelse flittig betient sig af den første Davids Psalter, som D. Luther haver udgivet. 2) dernæst, hvorledes hand viger fra den Oversættelse paa endeel Steder. 3) derpaa giøres nogle Anmerkninger over de af ham anførte Anmerkninger. 4) fremdeles gives om Overskrifterne og Summarierne over Psalmerne, en Efterretning; og 5) endeligen de lærde Danske og Norske til Behag Fortegnelse paa adskillige gamle Danske Ord. 1) Følgende Steder kand bevise, at Wormord har havt Lutheri Psalter ved haanden Psal. X. (XI. - 6) Han sckall lade reyne paa the wgudelige snarer, yldt oc swaagell. Eett stormende wæder sckall han thenom sckencke for theris loen. Lutherus i den første Oversættelse: Er wird regnen lassen über die Gottlosen Strick, Feuer, Schwefel und Wind des Ungewitters wird er einschencken zu Lohn.

Psal. XV. (XVI - 4.) Theris affguder ere bleffuen mange, effter thenom sckynde

de the seg. Jeg will icke offre theris drancke offer, som er aff blodt, oc icke tage theris naffnn wdi myn mwndt. Luth. Ihrer Götzen ist viel worden, denen eilen sie nach. Ich will derer, die vom Blut sind, Tranck-Opffer nicht opffern" med videre.

II. Anføres nogle Steder, hvor af tydeligen sees, at Wormordus har givet en anden Version, end som den der antreffes i de første, og over nogle Steder i følgende Oversættelser ved Sal. Luther, som for Exempel:

Psal. IIII-8. Thu haffuer giffuett glede wdi mitt hierte meer en the gledis, som rwndelige hœste korn oc wyn. Lutherus har givet det saaledes i hans første Oversættelse" damit giebest du Freude in mein Hertz, sie aber werden groß, wenn sie Korn und Most für sich haben.

Psal. XLIIII (XLV-2.) Mitt hierte haffuer reppedt eet gott ordt, jeg siger een Konge mine gierninger, miin twnge er een hastig scriffueris styll. Luther. Mein Hertz tichtet etwas gutes, ich rede was ich von einem Könige gemacht habe,

meine Zunge ist ein Greiffel eines geschichten Schrifftgelehrten.

Ps. XLVII (XLVIII-8.) Thu sckaldt sönderbryde Tharsis Sckib mett œsthen wæder. Luth. Du wirst Schiffe im Meer zerbrechen durch den Ostwind.

Ps. LXXXIII (LXXXIIII.-7) The som gaa genom graadsins dall oc giœre henne til een kilde oc lærefaderen sckall beteckis mett welsignelse. Den første Oversættelse ved Sal. Luther differerer særdeles i det sidste: Und die Teiche werden mit Regen erfüllet.

III. Hvad de Anmerkninger anbelanger som er hosføjed, eendeel Vers til Oplysning, saa anføres de her som Collecteurerne har holdt for at være de mærkværdigste, deriblant finder mand paa adskillige Steder klare Tegn, at Oversætteren har fort sig Lutheri Anmerkninger til Nytte.

Psal. I-5. Fordi sckule the wgudelige icke opstaa y dom. Nota. Att opstaa ii dom thett er att komme till eet retsindigt forstandt wdi hwilckedt som er inghen wildfarelse. Nota. Im Gericht aufstehen bedeutet einen richtigen Begriff

griff erlangen, in welchem kein Irrthum ist.

Psal. XVIII. (XIX-1.) Himblene the fortællie Gudtz ære. Not. Himblene mercke thenom som ere mett then heliandt opfylthe, hworedanne the hellige apostele wore og andre Gudtz helgen. Gudtz ære merker een gwnstig synders forladilse formedels een stadig tro paa Christum Jesum. Nota. Die Himmel stellen die vor, so mit dem Heil. Geist erfüllet sind, wie die H. Apostel und andere Heilige Gottes waren; Die Ehre Gottes bedeutet eine gnädige Vergebung der Sünden, so man durch einen festen Glauben an Christum JEsum erhält.

Psal. XXXII (XXXIII-7.) Han forsambler hafftins wandt som udi een sluck. Not. Sluck er een læær sack mett twenne piiber, y genom huilcken thrn blæsis wiin aff eet fadt oc wdi eett andett. Not. Schlauck ist ein Lederner Sack mit 2 Pfeiffen, durch welchen aus einem Faß in das andere Wein geblasen wird.

Ps. LXVII (LXVIII. v. 31. Straffe thet dyr blantt roer, oc tiwris forsambling blantt folcken som ere theris kalffue

ther haffue lyſt til peninge. Not. Thett dyr blantt roer merckir then fwle beeſt dieffuelin, ſom er altiidt dwffuen modſtandig, thett er then hellige kircke, Rœr mercke mennisker y ſindt oc hiertte wſtadige ſom blade hiidt oc diidt for allehonde lerdom, blantt huilcke dieffuelin gierne findis. Tiwre mercke the mectige, riige oc weldige dieffuels lemmer, ſom mett hanwm forfœlge dwffuen. Kalffue mercke thenom blantt then menige mandt, ſom giœre mett tiwre eett wdi ſindt oc ſamtycke raadt oc gierning. Not. Das Thier unter dem Rohr ſtellet den leidigen Teuffel vor, welcher allezeit der Tauben, das iſt der Heiligen Kirche, ſich wiederſetzet. Das Rohr bedeutet Menſchen, die in ihrem Sinn und Hertzen unbeſtändig ſind, und wird die Blätter bald hieher bald dorthin von allerhand Lehren ſich bewegen laſſen, unter denen der Teuffel ſich gerne findet. Die Ochſen bilden die mächtigen, reichen und gewaltigen Glieder des Teufels ab, ſo mit ihm die Taube verfolgen. Die Kälber ſind der gemeine Mann, welche mit denen Ochſen eines Sinnes ſind, und

mit

mit ihnen in Rath und That übereinstimmen.

(Videre skal følge hernæst.)

Tydskland.

Hamborg.

Den Samling, som den lærde og berømmelige Hr. Professor Joh. Christian Wolff har giort af de Skrifter, som handle om eller angaae Bogtrykkerkonstens Berømmelse og Misbrug, bliver nok 6 Alphab. i Octav, og kommer vel ud til næste Mickelsdag. Hand har i Sinde at give en Fortegnelse ud efter Alphabetisk Orden paa Bøger, som ere kommen for Lyset fra Bogtrykkeriets Begyndelse til 1520, saasom Hr. Maittaires Verk er temmelig kostbar og ikke forsynet med noget Register. Hr. Professor Hoffmann i Wittenberg haver foræret ham til dette Forehavendes Befordring den Sal. Hr. Professor Krausens hidhørende Efterretninger, som hand havde samled i mange Aar med stor Flid.

Slutning af det forrige fra Züllichau.

Hvad Afhandlingens indvortes Efterretning angaaer, da gives tilstrækkelig Forklaring 1) udaf Mathematiken for saa vidt et hvert Lands og Stæds Situation det udkræver; 2) udaf Philologien, over Navnene i de fremmede Sprog, over hvert Lands Sprog, og saa Studeringer; 3) udaf Physiken om Landenes og Orternes Beskaffenhed, 4) Udaf den Moraliske Videnskab, om Indbyggernes Levemaade, Sæder og Religion; 5) Udaf Politiken over Regiments-Formen; 6) udaf Historien om det fornemste som sig haver tildraget; 7) udaf den Symboliske og Mystiske Betydning; som mand kand slutte af de 24 Capittler, hvilke forestille det forjættede Land, efter hvis Orden mand ogsaa har gaaet de andre Lande igiennem; hvorhos ikke heller er glemt at holde den itzige Tilstand imod den i fordum Tiid. For at give det heele Arbeyde des større og en besynderlig Forklaring, ere 15 til 16 stk. vel aftegnede Land-Kaart fejede dertil, i Form af et stort Qvart-Blad, hvoraf den gamle og nye Geographie kand sees

og

og læres, saasom den eene holdes imod den anden. Udi Fortalen handles der om den Bibelske Geographies Nytte. Verket bliver mestendeels halvtredie Alphabeth i en stor Octav.

Til Rudolstadt

er udkommen hos Boghandleren Deer: „Reise in Gedancken durch die eröffneten allgemeinen Himmels-Kugeln, „auff welchen alle von Gott erschaffene „Welt-Körper, so wohl deren Nahmen „Natur und Eigenschafft nach, gantz „genau betrachtet, als auch, wie alle „diese Cörper in Cometen, und in ein „nichts verwandelt werden, imgleichen auf was für Art eines jeden und „besonders unser Jüngster Tag der einsten erfolget, grundlich gehandelt „wird, allen Curieusen Lesern zu sonderbarer Betrachtung Göttlicher Allmacht und weisheit, denen Gelehrten „aber zu weitern nachdencken ans Licht „gestellet, und mit etlichen Kupfern versehen, von einem Christlichen Künstler." Den gode Autor vil give sin Læsere. En ret Indtryk af hans Beskeedenhed; hvorfore hand setter hos

Kunstler: Born! Mand giver sig ikke ret gierne Navn, paa det mand des heller kand skye den Forfængelige Ære. I Fortalen bemerker denne Christelige Kunstner, at mange Observationer i det Mathematiske Studio have bevæget ham til at give disse hans Tanker om bemelte Himmelske Legemer tilkiende ved denne udkastning; fornemmeligen saasom Hand er af den faste, ihvor vel nye, Mening, at alle Himmel-Kloderne bliver dog paa det sidste forvandlet til intet, og at de fleeste om ikke alle, som forlange at have nogen Vitdenskab her om, har hidindtil vaaren af en vildfarende Meening om Cometerne, saasom de ikke har vist, hvad de egentlig havde at betyde. Men her om vil hand, foruden all forfængelig Ære, forestille Verden saadanne Gisninger, som den aldrig har hørt af nogen tilforne, og hverken Læst eller seet nogen sinde før. Derfore gier hand sig de Tanker forud, at mange vil see skævt paa Ham, fordi hand har skrevet om hans Hemmeligheder, som hand dennem kalder, i det Tydske Sprog, og

ikke

ikke i et andet. Men skulle nogle af de Herrer Theologis ville igiendrive ham med den Hellige Skrift, uden videre eftertanke; da giver hand det Svar, at den Hellige Bibel-Bog skal uden all Imodsigelse vise Veyen til Salighed, men ikke undervise nogen i den verdslige Lærdom, saasom hand selv har og saa aldrig havt den Intention at vige end og fra dens allerringeste Punct, men langt heller viiset allevegne, hvorledes at Bibelen har optice ret eller efter Skue-Konsten. Begge Capitler hvorudi hand handler om Cometerne og om den yderste Dag som vores Verden skal overkomme, ere de mærkværdigste, og vil vi meddeele Læseren de samme korteligen. Cap. XVIII skal vise hvad Cometerne ere for noget; hvorledes deres Løb, og hvad deres heele Væsen er; om de ere nogle Himmel-Tegn, eller ikke.

Cometerne, (heeder det) ere Kloder eller Kuuler som have forliist deres Levende Væsen og forvandles til intet. Jeg har, siger hand fremdeles, læst i en Fransk Auctore, under det Navn, Le Jourai, følgende, som utviilagtig Sand-

Sandhed, da det skal lyde saadanne, efter den af ham paa Tydsk forfattede Oversættelse: Anno 1610 har jeg seet den Comet Hetor, som en skion glandsende Stierne funkle (glimre) paa den Nordlige Kant af Himmelen, i hvis ordentlige Gang, Løb, op=og Under=Gang; men da jeg just i det Aar 1610, som jeg pleyede, betragtede den Stierne=Lysende Himmel en Aftens=Tiid til min Fornøyelse, og den skionne Stierne Hetor faldt mig strax i Øynene fra Norden af, observerede jeg noget forskrækkeligt iblandt Stiernerne, over hvilket, jeg mig, med mit Sinds største Bevægelse endnu forundrer, da jeg forestiller Verden en Beskrivelse over Solen og fortæller dette (som et Særdeeles Jertegn) besynderligen saasom jeg, og alle Lærde Folk her i Frankerige ligge til nærværende Aar 1629 har giort sig allehaande Meeninger; Men som den eene dømte saaledes, den anden anderleedes, og den Tredie kom ikke heller over et med nogen af dem begge, saa kunde mand ikke faae nogen vis Sandhed at see; Men det jeg saae og fornam var forun=

der=

derligt og forskrækkeligt, Thi da jeg løftede mine Øyen mod den Stiernede Himmel og anſaae den (som allereede er ſagt) i Norden ſvævende og ſkinnende Stierne Hetor, begyndte jeg med mine Øyen at give des større Agt paa hvis mig forekom, da denne Stierne blev hvert Øyeblik større og større. Paa det ſidſte blev den ſaa ſtor i mine Øyne, at jeg merkede hvorledes den veltede ſig om og om; jeg rystede og bævede for en gruelig forſkrækkelſe. Jeg ſaae paa dette indtil Midnat. I Dagningen tabte jeg dette underlige Syn for Dagens Klarheds ſkyld, min Længſel til at kunde ſee, om dette befandt ſig ſaaledes endnu, var ſaa ſtoer, at jeg kunde neppe bie til det blev Aften. Da nu Jorden blev af Naturen ſkiult med Mørk, og Dagen toeg ſin Afſkeed; kaſtede jeg Øynene til Norden imod de Himmelſke kanter; ſaa ſnart mine Øyen-ſtraaler bare der henne, ſaa jeg dette Under igien, men meget ſtørre; thi denne Stierne ſaae nu ikke meer ud ſom en Stierne, men heller ſom en brændende Fakkel. Da nu Dagen brød her an igien,

tænk-

tænkte jeg at Øynene skulle forliise dette under paa ny; dog; denne Stierne rykkede Brændende med en forfærdelig Ild-Slæbe hen imod Østen, da dens Løb var saa gesvind, at mand merkede og saa med blotte Øyen, hvor hastig den henløb paa Himmelen, og saaledes saae vi den om Dagen. Denne i alle Menniskers Hierte en Forskrækkelse foraarsagende Stierne loed sig see af os 19 Dage, og siden fornam vi intet meer til den. Dette er meeningen af de paa Tyskken overiatte Franske Ord.

§. 13. Fordi nu at Lærdommen i Astronomien var den gang ikke kommen saa høyt, som den er i nærværende Seculo, saa har de slet intet kundet slutte; og har de end sluttet noget; saa har Slutningerne visseligen vaaren saa mange som de Lærde; saa mange Hoveder, saa mange Meeninger! hvad for en Sandhed har da kundet blive lagt til Grundvold? Hvad har det endeligen vært for noget? Intet, de har slet intet kunde vide. Men nu vil jeg understaae mig at sige hvad for noget dette har vaaren.

§ 14

§ 14. Den Stierne Hetor som bemeldte Franskmand har seet i hans ordentlige Op=og Undergangs=Skin, Klarhed og Glands, og siden observeret hans sunken, seet ham løbe brændende, og det i en forfærdelig hastig Bevægelse, har været en i de Nordlige Himmelske Egner svævende Verden. Bemeldte Frantzose har betragted denne Stierne, eller, at mand skal tale Physice, Verden, just i saadan Tid, da denne Klodes sidste Dag, anbrækkede, hvilket ellers de Lærde paa de Tider umuelig har kundet vide; denne Hetoriske Huul eller Klode har nu brækked igiennem dens Jordiske Himmel eller Damp=Kugel, den er stødt ud af sin kreds, og med det samme er Hetoriterne ophævede fra Kuulen og rykket Dommeren i møde i Luften. Denne Kuul har da strax begyndt sit Løb til Solen, hvor den er da bleven anstukken, og der paa forestillet sig de Menniffers Øyen som boe i denne Verden, med en Ild=stiært.

15. Dette er nu den selvsamme endnu brændende Hetor som vores Jords=Beboere faaer at see 1746. vel ikke lige Ild=

bræn=

brændende, men mørk, med en ureenlig og støvig Stiærte, indtil hand rykker igennem Solens Straaler, da hand kommer for som brændende.

§. 16. Her maatte en vel spørge, hvorledes Hetor kunde endnu være forhaanden, efter at hand har forliist hans Creaturer, og er den Forvandling underkastet, at blive til intet; thi saaledes maatte hand jo strax som Lyn-Ild være bleven forandret til intet; om hand har først vaaren en Verden, siden efterdi hans sidste Dag da anbrækkede; saa var og denne Kuul slet intet meer at finde i Himmelens Kredse? Men jeg vil bevise det altsammen Fornuftig; først nemlig, at det har været en virkelig Verden; for det Andet at dens virkelige sidste Dag er kommen den gang; for det Tredie, at dens Creature eller fornuftige Levende Væsener har maaet blive ophævet fra Kuulen; for det Fierde; at den maa endnu være at finde i Himmelens Kredser, endskiønt denne Kuules sidste Dag har da allereede vaaren, nemlig 1610 Disse Fire beskrevne Puncter vil jeg nøyagtig bevise og forklare.

Continuation heraf følger hernæst.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 38.

Den 17 Septembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

5te Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

IV. Hos det 4de Stykke maatte mand erindre dette om deres Overskrift, at den mestendeels er allevegne uadeladt, undtagen nogle faae, hvilke mand ogsaa antreffer med nogen Forandring, som Pf. IV. Om Jœdernis Straff at spœrie scrifftens legomlige oc icke aandelige forstandt. oc om bebwdilse til

at wndfange Christum. Det er: Om Jødernes Straf, som bekymre sig om den kiødelige, og ikke den aandelige Forstand i den Hellige Skrift, og om den Opmuntring, at mand skal tage imod Christum.

V. Endeligen gives her et Register paa gamle Danske Ord, hvor af temmelig mange forekomme i denne Psalter; deriblant disse følgende:

Brygelse, Brug.
At mysacte, at foragte.
Lange traa, Forlængsel.
Faakundighed, ringe Videnskab.
Wætscke mine lægre, giøre min Leye vaad.
Stwböghet, krummbøyed.
Oeynebraar, Øyenbryne.
Siwsindwm, syv gange.
Belacke med sin tunge, bagvaske.
Tage Smwgensætt over nogen, at tage Stikpenge af nogen.
Indtelffue, Indvold.
Sin Smwrde mand, sin Salvede.
Snaffue, snuble.
En Smaahedt, Foragt, Spot.
Forswffidhedt, Overtrelse.
De gwlde mig, de betalte mig.

At

At smege sig selff, at smigre for sig selv.
Græmse, ond, artig.
At begaa GUd, takke, lofve, ære GUd.
Reppe, forebringe.
Halere end Smör, glattere end som Smør.
Axle-tænder, Kind-tænder.
Mine öyne ere stwbbede af steering, mine Øyne ere blevne svage af at see skarp eller idelig paa.
Dit Ordreffts faar, Faar af din Græsgang.
Dit Erffs stang, din Arvedeels Stamme.
En strag hals, en stiv Hals.
Hwasery, unyttig Snak.
Et nötz lyngning, Lignelse af en Oxe.
Mwll, tyk og urcen.
En beskattere, en Aagrer.
Forswffet, forskrækket.

Til Slutning af denne Psalter staar der ogsaa et af Kong Friderich I. udgivet Privilegium, hvorudi denne Wormord tilstædes at lade indføre Psalteren i Danmark, og sælge til enhver, som den gad havt. Derhos forbydes alle den at eftertrykke i fire Aar. Dette Privilegium er udgivet paa Nyborg Slot, Onsdagen efter St. Canuti, M.D.XXVIII.

Pag. 126 kommer nogle Efterretninger for, henhørende til Udtoget af Resenii Danske Atlas, og som de samme bestaaer af endeel Donationer, meener man at fornøye Læseren med at give ved et par deraf, nogen slags Prøve af de Tiders Donationer, Legender og den dertil da brugelige Latinske Stiil: Det første angaaer Ringsted, og lyder som følger:

ERICVS Secundus Dei gratia Rex Danorum, omnibus Eccleſiæ Catholicæ filiis perpetua pace gaudere. Fratre meo felicis memoriæ CANVTO crudeliter enecato, ob recordationem ipſius, qvem præ cunctis mortalibus unice dilexi, ad honorem Dei & Sanctæ Mariæ, congregationem fratrum regulariter viventium in loco Sepulturæ ejus, Ringſtadenſi videlicet Eccleſia, coadunavimus, qvibus victum & veſtitum copioſe, uti competit, Regali munificentia, Domino juvante, ſubminiſtrabimus. In præſentiarum autem fratribus illis decem marcas ex ejusdem villæ cenſu, qvi dicitur MITSOMMERS GIELD, ſingulis annis oportuno tempore perſolvendas ad veſtituram

turam fratrum, ſtabili donativo concedimus. Poſſeſſionem vero noſtram cum attinenti terra duobus fere manſis in BIARGE, duos nihilominus manſos in AMACA, in GLY etiam & ALMSTOFFT: verum & dimidietatem Ringſtadienſis nemoris eisdem Dei famulis contulimus. Sed & plura deinceps ad ſublimandam Eccleſiam, vita comite, conferemus. Libertatis etiam talem ibidem promulgavimus Legem, qvod in omnibus prædiis vel terris jam collatis, vel adhuc conferendis eidem Eccleſiæ, quidquid quolibet modo in omni negotio & cauſa jure regio nobis attinuit, ob reverentiam beatæ Mariæ ſemper Virginis fratrisque mei amantiſſimi KANVTI, ſibi famulantibus, perpetua libertate præſentis privilegii confirmatione donavimus. Quod ſiquis forte in poſterum, Diabolo ſuadente, hæc infringere præſumſerit, niſi condigne ſatis fecerit, reus æternæ damnationis examini ſubjaceat. Acta ſunt hæc in Eccleſia beatæ Mariæ, coram Sacro altari, Anno Domini ex incarnationis M.C.XXXV. aſtantibus PETRO filio B. KYRO Capellaneo, EBBI

ZCHOTHI filii S. AKI PICK, aliisque compluribus. &c.

Fra Wiborg

i Jylland, seer mand at være ved det der nyligen anlagte Bogtrykkerie udgaaet et lidet Skrift, dog af stor Betydenhed og Nytte. Titelen deraf er denne: Told-Svig undersøgt i en Samtale imellem Authophilum en egennyttig Handelsmand, og Theophilum en redelig og Christelig Undersaat, og forkastet af Guds Troe Widnesbyrd. Samt Sal. Doct. Christian Kortholts Betænkning om Bestikkelse, fordanket. Mand kunde vel give en liden Prøve af den første Tractat, og det af hver Samtale for sig, som ere ellers VI.; men som Bogen bestaaer ikkun af 42 Paginer, og med Doct. Kortholts Underretning derhos af 62, saa henvises de curieuse til Bogen selv, som allerbest ved Læsningen skal give tilkiende, at den er forfatted med een til saadan Materie at udføre, særdeles nødvendig Gudfrygtighed og Nidkiærhed; og for at opmuntre Folk til at læse den anden derhos oversatte liden Tractat, maatte det være nok at melde, at den

den er skreven af en høy beromt Lærere i den Evangeliske Kirke, hvis Skrifter tillige ere høyt agtede, saa vel de Latinske som de Tydske.

Til Stokholm

har den Skrive-Mester Blondel ladet et Skriver-Konsten angaaende Verk udgaa med denne Titel: La Methode d'aprendre L'art d' ecrire François & Suedois sans Maitre, par le moyen des Cartes qui sont â la portées des personnes curieuses d' aprendre ce bel Art, og sælges det samme i det Kongelige Svenske Bogtrykkerie for 6 Daler Kaaber-Mynt, det er og at bekomme hos Autore selv i Nygaden ved Posthuset.

Continuation fra Rudolstad

§. 17. Først har jeg denne Bevis for mig, at Hetor, den grumme Comet, har vaaren en viss og virkelig Verden besat med Levende Væsener. 1) Hand brænder jo; saa maae hand ogsaa nødvendig have en Substantz som er Jordisk, eftersom hand brænder. 2) Der flyve jo støvige og Jordiske Korn bag fra Kuulen; det kunde aldrig skee, dersom Kuulen var ikke terrestrisk, og ellers kunde

den ikke have en stovig stiært; derfore er den og terrestrisk, og har havt et ordentlig Løb, derfore maae der have vaaren lutter Orden inden i den og uden for den; har den vaaren foreenet med lutter skion Orden, saa har den ikke heller som en Jordklump havt den forgæves og til slet ingen Ende; Jorden har ikke forgiæves været grøn, faaet Blomster, og givet Frugt; Solen har vel ikke oplyst den øde og tomme Jord; Regn og ald Frugtbar Væyr maa da have virket det Levende Væsen til nytte. Derfore maa der noget have vaaren paa denne Kuule, som har brugt Sole-skin, ikke kundet undvære Regn, og har derfor takked Skaberen; var dette ikke, hvorfore skulle Gud have sat en forskrækkelig Klumpe til intet i Luften, som forgiæves og til ingen Nytte havde sine ordentlige Aars-Tider, som og hans skionne Frugtbare Veyrlig, sin Regn, Dug og Varme? Gud har jo aldrig skabt noget til Intet? dog var dette noget som var ellers skabt til intet og forgiæves: thi hvem havde got af, eller hvem nyttede den herlige Ordning, der-

som

som denne Kuule havde ikke havt et levende Væsen? Saa skaber nu Gud intet forgiæves, besynderlig med saadan skion Orden, derfore har den Hetoriske Kuule ikke staaet forgiæves i saadan Orden; det har visseligen vaaren en ordentlig skabt Verden, den har og saa havt fornuftige levende Væsen paa dens Over-flade, hvilke til gode Kuulen maa være skabt med ald sin Ordning. Haaber derfore, at det er noksom beviiset, at det har vaaren en med Fornuftige Creaturer besat Verden. Nu vil jeg ogsaa giøre det andet got, som bestaar i følgende:

§. 18. At denne Kuules virkelige sidste Dag er indfalden da bemeldte Frantzose saae den styrte og tage bort udaf sine Krædser, er gandske viist; thi alt hvad alle Tings Skabere haver giort, er forbundet med den skionste Orden. Nu er denne Hetoriske Kuule ikke bleven af sig selv, ikke heller dens Orden af sig selv, derfore maa den have sin Oprindelse fra den høyeste Skabere. Er den nu skabt af Gud, som er viist og sandt, saa lader Gud og

alle Ting i den skionste Orden saa længe som de skal staa efter hans Ville; men bryder Gud deres Orden, Cirkler og Luft-Krædser, saa ere de og nær ved at forgaae; Creaturerne maae bort fra Kuulen, og Kuulen maa fare brændende bort igiennem Luften; Den gangen, nemlig Anno 1610. er denne Hetoriske Kuules Luft og Circkel-Kreds gaaen i Stykker, derfore maae og Hetoriterne være tagen bort, og saaledes har denne Hetoriske Kuules yderste Dag og saa indtroffed den Gang. Jeg haaber at skulle komme meget vel afstæd med denne Bevis.

§ 19. For det Tredie vil jeg og bevise at de Fornuftige Væsener har maat blive ophævede fra Kuulen; Dette er noget som meget let kand beviises; thi enhver Kuules Ordning er skabt Creaturene til beste og gode. Naar nu alle Ordninger som høre til en Kuule, gaae i Stykker, saa kand aldrig noget Levende meer Subsistere, men det maa ophæves, thi Creaturerne maatte jo forbrænde i et Nu, naar som Kuulen leber igiennem Solens Straaler, hvis

ikke,

ikke, var det imod Gud og ald hans Ordning. Derfore har der ingen Creature meere kundet være, og ikke heller nu nogen fremdeeles, efter at dens Damp-Kuule er gaaen i Stykker og af lave. Nu kommer vi til den Fierde Bevise-Grundvold.

§ 20. Enhver Kuules Luft-Brækning er dens yderste Dag, som jeg vil beskrive i følgende §; men nu udfordrer min Skyldighed at bevise, at, ihvorvel den Store Hetoriske Kuules yderste Dag er anbrækket Ao. 1610, maa den dog være endnu at finde i Himmelens Krædser, men gandske uden noget som der ellers og tilforne vorte, eftersom der er ingen Orden meer, som sligt kand frembringe, uden ald levende Væsen, fordi der er ikke den Orden som den kand holde ved lige. Eftersom Gud er den allerskionste Ordens Gud, hvilket vi jo gandske vel kand bemærke af vores Verden; thi kommer ikke Vinter, Foraar, Sommer og Høst til rette Tide? Medfører ikke hver Tid sit i den allerskonste Ordning? Er der ikke Dag og Nat til skifte i rigtig Orden, Mørk

og

og Lys sammesteds? holde ikke alle Himmelske Kuule iblant hin anden det allerrigtigste Løb med en angenem Orden? Kaster ikke en Kuule den anden sine af Solen laante Straaler til, og det i den største Orden, og alle Tider, da Ordenen har det beskikked? og vores i Luften svævende Verden har ligesom de andre sin behagelige Orden. Gaaer da ikke allering i de Etheriske Felte i den allerskionste Ordning? Kuulene holde deres Orden i deres til- og aftagende Glants og Skin; paa den Side, hvor en Kuule betager den anden sin Glantz og Skin, kaster den saadan en Glantz paa en anden Side af en anden Kuule, med et fuldkommet Lys, og da tilbringer den atter den forige sit fulde Lys, endskiont det er en af Soelen laant Skin og Glants, og saaledes beholder sin rigtigste Orden. Nu har bemeldte Hetor ogsaa i Luften lige som andre Kuuler, havt en af de allerdeyligste Ordninger, thi den er bleven seet af os som boe paa Jorden, som en skiøn klarskinnende Stierne; hand har vist i

Hans

Hans Op og Nedgang sin rigtige Ordning, hvilken hand endnu dermed har givet tilkiende, eftersom den hver gang er kommen frem, veltende sig om Horizonten til rette Tiid og Stund, og siden veltet sig under Horizonten igien, til den rette Time, og efter den bestemte Ordning. Men hvor er nu denne Hetoriske Kuules skonne og rigtige Ordning bleven af? Den gaaer ikke meer op, den gaaer ikke meer ned; vi som boe paa denne Jord seer den ikke meer lyse i den største Ordninng, ikke glandse, ikke gaae op, eller under, men vi see den somme Tider komme ret skrekkelig i Luften som en gruelig Drage, der spyer bestændig en heel Strøm af Ild fra sig. Er nu Gud en Gud for saadan en allerskionneste Ordning? er hand ikke den GUD som har skabt alle Himmelske Kuuler i den allerstørste Orden og sat dem i Luften efter en rigtig Orden? visseligen. Saa er der jo en Gud til som holder dem ved lige efter Hans Høyeste Almagt i den rigtigste Ordning indtil Enden; holder nu

Gud

Gud udi Begyndelsen og midt udi, i Skabelsen og vedligeholdelsen den allerrigtigste Orden, saa maa jo og denne Ordning-elskende Gud, ogsaa beholde den rigtigste Ordning i Enden, det er, naar hand forvandler Tingen til intet, ligesom i Skabelsen og vedligeholdelsen. Vel kunde Gud efter Hans Høye Almægtighed nødvendig strax forvandle saadan Kuule til det forrige Nihil, eller Intet, men efter enhver Kuules skabelse, giør Gud intet videre ved saadan en Kuule over Naturen; og ligedan ogsaa her. Gud har ikke andet fornøden end som Villen dertil, saa brekkes, knager, brager og falder alle Ting tilsammen, dog holder Gud endnu Orden i dette; Naturen maa saa vel som andet forandres til intet; naar ikkun Guds Almagt siger at hand vil, saa maa det skee, men dog endnu ikke uden Orden, thi Gud giør den ikke efter Hans Høye Almagt i et Nu til intet, men hand lader den af ham skabte Natur fortære sig selv; og efterdi Naturen er ikke GUD

selv,

selv, saa kand Kuulen ikke heller blive til intet udi et Nu og Øyeblik, men Naturen faaer at have en temmelig lang Tid, eftersom Kuulen er stor, forend alle de smaa Parter brænde ud, og i den vide Luft tabe sig og blive til Støv, saa kand vi nu meget vel komme til at see den Hetoriske Kuule 1746 den sidste gang som en Comet, dog ikkun udi et temmeligt lidet Stykke, og da skal hand i det hand bender sig og løber i en oval Figur, ellers gandske liden, brydes med alle i stykker. Den der henne gruelig trykkende Luft, skal ogsaa da adsprede med sin blæsen saadanne sønderbrækkede smaa Stykker, med en forfærdelig Storm, at de bliver gandske til Støv, og forsvinder, og da er den reent ud af de Ætheriske Feldter, og er saadan en stor Kuule siden ikke meer at finde paa nogen Kant, eller nogen Ort i Himmelen. In Summa, den er borte og forvandlet udi et bedrøveligt Intet. Nu formoder jeg at have nokſom beviist denne fierde Punct, ihvorvel Hetoriternes yderste Dag er indfalden 1610; ikke desmindre er denne

Kuule

Kuule dog meget tidt bleven seet som en brændende Comet af os Jordens Beboere, og skal endnu blive seet 1746, ihvorvel da sidste gang, og har vi ikke fornoden at anse sligt som et Guds Vredes Tegn, men heller som et Tegn til det som os paa samme Maade skal vederfares, nemlig at vi maa visseligen vente os saadan en yderste Dag, og at vores Kuule skal da, ligesom de andre Kuuler, synes at være som en forfærdelig brændende Comet. Jeg vil ogsaa blive forpligtet til at beviise sligt her, indtil jeg kommer til at tale om vores egen Jord-Klodes yderste Dag i et vist Capitel. Men seer vi nu, at der kommer saadan en forskrækkelig brændende Comet, saa gier en sand Christen ikke uret, i det hand erindrer sig sit Endeligt med det samme hand skuer en saadan forfærdelig Comet, og overvejer hvorledes at Verden skal ogsaa gaae til Grunde, og beder derhos, at Gud ville ved saadant Endeligt være hans Siæl naadig. Men at antage den for et Vredes Tegn er aldeles ikke ret.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 39.

Den 24 Septembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

6te Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

Den anden Donation handler om Ste Anders i Slaugelse.

Sicut ex seniorum fide digna relatione compertum est, Deus qui mirabilis est in Sanctis suis & qvi mirificat etiam Sanctos suos, mirabilia multa per Andream Presbiterum Ecclesiæ Sancti Petri Slauloſiæ, dum adhuc viveret, operatus

eſt, e quibus pauca ad modernorum usque notitiam eisdem referentibus deducta ſunt, quæ præſenti ſcripto mandari poſteris relegenda transmittens. Inter omnia autem geſtorum ejus mirabilia primatum tenere videtur ſubita ejus & mirabilis translatio de terra ſancta in Slauloſiam: ipſe ſiquidem cum duodecim civibus Slauloſienſibus profectus eſt ultra mare, quibus ibidem diu demoratis, contigit die ſancto Paſcæ, vento flante proſpero, ſocios ejus verſus mare feſtinare, ipſe autem omnino recedere recuſavit, donec miſſarum ſollennia ad ſepulchrum Dominicum celebraſſet. Sociis ergo recedentibus ipſe in Eccleſia remanſit, & poſt celebrata divina Myſteria oratione diutius incubuit & ſic de templo egrediens, ſocios omnes receſſiſſe cognovit. In ipſo ergo itinere orationi proſternitur & inter verba orationis obdormiens, vidit in viſione equum validum & ſeſſorem ejus audivit dicentem, aſcende ad me & ducam te, viſum eſt ei, qvod aſcenderet & ſecum pergeret. Evigilans autem repertus eſt in monte quodam juxta Slauloſiam & cum æſtimaret ſe adhuc eſſe in terra San-

Sancta, audivit pastores pecorum Danice colloquentes. Qui admirati subito ibi apparuisse hominem, occurentes cognitum eum proprio nomine salutaverunt. Interrogans autem ab eis, ubi esset & quæ hora diei esset, cognovit se juxta Slaulosiam esse hora vespertina in die sancto Pascæ. Et ingrediens villam intravit Ecclesiam, & vesperas solenniter inchoavit. Sicque factum est, ut eodem die sancto Hierosolimis missam & vesperas diceret apud Slaulosiam. In crastino vero statim iter arripiens limina Sancti Jacobi visitavit & inde rediens profectus est ad S. Olaum in Norvegiam antequam socii sui redirent de terra sancta Slaulosiam. Hoc ergo miraculo divulgato, plurimum famosus effectus est. Audiens autem Valdemarus Rex famam ejus, cum venisset Slaulosiam, eum ad se accersiri fecit, & ingrediens ad Regem, indutus pellibus in habitu rusticali a Regalibus derisus est & habitus ludibrio. Qui ait ad Regem, saluto Dominum meum Regem, licet familiam habet serpentinam. Jussus est igitur a Rege reverenter deduci seorsum in honestum ac familiare hospitium & ibi

Regis præſtolabatur adventum. Rex autem adveniens interrogavit eum, ſi vere uno die translatus fuiſſet de terra ſancta in Slauloſiam, ille vero aperuit Regi totum ordinem rei, ſicut ſuperius eſt narratum: Rex vero juſſit, ut peteret ab eo qvod vellet, ille autem planitiem qvandam villæ adjacentem pro communi paſtu pecorum neceſſariam. Admonitus autem a Rege ut amplius peteret, petivit aquam quandam pro braxando ad opus communitatis neceſſariam. Exauditus eſt itaq; a Rege & amplius petere nolens, ſed Regi valefaciens ad domum propriam remeavit. Poſt hæc autem accidit, ut quidam contractus, qui omnino ambulare non poterat ſed manibus utrisq; ſuper terram ferebatur, ad eum veniens ſuſceptus eſt hoſpitio. Et cum prædictus invalidus per noctem in domo hyemali calefacta quieviſſet, facto mane Andreas Presbyter, peracto officio de Eccleſia rediens & prædictam domum calefaciendi gratia ingrediens, invenit eum adhuc dormientem, quem excitatum interrogans, cur, inquit, ad Eccleſiam non iviſti. Ille autem tremefactus reſpondit, ſe utpo-

pote contractum nullatenus ire posse. Cujus dexteram Presbyter apprehendens, surge, inquit, in nomine Jesu Christi & ad Ecclesiam perge. Mira res, ad hanc vocem de genibus contracti erupit sanguis & ambulavit præ gaudio lacrimari cœpit, & ad Ecclesiam ut jussus fuerat, mira alacritate properavit. Cui Presbyter, tace, inquit, & Deo & beato Petro Apostolo gratias age. Alio tempore cum panes essent coquendi in furno Presbyteri & nullus adesset, qui ignem accenderet, vocavit vetulam cœcam prope astantem & cum propriis manibus ligna apposuisset ac ignem suppossuisset, jussit vetulæ, ut per flatum suum ignem succenderet. Cum autem illa palpando accederet, Andreas Presbyter dixit: In nomine Jesu Christi succendas ignem hujus clibani. Illa igitur sufflando mox videre cœpit & Presbitero cum gaudio dixit: Ecce, Domine, quæ cœca eram mox video. Cui Andreas Presbiter dixit, Tace & Deo & beato Petro Apostolo gratias age. Appropinquante ejus transitu per totam qvadragesimam præter horas Canonicas, diebus singulis integrum perlegit psalte-

rium & omnibus pauperibus ad ſe venientibus per manum diſpenſatoris ſui eleemoſynas tribuebat. Quodam ergo die in ipſa pſalmodia occupatum pauper acceſſit, eleemoſynam petiit; ad diſpenſatorem more ſolito miſſus fuerat, ſed vacuus abiit: ad Presbyterum rediit, & eum denuo pro accipienda eleemoſyna interpellare cœpit. Tunc Andreas Presbyter pſalmodiæ interrumpens officium, accerſitum cœpit objurgare procuratorem ſuum, qui reſpondit ſe panes omnes jam pauperibus erogaſſe, & paucos remanentes pro familia ſua ad unum prandium non ſufficere. Vade, inquit, in nomine Jeſu Chriſti & panes illos da pauperibus, confido in Dominum, qui dixit, date & dabitur vobis, qvod abundanter adminiſtrabit vobis. Rediens autem diſpenſator invenit locum panibus repletum, qui Presbytero & ſuæ familiæ abundanter ſufficerent ad victum multarum dierum. Quod audiens Andreas Presbyter, dixit gratias Deo & beato Petro Apoſtolo. Poſthæc ſancto fine quievit.

Antiph.

Simulabo eum viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra firmam petram.

Versic.

Amavit eum Dominus, & ornavit eum, stola gloriæ induit eum.

Collecta.

Deus, qui beatum Andream Presbyterum de terra sancta unius diei spatio Daniam ad locum desideratum, miraculose transtulisti, famulos tuos in ipsius patrocinio confidentes ad desiderata loca prospere transducere & ad vitam æternam post hujus vitæ transitum clementer perdurare digneris, qui vivis &c.

Gesta magni viri Dei Andreæ Presbiteri
Tantum prout Christus ei Scutum dedit fidei
Ut compleret opus gratum sublimi stelliferi
Nec non fugeret peccatum portas vitans tartari.

Ego JACOBVS MOSLE Capellanus in Capella Sanctæ Annæ in Ecclesia S. Michaelis Slaulosii inveni antiquam cartam in Ecclesia S. Petri ibidem talia in se continentem de pio Andrea.

Tempore Secundi vel Tertii Valdemari Anno Domini 1203. incepit Secundus regnare & anno 1205. fuit Tertius Valdemarus videlicet filius Secundi Valdemari electus. His temporibus fuit pius Andreas Parochialis Ecclesiæ S. Petri Slaulosii.

Sicuti ego percepi de ipsa scriptura & nolui abjicere eam, priusquam conscripsi hæc, ut habeantur in memoria.

Sverrig

Til Stokholm

er at bekomme udi Hr. Lorentz Ludewig Grefinos Trykkerie en Oversættelse af Barclaji Argenis paa det Svenske Sprog i 4to. ved hver Bog ere der endeel Kaabberstykker, og bliver alle fire Bøger færdig med det allerførste.

Tydskland.

Leipzig.

I Luchtmanns Bogtrykkerie er følgende skiønne Verk nyligen blevet færdigt: Essai Physique par Mr. Pierre van Muschenbroek Professeur de Philosophie & de Mathematique a Utrecht, avec une Description de nouvelles Sortes de

Ma-

Machine Pneumatiques & un Recueil d' Experience par Mr. J. V. M. Traduit d'Hollandois par Mr. Pierre Maſſuet, Docteur en Medecine. 4to. 5 Alph. 16 Ark, og derhos 18 Ark Kaabberſtykker.

Sammesteds

er hos Chriſtopher Riegel at finde Adam Glafeys, Icti, Königlich-Pohlniſch- und Chur-Fürſtl. Sächſiſchen Hoff- und Juſtitien-Rahts, wie auch Geheimen Archivarii, vollſtändige Geſchichte des Rechts der Vernunfft, worinnen die in dieſer Wiſſenſchafft ans Licht getretene Schrifften nach ihrem Innhalt und wahrem wehrt beurtheilet, zu gleich auch von den verfaſſern derſelben die zum Verſtändniß ihrer Bücher Dienlichen Nachrichten angezeiget werden, nebſt einer Bibliotheca Juris & Nat: J. Gentium, in welcher zugleich die einzelnen Diſſertationes und andere kleinere Schrifften nach der Materien in Alphabetiſcher Ordnung dargelegt werden. I Forbereedelſen til dette Verk handler den Lærde Forfatter om den Fornuftige Rettes Nytte, Bruug og Misbruug,

bruug, og i den Første Bog tager hand Jus Nataræ for, saadan som mand finder det hos de Hedniske Philosopher. Naar vi tale her, siger hand, om den Fornuftige Rets Historie, saa forstaae vi der ved ikkun det Systematiske Jus Naturæ, og for saa vidt det er en Disciplin, men ikke for saa vidt Menniskerne veed det af Naturen. Saa taler vi ikke her om saadanne Bøger, siger hand fremdeeles, hvorudi ikkun en eller anden til Jus Naturæ henhørende Lære-Sættelse forefalder ligesom ved en hændelse; men Spørsmaalet er om saadanne, der have afhandlet Jus Nat. paa en Systematisk Maade, eller dog har hiulpet noget retskaffen paa en anden Maade til dets Opkomst, hvilket sidste vi siger om den Hellige Skrift frem for alle andre; og maae tillige giøre en Begyndelse af Den som den ældste Bog. I den samme, heeder det videre, anmærkes hidset og her, ikke alleene de Fortreffeligste og Nødvendigste Grund-Principia til Fornuftens Ret, hvilke og saa ere samlede af Theologis, i særdeeleshed af den berømmelige

lige Buddeo i hans Theologia Morali, og Cypriano i hans Christlichen Sitten-Lehre; men de Hellige Tii Bud ere mestendeels, saa nær som nogle gandske faa, intet andet end som Fornuftens Grund-Regler og Love. Tager mand det Jødiske Folkes Historie og Traditioner til Hielp, da berette Rabbinerne, som det kand læses hos Seldeno Cap. 10. de J. N. Secundum Disciplinam Ebræorum, at denne Nation har holdet derfore, at GUD har tilsammenfatted Naturens Lov i syv besynderlige Bud, hvor af hand har udgivet de sex Første, nemlig om Afguds-Dyrkelse, om Guds Navns Misbrugelse, om Mandslæt, om Blodskam og Horeri, om Tyveri om Verdslige Domme og Undersaatternes Lydighed, til Adam; men det Syvende, at mand maatte ikke æde noget Dyr i dets Blod, til Noah i særdeleshed, hvorved de da først har faaet deres Kraft og Vim legis. Disse Præcepta vare egentlig bleven foreskreven Noah efterkommere, og vare derfore for alle Menniſker, og det saaledes; at mand kunde vel kiende og

viide

vilde dem af Fornuften; men deres Obligation og vished maatte tages udaf den Gudelige Promulgation. Til disse Syv Buud havde Gud endnu lagt andre, som det, om Sabbathens Helliggiørelse, om de onde Begiærligheder, saa de vare bleven 10, og deres promulgation endnu engang igientagen for det Jødiske Folk paa Sinai Biærg, hvorved det har faaet iblandt denne Nation en Anseelse af en Civil Lov. Alt det som her nu siges, fortiener ikke at tages til Troende i det allerringeste; Imidlertid er dog en stærk Objection derudi imod Jus Naturæ, da det i og for sig selv bliver givet ud som Tvilagtigt, og da det for alle Ting maatte ved en særdeeles Promulgation bringes til Vished. Dette Foregivende har bevæget den Lærde Seldenum til Bifald, saaledes, at hand i det 7de Capittel af hans 1ste Bog handler udførligen om Fornuftens Utilstrækkelighed i at erkiende Naturens Lov; og om en besynderlig Promulgations Nødvendighed, hvilken falske Meening Hr. Hofraaden her igiendriver. Siden kommer hand til

de

de Grækiske Verdslige Viise, efter at hand har viist, hvorfore det ikke handles i denne Bog om de Phæniciers, Chaldæers, Ægyptiers, de Grækiske Poeters og Lovgiveres Jure Naturæ. Den Første og ældste iblant dem, (sætter hand) nemlig Pythagoras, der levede paa de Tider som den sidste Romerske Konge Tarqvinius regierede, har giort sig stor Møye, som Jamblichus, en Platonisk Verdslig Viis i det IVde Aar-hundrede efter Christi Fødsel, beretter, for at undersøge Fornuftens Love, og har kaldet dem Leges Divinas og Guds Villie; paastaaet ligeledes at Gud var ikke alleene ingen Begynder til Overtrædelserne, men og saa en Hevner over dem, saasom og Hierocles fortæller alt dette Vidtløftigere in Pythagora. Hans Hoved-Grund-Sættelse til den Fornuftige Lov og alle Menniskelige Gierninger over Hoved, var; at mand maatte efterfølge Gud i hans Dyder, for saa vidt mand kunde opnaae dem ved Menniskelige Kræfter. Det Middel, hvor ved mand kunde komme til saadan stor Fuldkommenhed,

hed, sagde hand, at var Sandheden, dog har hand ikke seet der med saa lige til det, at mand skal beflitte sig paa at sige Sandhed naar mand taler, men fornemmelig, da mand vil udforske og udgrandske de Moraliske Sandheder, eller det Gud virkeligen fordrer af os ved Fornuften. At dette har jo været hans egentlige Meening, vil hand gotgiøre der med, at hand giør nogle visse Moraliske Grund-Sandheder til Udfindelige, og giver dem an for saadanne Principia og Leve-Regler, hvor udaf mand ved en videre gaaende Følge skal kunde slutte de andre. Det Første Axioma er. At mand skal Randsage sig selv. Dernæst vil hand, at mand skal reense sig fra Legemets Uteerligheder, slide sig los derfra, og faaer at gaae ind i sig selv, eftersom Guds Hellighed har ingen Gemeenskab med det Menniskelige Legems Ureenlighed, saa kunde mand og ikke blive Gud nogenlunde lig, uden i henseende til Legemet og ikke i henseende til Siælen. Heraf flød Hans Definition over Philosophien, at den, nemlig var idelig Betænk-

tænkning om Døden (Perpetua meditatio mortis.) Det hand har lært, at alt hvis mand evede skulle være til Fælles (De Communione Bonorum) og practiceret med hans Discipler, synes ikke at have vaaren af den Meening, som hand havde Troet, at det gandske Menniskelige Samqvem maatte følge ham efter i saadant; men at hand har heller villet vise, at stigt baade loed sig meget vel giøre i et lidet Samqvem, og at det havde og sine visse Fordeele deraf, da det desto lettere kunde anvende alle sine Kræfter til at udforske Visdommen. Mand seer af dette korte Sammenhæng, som den Pythagoriske Moral har, at hand har laant mangfoldigt af Jøder og Egyptier, og skal mand finde, at de Grækiske Verdslige-Vise som levede efter hans Tiid har igien betient sig af hans Lærdom.

Efter Pyrhagoras kommer her Socrates. Hvad denne (siger den Lærde Hr. Glafey) har giort i Jure Naturæ, har Feuerlein allereede samled i en Dissertation som hand har holdt 1719 til Altdorf De Jure Naturæ Socratis, og D. Börner i en Tale om Socrate, udgiven

1707. Hans Sættelser bestaae fornemlig der udi, at Menniskerne vare Guds Billede, og derfore maatte de søge at blive ham lige, saa at mand dyrkede Gud, forbedrede sin Siæl, bar Omsorg for Legemet, begik ikke Selv-Mord, ansaae Ære og Berømmelse som nogle Frugter af Dyden, og derfore ikke foragtede dem, søgte sin nødvendige Livs Ophold, og skulle betee andre Menniskeer de Skyldigheder som de burte. Mand læser fremdeeles hos Xenophon, en af Socratis Discipler, at hand har vaaren af følgende Tanker om Fornuftens Lov: Der ere nogle visse Ustrevne Love som erkiendes og antages derfore af alle Menniskeer paa den gandske Verdens Jord. De samme Love kand ikke være givne eller giorte af Menniskeer, saasom det er umueligt, at alle Menniskeer skulle have samled sig paa et Stæd og talt et Sprog, Derfore er det billigt, at de bliver Guderne tilskreven. Dertil hører nu dette, at mand skal dyrke og tilbede Guderne, Ære Fader og Moder, og at disse maae ikke tage deres Børn til ægte.

(Videre skal følge hernæst.)

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 40.

Den 1 Octobr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

7de Continuation udaf den IIIdie Deel af det Danske Bibliothec.

Den tredie Donation handler om Antvorskov.

De Ordine S. Johannis in Dania.

Ex MS. Vet.

ANTVORSKOVIA vel Domus Hospitalis B. Johannis Eremitani, sive Domus S. Johannis in Andvorskough, a Valdemaro I. fundata. Hi Johannitæ Tem-

plariis ſucceſſerunt, qvi (Tempel-Svenne) ob luxum deleti, locum dederunt Johannitis, ſeu Rhodo expulſis. Templarii autem dicebantur, quia in oriente templa contra Sarracenos & Turcas cuſtodiebant. Hinc natus Ordo.

Priores Monaſterii Anderſkowienſis.

1311. Frater Oliverius de Seyn.
1461. Frater Janus By.
1471. Frater Ivarus Martini.
1485. Dominus Jacobus (Jep) Martini, cujus hoc epitaphium.

Anno Dni. MCDLXXXXI. in profeſto S. Dionyſii minoris obiit Venerabilis & religioſus Prior, Dominus Jacobus Martini, Ordinis Hieroſolymitani S. Johannis Baptiſtæ, quondam Daniæ, Sueciæ, Norvegiæ, nec non Livoniæ Generalis Prior hujus loci Anderskov. Orate pro eo.

1493. Mag. Petrus Petri.
1504. Mag. Petrus Andreæ.
1514. Mag. Eſkilus Thomæ.
Mag. Nicolaus Andreæ (Niels Anderſen.)

Den ſidſte heed Bartholomæus (Bertel.) ſom antoeg den Evangeliſke Religion.

Den

Den Høysalige Konge Friderich den II. har ladet befale det Aar 1585, den 17 April, at Antvorskow skulle ikke kaldes et Kloster, men et Slot, ellers skulle en feed Ore gives til Straf.

Den IV og V Deel af de gamle Sager i denne Collection, bestaaende af nogle lærde Mænds Latinske Breve, som Tyge Brahes til Anders Weyle, om hans Tilstand, efter at hand var tagen bort fra hans Fæderneland, og Ole Rosenkrantzes til Joh. Michaelium (Hans Mickelsen) Rector i Odensee, men siden Bisp i Fyen, og saa andre høyberomte Mænds til Hr. Rosenkrantz; og kand de allerbest læses af dem der forstaae dem, saadan som de findes her samlede; og ved offentlig Tryk udgivne.

Tydskland.

Leipzig.

Continuation af Adam Glafeys vollständige Geschichte des Rechts der Vernunfft.

Dernæst overtræder mand aldrig noget af disse Love, med mindre, der skal folge Straf paa, som er saaledes for-

knytted med Forseelsen, at mand ingenlunde kand den undgaae; da det derimod er saaledes beskaffen med Menniskelige Love, at mand meget vel kand unddrage sig fra de derudi forordnede Straffer, deels ved Forsigtighed, deels ved Vold. Men naarsomhelst nogen, for Ex., forgaaer sig imod den almindelige Lov, som byder, at vederlægge det gode med gode, og at giøre dem got, som beteer os all Kiærlighed og Venlighed; saa bliver hand tilstrækkelig straffet i det hand forliiser hans Venner. Naar mand nu saaledes overvejer, at saadan en Lov forer strax Straffen med sig for Overtræderne; saa gior mand sig derfor ikke uretteligen denne Slutning, at den maa komme fra en høiere Lovgiver, end som Menniskerne ere: Men saasom Socrates har ikke forebragt alt dette i nogen Systematisk Sammenhæng, og da Hr. Hof-Raad vil her anføre ikkun de, som have afhandlet Fornuftens Net Systematisk, eller dog nogen Deel deraf, saa vender hand sig til Plato og til Aristoteles. Platonis Hoved-Principium kommer for saa vidt med Pythagoræ over eet, at de beg-

begge har havt dette til alle Menniskelige Handlingers Maal, at mand skulle blive Gud lig og foreened med hannem; hvortil de har udfordred, at Siælen skulle ligesom slide sig los fra Legemets Baand ved en flittig Eftertænkende, hvortil ogsaa det hialp, og ligesom banede Vejen, at mand kiendte sig selv, og reensede Siælen fra Affecterne eller Sindets u-ordentlige Bevægelser. Men derudi gik Plato fra Pythagoras, at hand udfordrede ikke, at mand skulle blive Gud lig paa den maade og saa fuldkommeligen, saasom det overgaaer alle Menniskers Naturlige Kræfter, men at hand gav Menniskeligheden noget efter, og forlangede ikke meere af den, end som der staaer i dens Kræfter. Vel har Aristoteles ogsaa lagt denne Ligheed med Gud som en Grundvold til hans Moral, da hand taler om hans høyberømte Lyksalighed i det 10 Capit. af hans første Bog de Moribus og siger, at den kommer fra Gud, som det høyeste Gode; men hand sætter den Lyksalighed fornemmeligen i Speculationen, eller in Vita contemplativa, og siger, at et Menniske kand allerheldst komme

Gud nær der ved, naar hand søgte, det mueligste hand kunde, at skærpe sin Forstand, og at bringe den endeligen i Sandhedernes Erkiendelse til en Fuldkommenhed. Begge komme der udi over ei, at de erkiender, at Menniſket kunde ikke blive lyksaligere og meere fuldkommen, end som naar hand blev Gud lig; men hvor udi denne Liighed skulle bestaae, der om vare de u-eens. Plato sagde den bestoed derudi, at giøre Guds Villie og i den Fornøielighed, som fremvoxte derudaf ved sig selv. Aristoteles der imod, som loed sig i høieste maade være angelegen at imodsige hans Læremester Plato, søgte Menniſkernes Lyksalighed i Forstanden, og gav for, at mand maatte, saasom hand for Mangels skyld af en Lov, eller Leve-Regel, kunde ikke begaae nogle Justas Actiones, søge den ved at blive Gud lig i Alvidenhed og Viisdom, og da de vil derforuden være magelige, saa fandt hand større Behag udi Aristotelis Drømme-tøy, end som Platonis Meening, fornemmelig saasom den heele Theorie kand sættes i Verk og øves i Stillhed og Roelighed. Siden viiser

For-

Forfatteren, at Platonis gierlige Villie er nytteligere for en Staat, end som Aristotelis Theorie, som ikkun forurolliger indvortes; og svarer hand strax til den Objection, som mand kunde forebringe imod Platonis Principium. Derefter kommer hand til de, hvilke der har vaaren Efterfølgere og Dyrkere af Platonis Lære: Blandt disse, heeder det, kommer ingen i nogen synderlig Betragtning, uden for saa vidt, at Carneades, Formand for det saaledes kaldede tredie Academie, har søgt at svække Grundvolden til Fornuftens Ret, og at kuldkaste den gandske. Som Cicero bevidner, har hand nægtet, at der var nogen Fornuftens Lov til, og sat i det ovrige, Menniskenes bare Nytte og Interesse til deres Rættesnor i det de toge sig fore og giorde, dog foruden at de var forbunden ved nogen Pligt til at tage dem i agt, eller ved saadan en Skyldighed, som kom af Fornuftens Lov. Disse falske Sættelser igiendriver Forfatteren meget fyndig. Epicurus (siger hand fremdeles) satte Vellysten til Moralens primum principium. Men hand forstoed ved Vel-

lyst, den indvortes Fornøjelighed over Dyden, eller den sande Roelighed i Sindet og den Fornøjelse, som er underskeeden fra Platonis Amore & assimilatione Dei, saa og Aristotelis Contemplation, ligesom effectus à causa, eller at mand skal sige det endnn tydeligere, da er den en Naturlig Følge af en virkende og dydefuld Villie. At dette har vaaren den rette Epicuri Meening, kand sees af det som Laertius og Cicero melder om hans Lærdomme, i det de forfatter dem saaledes tilsammen: Non posse jucunde vivi, nisi sapienter, honeste justeque vivatur, nec sapienter, honeste justeque, nisi jucunde. Efterdi nu at Epicuri Vellyst er saa uopløselig foreened med Viisdom, Redelighed og Retfærdighed, men Legemets Vellyst, for saa vidt den skader Sindets Roelighed, skal og maa flyes og hades af alle de, som leve viiseligen, ærlig og retfærdeligen; saa viiser det sig gandske tydelig, at Epicuri Vellyst gaaer ikke Legemet an, men Gemytted, og er slet intet andet end som en Følge af Dyden. Laertius anfører et Brev af Epicuri, hvorudi hand erklærer sig over denne

Vel-

Vellyst. Den Græckiske Text lyder i Oversættelsen saaledes: Cum voluptatem finem dicamus, non luxoriosorum & reproborum voluptatem, easque, quæ in gustu & ingluvie sunt positæ, putamus, ut quidam ignorantes, aut a nostra sententia dissentientes, aut male accipientes arbitrantur, sed non dolere corpore, animoque esse imperturbato. Siqvidem non compotationes, commessationesque perpetuæ, non item puerorum mulierumque fruitiones, uti neque piscium aliarumque quarumvis rerum quas lautior mensa suppeditat, jucundam vitam pariunt; verum ratiocinatio sobria, quæ causas cur quidve eligendum fugiendumve investigat, opinionesque abigit, ob quas plurimas mentes occupat perturbatio. Dette selvsamme viiser og Epicuri Brev til Hermachium, som Cicero anfører i den anden Bog de Finibus. Saa fornuftig som denne Lære synes at være i sig selv, saa har den dog maat derudover tage mod stærke Anfeld, at nemlig, Epicurus har ikke alleene giort sig et gandske urigtigt Begreb om Gud, ligesom hand keerte sig slet intet om hvis Men-

niſkene giorde, men og at hand ſagde, at der var ſlet intet andet Liv efter Døden. Diſſe Vildfarelſer er gaaen endnu videre, da hand lærte, at der var intet ræt eller uræt af Naturen, men det blev først giort til ſligt per conventionem, blev og ikke længere ſaadanne, end ſom den almindelige Nytte førte det med ſig. Vel har nogle villet forſvare ham, men Forfatteren kommer det dog ſaaledes for, ſom de har dog ikke kundet redde ham med all deres Forſvar fra de Vildfarelſer hannem tillegges. Men da hans Skolarer gandſke fordrejede hans Meening, og ſøgte Epicuri Vellyſt i gandſke andre Ting, ſaa maatte jo hans Lære blive endeligen forhadt. Den Stoiſke Philoſoph, Zeno, der levede paa ſamme Tider ſom Epicurus, og var een af hans ivrigſte Efterfølgere, har ikke hiulpet lidet til dette Forfald, tillige med andre ſom holdt med ham. Saa fandt de Stoiker ſtrax Bifald med deres Lærdom, og kand mand bemærke mangfoldigt udaf den Stoiſke Philoſophie, end og i de Rommerſke Love, da der er noget blevet forordnet, den Epicureiſke Philoſophie til Afbræk, hvor-

af

af Forfatteren her ikkun dette anfører, at de Rommere har ikke villet at nogen servitus voluptatum skulle gielde, som for Exemp. at maatte øve nogen slags Leeg, eller spille udi en Have, som Titius de servitute in faciendo consistente med videre har udført. Denne Had var den Epicureiske Philosophie underkasted ogsaa da Christendommen begyndte og Closter-Levnet fandt saa mange der ville binde sig der til, saasom den Stoiske Indgetogenhed kom bedre overeens med Ordens-Reglernes Strænghed og Spægelser, end som Epicuri formeente Kiods-Vellyst. De Stoiker have giort dem velmeriterede af Moralen og Fornuftens Ræt: De gav for, at Sælskabs Begiærlighed eller Socialitetet var den fornemste Sættelse og Hovet Thesis i den Lære og Videnskab om Fornuftens Ret, og giorde saa siden Forskiæl imellem Jus Naturæ Physicum og Morale. Det første var Naturens Indrettelse, det andet som kaldtes saaledes af dem, er det vi egentligen tillægger det Navn af Fornuftens Lov. Saa fornuftigt som alt dette kommer for (heeder det videre) saa har det

dog

dog ingen Sammenhæng med deres øvrige Lære, som Hr. Forfatter vil her nogenledes undersøge i deres Orden. Hand bemærker, at det lader, det første mand seer dem an, som de fattede meget fornuftigt og Christeligt udi sig, saa at mange Christne i de første Tider har ladet sig forføre ved dette Skin, til hvilkes Tal de Manichæi, Prisscillianus og Marcio kand henføres i særdeleshed, som tragtede at foreene den Stoiske Verdslige Viished med Christendommen, og her paa gaaer deres Lærdommers Undersøgning an, hvorhos Forfatteren viiser strax hans Indsigt og Lærdom gandske tydeligen. Hvad de Romere har giort i Jure Naturæ, sees deels af de Scribentere, som ere endnu for haanden, og deels af Jure Romano. Blant de første har Cicero vel erhvervet sig Fortrin med hans Bog de Officiis, og andre dertil hørende Skrifter, som de Legibus, de Fine Bonorum, og saadanne fleere.

(Slutningen heraf følger hernæst.)

Til Rostok

har Hr. Joach. Luc. Stein Jur. Utr. D. ladet Trykke Gründliche Abhandlung

lung

lung des Lübschen-Rechts, hvorudi denne fra Middel-Tiden herkommende Tydske Ræt bliver forestilled efter dens ægte Oprindelse, og tilstrækkeligen forklared: den 1 Deel i 8. et Alphabeth. Lüneburg

af Hr. G. W. Göttens (Præst i Celle) hans jetzlebende Gelehrte Europa er nu allereede at bekomme det andet stykke af den Tredie Deel, og foreviller Autor der udi en Levnets Beskrivelse af disse følgende 1) Joh. Pet. Bannizæ en Wurtzburger Hof-Raad og Prof. Juris; 2) Peter Frantz Couraier D. Theol. til Oxford, og fordum Canonici Regularis og Bibliothecarii i det Abbed-Domme Genevefen til Paris; 3) Den bekandte nye Artemoniers Sam. Creil; 4) Georg: Wilhelm: Kirchmayers Kongel. Pohlsk-Raad og P. p. til Wittenberg; 5) Joh. Henri le Maitre Grævelig Schaumb. Bukkeburg: Hof-Predikants; 6) Georg Lud. Oeders Dechant og Stift-Præstes til Feuchtwangen; 7) Joh. Steenbucks Første Professor Theologiæ og Consistorial Assessoris i Kiøbenhavn. Saa og disse endnu levende Lærere paa det Kon-

ge-

gelige Preussiske Gymnasio Illustri til Halle, Med-Lemmer af det Tydske Sælskab til Jena, de Lærere som Universiteterne Oxford, Petersburg, Saltzburg og Wien haver i disse nærværende Tider.

Til Effurth

har en ung Cavalier paa 14 eller 15 Aar, som den heele Verden maa haabe at skal med Tiden blive en anden Leibnitz, anvendt sin berømmelige Flid paa at forklare tvende svære Hemmeligheder i Videnskaberne, hvilke ellers de Lærdeste Mænd har anseet som de der vare værd at undersøge. Den eene er den saa berømte Firhed eller Tetractrys hos de Pythagoræer; og den anden er Cirkelens Qvadratur. Hand har opsat hans Tanker om begge Deelene i det Latinske Sprog, og ladet dem trykke hos Crusius under følgende Titel: Schediasma Philologico-Mathematicum, qvo Tetractys Pythagoræorum & Qvadratura Circuli explicantur & resolvuntur. Auctore G. W. E. de Münichhausen, Eqv. Thuring; 4. 3 Ark. Den første Prøve af hans allereede erlangede skiønne Lærdom er troffen saa vel, og skrifted for-

fat-

fatted med saa megen Indsigt og Dueighed, at mand skulle ikke fordre det bedre af de der var 3 gange saa gammel som Forfatteren. Dog ere disse faae Ark ikkun en kort udkastning af et større Verk, hvorudi denne unge Herremand har foretaget sig at forklare begge disse Materier udførliger. Hans Meening om Pythagoræernes Fiirhed gaaer fornemmelig der ud paa at hand vel bifalder deres Meeninger, som holde der for, at det af fire Bogstaver bestaaende GUDS Navn Jehova skulle forstaaes der ved, dog vil hand bevise der hos, at det Navn Isis ligger og saa skiult der under, som og skal være et med det Navn Jehova. Dette vil hand gotgiøre da hand og viiser baade Lærdom og skarpsindighed nok som dertil udkræves, 1) Dermed, at Navnet Jehova har været bekiendt hos de Ægyptier, og at Pøbelen har brugt det Navn Isis i dets Stæd; og deraf er Tetractys tagen; 2) at Isis ligger virkelig skiult under denne Pythagoriske Fiirhed; 3) at mand har forstaaet GUD der ved og det saadan en som Jehova. Efter at hand

hand har nu fremført disse Beviser; saa tager hand sig for at opløse Cirkelens Qvadratur, men giver først en kort Historie derover. Hand vil ikke melde noget om de gamle som Archimedes, Anaxagoras, Antiphon, men ikkun anføre nogle af de nyere fra det 10 Aarhundrede til disse Tider, hvilke der har giort sig umage for at opløse denne Gordiske Knude. Den Første iblandt de Tydske var Franco, en Scholasticus til Lüttig, som i det 10 Aar-hundrede skrev en Bog de Qvadratura Circuli til Hermann Biskop af Cölln. Just ved samme Tider handlede ogsaa Hermannus Contractus, Grævens Søn af Vehringen, paa samme maade derom. I det 16 Aar-hundrede giorde Cardinal Nicol. Cusanus en Bog de Qvadratura Circuli og siden en Samtale derover. I det 17 Seculo meente Christianus Longomontanus at hand havde fundet Cirkelens Qvadratur; og hart ad ved samme Tider havde Ludolp von Ceulen eller Cöllen giort sig stoer Umage derfor.

(Slutningen skal følge hernæst.)

Lye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 41.

Den 8 Octobr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Den for sin solide Videnskab i de Nordiske Sprog og Antiqviteter, samt anden fortræffelig Erudition berømmelige Professor ved det Kongel. Danske Universitet i Kiøbenhavn, Sal. Arnas Magnussen, (en indfød Islænder) til nogen Eres Amindelse, har een af hans Landsmænd villet meddeele til de Danske Lærde Aviser følgende over ham forfatted Epitaphium, saasom intet er til

dato ved Trykken udgaaet (undtagen det korte Epigramma, som Hr. Mag. Thura loed forleden Aar indfore i samme slags Aviser) hvor ved denne ypperlige, og om Universiteted, saavelsom sit Fædreneland og Posteritæten meget velmeriterede Mand maatte beholde den fortiente Roes, og hans Ihukommelse blive i Ære hos saa mange brave, lærde og retsindige Mænd, som dette kom til syne.

EPITAPHIUM
ad
Saxum Sepulchrale
Viri Clariſſimi & Doctiſſimi
Beati ARNÆ MAGNÆI
ISLANDI
Profeſſoris Hafnienſ. &c.

Forte qværeres Viator! urna cujus hæc
Viri
Sit? rogas, qvis hoc ſepulchro conditur
nunc lebilis?
Omnibus deſideratus, omnibus præter
malos,
Cælitumq; luce clara perfruens lætiſſimè
Magnus ARNAS ille MAGNI filius, ſub
ultima
Na-

Natus Arcto, Vir verendus nomine & Scientia
Inter Hafniæ refulgens doctioris lumina,
(Dum frui licebat illo literarum sidere)
Parte sed sui qvieſcit hoc ſepulchro conditus,
Qvæ caduca mentis altæ, mentis optimæ extitit
Hoſpitantis illa ſedes ambulans, qvam corporis
Clauſtra forte ſuſpicaris nominari, an vincula
Mentis ortus altioris? Qvalis hic cinis jacet?
Amplius qvæsiſſe noli, cum ſatis reſponderim!
Sed Sepulchrum conſpicatus nominis tanti Viri,
Hunc piè deſiderantûm jungito ſuſpiriis
Jam tuum pius dolorem, qvod pari non floreat
Huic Viro natalis ora, qvam ſcias Islandiam
Extitiſſe, (& hoc beatam,) nec Solum nutricium,
Sive amorem penſitâris, qvo Beatus Patriam

Candidus Vir atqve doctus proſeqvutus
eſt ſuam:
Sive temporis vetuſti vindices tot pa-
ginas,
Qvas remotioris Ille Seculi non unius,
Plurium, ſed poſſidebat Ipſe vindex ma-
ximus,
Unde jure prædicatur Summus Anti-
qvarius.
Jamq; tot ſuo meretur inclytus Donario,
(Splendido illo tot libris, tot ſplendido
Diplomatum
Multitudine & decore) vera laudum
præmia,
Et perenne a Seculorum teſtibus præ-
conium,
Qvot leguntur, qvot videntur, qvotqve
amantur Illius
Signa curæ doctioris, per libros pul-
cherrimos,
Atqve amoris in colentes literas fideliter;
Perqve chartas conſecratas uſibus pul-
cherrimè
Docta, juſta, priſca, vera poſtulantûm
ſerio.
Pluribus, Te, non docebo nunc, Viator!
Qvis Virûm

Hic

Hic sepultus conqvieſcit, ætheris ſed Incola:
Aſt monebo: Si non illi par clues per omnia,
Hunc decus ſit æmulari, ſed pari conamine,
Cogitanti, *qvam futurus es brevi pulviſculus,*
Voce priſcâ poſtulante Legis omnibus date!

Tydſkland.

Til Hamborg

har en lærd Juriſt ladet følgende Verk udgaae: Alb. Diet. Trekelii Tractatio de origine atque progreſſu Teſtamenti factionis, præſertim apud Romanos, in qua præterea multi veterum Romanorum mores, ritus, leges, multa juris & veterum ſcriptorum loca illuſtrantur. Cum Præfatione Georg. Chriſt. Gebaueri. S. T. Lipſiæ 1739. 4. omtrent halvandet Alphabeth.

Til Leipzig.

er i Wolfgang Deers Forlag denne Bog nyligen udgaaen: Der Medicinſke Hauptſchlüſſel, oder gründliche Einleitung zur vernünfftigen Cur aller innerlichen Kranckheiten des Menſchlichen Lei-

bes, durch welche einer jeden Kranckheit eigentliche Beschaffenheit erweget, in allen Stücken genau untersuchet, und die Cur nach denen neuesten und gründlichsten Principiis, besonders aber Herrn D. Stahls gantz leicht begreiflich ans Licht gegeben, anjetzo aber mit vielen Recepten und Hülffs-Mitteln vermehret worden, in 4. 4 Alphab. 2 Ark. Denne Bog skal gaae meget vel af, og derfore kand mand have det til Tegn om dens Værd og Nytte.

Til Helmstadt

er trykt paa Weygandts Forlag: Nova & antiqva luminis atqve auroræ borealis spectacula, secundum sæculorum atqve annorum seriem, subnexa mirabilis Phænomeni consideratione Philosophica recensuit Joh. Nicolaus Frobesius Philos. in Acad. Julia D. & P. P. O. 4. 21 Ark. Mand maa i all Sandhed sige det til Hr. Professor Frobeses Berommelse, at hand har giort sig særdeles stoer Moje for at opsøge stykke-vis endeel Exempler af Nord-Lys, og at hans Arbeyde hielper ikke lidet til Oplysning i den Deel af Natur-Videnskabet, som handler om hvis

der

der lader sig see i Luften. Det første Nordskin som hand anfører, er fra det Aar efter Verdens Skabelse 3448 og derfor 502 Aar for Christi Fødsel, hvorpaa hand farer fort i en Chronologisk Orden efter Tabellers Maade, og anmærker rigtig, lige ind til nærværende Tid, udi hvilket Aar saadant et Syn har ladet sig see, og hvorledes Historie-Skriverne har fortællet derom. Dette gior hand med faae Ord, saasom hand har i Sinde at lade en vidtløftigere og fuldkomnere Beskrivelse og Afhandling over Luft-Tegnene, og de derhos forekommende Omstændigheder, med deres, til desto bedre Forklaring nødvendige Kaaberstykker, komme for Lyset. Imellem de anførte Exempler af Nord-Lysene, er, efter Aarenes Forhold, da det eene staaer langt fra det andet, ladt noget Rum, større eller mindre, paa det mand skulle see og mærke, hvor mand skulle kunde finde endnu et Nordskin anført. Eftersom mand har i fordum Dage gemeenlig giort de forfærdeligste Jertegn af saadanne Luft-Skin, og forstillet alt hvis mand mærkede u-ordentlig eller sælsomt paa Him-

melen, under nogle forunderlige Billeder: saa har Hr. Profess. villet gaae meget varligen med at bestemme Nord-Lysene af de gamle Tider. Hand har ikke fort nogle af saadanne formeente Jertegn til Nord-Lysernes Tall, hos hvilke nemlig, hand ikke har antræffed nogle egentlige Spor og Kiendetegn paa, at de vare de rette Nord-Lys; Thi ellers havde hand kundet giøre de gamle og middel-Tiders Nord-Lysers Tall ugemeen større. Hand viiser allevegne oprigtig, hvor hand har taget hans Efterretninger fra. I Tids-Regningen følger hand Calvisius, Helvic. og Schrader. men forlader Lycosthenem, udaf hvis sælsomme Bog de Prodigiis hand anfører det mærkværdigste, som hører her hid. I den hosføjede Philosophiske Afhandling om Nordskin, undersøger Forfatteren dette Luft-Tegns egentlige Beskaffenhed og Aarsag, og det meget grundig. Først beskriver hand og forklarer, hvad mand forstaaer under det Navn Nordlys; derpaa anfører hand de mangfoldige og adskillige Navne, som mand gemeenligen tillægger dette Luft-Skin, eller hvorun-

der

der de har plejed at ligge skiulte og forstukken. Siden fortæller hand deres egentlige Beskaffenheder, Egenskaber, Forandringer og Omstændigheder; overvejer de Exempler og Anmærkninger, som mand har, dem angaaende; Ligeledes randsager hand Nordskinnens rette Aarsag, og adskillige Meeninger, som andre har giort sig derover. Endeligen viiser hand og, hvad de egentligen betyder, og erindrer for det sidste, hvad mand haver endnu at ønske i Betragtning af Nord-Lysene.

Slutningen af Adam Glafeys vollständige Geschichte des Rechts der Vernunfft.

Hr. Hofraaden undersøger ogsaa hans Lærdomme i deres Sammenhæng, og erklærer sig Endeligen, at Cicero dømmer undertiden meget grundig og skarpsindig; men at hand betiener sig og saa derhos af en Oratorisk og uden for gaaende Læremaade, hvorfore der udfordres en stor Møye, førend mand kand bringe hans Lærdomme i en Sammenhæng. Fremdeeles bemærker hand, at Cicero har beblandet Sæde-Lærdom-

men alt for meget, og saa got som gandske med Jure Naturali, bragt og erklæret de Ord honestum, Justum i en gandske egen Philosophisk Meening, som var ellers ubekiendt i det Latinske Sprog; men hand tilstaar og, at Cicero bør dog at ansees for en af de beste Rommerske Scribentere i Jure Naturæ. Nogle have, siger Forfatteren fremdeeles, villet sætte Seneca ved siden af ham, og det ikke aldeeles uden føje. Thi endskiønt hans Philosophia Moralis er nu ikke meer at bekomme, saa har hand dog efterladt saa meget i hans Beger De Ira, De Consolatione, de Providentia, de Tranqvillitate animi &c. Dog fornemmeligen i den de Beneficiis, at mand maae gierne tilstaae ham nogen Fortieniste hos Jure Naturæ. Saaledes, og siden, kommer Hr. Hofraaden til de Rommerske Ictos, hvilke hand lader ogsaa Ret vederfares. Endeligen træffer Rekken de Chineser. Og saa disse (setter Forfatteren) have anvendt deres besønderlige Opmærksomhed paa Jus Naturæ. Dette Riges Beskrivelser udviise, med hvad for en Iver de (Chineser)

ser) forsvare deres berømte Philosophi, Confutii, hans Moralske Lære, da de ingenlunde vil holde den for en Lærd Mand, der ikke har fatted den til gavns. Den berømte Jesuit Martinus Martini har dømt meget Grundig i hans Sinske Historie om denne Verdslig-Viises Lære, hvis Ord Hr. Hof-Raaden her at anføre, gior sig aldeeles ingen Betænkning. Den store Lærdom (heeder det) bestaaer der udi, at enhver skal først bringe sig selv, ogsaa siden andre til Fuldkommenhed, hvor med, og paa det, at alle Menniskер kand blive Eyere af det Høyeste gode. Men vor egen Fuldkommenhed bestaaer der udi, at enhver antænder det Naturlige Lys i ham selv, og gior det endnu klarere, paa det hand aldrig skal vige fra Naturens Lov, og de Bude, som ere Menniskene medfødde af Naturen. Og fordi at saadant lader sig ikke giøre uden at have Kundskab og Videnskab om Tingene, saa faaer mand at lægge sig efter Philosophien, hvoraf vi faar Kundskab om hvis mand skal giøre og lade. Ved denne Videnskabs eller Kundskabs hielp,

hielp, bære vi os rætteligen at i vores Anslag; ved denne Videnskab fuldbringe vi vor Ville berømmelig, hvorfore vi hverken meene, tænke eller vil noget andet, end hvis der kommer over et med Fornuften. Her af kommer Legemeds og Sandsernes Fuldkommenhed, og i alle udvortes Forretninger en bequem Beskaffenhed af Dyden, som ellers aldrig var til, der som den ikke kom her for ud af et got Gemyt, ligesom fra en Frugtbar Moder. Dette er Indholden af den Sinisse Philosophie som bliver i det følgende Tydeliger udført, og gieres Sluttningen af den Bog med de gamle Kirke-Fædre, hvilken den berømte Barbeyrac har bebreidet særdeeles eftertrykkeligen deres slette Indsigt, ind udi Moralen og Menniskenes Fornuftige Skyldigheder. Den anden Bog handler om Jus Naturæ i de Scholastiske Læreres Tider. Og endeligen den Tredie om Jus Naturæ i de nyere Tider. Over alt er det heele Skrift sin Forfatter værd.

(Slutningen fra det sidste fra Erfurt.)

I vore Tider er Leibnitzes og Newtons, fore

foruden Jacob Christmanns, Gvidonis Grandi, Greg. a St. Vincentz og Joh. Creillings Meye bekandt. Der har og endnu gandske nyligen et par andre Lærde Mænd taget sig denne Materie for. Men saasom de hidhørende Figurer kand ikke anføres i disse Efterretninger, saa overlades til Liebhaberne, at søge dem hos Hr. von Munkhausen selv, som da og allerbest viiser paa hvad Maade hand opløser dette Problema.

Nederlandene.

Til den Haag er udgaaen hos de Hondt Histoire du Systeme des Finances sous la Minorité de Louis XV. Pendant les annees 1719 & 1720. Precedée du un Abregée de la Vie du Duc Regent & du Sr. Law (12.) VI Tomer I. Tom: 204 Sider. II Tom. 312 S. III. Tom. 208 S. IV Tom. 256. V Tom. 294. S. VI. Tom. 246 S. Mand har udstreet saa mange falske Efterretninger om den Døde Hertug af Orleans, at Forfatteren af oven anførte Verk, holder det at være Umagen værd, at give et kort Udtog af hans Livs-Historie, førend hand gaaer til Hoved-

værket selv. Dette inddeeler hand i Fire Parter. I den Første taler hand om den Tilstand Financerne vare udi, da Hertugen af Orleans toeg fat paa Roeret; om den Almindelige Banqves oprettelse, som hand tilstædde Hr. Law, og hvorledes Parlamentet angreb Hr. Laws Banqve; Om de Indiske og Sinesiske Compagniers Foreening med det ny-oprettede Occidentaliske Compagnie; om Oprindelsen til Handelen i den Gade Qvinqvempoix; om Actiernes Bevægelse og Fremgang indtil Augusti Maaned 1719, da det Mod-Systema blev giort til Intet. I den anden Deel fortæller hand hvis virkninger der af ere følged, da mand over de Første Hundrede og halvtredieſindstive Millioner, leverede endnu Et hundrede og halvtredieſindstive nye Actier; de Bevægelser som de foraarsagede i den Gade Qvinquempoix; Den Umaadelige Rigdom som de Miſſiſſipier har vundet derved; og slutter hand saa denne Deel med at give Efterretning om det nye Credit-Væsen i Engelland og hvorledes det blev opretted. Den Tredie

Deel

Deel begynder med at fortælle hvorledes Hr. Law blev ophøyet til General-Controlleur ved Financerne; beskriver Gadens Qvinqvempoix Fald, og alt hvis der har sig Sørgeligt tildraget; Arretens Virkning af 21 og 27 Maji; den paa Platzen Louis le Grand igien oprettede Actien handel, og hvis der er forefalden indtil Augusti Maaned, udi hvilken Handelen gik til Ende paa denne Platz. Endeligen finder mand i den Fierde Deel at der fortælles, hvorledes den Have l'Hotel de Soissons blev aabnet, hvor Handelen blev og hentrækket; Hvorledes at Finantz-Væsenet har taget af, saa og om eendeel Mississipier, som ikke viste at holde deres Formue ved Lige, om alt hvis der er forefalden, indtil dette Systema blev gandske til intet; Om denne sidste Platzes Tilsluttelse; om Forbudet paa denne Handel, og hvorledes ingen Papirer eller Bank-Seddeler maatte bruges indtil Hr. Law flygtede bort udaf Frankerige. For at bestyrke Sandheden af alt hvis hand fortæller, har hand efter Tiidernes Orden føyed til begge sidste Deele

alle

alle Memoires og fornemmeligen de af Hr. Desmarets, som og de Edicta, Forordninger, Patenter og Befalinger som ere udgaaen denne Sag betreffende.

Sammstæds har P. Paupie begyndt med Forige Aars October-Maaned, at medeele de Curieuse ny Dagebog, kaldet Nouvelle Bibliotheque, ou Histoire Litteraire des Principaux Ecrits qvi se publient. Der af udkommer ved hver Maaneds Begyndelse et stykke, 5 Aark i 12, saa det bliver et Bind naar 4 Maaneder ere ude, hvorfore mand har levered et Supplement til de 3 Maaneder af foregaaende Aar.

Til Mexico

er for noget siden blevet Trykt i Spansk Sprog Historiske Efterrætninger om Congregatione Oratorii, som i Staden Mexico er opretted ved P. Jul. Gutierrez Davila &c. 1736 in fol. 314 sider. Verket er inddeelt udi 3 Parter og begynder paa Stiftelsen, som er skeed ved Matthæus Sayndа Bugueiro under Pave Alexand. den 7, og endes med den Bulle af Clemens den 12, som er udgaaen den 20 Martii 1732. om de til congregationen givne Friheder, og deres Stadfæst-

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 42.

Den 15 Octobr. 1739.

Tydskland.

Til Plön

Har den nye Rector Hr. Kolle ladet trykke følgende Programma: De neceſſaria phantaſiæ in tenera ætate cultura brevibus exponit, & Mæcenates ac fautores . . . ad examen primæ Lycei Breitenaviani claſſi d. XVI Aprilis M. DCCXXXIX . . . ſubeundum . . . invitat M. Joann. Kolle, Lycei Breitenav. Rect. Plœnæ, literis Joh. Conrad Wehrt. 2½ Ark i 4.

Franckfurt am Mayn.

De mangfoldige Forandringer, saa og Orterne og Egnene, bekomme gierne ved deres Indvaaneres forandrede Herredømme, et andet Ansee nde, og dette er det som giver Jordens Beskrivere stedse Leylighed til at forbedre deres Beger, eller og skrive nogle som ere gandske nye. Imidlertid udfordres der i særdeleshed af saadan een Historie-Skrivere, foruden en fuldkommen Oprigtighed, nemlig, baade en tilstrækkelig Erfarenhed og en beqvem og angenem Orden. Disse Egenskaber findes i all Sandhed i Hr. I. H. D. Rheiniffe Antiqvario, eller wichtigen und angenehmen Merckwürdigkeiten des gantzen Rhein-Strohms, og saa videre. (8. 1739. 2 Alphabet 2 Ark.) Om det skulle altsammen være sandt, som loves vidtloftig paa Titel-Bladet, skal mand nogenlunde see af de 20 Capitlers Overskrifter, udi hvilke denne Bog i tvende Barter er inddeelt. I Fortalen meldes der over hoved om Rhin-Strømmen, hvorhos dette falder at bemærke, at dersom Forfatteren var ikke lykkeligere i at udføre Verket selv, end som hand har

været i at forklare det Tydske Ord Rhein, da havde mand med all Billighed maat giøre sig et slet Begreb om det heele Verk. Men Hr. I. H. D. er begvemmere til en Historie-Skrivere, end som en Sprogmester. Den 1ste Deel beskriver Over-Rhinstrommen, fra dens Oprindelse af, indtil Mayn. I det 1) Capitel tales der om de begge Kilder til Rhin-Strommen, nemlig: i Graubündtenland, i det 2) om dens Løb fra Chur til Bodensee. 3) beskrives Ober-og Under-Bodensee. 4) Stæderne, Slotterne, smaa Kiøbstæder og Closterne ved Bodensee. 5) Rhinstrommens Løb fra Bodensee lige til Zürzack, saa og de Vandfald Schafhusen og Zürzack. 6) om Rhinstrommen som den løber til Basel, Lauffenborg og Hölle-Hacken. 7) dens Løb fra Basel ind i Kitzninger Dalen. 8) fra den Fæstning Kehl til Philippsborg. 9) derfra til Speyer, 10) og saa siden lige til Maynz. Og saa vidt gaar den første Deel, hvorudi hand baade flittig og grundig betragter Øerne, Byerne og andre Mærkværdigheder ved Rhinstrommen, men hand lader og artige Beskri-

velser indflyde over Stæderne, saavelsom noye optegnede Efterretninger om hvis der har sig sidst tildraget ved denne Flod. Den anden Deel indeholder en Beskrivelse over Neder-Rhinstrømmen, og beskrives den da videre i det 11) Capittel fra Maynz til Bacherach. 12) derfra til Coblentz. 13) og for det sidste til Colln. 14) fra Colln til Düsseldorff, og 15 til Schencken-Skands. Herefter beskrives Egnene fra Schencken-Skandsen ind til at Wal og Maaß løber udi det Tydske Hav, 17) atter derhen hvor Iselen har sit Udløb i Søen, siden 18) fra den Skandse Isehorth indtil at Rhinstrømmen udgyder sig i Lecken og Maaß. Endeligen 19) gaaer Hr. Forfatter: videre, lige som Rhinstrømmens Løb tager af, fra Wick ind til Sandt, og giver en noyagtig Efterretning om de mærkværdigste Stæder i Holland. For at begribe Rhinstrømmens Løb desto bedre, ere der til lagde 2 Kaarter, hvorpaa alle Orter, Stæder, Slotte og Closteere staaer aftegnede, alle med stoer Flid og Omstændigheder beskrevne. Saa er og Rhinstrømmens Løb igiennem Bodensee udstucken

stucken for sig selv, og derhos kand mand see de tree Vandfald til Tusis i Graubündten, til Zürzack og til Lauffen, tilligemed Stæderne Mannheim, Rheinfelden og andre Ting fleere, som ere værd at see afbildede. I hvorvel det bliver her fornemmeligen fortalt hvis der har tildraget sig nyligen ved Rhinstrømmen, saa har mand dog ingenlunde glemt de der hos merkværdige gamle Sager. Forfatteren lover, at dersom dette Verk bliver vel optaget, hand vil da blive ved fremdeles med at arbeyde paa en Beskrivelse over de andre store Vandflode i Tydskland, og det paa samme Maade som dette er udført, hvor om her nu meldes saa korteligen.

Til Altdorf

trykkes der nu allereede paa Sal. Hr. Doct. Georg Zeltners forrige Professor i den gudelige Lærdom og de Orientaliske Sprog sammestæds, hans forklarede Bibel, i Ernst Friederich Zobels Forlag, og er den 3 Mose Bog allerede klar. Der har saa mange Liebhabere fundet sig til dette fortreffelige Verk, at Forlæggeren har maat forstærke Oplægget imedens

der trykkes derpaa. Det er et af den Sal. Hr. Doctor fuldkommen udarbeydet Verk, hvilket hand og har forsynet med forgaaende Beretning og overladt det virkelig til Forlæggeren, til den Ende, at det skulle blive trykt, kort førend hand døde. Mand finder i dette eene Verk samlet alt hvis Hr. Zeltner har udarbeydet i Exegetiske og Theologiske Materier, og udgivet hidsed og her saa Stykke-vis, og viiser hans heele Systema Exegeticum sig derudi med det samme. Hand melder selv i Fortalen, at det skulde nok, for visse Aarsagers skyld, findes i dette hans Arbeyd, som ellers ikke er blevet rørt det ringeste ved i andre større Verker. Derfor kand mand og, i det, at disse hans Forklaringer bliver her saaledes at finde, undvære de fleeste Fortolkere. Thi foruden hans eget Arbeyde skal her viises hvorledes hand har giort et Udsøg af de beste Meeninger, men har gaaet alle de ugrundede forbi, og paa den Maade faaer mand i dette Verk og i denne eene Bog en Kierne af alle de Fortolkere, som duer noget. Et Exemplar i median Qvart kommer nok paa 4 Rigsdlr.

Til

Til Leipzig
er den Første Tomus gaaen ud af det Fortræffelige Historiske Verk som mand har at takke en Steer Stats-Ministers, Polyhistoris og JCti særdeeles berømmelige Flitd, det samme gives ud i Joh. Christ. Martini Forlag og er dette Titelen deraf. Monumenta inedita rerum Germanicarum, præcipue Cimbricarum & Megapolensium, qvibus varia Antiqvitatum, historiarum, legum, juriumqve Germaniæ speciatim Holsatiæ & Megapoleos vicinarumque regionum argumenta illustrantur & stabiliuntur. E. codibus MSCtis, membranis & chartis authenticis erui studuit, notulas adjecit & cum Præfatione instruxit Ernestus Joachimus de Westphalen, Aurati Ordinis Slesvicensis Holsatici Eques, Regiæ Celsitudinis Ducis Sclesvici & Holsatiæ regnantis Cancellarius aulæ & Senatus intimi, hujusque Consiliarius, supremi Consistorii militaris & ecclesiastici Vicarius Præses, Academiæ Kilonienſis Curator &c. Fol. 13 Alphabet. Dette Verk, som er meget vel Trykt og ziiret med

mange Kaaberstykker, indeholder følgende 23 stykker. 1) H. Ranzovii nova Cimbriæ Descriptio & Historia. 2) Nicol. Mareschalci Annales Herulorum & Vandalor. cum versione germanica Eliæ Schediii. 3) El. Schedii Explicatio vocum obsoletarum. 4) Mareschalci Commentariolus in Annales. 5.) Seb. Bachmeisteri Continuatio horum Annalium usque ad Ducem Frider. Wilhelmum. 6) Joh. Bachmeisteri Animadversiones in Mareschalcum. 7) Mareschalci Chronicon rythmicum de Regentibus Mecklenb. 8) David. Mevii Jus Provinciale Meklenb. 9) Hahnii Notæ in Mevium. 10) Georg. Morhofii Gens Broktorfia. 11) Melch. Goldasti Memoranda vetera Holsatica & Schaumburgica. 12) Henr. Bangerti Origines Lubecenses. 13) Petri Saxii Res Frisiorum Septentrional. 14) Trias Scriptorum rerum Danic. 15) Mareschalci defloratione antiquitatum. 16) Bingii & Corvini Selecta de migrationibus Cimbrorum. 17) Döbelii & Vogtii Otium Mecklenb. de Antyrio & Insignibus Mecklenb. 10) Jo. Simonii Vandalia.

dalia. 19) Lucæ Bachmeisteri Historiæ Ecclesiæ Rostoch. 20) Cornelii Hamsfortii Res Holsatorum vicinarumque gentium. 21) Lamb. Alardi Nordalbingia. 22.) Septem Fragmenta veteris juris Sverinensis. 23) Codicillus jurium civitatum Megapolensium. I det 2, 7, 11-12-13-15 og 20 stykke har Deres Excellence, den fortræffelige Hr. Forfatter tillagt mange Historiske og Etymologiske Anmærkninger, som vidne om hans ugemeene Belæsenhed og Videnskab: I Særdeleshed, er det 22 og 23 stykke blevet forklaret af ham med udvalde og de Lærdeste Commentariis Jurium Gentium. Men fornemmelig er den af denne Høyfortienende Herre foran satte og usædvanlig vel skrevne Fortale, som er hart ad paa halv anden Alphabeth, af saadan en Vigtighed og mangfoldig Lærd Indhold, at den kand ikke forestilles her i en kort Begreb, eller paa saadan maade som vores korte Udtog af deslige Sager tilstæder.

Til Tubingen
lader Hr. Pr. Professor Chr. Gottlob

Cantz det ikke blive derved, at hand har skrevet om Veltalenheden, om den Leibnitziske og Wolffiske Philosophies Nytte i den Gudelige Lærdom, og om den Almindelige Guds Regiæring i Verden; men hand giver sig den møye efter hans Gavers Maal, at sætte de Videnskaber, som betreffer Menniskernes Handlinger, i et Lys. Hvortil nytte de fornuftigste Lære-Begreb, naar de ikke medføre nogen Anviisning om den Fordeel de give? Eller hvortil gavne Betragtningerne, naar de giør ingen Forbedring hos noget Menniske? Men ligesom Hr. Regiærings-Raad Wolff har viist Verden, at de Menniskelige Videnskaber har en vid Mark for sig, hvilken, dersom den skal nytte, maa indhegnes i mangfoldige stykker, og saa siden dyrkes: saa har og Hr. Professer Cantz fulgt ham derudi i de Videnskaber som have de Menniskelige Handlinger til Grundvold. Til den Ende ere der nyligen udgaaen Disciplinæ Morales omnes, etiam eæ qvæ forma artis nondum huc usqve comparuerunt perpetuo nexu traditæ (Leipzig 4. 1739. 4 Alphabeth 2 Ark.)

2 Ark.) Naar mand fraskiller den forud afhandlede Begreb om sædelig Handel, og hvad den er, som og det Tillæg om de Sædelige Ting over Hovet, opsat efter de Metaphysiske Regler, bliver dette Verk afdeelt i fiire Hoved-Stykker. Det 1) Stykke eller Hoveddeel taler om den Naturlige Rettes Klogheed (Forstand) i Almindelighed, og overvejer den Menniskelige Natur, samt adskillige Menniskelige Pligters Trin mod sin Næste. Den 2den Hoved-deel befatter udi sig Tvende Hoved-Lære-stykker, hvor af det Første lægger den Naturlige Lærdom om Gud til Grundvold, baade i henseende til Guds Kundskab og hans Dyrkelse; men det Andet har sin Afsigt til Sæde Lærdommen, og betragter deels Menniskets frie Natur tillige med hans Forstand, deels og dens Lidende Tilboyeligheder (Passioner) og andet som det kand være hengivet til, deels og dets Dyder. Den 3die Hoved-Deel handler om Menniskenes Samqvæms Levnet, i Syv Hoved-Lære-Stykker. Det Første deraf viser, hvorledes Ægte-Folk, Huusfædre

og

og Herrer skal forholde dem vitseligen: Det andet, hvorfra et Borgerligt Samqvæm eller Sælskab har sin Oprindelse, og hvad for Ret de har. Det Tredie, og det over Hoved, hvad for en Ret enhver i sær tilkommer i det Borgerlige Sælskab. Men saa siden, hvor vidt enhver Persons, Sags, eller Handlings-Ret strekker sig. Det Fierde angaaer en almindelig Geistlig Ret, og det over Hovet, Kirken, og Kirkens Gevalt; siden i sær, hvorledes Kirken er indretted, og endnu i Særdeleshed, Kirkens Myndigheds Grændser. Det Femte handler om Kirkens Tugt, baade over Hoved om den heele Meenighed, og saa i sær, om de Geistlige Personer, Sager og Handlinger. Det Siette giver Oplysning om Folke-Retten, og det fornemmeligen i sig selv, for saa vidt det gaaer Folkene an i særdeeleshed, men siden ogsaa Om Krigs-Retten. Endeligen forklarer det Syvende hvad en almindelig Gudelig Grund Lov er? For det sidste følger p. 1157. den Fierde Hoved-Deel, om den Visdom som der behøves til at regere et Bor-

Borgerlig Samqvæm. Der af giver det første Hoved-Lære-Stycke en Anviisning deels der om, hvorledes en Herre skal bære Omhu og Sorrig for hans Huus og Indkomme, deels og, hvorledes hand har at see til Loven, Straffer, og Belønninger; hvor hen og saa de hemmelige Ting høre, som et Rige eller Regiment kand være magt paaliggende. Det Andet lærer, hvorledes mand kand begynde Huusstanden, sætte den fort, formeere og forbedre. Det Tredie betragter hvis der kand være anstændig i et Samqvæm, saa og hvad Pedantismus egentlig er? Saa som dette Ord høres meget tiidt, saa vil Forfatteren p. 1279 give een rigtig begreb der om. Den er en Pedante, siger hand, som søger store Hemmeligheder i Bagateller, er saa hoffærdig der hos, at hand ikke vil lade sig sige eller viise, og hvis Opførsel er slet intet saadan som den bør at være. Saa viidt gaaer Indholden af det gandske Verk. Men hvad skulle de nu ville sige, som hidindtil har bundet sig til et lidet Antal af Sæde Lærdommen i den

Verda

Verdslige Visdom? Dog, hand giver ogsaa disse i Fortalen, fuldkommen Fornøyelse. Men dersom hand havde indført tillige det Udvortes Kirkens Form og dens Regiment udi den samme følge og Orden som de Philosophiske Sandheder, da tilstaaer hand endeligen selv, at Kirkens Væsen er ikke Egentlig underkasted den Verdslige Magt. Men om det er derfor Ret, at den Verdslige Arm befatter sig med Kirkens Regiment, kand de nok begribe, der giøre Forskiæl imellem det der skeer, og saa det, som skulle skee med rette.

Til Wien

er et curieus og meget kostbart Urværk blevet bragt paa det Keyserlige Bibliotek, hvilket ogsaa er blevet beskrevet, i en særdeeles Tractat førende denne Titul: Horologium rotatile astronomicum centum diversorum Horologiorum exhibens veros Planetarum ac Fixarum motus &c. ex isto Horologio jam conscriptæ sunt Ephemerides ab anno 1701. usqve ad 2000. in quibus Ephemeridibus pro quotidiano uso invenero, quidquid in ista synoptica expositione per

numeros 36. 37. 41. 42. 44. 58. 59. 60. 67. 68. 69. 76. 77. 78. 85. 86. 87. 94. 95. & 96. explicavero, ac dabit, pro toto terrarum orbe in currentibus tribus sæculis Eclipses solares 748. lunares autem 464. communicabitque plenilunium verum pro temporis paschalis usu, de quibus Ephemeridum fructus loquatur. Invenit ac fecit Ignatius Reisch, Presbyter & Algoius.

Engelland.

Til London

ere Ridder Edward Brown forrige Kiøbmand i London hans Reiser, og hvad sig dermed har tildraget, blevet trykt hos A. Bettesworth under denne Titel: The Travels and Adventures of Edward Brown Esq. formerly a Merchant in London, 8. Mand finder derudi fortællt hvis Hr. Brown har anmærket i Frankerige og Italien, hans Reise til Levanten, hans Beskrivelse over den Insel Malta, hans paa Reisen til Over- og Neder-Ægypten giorde Anmærkninger, og endeligen en kort Beskrivelse over det Abyssiniske Rige. Det heele Verk igiennem forefinder mand adskillige curieuse

Anmerkninger, som kand give saavel de Engelske som andre Landers Historie et særdeles Lys. Forfatteren har ogsaa ved de Critiske Undersøgninger om Videnskabernes nærværende Tilstand, særdeles Medicinens og Chymiens i Ægypten, givet Verket en ikke liden Anseelse; det sælges for 5 Engelske Skilling.

Frankerige.

til Paris sælges i adskillige Boglader: Genealogie Historique de la Maison Royale de France, exposée dans les Cartes Genealogiques & Chronologiques, tirées des meilleurs Auteurs, avec des Explications Historiques & les Armoiries differentes de chaque Branche, 2 Vol. 4.

Sammesteds finder mand en Fransk Oversættelse af Livius ved Hr. Guerin, under følgende Titul: Histoire Romaine de Tite Live contenant l'Histoire de la Seconde Guerre Punique; traduite en François par M. Guerin ancien Professeur d'Eloquence dans l'Universitet de Paris, 3 Vol. 12. Oversættelserne af det øvrige, som Livius har skrevet, skal og følge der efter, og det inden kort Tid.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 43.

Den 22 Octobr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Fra Boghandler Preusses Forlag har man en Oversættelse af et lidet opbyggeligt Skrift, under denne Titul: Den sande og falske Fred udi XVI Fremsættelser afhandled og forklared af Joh. Christopher Schinmejer, fordum Pastor udi Stettin, men nu kaldet Inspector og Pastor til Rathenov, troeligen i det Danske oversat. Kiøbenh.

1739. in 12. 4 Ark. For at give en Idée om samme gudelige Tractat, har man vildet extrahere bemeldte sexten Fremsættelser.

1ste Fremsæt. Den Fred med Gud, er den Roelighed, som efter Synds Forladelse, og Christi Retfærdigheds Tilegnelse, opstaaer i Sielen, Rom. C. 5. v. 1.

2den Fremsæt. Denne Freds Fyrste er JEsus Christus, Verdens Frelsere, fordi han har forhverved den ved sit Blod og Død, ja ogsaa meddeeler og opholder den for dem, som troe paa ham.

3die Fremsæt. Denne Fred med Gud er, og kaldes med rette en sand Fred, efterdi den saa vel gandske meget er adskilt fra den udvortes verdslige, som og den falske Fred.

4de Fremsæt. Denne Fred er ikke imod den udvortes Rolighed, men den er meget meere en Grund til alle Stænders Rolighed og Velfærd.

5te Fremsæt. Salige ere de, som i den sande Hiertens Forandring have faaet denne Fred med Gud, og som just i den samme Orden søge at stifte den hos andre.

6te

6te Fremsæt. Men da den mindste Deel haver denne Fred med Gud i Hiertet, saa er det ingen Under, at mange saa vel i Geistlig som Verdslig Stand hverken kiender den, og endnu mindre beskytter og befordrer den.

7de Fremsæt. Men den Fred, som stiftes uden dene sande Siæle-Fred, og hvorved enhver vil kun blive i en kiødelig Roe og Sikkerhed, i Verdens og Syndens Kierlighed uforstyrred; den er en falsk Fred, fordi den hverken har Guds Ære, eller Siæles Salighed til Øyemerke, og den maa nødvendig til Intet giøres ved den Prædiken om Bod og Troe, ligesom den og er bleven til intet giort af Propheterne, Christo og hans Apostle.

8de Fremsæt. Denne Freds-Fyrste er ikke Christus, men Belial! og den sammes Stiftere befordrer ikke Guds Rige, men Diævelens Rige.

9de Fremsæt. Derfor er der af Gud selv stiftet et Fiendskab imellem den sande og falske Freds Befordrere. 1 Mos. 3. v. 15. og den som vil i Grunden forreene disse to stridige Partier, den giør et forgiæves Arbejde.

10de Fremsæt. Hedenske og uchristelige Øvrigheder have alle Tider anseet de sande Freds-Sendebud, som de u-roeligste Folk, og Forstyrrere af den offentlige og almindelige Roe; Men Christelige og fromme Øvrigheder have beskiermet dem, og kiendt deres Uskyldighed.

11te Fremsæt. Deraf ere komne alle Forfølgelser, Fængseler, Piner, Afsættelser, og saa dyre Sandheds Vidners og Freds-Bebuderes Krænkelser.

12te Fremsæt. Onde og u-omvendte Præster, uagted de ere satte til at lære og stifte den sande Fred med Gud, saa have de dog altid været, enten paa en grov eller fiin Maade, de arrigste Fiender af den sande, og Befordrere af den falske Fred.

13de Fremsæt. Et ubedrageligt Kiendetegn paa saadanne er dette, at de ikke forfølges med Christi Kors; men derimod elskes og æres af Verden; thi Verden elsker det, som er dens eget.

14de Fremsæt. Huus-Standen elsker heller, i Henseende til dens Blindhed og U-videnhed i Guddommelige Ting, den falske end den sande Fred, og naar den der-

derudi understøttes af de andre Stænder, hielper den med at dræbe Fredens Fyrste med sine Sendebud, og raaber: Korsfæst korsfæst ham.

15de Fremsæt. Hvor det nu seer saa fordervet ud i alle Stænder, at enhver glæder sig over den udvortes falske Fred, Kiødets Magelighed, og dette Levnets Ære og Vellyst, der ere Guds Domme, saasom Krig, Pæst, Hungers-Nød og andre Lande-Plager, ikke vidt borte; paa det den falske Fred, som Menniskene have udi Synden, kand forstyrres, og den sande Siæle-Roe ved Omvendelse og Troe oprettes, om ikke hos alle, dog hos nogle.

16de Fremsæt. Saligt er det Land, hvis Øvrighed er oplyst, og søger at befordre hos sine Undersaatter den Fred med Gud, som Grunden til all udvortes Roelighed, og derfor er ikke alvorligere bekymred for noget, end at beskikke gode og gudelige Præster, som kand opvække Menniske af deres falske Roe og Sikkerhed, og føre dem til den sande Fred med Gud, følgelig udredde deres

Siæle, giøre fromme Undersaatter, og bygge paa Himmelen.

Tydskland.

Til Dantzig er udkommen et Verk med denne Oyskrift: Davidis Braunii S.R.P.C. de Scriptorum Poloniæ & Prussiæ typis impressorum æqve ac MStorum virtutibus & vitiis judicium. (Dantzig 1739. 4to. 2 Alph.) Efterat Autor i Fortalen har talt om hvor nyttige og u-mistelige Historier og Historie-Skrivere ere og tillige beklaget den Mangel og Feyl hos samme findes, legger hand os først et Register for Øyne paa de Skrifter, hvis Beskrivelse hand i sit Verk vil give. I Verket selv binder hand sig ikke til anden Orden, end den, som i Bibliotheqverne gemeenligen pleyer at holdes. For det første handler hand om dem, som angaaer Pohlen, siden foretager hand i samme Orden de Preussiske. Hand retter sig alleene efter Bøggernes Format, Folianter, Qvarter, Octav. &c. og betragter først de Juridiske, siden de Histo-

riske

riske og Politiske Scribentere. Mange bliver alleene anført, uden videre Beskrivelse eller Critiqve. Hand indfører ikke alleene de, som ex professo har skrevet om Pohlen og Preussen, men endog andre, som ikkun incidenter rører samme Lande, iblant hvilke ex. gr. Helmoldus, som i det 13de Seculo skrev sin Wagriske Kronike, samt Historia persecutionum Ecclesiæ Bohemicæ, som hand meget recommenderer. Ligeledes nævner hand de Oratores og Poëter, som rører den Polske Historie. Ja og nogle, som betreffer Philosophien og andre Videnskaber: Men at komme til et nøyere Begrib om samme Verk, da procederer Autor saaledes med hvert Skrift, at hand meddeeler en kort Efterretning om dets Forfattere, Indhold, Nytte, Maaden, det er skreven paa og ellers rigtige Beskaffenhed. Af den anden Deel, som handler om de Preussiske Historie-Skrivere, vil vi anføre et Exempel. P. 229. Num. I. in folio. meldes om et MSS. kaldet Chronicon Magistrorum ordinis Teutonici eller

des Hoch-Lobwürdigen ritterlichen Ordens, zusamt der edlen Lande Preussen und Liefland Ursprung. Denne Krønike skal være forfærdiget af Bernhard von Oseden, Biskop til Paderborn, hvilket nærmere undersøges. Den skal af adskillige være continueret, iblandt hvilke den sidste Joh. von Weisenfeld. Samme beskriver kortelig de Tydske Ordens-Mesteres Bedrifter og gaaer til midt i det 16de Seculo. Ihvor vel dennu af saa mange er sammendraget, befindes dog Stilen temmelig egal, hvorudover Braunius meener, at den sidste har taget sig den Frihed, at indrette sine Formænds Skrive-Maade efter sin egen.

Kiel.

Her er publiceret et Skrift af denne Titul: Biga orationum quondam ac haud pridem habitarum, piissimis manibus, immortali, perenni, sanctæ memoriæ, Heroïs quondam, ex sereniſſima, antiquiſſima, Ducali, Gottorpienſi proſapia, regiæ olim celſitudinis, Caroli Friderici, heredis Norvagiæ,

vagiæ, ſupremi Ducis Slesvici, Ducis Holſatiæ, Stormariæ & Dithmarſiæ, Comitis Oldenburgi ad Delmenhorſti, & reliqua, die XIIX. Junii, Anni jam currentis clɔ Iɔcc xxxix. luctuoſiſſima morte nobis erepti, ſuis nunc etiam in exuviis cineribusque demiſſisſima pietate venerandi, humillime ſacrata ac inſcripta, ab auctore, D. Joanne Chriſtoph. Liſchwitio, P. P. O. ducali archiatro & cancellariæ Conſiliario, h. t. facultatis medicæ Decano & collegii Chirurgorum Præſide.

B. D! Oratio prior de plantis dolorosam Domini JEſu Paſſionem, miro naturæ luctu & artificio, quoad omnia Paſſionis inſtrumenta, depingentibus, quam recitavit auctor abiens a Magiſtratu academico, Anno MDCCXXXV. die VI. Aprilis, in Academia Kilonienſi.

B. D! Oratio poſterior de plantis glorioſam reſurrectionem Chriſti, noſtramque a mortuis in illa fundatam reſuſcitationem referentibus. quam recitavit auctor, Anno MDCCXXXIX. die II. Maji, abiens altera vice a Magiſtratu academico, in Academia Kilonienſi.

Den Lærde og Berømte Autor beklager i den første Tale sin Durchl. Fyrstes Død med en ligesaa angenem som bevægelig Veltalenhed. Begge Orationer kand passere for et Mønster i sit Slag. Hans Skrive-Maade er saa reen og flydende, som den maa være, naar den skal behage, og Tankerne overalt udførdte med de lykkeligste Expressioner. I den anden Tale viser denne habile Mand, hvorledes Urterne og Træerne kand forestille os Opstandelsen, da det iblant andet heder: Sed spectat denique huc quoque mira umbratilis illa plantarum resuscitatio a chemicis promulgata, per ignem gehennæ, qui est liquor alcahest Paracelsi: hanc plantarum Palingenesiam, quæ est plantarum combustarum e suis cineribus artifici manu resurrectio, jam Veteres uno oro posse dari adseverarunt quamplurimi; namque Schrœderus, Horstius, Faber, Robertus Fluddius, Harsdœrferus, Kirchnerus, pluresque alii testantur. Audiamus, si placet, Quercetanum fidem qui nobis facit, se quondam medicum noviſſe Cracovien-

sem

sem, in Polonia, qui usque adeo eleganter & philosophice apparare noverat cineres, ex omnibus plantæ cujusuis partibus, ut plantæ faciem ex asse referrent, sicut plures habuerit quam triginta ejusmodi artificiose ex cineribus paratas plantas, easque diversas, vasculis suis vitreis contentas, hermetico sigillo obsignatas, ita, ut, siquis rogaret, sibi rosam, vel auriculam, primulam veris, calendulam, papaver, rubrum, album, variegatum, aut aliquod aliud plantæ genus, demonstrari, tum cinerem illius plantæ arriperet, cujus specimen esset demonstraturus, e. g. rosæ vasculum vitreum, vasculique fundo lucernam ignis subderet, donec incalescente satis vasculo, tenuissimus ille contentus cinis, ex se exprimeret apertam rosæ speciem, quam sensim, crescere, adsurgere & ad rosæ formam venire, quilibet jucundo spectaculo observare potuit, quæ umbratilis figura, vase ab igne remoto, rursum in suos cineres relabebatur.

Ita-

Italien.

Til Florentz

er udgaaen fra Bern: Paperini Bogtrykkerie: Joh. Lami De Eruditione Apostolorum liber singularis, &c. Man kand betragte denne Bog i dobbelt henseende; først som et Særdeeles Stykke af Historien angaaende de Første Christnes Tilstand, Apostlernes Lærdom og Evangelisternes Skrifter: og for det andet, som et Forsvars-Skrift hvor med Forfatteren vil have Forsvaret sine Commentarios de recta Christianors circa Mysterium Divinæ Trinitatis Sententia, som er kommen ud 1733, imod de der over feldede vrange Domme, og sig selv de hannem derfor tillagde Bestyldinger af Ugudelighed og Vantroe. Angaaende det Første, da kand man læse i det 4de Capitel hvad for en Klæde-dragt der har været brugelig hos de Første Christne, hvorledes den Kiortel, som Christus gik med har seet ud, hvorledes Kappen har været beskaffen, og at mand har havt tvende slags U-syede Klæ-

Klæder. Det bliver og ikke mindre angenem som hand fortæller i det 9 og 10 Capitel om det Nye Testamentes Skrive-Maade overhoved, og hvad man skal Domme i Særdeeleshed om enhver Evangelistes og Canonisk Autors Skrive-maade. Ved denne Leylighed anfører hand i det 11 Capitel en stor Mængde af Apocryp: Skrifter, hvoraf hand har haget de fleeste af Hr. Fabricii Codice Apocrypho N. T. og taler i det 13 Capitel om de skrevne Codicibus af det N. T. i det Florentinske Bibliotheqve. Hvad Forsvars Skriftet angaaer, hvor med Hr. Lami her og der i dette Verk Justificerer sig, da skiælder og smelder hand meget stærk paa sine Bederparter, og søge at purgere sig saa got hand kand fra hvis hannem til Bebreydelse er bleven forekast.

Frankerige.

til Paris

er følgende i D'Hourys Bogtrykkerie bleven færdigt: Matiere Medicale, l'on traite des Medicamens naturalels ou simples, ensuite des Medicamens composés ou artificiels, avec deux Dissertations

tions l'une sur la Formation des Pierres & l' autre sur la Cause de la dureté, molleſſe & fluidité de corps. Par M. Deidier Conſeiller Medicin du Roy, ancien Profeſſur de la Faculté de Montpellier Chevalier de l'Ordre de S. Michel, de la Societé Royale de Londres & Medicin Real des Galeres de France, à Marſeille (12) 17 Ark. Den heele Afhandling beſtaar af Tvende Deele, hvor af den Første taler om de Enkelte og Naturlige; Den Anden om de Konſtige og tilſammenføyede Lægedomme. I dem begge betragter Forfatteren dem, først som afførende, og siden som bare forandrende.

Hamburg

Her paa Børſen er hos Land-Chart-Handleren Kirchmayer følgende Verk, hvorpaa de Lærde i deres Diariis med Billighed alt har sat saadan Priis og som baade i Henseende til de nye Inventioner i Geographien samt nyttige Undersøgninger i den gamle Hiſtorie, har ikke liden merite, under denne Titul at bekomme: Regni Davidici & Salomonæi Deſcriptio Geographiaca & Hiſto-

ſtorica, una cum deolineatisne, Syriæ & Ægypti, pro ſtatu temporum, ſub Seleucidis & Lagidis Regibus, Mappis luculentis exhibita & probationibus idoneis inſtructa. Juncta eſt huic operi conſideratio urbium maximarum veterum & recentiorum, ac operum qvorundam apud antiqvos celebrium, Auctore Johanne Matthia Haſio, Matth. Prof. Wittemb. impenſas faciente Homanniano cohærede. J. M. F. LL. & Math. Culti 1739. in fol. meget nitide paa Skriv-Papir. Den Første Deel af dette Verk gior et Alphabet med 6 vel illuminerede Charter. Anhanget de magnitudine comparata & determinata urbium etc. beſtaaer af 10 Ark og 13 Illuminerede Aftegninger af de gamles ſtore Bygninger og Stæder. Denne Bog er en nye Prøve af de Mathematiſke Videnſkabers ubeſkrivelige Nytte endog i den gamle Hiſtorie, da Forfatterens u-gemeene Flid og Skarpſindighed ved deres Hielp har givet de gamle Syriſke og Ægyptiſke Provincers, ſamt Stæders og Bygning

ningers Situation og Beskaffenhed, saa stort et Lius og Visseb, saa man i Sandhed maa give ham den Berømmelse, at hand ey alleene i mange Poster illustrerer sine paa denne Bane berømte Forgængere, særdeeles Cellarium og Relandum, og supplerer hvad hos dennem feyler, men endog virkelig overtreffer de samme. Hos bemeldte Kirchmayer er og Qvartaliter at finde Continuation af den berømte Doctor Adelburners Collegii Astronomici Norimberg. Direct. Astronomiske Verk von den merkwürdigen Himmels-Begebenheiten, hvoraf 12 Stykker ere udkomne. Stykket bestaaende af 1 Ark in 4to med behørige Kaaber-Stykker. Værket tager sin Begyndelse fra 1 Maij 1736, og gaaer til 1739. Det 12te Stykke begynder fra 1ste Februarii i indeværende Aar. Forfatterens roesværdige Hensigt er, paa en tydelig og behagelig Maade at facilitere de Astronomiske Videnskaber for dem, som enten ikke har studeret, eller dog ikke studeret Mathematiqven. Det 13 til 16de Stykke bliver og med forste at vente.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 44.

Den 29 Octobr. 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Hos Universitæts-Boghandler Preuss haves atter en Oversættelse af et lidet opbyggelgt Skrift, under saadan Titul: August Herman Franckens Underretning om hvorledes Børn skal anføres til en sand Gudfrygtighed og Christelig Klogskab. Forfattet udi tvende Samtaler.

taler. Nu til fleeres Nytte med Flid paa Dansk oversatt. Kiøbenh. 1739. in 12. 7 Ark. Den første Samtale, imellem Paulum en Læremester og Timotheum en Discipel, handler om Børns Opdragelse i den sande Gudfrygtighed, hvorudi betragtes 1. Børne-Tugtens Værdighed. 2. Det Øye-mærke og Hensende, som en Lærere og de der lære af ham, bør at have. 3. Sindets Tilsyn og Ophielpelse. 4. De Midler, som tiener til Gudfrygtighed. v. gr. (a) Gode Exempler. (b) Den Catechetiske Underviisning. (c) At læse Bibelen og lære de Bibelske Sprog. (d) Christelige Formaninger. (e) Dyders og Lasters eftertrykkelige Forestillelse. (f) Forjættelser og Truseler. (g) Bønnen. (h) At flye ondt Selskab. 5. Trende Dyder, som betimelig maa indprentes hos Børn neml. Kiærlighed til Sandhed, Lydighed og Flittighed. 6. Den Evangeliske Maade, hvorefter Børnene skal anføres til et retskaffen Væsen i Christo.

Den anden Samtale imellem samme Personer handler om Ungdommens Anførsel til en Christelig Klogskab, og be-

tragt-

tragter 1. At det er forneden at anføre Børn til en Christelig Klogskab. 2. Hvorledes man skal giøre Forskiæl imellem denne og den Verdslige Klogskab. 3. Den falske Klogskabs Nøgenhed. 4. Den falske Klogskabs Kiende-Tegn. 5. Den sande Christelige Klogskabs Beskaffenhed. 6. De Grund-Stytter, hvorpaa den sande Klogskab hviler. 7. Hvorledes Børn skal bringes til at mærke og give Agt paa. 8. Hvorledes man skal komme til Forfarenhed. 9. Hvorledes man skal vaere sig for forudfattede Indbildninger og Meeninger. 10. Hvorledes den rette Grund og Aarsag til ald vor Giørning vel bør at kiendes og prøves. 11. Hvorledes Børn skal advares for alle Afvigelser og krogede Øye. 12. Hvorledes de skal føres fra onde og forargelige, til gode og gudelige Bøgger, dog i en ret Orden. 13. Slutningen af begge disse Samtaler. Herhos følger et Tilleg af nogle mærkværdige Steder udaf de Altenborgiske Deele iblant D. Morten Luthers Bøgger, om Børne-Tugtens Værdighed og Fornødenhed.

Tydskland.

Rostock.

En viss Autor, som giver sig alleene med de Bogstaver M. T. Q. tilkiende, har nyelig ladet følgende Skrift træde for Lyset: Examen qvæstionis Theologicæ: an in primo justificationis momento bona opera qvædam formaliter sint præsentia? Veritatis investigandæ causa institutum. (Rostock 1739. 8vo. 14½ Ark. Anledningen til dette Spørsmaal synes at være taget af en til Pavedommet overgangen Lutheraner navnl. Joh. Mathesius, thi denne vil, at de, som affirmerer denne Qvæstion, skal være af lige Tanker med Papisterne. Forfatteren sætter som en Introduction foran en kort Historie af denne Sag. Hand leder samme med Rette fra D. Major, Phil. Melanchthonis Sviger-Søn. Calixtus har igien varmet denne Dispute op, og den er i vore Tider til Leipzig, Halle, Wittenberg, Jena, Königsberg, Gryphswald og paa andre Stæder drevet med stoer Hefftighed. Derpaa foretager hand Qvæstionen selv, og

og ordentlig afhandler samme i 3 Hoved-Sectioner. Hand proponerer Spørsmaalet for det første pag. 29 paa denne Maade: Om i Troen det første Øyeblik, den retfærdiggiør, formaliter og virkelig nogle, i det mindste indvortes gode Gierninger ere tilstæde? For nu at evitere alt Æqvivocation, da gaaer hand distinctè og ordentlig frem, og betragter hver Ting i sit rette Væsen. Altsaa beskriver hand i den første Section Naaden i sin rette Orden og indbyrdes Sammenhæng. Hand viser, hvad Troen er og hvorledes den i Skriften tages. Hand giver et retskaffen Begreb om de ud- og indvortes Gierninger. Hand forestiller Naadens Orden i det første Øyeblik af Retfærdiggiørelsen. Hand betragter de nærværende Gierninger, om de virke, om de nødvendig, om de tillige ere tilstæde? I den anden Section viser hand det, som kand og maa følge af hvad i første Section er fastsatt. Men i den tredie Section igiendriver hand af den førstes u-imodsigelige Grunde, deres Indvendinger, som i denne Troes-Articul ikke holder Middel-

Veyen. Enhver som uden forud fatte de Meeninger læser dette Verk, skal lettelig tilstaae, at det er fundamentel skreven og man maa bekiende, at samme lille Skrift er et af de ordentligste og tydeligste, som tracterer dette Spørsmaal.

Leipzig.

Bernhard Christoph Breitkopf har nyelig fra Pressen leveret et Supplement til Jacob Leupolds Theatrum Machinarum, med tilstrækkeligt Register over denne særdeles nyttige Bog. Samme er forfattet af Joachim Ernst Scheffler, Land-Bygmester der paa Stedet, som den der alt for 12 Aar siden efter Autoris Begiæring, maatte befordre den sidste Deel neml. Theatrum Machinarum Arithmeticarum & Geometricarum til Trykken, da hand selv ved Svaghed og endelig ved Døden blev forhindret. Herudi afhandles deels de Geometriske Machiner og Instrumenter, som den gang formedelst Tidens Korthed og andre Omstændigheder maatte blive tilbage, som og de Sterometriske Instrumenter, der udkræves til at visere, samt de, ved hvilke Veyen til Lands saavelsom til Vands

pleyer

pleyer at afmaales. Deels anføres og mange andre til Geometrien og foregaaende Deele af dette Theatro henhørende Machiner, som enten ved Verkets Forarbeydelse ere forbigangne eller seenere kommen for Dagen.

Fremdeles finder man hos samme Forlæggere: Der Deutschen Gesellschafft in Leipzig Nachrichten und Anmerckungen, welche die Sprache, Dichtkunst und Beredsamkeit der Deutschen betreffen. Erstes Stück. I Fortalen erklærer Autor, at det heele Collegium har besluttet, herefter samtl. at have Opsigt med dette Arbeyde, i den Sted at tilforn kun visse Membra samme har dirigeret, med Forsikring, at Sandhed alleene skal være den Lov, som de vil holde sig efterretlig. I Almindelighed er deres Hensigt med dette nye Arbeyde, ikke alleene at vise, hvad som er u-anstændigt, men ogsaa, hvorledes det anstændige kand practiseres. De i dette første Stykke befattede Articler ere følgende: 1. En kort Demonstration, at man først maa være betænkt paa et fuldstændigt Tydsk Lexicon, førend den Tydske Sprog-

Konst kand komme til nogen Fuldkommenhed. 2. En Samling af nogle Breve, naar det Tydske Sprog først er blevet brugt i offentlige Rigs-Constitutioner. 3. Jani Cæcilii Frey antiqviss. Gallorum Philosoph. ecloga s. Commentatio de Philosophia Druidarum. 4. Betænkning, hvorledes det Tydske Sprogs Reenhed i Henseende til Jurisprudentiam var at befordre. 5. Den Tydske Sprog-Konst af de allervisseste Fornuft-Grunde og almindelig Brug. 6. Prøve af et Tydsk Juridisk Lexico. 7. Hasdörfers Levnets-Beskrivelse ved Wiedemann.

Lübeck

her er nyelig kommen fra Pressen et Skrift af saadan Titul: Gründliche Untersuchung der Wesentlichen Eigenschaft, Grund-Ursachen und Hülfsmitteln der Arthridis oder Gicht-Kranckheit, nebst einigen Lehr-Sätzen, wornach ein Medicus alle und jede in der Artzney-Kunst vorkommende Wahrheiten gründlich und ordentlig untersuchen

suchen soll, von Ludwig Frid. Palitzsch. Med. Chym. & Chirurg. Doct. & Pract. Lubecens. ediret. Forfatterens artige Fortale bør her ikke at forbigaaes: Det er Læseren ikke ubekiendt, siger hand, hvorledes de Lærde gier en egen Republiqve, i hvilken de ere forbundne, saa vidt som mueligt, at befordre de Sandheder, som kand komme det Menniskelige Liv til Nytte. Men hand maa og forestille sig, at samme ikke lider nogen Monarchisk Regiering, thi det vilde blive vanskeligt at sige, hvo der just besad den klogeste Hierne, og om end dette kunde udfindes, saa kand den vitseste ikke sige sig frie for, at hand iblant sine Sandheder jo kunde ineliner til mange Præjudicia, hvilke hand u-muelig kunde obtrudere dem, som hand efter denne Republiqves Fundamental-Lov, nemlig Fornuftens Lærdom, hafde at regiære over. Meget mindre bliver i denne Republiqve statueret nogen Arve-Rett, eftersom Lærdom ikke lader sig saaledes propagere paa descendenterne, som Horatius

Carm: Libr. IV. Od: IV. siger: Est in juvencis, est in eqvis patrum virtus; nec imbellem feroces progenerant aqvilæ columbam. Det samme maatte man sige, om man vilde applicere en Aristocratisk Regiærings-Form paa den Lærde Republiqve. Altsaa bliver alleene Democratien, som best applicable, til overs, efter hvilken det og staaer enhver habil Borgere af denne Republiqve frit for, efter bemeldte Fundamental-Lov, at give sit Votum. Nu maatte, siger hand, Læseren vel i Begyndelsen staae i Tvil, om og nærværende Tessera saaledes skulde være indrettet, at samme kunde være det Menniskelige Liv til nogen Nytte? Men denne Tvil forgaaer af sig selv, naar hand kun vil kaste et Øye i disse Blade, thi hand vil ikke alleene derudi finde mange Lærdoms-Grunde, som kand give et bequem Hoved Anledning til at legge endnu meget dertil og paa samme at opsættte vigtige Bygninger, men hand vil og formodentlig finde de Domme over Gicht-Sygdommen, hvoraf man sig

sig daglig kand betiene in prosi. Forfatteren prætenderer ellers ikke at ansees for, i alle Poster at have brugt noget nyt paa Bane, men bifalder gierne Poëten: Fuere fortes ante Agamemnonem og tilstaaer, at andre Lærde og har Begreb herom. Imidlertid haaber hand dog, at ingen skal negte ham, at jo en Dverg, naar hand staaer paa Skuldrene af en Kiæmpe, seer endnu længere end Kiæmpen selv, og at hand har foredraget samme Sagdom i en saadan Orden, som mand i Systematibus og Dissertat. forgiæves maa søge.

Sverrig

Stokholm.

Efter Befaling fra Hans Excellence Hr. Græve Bonde, Sverrigs Riges Raad og det Upsalske Universitæts Canceller, en stoer Kiendere af Antiqvitæter, har Hr. Assessor Biörner for nogen Tid siden aabnet sine lærde Tanker om de gamle Nordiske Guld-Ringe, som vore

vore Forfædre har baaret deels om Armene, deels paa Hænder og Fingre. Samme har hand fremsat paa det Svenske Sprog under saadan Titul: Nordisk Hiälta Prydnad af Gullringar, dem man fordom burit, so Wäl på Armar och Händer, som Fingrar, jämte bifogade Figurer i mögieligaste Kärthet beskreven af Erik Jul. Biörner Kongl. Antiqv. Archiv. Assess: og Translator. Trykt Stokholm af Joh. Laur. Horrn Kongl. Antiqv. Arch. Boktrykaren 1739. 4. Samme, som gior 10 Ark, er dediceret først til det Høyloflige Ridderskab og meenige Adel 2. til Hans Excell. den Høyvelb. Græve Hr. Carl Gustav Tessin Land-Marschal ved Rigsdagen i Sverrig og Kongl. Over-Hof-Intendant etc. 3. til den Høyvelbaarne Græve Hr. Carl Emil Leyonhufwud eller Löwenhaupt, General Major og Obrist af Cavalleriet. 4. til Höyvelb. Hr. Baron Eric Oxenstiärn Krigs-Raad 5 til den Velbaarne Riddersmand Hr. Nils Lilienhök, Major ved det Øster-Gyllandske Infan-

santerie. Anledningen til denne Tractat er taget af tre stoere Guld-Ringe, som en Bonde-Karl og Pige for et Aars Tid siden par hazard fandt paa Marken i Wester-Gylland, veyende 7 Pund. Samme tilforhandlede Stænderne sig for 7000 Rdl. Kobber-Mynt. Skriftet er ziiret med 5 behørige og i Proportion af Originalerne meget vel og accurat udgravede Træ-Tegninger. Hvad Indholden angaaer, da har man først en curieux Afhandling om de gamle Thusforum eller Thuscorum, Hyperboreorum, Scytharum, Celtarum, Gallorum, Atlanticorum og Cimmeriorum eller Cimbrorum her i Norden egentlige Stats-Forfatning, saavelsom og om sammes første til Lands og Vands i Freds-Tider foretagne Expeditioner og Negoce paa Tydskland, Italien, Grækerland og Asien. Hernæst undersøges paa og ved hvad Tid og Leylighed disse tappre og ambitieuse Folk i Europa først har begyndt, at bruge Ringe som tydelige Kiænde-Tegn paa den u-indskrænkede

Frie-

Friehed, de med saadan Bravoure havde tilfegtet sig, for endogsaa derved at see sine Helte-Bedrifters priselige Ihukommelse desto bestandigere fortplantet paa den seene Eftertid og give samme ligesom en Spore til at træde i deres berømmelige Fodspor. For det andet opregner Autor secundum ordinem de fornemmeste Scribentere, som enten in genere eller in specie de gamle Ringes Beskaffenhed har opdaget og illustreret. Herhos giver hand en meget ingenieux Forklaring over den Fabel om Prometheo, som Jupiter, efter Plinii Beretning, med stærke Lænker havde slaget fast til det Bierg Caucasus eller Graucasus (Graasen det er det graa Bierg) hvor hand af en graadig Ørn bestandig blev slidt og martret, indtil hand endelig med den Accord blev frelst af Hercules, at hand bestandig skulde bære en Ring til en Erindring om sin erholdte Frihed. Dette holder hand ikke for et blot Chimæriſk Figmentum, men snarere anseer det som en Lære- og Sind-rig mystisk eller forborgen

gen Historie, der bør hentydes paa vore Forfædre her i Norden, hvilke, da de saae sig indskrænkede i alt for knappe Grændser af et derforuden magert og ufrugtbart Land, saa de fast maatte vansmægte af Tørst og Hunger, deels formedelst det dem af Naturen indplantede Helte-Mod, deels ved deres stoere Anførers Hermans eller Herikers behiertede Opmuntring, omsider resolverede, med deres Seyerrige Vaaben at gaae los paa de langt frugtbarere Lande i den Sondre Verden, hvor de siden satte sig ned og til et Vidne om den Friehed, deres ugemeene Tapperhed havde forhvervet dem, har indført saadanne Ringe iblant sig. Hvortil Forfatteren ogsaa henfører Taciti Ord Germ: C. XXXI. naar det heder om de gamle Gothiske Cattis, at dem var paalagt, saa længe at bære en Ring af Jern, indtil de havde opnaaet den Lykke, at nedlegge een af deres Fiender i et Feldt-Slag. Og paa det samme applicerer hand Herodoti Relation Cap. 8. om Herculis Ankomst til det Pon-

Pontiske Rige. I de hosfoyede Anmærkninger beviiser hand, at de Ord Armillæ, ὁρμιστκοί, arma paa Grædsk ὅπλα, har deres Oprindelse af det Celtiske Ord Arm. Item at Armillæ og Torqves har egentlig været brugelige hos de Thuscer, Sabiner, Celter, Scythier, Persianer og Barbarer (gestamen illis proprium.) Disse Armillas kaldte Grækerne περιβαχιόνια og ψέλλια derimod vare τρέπλοι ikke Armillæ men torqves, paa Ebraisk פתיל paa Gothisk Krokär eller flackte Ringe, som ellers og paa Grædsk bleve kaldte χρικοί. Hvad Haand-Ringene angaaer, da viser hand, at disse har et andet Navn nemlig: περιχείρια, eller περικάρπια, Da Arm-Ringene heder: ψέλλια. Om Annullis observerer hand tillige; at de ellers og heder Anuli og Anguli og skal komme af det Gothiske Ord Ank, Hank, hos Grækerne ἄγκος, ja hand vil, at Italienerne selv herfra skal have laant de Ord: Arengo, rengare og arengare.

(Om de andre Sectioner af dette ingenieuse Skrift skal siden følge meere.)

Nye Tidender
Om Lærde og curieuse Sager.

No. 45.

Den 5 Novembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Afvigte 29 Octobr. da den aarlige til Erindring om den Danske Kirkes lykkelige Udgang af det blinde Pavedom forordnede Academiske Solennitæt indfaldt, perorerede Velædle Hr. Professor og Doctor Christian Ludewig Scheid paa det øverste Auditorio, over den vort kiære Fæderneland ved det dyre Reformationens Verk af GUd beviiste høye Velgierning, med største Applausu.

Samme Act behagede det Hans Kongel. Høyhed vores naadigste Cron-Printz med sin egen Høye Overværelse at illustrere og tillige til alles Glæde at bevidne, hvad saa vel Religionen, som de Vogelige Konster i Hannem kand vente.

Den af Hans Kongl. Maj. allernaadigst anbefalede Bibel-Revision, som inden følgende 3 Aars Udgang skal bringes til Ende, tog sin Begyndelse i gaar den 6 Novbr. og fortsættes i Ugentlige Sessioner paa Consistorio hver Fredag Eftermiddag af samtlige Theologiæ Profess. ordinar. & extraordinar. samt utriusq; lingvæ Sanctæ.

Hos Universitæts-Boghandler Preuss har man endnu en anden Oversættelse af en ligesaa behagelig som opbyggelig Dialogo, under saadan Titul: Nogle Hoff-Personers Samtale om en sand Christendoms Mueligbed; eller at man til Hove og i høy Stand kand være retskafne Christne. Efter Begiæring til Trykken befordret af Johan Christoph Schinmeier, fordum Pastor udi Stettin, men nu kaldet Inspector og Pastor til Rathenov. Nu til fleeres Nytte med Flid

Flid paa Dansk oversat. Kiøbh. 1739. 5 Ark in 12. Af de talende Personers Navne kand Læseren forud fatte et tydeligt Begreb om dette Skrift. Samme ere: Frecken Beyelig, Freck. Verdens Kiærlighed, Freck. Alvorlig, Freck. Selv-Kiærlighed, Freck. Verdens Yndest. Hr. Vrede, Hr. Hevngiærighed, Hr. Ærgiærighed, Hr. Avind, Hr. Hofmod, Freck. Eftertanke, Freck. Gudfrygtig, Hr. von Gudfrygtig, Adstadig, Aarvaagen, Forsigtig, og Hr. von Ydmyghed. Af Editoris Hr. Schinmejers Fortale har man til at vise ydermeere Skriftets Anledning vildet indrykke følgende: Denne Samtale, siger hand, som uformodentlig er falden mig i Hænderne, haver jeg saavel for dens fornødne som oppyggelige Indholds Skyld agtet værd at lade trykke etc. At føre en Stats- og Skrømte-Christendom til Hove etc. det har for længe siden været mueligt, og behoves ikke at beviise. Men til Hove at føre en sand og retskaffen Christendom, have mange vildet holde for en u-muelig Ting. Deraf har man det Ordsprog: Exeat

ex aula, qvi volet esse pius. &c. &c. Man kand vel sige, det er tungt, men ikke umueligt til Hove at være en retskaffen Christen. Jeg vil ikke engang her melde, at det ved Gudfrygtige Regenteres Hoffer (som dog ere rare nok at finde) er en let og muelig Ting, naar Herskabet har Davids Aand, følgelig holder og gierne fromme Tienere Ps. 101. Tungt er det 1) fordi ved mangt et Hof den sande Gudsfrygt og retskaffne Christendom gemeenligen, ligesom Christus til Hove, om ikke af Herskabet selv, dog af de fleeste Betientere bespottes. 2) fordi der gaaer i Svang saa mange og stærke Fristelser til Forfængelighed, og at skikke sig Verden lilig, til Skrømterie, Hykleri, syndig Tidsfordriv etc. 3) fordi der findes saa faa sande Christne og gudfrygtige Personer, af hvilkes Omgiængelse etc. man kand oprettes og styrkes. 4) fordi desverre mange Hof-Prædikere ere som det krafteløse Salt, og ey alleene ikke udkræve, men endog undertiden med Ord og forargelige Exempler aldeles hindre den sande Christendom etc. etc. Endelig viser hand af Josephs, Da-

Davids og Daniels Exempler, at der dog til Hove kand gives mangen from Cavalier og gudfrygtig Dame.

Det Rygte om Pave Clementis 12. Død har givet Anledning til følgende Tanker:

Papæ! CLEMENTEM Papam inclementia mortis,
Auſter ut auſterus pappos rapit atqve papaver.
Heu! Capitolinæ Caput occidit Urbis & orbis,
Orbatæ Clemens AMOR & ROMA altera Romæ.
Ergo! Qvirina ruit *Petra*, plangite! *Porro Qvirites*!
Plangite Romulidæ! Veſtroq; o! pangite *Petro*
Funereum Carmen, ſi forſan carmina cœlô
Tarpejam hanc rurſus poſſint deducere Lunam.
Iſthic nunc metuende jaces! níl fulmina bruta,
Nil *aqva*, nil oleum reliqváq; crepundia proſunt.

Proh! *depontanum* cymbâ ejectumq; Petrina
Pontificem (fama est) excepit cymba Charontis,
Nî *Pontem fecit* potius, qvo tutior ibit
Purganitem ad *Limbum*, lembum indignatus inire
Elumbem & minimè ternum diadema ferendo.
Aſt liqvit diadema triplex & clave gemella
Rectà petit cœlum, nempe ut munitus utraqve,
Flectere ſi neqveat Superos, Acheronta moveret.

C. F. Wadskiær.

Sverrig

Stokholm.

Den 3die Hoved-Section af ſidſtommeldte Aſſeſſor Biörners curieuſe Skrift om de gamle Nordiſke Ringe, viſer af hvad Materie ſamme har været, nemlig af Guld, hvorhos anføres de loca ſaavel af Jobs Bog cap. 28 og 37. ſom ogſaa Herodoto, Strabone og Plinio, ſom vidner, at det gamle Norden har været bekiendt af ſit fortræffelige Guld. Dette

te er just den gyldne Tid eller gyldne Alder, hvorom her og der saa meget læses, og de saa kaldede Arimaspi Gryphes og Dracones Hyperboreorum, vare ikke andet, end de gamle Nordiske Søe-Røvere, som ved deres vidtloftige Friebytterie bragte denne Guld-Mine tilveye, hvorpaa Autor hentyder Plutarchi Ord de fac. in orbe lunæ p. 941. naar hand taler om Guldet hos de Nordiske Ogygier. For det 4de tages adskillige Vidnesbiurd af de Gothiske Historier (om hvilke Forfatteren besidder en u-gemeen Kundskab) som bekræfte, at bemeldte Ringe, forneemelig de ovenskrevne Arm-Ringe hos vore Forfædre passerede for Symbola Libertatis, Vidner om en indlagt Seyervinding, og Beviser paa store Herrers, Heltes, og særdeles Adels-Personers Naade og Bevaagenhed. Hvor hos observeres, at Ringene bære dette Navn af deres Runde, og at Armringene i Særdeleshed af at boye ere kaldede Bogar, hvorfra og hos Plautum det Ord Boga, og hos Cyrillum τὸ κλόιῳ eller κλάνιον, saavelsom og det Gothiske Ord Klofva skal drage sin Op-

rindelse. Af samme Kilde deriveres det Ord Bauga, hvorom Glossaria Veterum og Capitula Caroli M. videre kand conſuleres, da det siden er kommen til de Franker og antaget i de sydlige Lande. Og bliver Papias sec. ær. Christ. sec. her ved allegeret.

For det femte anføres tydelige Loca af den gamle Islandske Scribents Sæmundi Edda Mſſta Tit. Ægyri convivium in gratiam Azorum adornatum, hvoraf sees, at Arm-Bogar d. e. Arm-Ringe alt har været i Brug hos Aborigines selv. I Anmærkningerne vises, at tvende Stæder skal have ført det Navn Aasgaard, det er Aſorum civitas, nemlig først Upsal og siden en anden Stad ved Pontum Euxinum, den anden Odins Fode-Sted. Samt at de saa kaldede Budini, en Navnkundig Colonie, som afgangne Prof. Bayer in Actis Petropol. Tom. III. har bemøyet sig at giøre til Aborigines, eller de Hyperboreers første Udsprings-Folk, ikke har været Sarmatier eller Wender d. e. Finner og Lapper, nu omstunder kaldede *Bottenboer* eller Ponticolæ, vel maris Bothnici accolæ.

Hvor-

Hvorhos Autor betiener sig af de Ord hos Diod. Sic. lib. 2. og Plinium libr. 6. naar der tales om de med Scythierne af Asien, Syrien og Meden bortførte Colonier. De i dette Skrift illustrerede Arm-Ringe har den habile og berømte Hr. Seeländer til Hannover efter de Svenske Træ-skaarne original-Tegninger udstukket i Kobber, som tillige ved et hvert Stykke af disse Antiqvitæter anfører sine egne lærde Gisninger, hvad samme efter hans Tanker hos de Gamle skal have forestillet, dog uden at betage Hr. Biørners lærde og ingenieuse Raisonnemens over disse gamle Lipsanis noget af sin Credit og Ansеelse.

Nederlandene.

Til Amsterdam hos Jansons a Wasberge, Chatelain, Wetstein og Schmidt saavelsom og til den Hag hos de Hondt, Encken le Vier og Neaulme, er følgende Werck trædet for Lyset. Supplement au corps universel diplomatique du droit des gens, contenant l'histoire des anciens traités, ou recueil historique & chronologique des traitez répan-

dus dans les Auteurs grecs & latins, & autres monumens de l' antiquité, depuis les tems les plus reculez jusques a l' empire de Charlemagne. Par Mr. Barbeyrac, Docteur en Droit, & Professeur en la meme faculté dans l'Université de Groningue, pour servir d' introduction au corps universel diplomatique: Un recueil des traitez d' alliance, de paix de Treve de Neutralité de Commerce & de Garantie, des Conventions, Pactes, Concordats & autres Contracts &c. qui avoient echapé au premieres recherches de Mr. du Mont, continué jusque a present par Mr: Rousset; enrichi d' une table generale des matieres contenues dans le Corps diplomatique, & dans le Supplement. Tager man Verket nøye i Betragtning, da lader det sig let gieste, hvad Tid og Meye samme har kostet. Hr. Barbeyracs Fortale, hvoraf vi vil meddeele en Extract, er alleene nok til at give Læseren en klar Idée om dette Werk. I Begyndelsen betragter Autor, hvad Nytte offentlige Tractater og andre deslige Conventioner fø-

fører med sig. Vilde man, siger hand, end og alleene anse dem som Hielpe-Midler og Materialier til Historien, saa maatte samme endogsaa i denne eene Hensende opvække en priselig Nysgierighed. En stor Mængde vigtige Casus har enten givet Anledning til de publiqve Transactioner og Fordrage, eller selv flyder af disse. Fornødenheden, da man altid maa tage sin Tilflugt til Tractater, gior, at de saa vel af Fyrster som private Folk ikke kand undværes. Man erfarer af intet andet saa vel Parthiernes Omstændigheder, Caracter og Hensigter, som af Tractater. Naar man nu er overbeviist om denne Postes Rigtighed, saa følger deraf, at disse give Historien de sikkerste Monumenter. De tiene til at stadfæste Sandhed, og der imod at kuldkaste visse Scribenteres vrange Foregivende. De lærer os Tidernes Omstændigheder, Maximer og Sædvaner og ved samme Leylighed endnu meget andet, som er værd at give Agt paa. Heraf drager Forfatteren denne Følge, at de publiqve Tractaters Nytte strækker sig videre end

til

til de nyere. Sandt er det, man har for alting at informere sig om disse, som nærmest forbundne med itzige Conjuncturer. Men der forekommer fleere end een Tractat, som beraaber sig paa en foregaaende og samme ofte meget gammel, hvorudi man kommer efter Oprindelsen til adskillige Rettigheder og Pretensioner, som siden ere komne i Dispute, eller blevne forandrede og hvis Omstændigheder bør vides. Hvad den største Deel angaaer, ere de Tractater, som har ingen influence i de nyere Tider, dog alligevel altid en vigtig Deel af Historien: Det er ikke mindre nyttigt end angenemt, deraf at merke, hvorudi Menniskene til alle Tider og paa alle Steder harmonerer og ligner hinanden og hvorudi samme efter Forskiæl af Tid, af Sted og Omstændigheder differerer og viger fra hinanden. Og just det, at de gamle Tractater intet har at giøre med de yngre, giør samme desto nyttigere for Folke- og Stats-Retten. Man betragter samme med større Sindets Frihed og følgelig kand domme langt rigtigere om en Tractat, som paa mange

ge Hundrede Aar overstiger den Tid man lever i, end naar der tales om en yngre, i hvilken en endnu virkelig levende Printz er interesseret. Over alt er det got, saa vel ved de gamle som nyere Tractater at skiærpe sin Forstand, for at giøre sig de Retfærdigheds Regler bekiændte, som fra den sunde Politica ikke kand separeres. Retfærdigheds og Billigheds Regler, i det mindste de almindelige, ere meget tydelige, men de specielle, som deduceres ved Slutninger, falder tungere at finde Rede i og endnu vanskeligere ved de besynderlige Omstændigheder at anbringe, hvor de mange forefaldende Forandringer ofte forandrer den Sags Beskaffenhed, som er in qvæstione eller Stat. Controversiæ. Egen Forfarenhed er her som i mange andre Ting u-tilstrækkelig, hvorfore man maa søge Undsætning af Historien. Jo fleere Bøger man herom confererer af alle Tider og Nationer, jo meere Materier vil man finde til Underretning saa vel ved den Mængde af Exempler, som sammes Afvexling. Jo ældere nu Exemplerne ere, jo meere

Nyt-

Nytte fører samme af ovenmældte Aarsag med sig. Man seer, at den store Grotius og alle, som efter ham har skrevet om Folke-Retten, lader sig med største Iver være angelegen, at gaa allerlængst tilbage for at hente Exempl: af de ældste Tider, som qvadrerer paa en vis public eller privat Casus, for samme at føye til de nyere. Herved ledes Forfatteren til at tale om, af hvad Anledning hand er bevæget til dette Værk at foretage. Hr. Bernard havde i Begyndelsen af dette Seculo udgivet en Samling af Tractater og andre publique Transactioner og Fordrage. Denne Bog blev meget vel optaget, saa at man maatte være betænkt paa et nyt Oplag. Hr. Dumont, som havde større Subsidia til saadan Samling, confererede ikke alleene, hvad hans Formand havde samlet, med de beste MSSter. men lagde selv saa stort et Tal dertil, at disse Tillæg giorde Dobbelt saa meget, som det første Verk. Altsaa gik den 2den Edition til 8 store Bind, skiønt den var trykt med meget smaa Stiil. Hand forandrede tillige Titelen, og kaldte det

det Corps universel diplomatiqve du Droit des Gens. Og denne er virkelig den største Samling man til Dato har seet. Da nu dette Værk alt fandt større og større Approbation, resolverede Forleggerne, at give Supplementa ud. Hr. Barbeyrac meente, at man endnu kunde bringe det videre og besluttede, at see sig længere tilbage, paa det hand ved at føye en ældere Samling til dem af de nyere Tider, kunde levere et Værk af mueligste Fuldkommenhed.

Italien.

Fra Venedig

berettes, at en berømt og fast u-forlignelig Chirurgus sig der opholder, navnlig: Sebastiano Melli, en Venetianer, som iblant andre allerede har skrevet følgende Skrifter: Chirurgo suegato, det er den af Søvne opvakte Chirurgus. 2. La Prattica nella cura di tutti i tumori eller den Videnskab at læge alle slags Hævelser. Hvortil kommer nu et nyt Værk, kaldet: La Perfexione del Prattico, overo Prattica chirurgica, Parte III. Libri qvattro lo primo contiene tre Teoremi chirurgici - - - in

Ve-

Venezia, Tomi II. in 8. apresſi Franc. Pitteri 1738. Den første Bog af denne Tredie Deel beſlutter tre chirurgiſke Theoremata, nemlig: Patologiam, Semioticam og Terapeuticam etc. Da hand henfører alle ſlags Svagheder til 2de Claſſer neml: enten de ſom kommer indvortes eller udvortes fra, og ſaavel om Naturen overhoved, ſom om Menniſkets Siæl og dens Hoved-Fornemmelſer, it. Criſi Medica og Svaghedernes udvortes Kiende-Tegn, ſamt Mechanismo ſkriver med ſaadan Philoſophiſk Indſigt, at man ſkulde meene, man hørte den forfarenſte og lærdeſte Medicum raiſonnere om diſſe Ting. Ikke mindre grundigt er det, hvad hand anfører om Aarſagerne til Feber, Tumores, Ulcera etc. Den anden Bog er meere Chirurgiſk og handler om alle ſlags Been-Brud. Den tredie Bog er et Supplement til de alt i 2 Deele udgivne Caſus chirurgici. Den 4de Bog lærer hvorledes man ſig ved adſkillige Chirurgiſke Operationer ſaaſom at cauteriſere, at ſkiære for Bruch, at afſauge Beene etc. haver at forholde.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 46.

Den 12 Novembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Man er betænkt paa, at anrette et nyt Konst-Cammer over det Kongel. Communitæt, hvortil samles alleslags Naturalia & Artificialia.

Da det Rygte om Pave Clementis Død fornemmes aldeles u-rigtigt, og Hans Helligheds nu skal befinde sig saa vel som ikke i lang Tid tilforn, har Autor til de i næstforegaaende Nov. Litt.

indrykte Carmina ikke heller vildet lade mangle følgende Gratulation:

Qvid Pater Ausonius? superátne & vescitur aurâ?
Mireris! superat! non *aurâ*, vescitur *auro*,
Auro Pontifices, aurâq; chamæleo vivit.
Auritum auratumq; Midam tibi *Naso* ministrat,
Sin minus auritos *nasuta* (a) *Valentia*, certè
Auratos monstrat Papas manibusq; *valentes*,
Vel qvando *invalidis* pedibus tardisq; laborant;
Usq; adeo *chiragræ* níl Roma *podagrica* sentit.
Macte Tuo reditu CLEMENS! de limine *Limbi*,
Qvantum pro gemina vectura Portitor orci
Extorsit naulum? Fuit hæc *clementia* Ditis,
(b) *Protesilaum* olim prece qvæ lassata remisit,
Unam ducturum dulci cum conjuge noctem.
Qvidq; novi ex (c) *Hecla?* majorum qvot reperisti?

Nempe (d) *Sceleſtinos*, *Lenones* & *Baſiliſcos*,
Turbanos, Clemens! *Inclementes* videbas.
Qvorum virtutes expreſſit pictor acutus,
Complexus Papas viva & ſpirante figura:
Ille rogatus enim, cur ora *Petrina* rubore
Fœdaſſet nimio? rectè erubuiſſe, re-
geſſit,
Ad Succeſſorum fœdiſſima crimina *Pe-*
trum.
Téne ſalutarunt (e) *ſervorum ſerva* JO-
HANNA
Cervarum & *Cervus*, qvo non laſcivior
alter,
Sextus Alexander? cui filia *ſponſa nurusq;*.
O ſanctæ gentes! qvibus hæc naſcuntur
in Urbe
Numina, luminibus capti ſacra *Lumina*
mundi.
Obſtat at (f) Argolicus, *Busdragus*, Epiſco-
pus ecce!
Qvò minus ulterior vexet cenſura Qvi-
rites:
Qvis tu? vociferans, *Matto*, *Pultrone*, *Ribalde!*
Judices ut temere *Papas* barbamq; Leoni
Vellere non dubites, St! *contice! vel fa-*
ciamus,

Pontifico-maſtix! *ignem ad tua dorſa* coruſcum,
Ut ſaltes ſicut pica una, heus! garrula pica.
Sandalia Italici *Jovis*, exultate, mitrati
CARNALES! & qvod renuebat (g) LYKKIUS olim
Legatus *Danus* (ſi forſitan inde remittat,
Carnificina pedum ſanctorum, dira podagra)
Sandalio Papæ mox figite baſia mille,
Baſia mille aliâ (placeat ſi) figite parte.
Plaudite Papicolæ! colles geſtite Qvirini!
Dicite io Pæan & io bis dicite Pæan!
Moris ut eſt, *Clemens* iterum ſua nomina mutet,
Dictus ANASTASIUS, qvod ſic à morte *reſurgat.*

(a) *Roma.* (b) *Vid. Lucian. Dialog.* (c) *Igni-vomum bocce Islandiæ jugum pro Purgatorio olim habitum, hinc Rex Daniæ* Chriſtophorus Bavarus *in literis, qvæ ad illum dediſſe fabulantur* Soldanum Babylonicum, *ſat portentoſis, inter alios titulos longè magnificentiſſimos ſalutatur:* Magnus Rex Purgatorii & frigidorum Trollorum *&c.* (d) ↄ: *Cœleſtinos, Leones, Baſilios, Urbanos, Clemen-*

mentes. (e) *Papissa scilicet à servo compressa.* (f) *Verba Argolicensis hujus Episcopi ita habent: Si qvis Papam judicare velit, dices illi: Tu Matto, tu Ribalde, tu Pultrone! qvis tu es, ut tu Papam judicare velis? tace, vel ego faciam ignem ad culum tuum, ut saltes sicut una pica.* (g) Georgius Lykke *glor. mem.* Christ. III. *ad Regem Galliæ Legatus Pontificem Nicææ osculo pedum venerari recusavit. Vide Nicol. Cragii Annal. ab. Illustr. Jo. Grammio edit. Libr. IV. p. 183. ad ann. 1538. Nec Papæ reverentior fuit alius Eqves Danus nomine* Johannes Frisius, *qvi Romæ 1520 degens distichon istud composuit compositum portæ Angeloburgi affixit:*

Dividit Imperium Leo cum Jove partibus æqvis,
Hic pluit, ille tonat, fulmina uterq; jacit.

Vid. Andr. Vellej. chron. Rythm Papal. p. 214.

Sverrig

Upsal.

Man seer her en Disputatz de Honore Poëtis habito Præs. Johan. Ihre Poës. Prof. & Resp. Carl Kuntberg Stockholmiensi. d. IV. Nov. in 4to. 4 Ark. Dette smukke Skrift giver en udvalt Samling af alt hvad, som laaner den mindste Straale

til Poësiens Ære. Vel negter Forfatteren ikke, at jo Poëter fra første Tid har haft sine Hadere, men derhos beviser af S. Aldhelmi og Alfredi Exempler i Engelland, at Poëter ved deres Vers har stiftet Eenighed imellem stridige Gemytter, forordnet Love og indrettet Republiqver. Saaledes har Euripidis Troades drevet den Tyran Alexander hos de Phereer Taare af Øynene. Servius skriver om Augusto og Octavia, at de begge, da Virgilius havde forelæst dem sine Vers over Marci Claudii Marcelli Død, stak i at græde og lod Poëten for hvert Vers betale 10 Sestertier. Henricus III. skal med sit gandske Hoff ved Franc. Malherbes Poësie være bragt i Graad. Muretus vidner, at Digte-Konstens Kraft hos adskillige har haft saa stærk Impression, at det endog har kostet deres Liv. Carolus den IX Konge i Frankerig har tilskrevet adskillige af Ronsards Vers saa stoer en Kraft, at de langt meere kunde røre og bevæge Gemytterne, end de Kongl. Befalinger selv. Hipparchus Pisistrati Søn forordnede, at Homeri Vers engang hver femte Aar skul-

skulde synges in Panathenæis. K. Alexander den Store førte Homeri Ilias paa alle sine Feldtog bestandig med sig, og Ptolomæus Evergetes lod Æschyli, Sophoclis og Euripidis Tragœdier imod Underpant af femten Talenter udskrive. Syracusanerne pleyede meget mildere at begegne de Athenienſiſke Fanger, ja vel og iblant at lade dem løs, naar de vidſte et og andet af Euripide at oplæse. Heſiodi Poesie laa Seleuco Nicanori under Hovedet, da hand døde. Decius Brutus havde udziiret Indgangen til Templen, og Gangene til de gamle Monumenter med Actii Vers. Auguſtus læsde Virgilii Vers, efter at hand havde triumpheret over sine Fiender ved Actien for Tids-Fordriv og saa snart Virgilius havde noget færdigt om Ænea, lod hand sig give den allerførſte Udskrift deraf. Der anføres endnu fleere deslige Exempler af den Eſtime Poëterne fordum har staaet udi hos de gamle Kæyſere.

(Meere skal følge siden)

Tydskland.

Dresden og Leipzig

Hos Friderich Hekel og Georg Conrad Walther haves et nyt Verk af saadan Titul: Vollständige Beschreibung aller Solennitæten bey dem Hohen Königl: Sicilianischen Vermählungs-Feste, welches im May-Monat des Jahres 1738 an dem Königl: Pohlnisch- und Churfürstl: Sächsischen Hofe zu Dresden in Vollmacht prächtigst vollzogen worden. Auf Befehl des Hofes ausgefertiget von Johann Ulrich König, Sr. Königl. Majestät in Pohlen und Chur-Fürstl: Durchl: in Sachsen Ceremonien-Meister. Disse store Solennitæter varede i syv Dage, hvorefter den berømte Hr. Ceremonie-Mester inddeeler sin Beskrivelse. Den Første Afdeeling beskriver den Kongl. Spanske og Sicilianske Ambassadeurs Hr. Grævens af Fuenclara Indtog. Den anden taler om samme Ambassadeurs offentlige Audientz og Stadens paafuldte Illumination. Den 3die beskriver den ved Fuldmagt fuldbyrdede Kongl. Copulation, og derpaa holdte

te offentlige Ceremonie-Tafel, samt Ceremonie-Ball med Fakkeldragere og nye Illumination. Den Fierde fortæller om det prægtige Carousel og Aften-Tafel. Den Femte beskriver de Italienske Opera og den sidste Illumination til Dresden. Den siette handler om Hendes Majestæts Dronningen af begge Sicilierne hendes Udtog, om hendes Ankomst og den Italienske Comoedie til Pillnitz, om det sammesteds holdte offentlige Tafel, Illumination og Fyr-Værk. Den syvende indholder Vort-Reysen fra Pillnitz og til Slutning en Parallelisмum imellem forefaldne Omstændigheder ved denne og en anden ligeledes Kongl. Fuldmagts-Copulation, betreffende det Østerrigske og Spanske Huuse.

Bremen

Det Sauermanniske Forlag har nyelig givet et Skriftkaldet: Gründliche Unterricht von den Temperamenten überhaupt, als auch von einem jeden insonderheit, derselben Vermischung, ihren Kennzeichen, und vielfältiger Verschie-

denheit gehandelt wird, samt einer Vorrede von dem Nutzen dieser Wissenschafft, nach der neueste Lehr-Art heraus gegeben von Joh. Henr. Becker, der Weltweish. und Med. Doct. Bremen 1739. in 8vo. Den Lærdom om Temperamenterne findes her af de physicalske Grunde meget noye deriveret.

Til Halle

er udkommen Hr. Regiærings-Raad Wolfens Philosophia practica universalis, methodo scientifica pertractata, pars posterior praxin complectens, qva omnis praxeos Moralis principia ex ipsa natura animæ à priori demonstrantur. in 4to Samme er dediceret til Hans Kongl. Majest. af Preussen og som fornemmes ikke u-naadig optaget.

Leipzig

Af B. C. Breitkopfs Bogtrykkerie haves følgende: Vernünftige Gedancken über die wichtigsten Sachen und Streitigkeiten in der Natürlichen Gottes-Gelahrheit, nebst einer Uebersetzung der drey Bücher des Röm. Consuls, Marcus

cus Tullius Cicero, von dem Wesen und den Eigenschafften der Götter, herausgegeben von Johann Henrich Winckler. Prof. Philos. Extr. Leipzig 8. halvandet Alphabet. Det er altid rosværdigt af en Philosopho, naar hand fæster sine Tanker paa det, som tiener til at bekræfte og udstrække den om Gud af Naturen indplantede Kundskab. Altsaa havde Hr. Professor Winckliers Arbeyde u-stridig sin merite, om samme end ikke hafde bragt det saa vidt, som det virkelig befindes. Og eftersom i den naturlige Theologie særdeeles 2de Ting møder at udføre, nemlig først at man giver rigtig Begrib og Bevis paa hvad det Guddommelige Væsen tilkommer og siden kuldkaster de derimod giordte Objectioner, samt de sig derved reysende Stridigheder decideret, har Forfatteren ogsaa her havt Øye paa dem begge. Det heele Verk deeler sig i tre Deele, da alt det, som i den naturlige Theologie kand forekomme, henføres til disse tre Stykker: 1) at der er en Gud. 2.) Sammes Egenskaber og 3) Gier-

Gierninger. Efter som Ciceronis Bøger om Gudernes Natur] befatte de gamle Grækiske Philosophorum Tanker om det Guddommelige Væsen og altsaa med det foregaaende er beslegtet, saa har man føyet en Oversættelse af samme her til, som holder Vægt med de beste Versioner og giver ingen enten i adæqvate Expressioner eller Skrive-Maadens Zirlighed noget efter.

Til Gøttingen

er for nogen Tid siden udkommen et Skrift af saadan Titul: Mulierum Græcarum, qvæ oratione prosa usæ sunt, fragmenta & elogia: Græcè & Latinè, cum virorum doctorum notis & indicibus. Accedit Catalogus fœminarum sapientia, artibus scriptisve apud Græcos, Romanos aliasq; gentes olim illustrium, curante Jo. Christiano Wolfio, in Gymnas. Hamb. Prof. P. 1739. 4. 2 Alph. 14½ Ark. Aldus Manutius, Fulvius Ursinus, Henr. Stephan. Mich. Neander, Joach. Camerarius, Dav. Höschel, Joh. Vorst og andre fleere, som anføres af den Sal. Hr. Fabricio i den 13 Deel af hans Grækiske Bibliotheqve, har bekiendt-

kie udtgiort adskillige Samlinger af Steder hos gamle Græckiske Scribenter, som af de Lærde ere blevne vel optagne. Til hvilke med Billighed dette Verk kand regnes, da nogle hundrede gamle loca Autor. Græcor. af adskillige Tider, Indhold og Skrive-Maade i samme forekommer. I Fortegnelsen paa de kloge og lærde Fruentimmer, som sig hos adskillige Nationer har distingveret, har Autor beflittet sig, at opregne alle dem, som indtil det 6te Seculum have giort sig berømmelige. Men af de nyere Tider har hand sprungen over de fleeste, eftersom om disse meget plejer at fabuleres. Til dem, som have signaliseret sig som Elskerinder af Philosophien, har hand betient sig af Ægidii Menagii Historia mulierum philosophicarum, og det saaledes, at hand end ikke har forbigaaet de derudi forekommende Observationer, som ikke just angaaer de lærde Fruentimmer, da samme Bog begynder at blive rar. Fortegnelsen i sig selv er meget stoer og gior fast den halve Deel af Bogen. Hr. Abraham Gronov og den for to Aar siden afgangne Abbed de

Tar-

Targny, hvis Inspection MSSterne i det Kongl. Bibliotheque til Paris vare betroede, har meddeelet ham et Par Stykker af hidindtil utrykte Skrifter, som uden Tvivl ikke vil blive u-angenemme for de Lærde, eftersom de henhøre til de gamle lærde Fruentimmers Berømmelse. I Fortalen havde den fortræffelige og nu af den lærde Republique høyt-savnede Sl. Hr. Forfatter giordt Forhaabning til en Commentarium de vitis Heroinarum, Reginarum & Auguſtarum, hvilken hand saavel af Mynter, som gamle Skrifter havde sammenskrevet, men det er at befrygte, at samme ved denne store Mands tilig modne og beklagelige Død, skulde længere, end man ønskede, holdes tilbage.

Engelland.

Til London

Hos J. Brindley har den berømte Grøve af Boulainvilliers stillet følgende Verk for Lyset: Hiſtoire des anciens Parlemens de France ou Etats generaux du Royaume, dans laquelle on marque la qualité de ceux qui les compoſoient, la forme de leur delibe-

rations, l' etenduë de leur pouvoir, les jugemens les plus celebres qu'ils ont rendus, le charactere des Princes, qui les ont convoqués etc. depuis Charles-Magne jusqu' à Louis XI avec l'Hiſtoire de France depuis le Commencement de la Monarchie jusqu' à Charles VIII accompagnée de Reflections politiques ſur les changemens arrivez dans le gouvernement etc. A quoi l'ont joint des Memoires preſentez au Duc d' Orleans, Regent de France, concernant les Affaires de ce Royaume Par M. le Comte de Boulainvilliers.

Cambridge

Fra Hr. Doct. Middleton kand den lærde Verden med første vente Ciceronis Levnets Beskrivelse i tvende Qvart-Bind, paa Engelsk med største Flid sammendraget. Man er forsikret, at samme vil blive et meget herligt Verk, eftersom Autor iblant Engellænderne er een af dem, som besidder den største Force in literis elegantioribus.

Italien.

Neapolis

Her er for nogen Tid udgaaet et af D.

Giacomo Simidei Patritio paa Corsiica forfærdiget Skrift kaldet: Compendio della Storia degli Ereſiarini-Af hvilke Anhanget er det mærkværdigſte: Deſcrizione del Regno di Corſica circa il reale è formale di eſſo, ſino al tempo preſente. Trykt hos Paino til Neapolis in 4to. Acta Sanctorum bliver her og der i de Artikler om de Corſicaniſke Helgen forbedrede: Her fortælles hvad Ret og Pretenſion tilforn de Arragoniſke Konger og de Piſaner har haft paa denne Øe og de Genueſer endnu paaſtaaer. Samt den 1420 af Kong Alphonſo af Arragonien paa denne Øe giordte Deſcente, hvorved hand brekkede det ved Marqvis af Montferrat imellem Republiqven Genua og den af Pave Bonifacio VIII. med Corſica og Sardinien inveſterede Kong Jacobum oprettede Fordrag. Det er tillige mærkværdigt, hvad han mælder om de Bevægelſer, under Kong Henrich den Anden af Frankerige, da en ſpillede det ſamme Spil, ſom nu omſtunder Theodorus, Herhos bliver man ogſaa underrettet om de imellem Genueſerne og Corſicanerne udbrudte Stridigheder.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 47.

Den 19 Novembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

I Gaar den 18 Novembris disputerede Velædle Hr. Professor Kall pro Loco til det Høyanseelige og Talrige Auditorii allerstørste Fornøyelse: Samme lærde Disputatz forer saadan Titul: De Voce אב יא Dissertatio Prima, qvam Publico Professorum Examini sistit Hebrææ lingvæ Professionem auspicaturus Jo. CHRIST. KALLIUS Flensb. Cimber. Respondente Præstantissimo

SS. Miniſterii Candidato Olavo Westphal. 18 Nov. A. MDCCXXXIX. H. L. Q. conſvetis. Havniæ ex Typographeo Reg. Maj. & Univerſ. Joh. Georg. Höpffneri. in 4to. 7 Ark. Af den 1ſte Paragraph. har man vildet extrahere dette: Ante annum qvidem jam & qvod excurrit, iſthæc mihi data fuit provincia, ſed tum, qvò minus eam auſpicarer, illud in Aula munus impediebat, qvo ex voluntate Regia oportuit aliqvamdiu fungi. A qvo tandem ſolutus mihiq; &, qvem longo ſatis tempore non licuerat perluſtrare, Orienti redditus, qvando diſſertationis hujus circumſpicere materiam & offerendas cathedræ Hafnienſi primitias cogitare cœpi: ſive id effecerit illorum diligentia, qvi ante me pulcherrimam hanc doctrinæ ſanctioris partem illuſtrarunt, ſive mei hæc culpa ingenii fuerit, neſcio, at hoc certè ſcio, vix tandem novo Scriptori occurriſſe argumentum aliqvod paullo nobilius, qvod non dudum alii occupaſſent. &c. &c. &c. Memineram variè diſputatum eſſe de origine ac ſenſu vocis נביא, qvo titulo voluntatis Divinæ in gente Hebræa inter-

interpretes extraordinarii (Prophetas vocant) ut plurimum insigniuntur, at qvi curatius paullo singula excussisset, neminem sciebam. Id ergo nunc agam & nominis hujus tum etymon & formam, tum veram atq; nativam significationem, ex lingvæ principiis & usu S. Scripturæ, collatis doctorum virorum sententiis, & erroribus, qvi freqventes se obtulerunt, profligatis, ostendam.

Sverrig

Upsal.

Continuation af den Disputatz de honore Poëtis habito.

Her erindres fremdeles, hvad Prits Carolus M. Frider. Barbarossa, Maximilianus I. og Ferdinandus have sat paa Poëter. Siden opregnes de gamle Scaldi og vidnes tillige, i hvad Anseelse de samme saa vel hiemme som hos fremmede have været. Derpaa vises at Poëterne ikke alleene af høje Hoveder have nydt besynderlig Ære og Høyagtelse, men endog Befordring til høje og anseelige Betieninger. Derfra gaaer man til de adskillige Discretioner og

Skienkatser, hvormed Poëter ere blevne aflagde: Her hid regnes med rette den Romerske Borger-Rets Frihed, som i sær Alcmannus, Terentius, Publius Syrus og Phædrus bragte til Veje. Dernæst handles om de Kroner, hvormed man pleyede at smykke Poëternes Hoveder, naar de paa de Olympiske, Pythiske, Isthmiske og Nemæiske Baner havde holdt sig tapper. Adskillige Kæysere har endog ladet sig give Poëternes Krone, hvilket skeede indtil Constantini M. Tider da Kamperne aldeles bleve afskaffede. Da nu i Steden for Kronen den Poëtiske Krands er indført, bemøjer man sig tillige at giøre deres Navne bekiendte, som med denne Krands have været zirede. Endelig mældes om adskillige Eres-Bevisninger, som Poëterne saa vel i Livet som efter Døden ere vederfarede. Af det sidste Slags ere de kostelige Begravelser og skionne Skilderier, de Medailler man har slaget dennem til Ære, samt deres Apotheosis og Ophøjelse i Gudernes Tall. Hvor med dette med saa stor Indsigt i Historien og Antiqvitæten forfærdigede Arbeyde sluttes.

Tydsk-

Tydskland.

Hamborg.

Ved sidste Artikel af de Bremiske lærde Tidender p. 472. er Hr. Rector Müller en Observation indfalden, som her billig fortiener Sted. Samme proponerer hand selv saaledes: De mælde i sidste Stykke af deres lærde Tidender, at den Bremiske Jurist Matthæus Meierus i sin Tractat de assecurationibus mercatorum observerer, at man alt finder Spor af Assecuranz-Væsenet hos Svetonium in Vita Claudii, hvor det heder: Negociatoribus certa lucra proposuit, si cui qvid per tempestates accidisset. Men dette hvad Claudius har giordt, er gandske noget andet, end de itzige Assecurationes. Rom var den Tid plaget af stor Hungers Nød, hvorfor hand af Folket blev ilde begegnet, da hand engang lod sig see in publico. For den Aarsags Skyld lovede hand dem Belønninger, som vilde giøre Tilførsel af Korn og forsikkrede at erstatte dem, hvad Skade, de ved paakommende Storm og Uveyr maatte tage. Claudius tog alt-

saa ingen Premier, som vore itzige Assecurateurs giøre, naar Skibene retournerer med holden Reyse, men tvert imod uddeelte saadanne.

(Meere skal følge siden.)

Göttingen.

Da forleden Hr. D. Cotta, som hidindtil har professeret Theologien og de Orientalisse Sprog paa dette Universitæt, tog Afskeed, dragende igien til Tubingen, for samme Professioner i sin Fode-Bye at antage, blev hand af Hr. D. Heumann geleyd.t med en Lyksønskning paa 1½ Ark, hvorudi tillige handles de scribis Epistolarum Pauli. Hr. Heumann viser, at Apostelen selv har skreven den mindste Deel af sine Breve med egen Haand, men iamme andre i Pennen dicteret. Herved ophæver hand for det første den Tvil, som de 3 sidste Vers af Epistelen til de Romere har sat mange Theologos udi, i det hand holder for u paatvileligt, at da den saa kaldede Tertius har skrevet alt det foregaaende ex Dictamine Apostoli, disse trende Vers af Apostelen med egen Haand ere tilføjede. Siden drager hand deraf denne

ne plausible Slutning, at da Paulus i Begyndelsen af den første Epistel til de Corinthier har sat Sosthenem og i andre Timotheum hos sit Navn, sligt derfor at være skeet, fordi hand havde betient sig af samme, til at skrive disse Epistler. Til sidst resolverer hand paa følgende 4re Spørsmaal: Hvorfor Paulus ikke selv har skrevet de fleeste af sine Breve? Hvorfor hand just egenhændig har conciperet de Breve til Timotheum? Hvorfor hand ikke nævner endeel af saadanne Haandskrivere ved Navn? og endelig hvorfor hand altid ved Enden af sine ved andre skrevne Breve selv med egen Haand har lagt noget til.

Leipzig.

Her sees: Quatuor prima capita Geneseos Turcicè & Latine. Ex gemino Pentateuchi Mosaici MSS. codice Turcico eruit, Latinè vertit notulasq; adsperſit Nicolaus Gulielmus Schrœdetus. J. Filius. Marburgenſis Haſſus. 4to 6½ Ark. Dette er en Prøve af to rare Tyrkiske Oversættelser af de 5 Mose Bøger, som fra Constantinopel ere bragte til Amsterdam og der af Hr.

Schröders Fader tilforhandlede. Samme ere forfærdigede ved en Polack navnlig Albert Bobovski, som i sin Ungdom af Tartarne er bleven bortsnappet og soldt til Tyrkerne, hos hvilke hand i det Constantinopolitanske Serail heele 20 Aar er opdraget og i mange Sprog og Videnskaber oplært. Under Mahomets den 4des Regiering blev hand formedelst sin Erudition og Sprog-Kyndighed udnævnet til øverste Fortolkere, berømt under det anseelige Ære-Navn: Ali Begh. Man har mange Skrifter fra ham, hvoraf Tyrkernes Misundelse ikke har ladet os uden de blotte Navne. Betreffende denne hans Oversættelse, som hand saavel efter det gamle som nye Testamentes Grund-Text har forfærdiget, da berømmer Hr. Schröder samme, at den er meget tydelig og paa de vanskelige Steder ofte accompagneret med en Paraphrasi. Det Tyrkiske Sprogs Zirlighed er derudi noye i Agt taget, dog saaledes, at deres Høytravende Tale-Maader med Flid forbigaaes. Af de tvende Exemplarer, som Hr. Schröder

der af denne Tyrkiske Oversættelse besidder, er det eene uden Puncter og det andet med Puncter, det første af Oversætteren selv og det andet af en anden Lærd Mand nitidè udskrevet. I den Latinske Oversættelse har Hr. Schröder fuldt Bobovski Fod for Fod og bemøyet sig, for at tiene dem, som maatte legge sig efter det Tyrkiske Sprog, at holde samme Orden af Ordene, saa meget ham har været mueligt. Variantes Lectiones i begge Exemplarer har hand noye observeret og anført nogle korte Notas til Forklaring, hvor deslige U-overeensstemmelse forekommer. Hand lover ligeledes at udgive det heele Pentateuchum, samt Aba Schagiæi Achmedis Hasaridis Ispahanensis endnu u-trykte Compendium Juris Muhamedanorum Sacri & civilis af det Arabiske paa Latin at oversætte og med Notis at illustrere, saa fremt hand fornemmer denne Prøve at være vel optaget. Sammesteds er at finde i Fritschens Boglade: Alberti Dieterici Trekell Tractatio de origine atq; pro-

greſſu Teſtamentifactionis præſertim apud Romanos, in qva præterea multi veterum Romanorum ritus, mores, leges, multa juris & veterum Scriptorum loca illuſtrantur, cum præfatione Georg. Chriſtiani Gebaueri ICti M. Britann. Reg. Elect. Brunſv. Luneb. ab aulæ Conſiliis, Anteceſſ. in Acad. Georg. Aug. Primar. & ordinis Juridici ſenioris. 4. 1 Alph. 13½ Ark. I den lærde Fortale underſøger Hr. Hof-Raad Gebauer, hvad et Teſtament er og roſer nærværende Tractat at derudi over mange Ting ſkal gives ſaa lærd, ſaa rigtig og tydelig Forklaring, at ſamme ikke kand andet end finde de Lærdes Approbation. Skriftet beſtaaer af 3de Deele. I den første Deel viiſer Autor Oprindelſen til Teſtamenter og Arve-Succeſſioner i Almindelighed. I den anden Teſtamenternes Oprindelſe og Fremgang hos de Romere. I den tredie Teſtamenterne hos de Romere efter de tolf Tafleres Love.

Tübingen

Fra Boghandler Chriſt. Henr. Bergers Forlag er her udkommen G. G. Leibnitii

tii Tentamina Theodicææ de bonitate Dei, libertate hominis & origine mali. Verſio nova, vita auctoris, Catalogo operum & variis obſervationibus aucta. 8. over 3 Alph. Denne nye Overſættelſe er efter den Franſke Grund-Text ſaa ἀκριβως forfærdiget, at man klarlig kand fatte Forfatterens rette Meening og ligeſom høre ham ſelv tale. Ved dette Arbeyde har man betient ſig af det nyeſte Oplag af Theodicæa, ſom den lærde Medicus Hr. L. de Neufville 1734 til Amſterdam har beſørget. Man har tillige confereret den Collniſke Jeſuits gamle Latinſke Overſættelſe Leibnitii Vita, ſom Hr. Neufville i bemældte Franſke Edition har communiceret, findes her ikke alleene verteret, men endog med fleere Omſtændigheder formeeret. Hertil har man feyet det Uddrag af det heele Leibnitziſke Verk, hvilket Hr. Regierings-Raad Wolf in Actis Eruditorum, ſaa ſnart denne Bog var trædet for Liuſet, deraf har extraheret. Derforuden en Fortegnelſe paa alle Leibnitii Skrifter med nogle hosfeyede Anmærkninger. Hvor paa følger Hr. Leib-

Leibnitzes Fortale og hans Afhandling om Troens Overeensstemmelse med Fornuften. Hvilket gior den 1ste Deel. I den anden Deel kommer altsaa først de tre Deele af Theodicea selv, samt Betænkninger over Hobbesii Skrift om Friheden, Fornødenheden og tilfaldende Hændelser, saa vel som Anmærkninger over den Bog om det Ondes Oprindelse, hvilke begge Stykker endnu ikke ere oversatte paa Latin, uden at det første in Feriis æstivis Groninganis anni 1733 af det Tydske paa Latin findes translateret. Paa disse Afhandlinger følger den Guddommelige Sags Forsvarelse og til sidst et Register, ey at tale om de Historiske og Dogmatiske Anmærkninger, som allevegne anføres og hvorved mange Steder illustreres.

Engelland.

Til London.

Hos Noon haves: The Argument a Priori concerning the Existence and Perfections of God, and its Importance to Virtue and true Religion, stated & consider'd: Together with the Difficul-

culties and objection which have any where occur'd. Particularly in a Dissertation by a learned Hand, at the end of Mr. Law's Treatise of Space, etc. Dette Skrift er afdeelet i 3 Sectioner. I den første betragter Autor det Beviis à Priori paa Existentia Dei, saaledes: Alle Ting, som existere, maa have en Aarsag til deres Existence, hvorfor de meere ere til, end ikke ere. Det aldmægtige virkende Væsens Villie er Aarsag til alle Tings Existence, sin egen Existence alleene undtagen. Thi det var urimeligt at sige, at hand skulde være en Virkning af sin egen Villie. Altsaa er der en anden muelig Causa Existentiæ, nemlig Fornødenheden, derfore maa GUD, som u-muelig kand dependere af nogen Ting, som ald Sandhed, nødvendig være til. GUD er Aarsag og Indstiftere af alle andre Tings Existence, men ikke Indstiftere af Guds Existence. Denne Aarsag er ikke forend Virkningen, som ellers alle Aarsager gaaer for deres i Tiden følgende

Virk-

Virkninger, omendskiønt den vel er før i vore Tankers Orden. Ligesom Fornødenheden, Grunden til alt Sandhed, er dog ikke førend nogen Sandhed, uden alleene i vore Tankers Orden. Alt Sandhed har en nødvendig Grund i Tingenes Natur, omendskiønt enhver Sandhed ikke af een eeneste Ting dependerer, uden af sin egen Nødvendighed. Altsaa grunder GUDS Existence, som er en nødvendig Sandhed, sig alleene paa sin egen Nødvendighed og altsaa kand Fornødenheden vel ansees for et Bevis a priori paa Guds Existence. Alt dette fører hand vidtløftigere ud og viser dette Arguments Natur og Styrke, henførende samme til Guds Væsentlige Fuldkommenheder. Herved beviser hand den stoere Sandhed, at nødvendig et ævigt, u-endeligt, aldvidende og aldmægtigt Væsen existerer. I den anden Section viser hand denne Lærdoms stoere Nytte og Vigtighed i alle moralske Undersøgninger. I den 3die formerer hand nogle Objectioner der imod og refuterer samme omstændelig. Man maa lade ham

at

at i hvor kort hand fatter alting, saa har hand givet dette Arguments Natur og Vigtighed et stort Lius.

Sammesteds hos E. Symon sees et Anonymi Skrift, hvorudi det Spørsmaal undersøges, af hvad for Lande Storcken, Turtel-Duen, Tranen og Svalen egentlig kommer og hvorledes det tilgaaer, at de saa nøye veed at i agt tage deres Ankomst-Tid, samt paa hvilke Steder alle de Diur, som til visse Tider om Aaret fra vore Lande afvige, sig opholde, anden Gang oplagt med saadan Titul: An Essay towards the probable solution of this Question: Whence come the Stork and the Turtle, the Crane and the Swallow etc.

Frankerige.

Paris.

Enken Geneau lader trykke: Les Memoires Historiques & Politiques de Rois des deux Siciles de la maison de France. Dette Verk befatter det vigtigste af den Neapolitanske Historie fra Monarchiets Stiftelse ved Normændene indtil itzige regierende Herre. Hos

Hos Didot kand haves: Singularités Hiſtoriques & litteraires contenant pluſieurs Recherches, Decouvertes & Eclairciſſemens ſur un grand nombre de difficultés de l'Hiſtoire ancienne & moderne. Ouvrage Hiſtorique & Critique. 12. 2 Bind. Det første 21 Ark, det andet 1 Alph. 1 Ark.

En lærd Benedictiner-Munk af Abbediet St. Benigne de Dijon og af St. Maur. Congregation, har i Sinde at meddeele en Hiſtoire generale & particuliere de Bourgogne, qui comprendra tout ce qui concerne les premiers Bourguignons connus, leur ancien Royaume, & les autres Royaumes qui ont été formé de ſes debris; le Duche de Bourgogne tel qu'il a été avant & ſous les Ducs de la premiere race, ſous ceux de la ſeconde & ſous nos Rois depuis ſa reunion à leur couronne. Samme bliver ziiret med Land-Charter, Grund-Ridsninger, de gamle og nye Hertugers Segl og mange andre ſmukke Kobber-Stykker. Det heele Verk vil giøre fem Folianter og vil man derpaa tage imod Subſcription.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 48.

Den 26 Novembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Paa Collegio Walchendorphiano er nyelig holdet en Disputatz af saadan Titul: Dissertationem Philosophicam de Consiliis à Seneca commendatis tranqvillitati animi impetrandæ inserviturus publicè ventilandam exhibet Albertus Christophorus Holst. Defendente Nobilissimo atq; ornatissimo Phil. Studioso Christiano Ludovico Mossin. In Auditorio Collegii Valkend. Ad diem

XXIII Nov. Ao. MDCCXXXIX. hor. a. & p. m. sol. Hafniæ typis Nicol. Molleri. in 4. 2½ Ark. Hvad Seneca forstaaer ved Sindets Roelighed samt de Media hand til samme at erlange recommenderer, fremsætter Autor §. 4. Postqvam Seneca copiosius ostenderat statum sunm in Cap. I. lib. de tranqvillit. animi, qvem dicit *valde qverulum esse & morosum*, deinceps Cap. II. significat, qvid per tranqvillitatem intelligit: Nimirum dicit: *Qværimus qvomodo animus semper æqualis, secundoq; cursu eat propitiusq; sibi sit & sua lætus aspiciat & hoc gaudium non interrumpat, sed placido statu maneat, nec attollens se unqvam nec deprimens. Id tranqvillitas erit.* Exponit deinde satis facundè statum eorum miserum & turbulentum, qvi tranqvillitate ista destituuntur, qvod sc. *se ipsos inviti aspiciant* &c. Monstraturus autem deinceps Cap. III. qva ratione tristes istæ solicitudines & angores eliminari, & læta, sibiq; sufficiens, qvam Cap. II. descripserat, tranqvillitas impetrari facilius poterat, adducit consilium antea ab Athenodoro commendatum. *Optimum erat*, inqvit, *actione rerum & reipubli-*

publicæ tractatione & officiis se detinere. Og siden §. 10. Ejusdem indolis est, qvod 2do affert consilium. Nimirum opponit huic malo *amicitiam dulcem & fidelem.* Her over raisonnerer hand iblant andet saaledes §. 12. Tantum abest, ut per illa consilia à Seneca supra memorata talis Εὐθυμία, qvalis ab Autore initio est descripta, impetrari unqvam possit, ut vix ulla, sola ratione excogitata, etiam longè convenientiora consilia huic obtinendæ sufficiant. Nec arbitror, difficulter intelligi potest, sine dubio inane fuisse hac in parte studium philosophorum gentilium. Obstabant enim, ut cœtera obstacula taceam, defectus luminis naturalis communes, qvos antea attigimus. Nimirum solius rationis usu vix tanta, ac talis notitia acqviritur, ut etiam in iis rebus, qvæ maximi momenti sunt, non remaneat aut ignorantiæ aut incertitudinis conscientia. Voluntati officia qvædam ostendit, sed impleturam deserit, nec ab affectuum inordinatorum insultu liberat. Hujus inprimis imperfectionis conscientia erat, qvæ Philosophis gentilium non modo tranqvillita-

tem animi genuinam negabat, sed & ascititiam turbabat. &c. Og endelig slutter §. 13. Cum enim hoc ita sit, eluceſcit tum demum revelationis neceſſitas ſumma, ſumma dignitas. Illa eſt, qvæ detegit & ſola detexit viam huc perveniendi, diverſiſſimam qvidem à rationis placitis, ſed veriſſimam, unicam &, qvod in iſtis ſummopere imprimis deſideratum eſt, ſufficientiſſimam. Hvoraf ſees, at Autor har et langt ſundere Begrib de genuina animi tranqvillitate, end enten Seneca eller Svetonius Tranqvillus ſelv kunde have. For Reſten har den vindſkibelige og habile Forfatter endog i denne Henſeende diſtingveret ſig, at hand heller har vildet ſine cortice nare (ſom det heder) end opkaage en forſlidt Materie, hvilket hand giver tilkiende med diſſe Ord: §. 3. A candido lectore ſpero, mihi tantò facilius & æqvius condonari, ſi qvid hic minus congruum & accuratum obvenerit, qvanto certior eſſe poteſt, aliorum meditationibus parum aut nihil (nullas enim invenire licuit) me adjutum eſſe.

Dansk

Dansk Oversættelse

Af nogle meget sinderige og zirlige Tydske Vers over de 2de u-heldige Grøver af Wallis og Neuperg Kayserl. Gen. Feld-Marschall og Gen. Feld-Teygmester.

Da Vallis paa Latin betegner os en Dal
Og Neuperg vil et Bierg paa Tydskelands Tunge sige,
See da et sælsomt Siun! see! Lykkens Knald og Fald
Har samlet Bierg og Dal og giordt dem begge lige.
To Soele, som for kort paa Ærens Bierg randt op,
Udi U-lykkens Dal har Lykken ladet dale,
Ved Krigen Dalen fik sit Fald fra Biergets Top,
Ved Freden Bierget kom i Dalen og i Dvale.
Hvis Biergets Underskrift paa Belgrads Bierg ey var
Og Dalen havde ey i Krotzker-Dalen fegtet,

Da havde Lykkens Løb, som sig forandret har,
Til saa Forundrings-værd Forandring ey vanslegtet.
Da havde Dalen end paa Bierget kundet staae,
Og Bierget havde ey i Dalen styrtet bleven,
Da hverken Dalen nu ey heller Bierget laae
Udi saa dybt et Fald: u-fegtet og u-skreven.
Saa ligger Bierg og Dal begravne i een Dal
Og har kun lidet Haab af samme at opdrages;
I svage Menniſker! see! hvor I staaer paa Hald,
Thi Bierg og Dal for Fald ey selv engang fritages.
C. F. Wadskiær.

* * *

Wann Vallis im Latein so viel als Thal bedeutet
Und Neuperg auf gut Teutsch vom Berg wird hergeleitet,

So

So sieht man Berg und Thal (ein
Wunder-Ding der Welt)
Numehr beysammen seyn und völlig
gleich gestellt.
Die Zwey, so kurtz vorher den Ehren-
Berg bestiegen,
Macht das verkehrte Glück im Thal des
Unglücks liegen,
Dem Thal hat von dem Berg den Fall
der Krieg gemacht,
Den Berg hat in den Thal der Frie-
dens-Schluß gebracht.
Hätt in dem Krotzker-Thal der Thal
sich nicht gerieben,
Und auf dem Belgrads-Berg der Berg
nichts unterschrieben,
Wär Thal noch auf dem Berg und
Berg wär nicht im Thal,
Auch weder Berg noch Thal erlitten
diesen Fall.
So liegt dann Berg und Thal in einem
Thal begraben,
Aus dem sie aufzustehn gar schlechte
Hoffnung haben,
Ihr Menschen, lernet nun, wie klein
und schwach ihr seyd,
Denn Berg und Thal sind selbst vom
Falle nicht befreyt.

Sverrig

Stokholm.

Fra J. L. Horns Bogtrykkerie er for nogen Tid udkommen følgende Samling af Svenske Historie-Skrivere: Nordiska kämpa dater, i en Sagoflock sammlade om forna Kongar och Hiältar. För hwilken, förutan et ständigt Aettartahl på alla befintliga Swenska Kongar och Drottningar, äfwen et Företal finnes, angående orsaken til dette wärk, Göta språkets förmän, gamla sakers nögje, Sagors trowärdighet och de här trycktas tidatahl, jämte förtekning på dem, som tilförende warit tryckte ꝛc. ꝛc. Volumen historicum, continens variorum in orbe Hyperboreo Antiquo Regum, Heroum & pugilum res praeclare & mirabiliter gestas. Accesit, praeter conspectum genealogicum Svethicorum regum & reginarum accuratissimum, etiam praefatio de caussis editi hujus operis, linguae Gothicae praerogatiua, rerum antiquarum jucunditate, historiarum Hyperb. fide, earumque

heic

heic editarum Chronotaxi; Addito etiam evulgatarum catalogo &c. fol. 9 Alph. For disse Historiske Verkers Befordring til Trykken har man Cancellie-Raaden og Præsidi i Videnskabernes Societæt til Upsal, Hr. Græve Gustav Bonde at takke, som har opmuntret Hr. Erich Jul. Biörner til at paatage sig dette Arbeyde og de gamle Gothiske Skrifter, udenlandskeLiebhabere af de Nordiske Historier til bedste, tillige i det Latinske Sprog at giøre bekiendte. Men da disse Stykker af Historien falder de Svenske selv nu omstunder næsten uforstaaelige, har Hr. Biørner samme ogsaa i det moderne Svenske Sprog oversat og i begge Versioner gaaet Original-Texten saa nær som mueligt. Grund-Texten og den Svenske Oversættelse staaer paa Columner lige over for hinanden og derunder den Latinske. Ved den Latinske Oversættelse af de Historier om Hrolf, Fridthiof, Alfs, Halfdan og Sorle har Hr. Jacob Wibiernsøn iblant gaaet ham til haande. Det den heele

Samling foresatte Slegt-Register paa de gamle Svenske Konger er Editori af ovenmældte Grøve tilsendt. Man finder derudi ikke alleene den allernøyeste Fortegnelse, som nogen Tid er giort, paa alle Svenske Konger, men endog tilforladelig Efterretning om sammes Fordeling i adskillige Slegter og Stammer. Hvor hos de troværdige Skrifter anføres, af hvilke disse Stamme-Tafler ere sammenskrevne. Verket i sig selv bestaaer af 15 Historiske Skrifter, som ere 1. Norrigisk Ophav. 2. Rim om Karl og Grim. 3. De Kongers Hrolf Krakes i Dannemark og Adilsis til Upsal Historie 4. Historie om Fridthiof den Fråka eller den modige. 5. Historie om Kong Alf og hans Kiæmper. 6. Historie om Hromund Gripßon 7. Historie om Halfdan Branas Fostre det er Branas Pleye-Søn. 8. Sorles Historie. 9. Historie om Halfdan Østenson 10. Den deylige Samsons Historie 11 Historie om de Wolsunger eller Sigurd Fafnis Bedrifter. 12. Ragnar Lodbrocks og hans Sønners Historie. 13 An Bågswengares eller Bue-Skyttes

Historie. 14. Nogle smaa Historier om Norna-Gester. 15. Thorstens Historie.

Nederlandene.

Leiden

Boghandlerne Is. Severinus, Bald. van der Aa, og Pet. van der Aa har alt for nogen Tid paa Hollandsk og Latin udgivet Hr. Johan Swammerdams fortreffelige Historie om Insecterne under denne dobbelte Titul: Bybel der Natuure door Jan Swammerdam, Amsteldammer. Of Historie der Insecten, tot zeckere Zorten gebracht: door Voorbeelden, ontleedkundige Onder-Zoekingen van veelerhande kleine Gediertens als ook door kunstige Koperplaaten opgeheldert. Verrykt met ontelbaare Waarnemingen van nooit ontdekte Zeldzamheden in de Natuur. Alles in de Hollandische des Auteurs Moedertaale beschreven. Hier by komt een Vorreeden, waarin het Leven van den Auteur beschreven is door Hermann Boerhaave, Professor in de Medicyne &c. &c. De Latynsche Overzetting heft bezorgt Hieronymus David Gau-

Gaubius, Prof. in de Medic. en Chem. II. Deelen. Tvert over staaer: Ioannis Swammerdamii. Amstelaedamensis Biblia Naturae, siue Historia insectorum in clasſes certas redacta, nec non exemplis & anatomico variorum animalculorum examine, aeneisque tabulis illustrata. Insertis numerosis rariorum naturae obseruationibus. Omnia lingua Bataua, auctori vernacula, conscripta. Accedit praefatio, in qua vitam auctoris descripsit Hermann Boerhaave, Medicinae Profess. &c. &c. Latinam versionem adscripsit Hieronymus David Gaubius, Medicinae & Chemiae Professor. II. Tomi. 12 Alph. 7. Ark. med 53 Kaaberstykker. Det vilde blive for langt, at opregne alt hvad som afhandles i dette Skrift, hvorfor man ikkun vil røre noget af det vigtigste. Iblandt andet indrykkes her et Brev til Hr. Thevenot, handlende om at anatomere en Luus. Fra Denne Luse-Anatomie kommer man til et andet Brev til bemeldte Hr. Thevenot, som handler om en Snegels Anatomie af

Lan-

Langvedoc, kaldet Bernard l'hermite. Siden gaaer man ligeledes løs paa Frøer og Oste-Mider, etc. etc. Hvilket kand være nok til at opvække Appetit paa samme Skrift.

Grønningen

Hos Lor. Grönewout og Herm. Spoormaker er følgende trædet for Lyset: De Pastore Euangelico Tractatus, in quo universum munus pastorale, tam quoad Pastoris vocationem & praeparationem, quàm ipsius muneris exercitium, accurate proponitur. Opera & studio Oliveri Bowles, Angli & Ecclesiae, quae Suttoniae est in agro Bedfordiensi olim Pastoris eximii & in Synodo Westmonasterii olim conuocata egregii Theologi. Recusus ad optimum exemplar Londinense cum praefatione Cornelii a Velzen, S. S. Theol. Doct & Prof. in Acad. Groning.

Engelland.

Til London

Hazard og andre Boghandlere have oplagt: A Compleat universal History of the several Dominions throughout the known World. Containing an Account

of their Situation, Extent, Boundaries, Climate, Air, Soil, Provinces, Cities, Towns, Curiosities, Trade, Riches, Navigation, Ports, Seas, Rivers, Mountains, Vegetables, Animals, Minerals, Laws, Governments, Monarchs, Dignities, Wars and Revolutions. Also of the Persons, Complexions, Habits, Diet, Customs, Religion, Languages. Learning, Arts and Sciences, of the Inhabitants; including all that is remarkable in their Geography, Natural, Ecclesiastical and Civil History and Policy, adorn'd with Maps, copy'd from the best Originals; by Mr. Henry Wilson, Geographer & Mathematician. fol. 10 Alph. 12 Ark. Forfatteren har hemøyet sig, at præstere, saa vidt ham har været mueligt, hvad hand har lovet i Titulen. Hand har været vidtløftig, hvor Tingene har tilladt det, og accurat, hvor hand ey har kundet være vidtløftig. Hand har stræbt, ikke at sige det mindste u-grundet, uagtet at hand ingensteds anfører de Kilder, hvoraf hand har øset sine Efterretninger. Egentlig skal dette Verk være en Geographie. Men Forfatte-

ren drager alt det derhen, som ellers regnes til den Naturlige, Politiske, Lærde, samt Kircke og Konst-Historien. Hand begynder med en Beskrivelse af China. Hvorfra hand gaaer til Kongeriget Japan, Tonqvin Siam, de Orientalske Øer, Borneo, Sumatra, Java, Mogols Rige, Pegu, Ava, Arracan, Tipra, Acham, Boutan, Ceylon, de Maldiviske Øer, Persien, Arabien, det Tyrkiske Rige. Siden giver hand en kort Historie om de fire Monarchier, en Beskrivelse af Polen, Rusland, Sverrig, Dannemark og Norge, Grønland, Ungern, Siebenbürgen, Servien, Croatien og Sclavonien, Böhmen, Schlesien og Mähren, Tydskland, Nederlandene, Italien, Republiqven Venedig, Neapolis, Schweitz, Frankerige, Spanien Portugal, Africa, America og slutter med Storre Britannien.

En god ogvindskibelig Landmand navnl. S. Trave har sine ved mange Aars Forfarenhed bestyrkede Observationer om Land Væsenet og Aaer-Dyrkningen, i en nye Tractat kaldet: New Treatise of Husbandry, Gardening and other

materials relating to rural affairs, ved offentlig Tryk bekiendtgiordt.

Italien.

Verona

Hos Vallarsi kand haves: Obſervazioni letteraire, che poſſon ſervire di continuazione del Giornale de Letterati di Italia. Tom: IV, in 12mo 17½ Ark. Samme beſtaaer af 11 Articler. 1) Den første Bog af et Skrift om det Hetruriſke Folk og de ældſte Italiener. 2) Efterretning om Muſeo Etruſco. 3) Udtog af den 1ſte Deel af Diſſertationi dell Academia Etruſca 4) Udtog af ſammes anden Deel. 5) Udtog af den 4de Deel af alle S. Hieronymi Skrifters nye Edition 6) Hiſtorie angaaende de Diſputer om Jordens Figur ſamt Notice om den ved et Medlem af Videnſkabernes Academie nyelig giordte Beretning, betreffende hvad de har giordt i Lapland 7.) Nye Formerkelſer i Soelen. 8 Geographiſk Situation af Staden Padua 9) Panegyriqve over Hr. D. Immanuel Marti. 10) Samling af nogle Inſcriptioner. 11. Om den beromte og uforlignelig tegnede Steen i det Kæyſerl. Gallerie.

Nye Tidender
Om Lærde og curieuse Sager.

No. 49.

Den 3 Decembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

Sidstafvigte 30 Novembr. paa vores allernaadigste Arve-Konges høje Fødsels-Fest, da Hans Kongl. Maj. til begge sine Rigers og Landes inderlige Hierte-Glæde indtrædede i sin velsignede Alders 41 Aar, forestillede dette Kongl. Universitæts ithige Rector Magnificus, Hans Velædle Høyærværdighed Hr. Jeremias Friderich Reuss med sin sædvanlige bekiendte Veltalenhed den paa

det store Auditorio forsamlede store Mængde Tilhørere i en overmaade zirlig og behagelig Tale, de ved Høystbemeldte Hans Kongl. Majests. gudelige og aarvaagne Omhyggelighed saa vel Kirken som Landet og det almindelige Beste i dette nu til Enden stundende Aar bevliste høje Velgierninger og med den bevægeligste Eftertryk opmuntrede de overværende høje og nedrigere Stands Personer, med alle andre troe og taknemmelige Undersaatter, at sætte tilbørlig Priis paa saa høystpriselig og uskatteerlig en Konge, med det u-afladelige Hiertes Ønske, at vor dyre Nordiske Monarch fremdeles maa tælle mange saadanne Geburths-Dage, Norden mange saadanne Glæde-Dage.

Efterat det havde behaget Hans Kongel. Majest. paa Hendes Majests. vor allernaadigste Dronnings solenne Fødsels-Høytid den 28 Nov. i den gamle, berømte og Høyanseelige Ridder-Orden af Elephanten i Naade at optage Hans Excellence, den Høyædle og Høyvelbaarne Herre, Hr. General og Geheime-

heime-Raad von LÖVENÖRN, ere følgende Tanker underdanigst overrakte:

Ad Illustrissimum atq; Excellentissimum Heroa Dominum PAULUM de LÖVENÖRN Toparcham in Brengtved &c. Eqvestribus Aurati Elephantini Ordinis Honoribus, ipso Augustissimo AUGUSTÆ Natali, recèns Ornatum, Summum Exercitus Danici Imperatorem, S. R. Maj. Dan. & Norv. à Consiliis Intimis supremisq; Cancellariæ Militaris Secretis, Herculem verè Musagetam, Sagatum togati Ordinis Euergetam ac Mecœnatem longè Indulgentissimum.

INSCRIPTIO
StatuæHieroglyphicæ, Elephanto fundatæ, qvam Romæ erexit Alexander VII.

SAPIENTIS ÆGYPPTI
INSCULPTAS OBELISCO FIGURAS
AB ELEPHANTO
BELLUARUM FORTISSIMO
GESTARI QVISQVIS HIC VIDES
DOCUMENTUM INTELLIGE
ROBUSTÆ MENTIS ESSE
SOLIDAM SAPIENTIAM SUSTINERE.

Sit! generas *Aqvilam* Germanica Terra *bifrontem*,
Aſt *Aqvilo* generat *ter capitatam Aqvilam*.
Nempe *Aqvilam* fortem ſeqvitur *Leo* fortior ipſâ,
Fortior ambobus mox *Elephantus* adeſt.
RUSSIA fert *Aqvilas*, *Elephantos* atq; *Leones*
DANIA, ſed VIRTUS fert ea trina ſimul.
MAGNANIMI PRETIUM! ſic dictus *Cærulus Ordo*,
Magnanimum eſt *Aqvilâ* nilq; *Leone* magis.
Aut nihil aut Cæſar! Mauris, *Elephante*, vocatus
(a) *Cæſar*, CÆSARIBUS nominis autor eras.
Ajax Dux audax, Elephas pugnax fuit (b) *Ajax*,
Unicus *Ajacem* monſtrat *utrumq;* LEO.
Utq; (c) *Leonino* claudamus carmine bino,
Ecce (d) HEROS MAGNUS! ferus ut *Leo*, mitis ut Agnus.
Sic tenui *avenâ*, echo! *venâ* ſubmiſſè cecini
CHRISTIANUS FRIDERICUS WADSKIÆR. Cimber.

Portuæ Danorum
d. 30 Nov. MDCCXXXIX.

(a) SPARTIANUS in ÆLIO VERO: *Cæsarem ab Elephanto, qvi lingvâ Maurorum Cæsar dicitur, in prælio cæso eum, qvi primus sic appellatus est, doctissimi & eruditissimi Viri putant dictum.*

(b) Wolfg. Franzius Histor. Animal. *p. m. 44. Cum Alexander Magnus debellasset Regem Indiæ Porum, unum insignem cepit Elephantum, qvi pro Rege suo vehementer pugnaverat, qvem ipse dedicavit Soli & vocavit eum* Ajacem *& dimisit liberum, dentibus inscripta hac sententia:* Alexander Jovis Filius Ajacem Soli. *Hic Elephantus post 350 annos perhibetur fuisse inventus.*

(c) *Rhythmorum illud genus, medio ævo usitatissimum, ab inventore* Leone *qvodam audit* Versus Leonini.

(d) *Sigillum bellicosissimi & Doctissimi* Norv. Regis SVERRI SIGVARD. Fil. *hac inscript. insignitum:* SVERUS Rex Magnus, ferus ut Leo, mitis ut Agnus.

Tydskland.

Hamborg.

Da en vis lærd Mand, for Hr. Lami i Italien, som til Florentz udgiver Meursii Opera, har i Commission, at

opsøge et af Meursii Skrifter, som er blevet meget rart og fast u-findeligt, nemlig hans Panegyricum Jacobo Regi Angliæ dictum, saa har man saadan Forlangende offentlig vildet bekiendtgiøre og den bemeldte Oration maatte besidde, herved have ombedet, sligt her som snarest at lade anmelde, og tillige notificere, hvad hand forlanger imod sammes Afstaaelse.

Continuation af Hr. Rector Müllers Tanker om det loco hos Svetonium, som meenes, at vise vestigia af Assecurantz Væsenet.

I Henseende til Premierne forsikrer man nu omstunder Skibe, paa hvis Ankomst det ellers ikke var een Magt paaliggende. Men Claudio var det om Skibenes Tilførsel og Vahre selv at giøre, hvorfor hand søgte Kiøbmændene dertil ved Belønninger og Skadeslosholdelse at encouragere. Dersom ellers den ved Uveyr tilslagne Skades Erstattelse alleene udgiorde det itzige Assecurantz-Væsen uden nogen Hensigt til det forsikrede, saa finder man alt langt ældre

dere Spoer deraf, neml: i den anden Punische Krigs Tid, hvor om Livius giver Efterretning i det 49 Cap. af den 23 Bog, hvor hand melder, at nogle havde budet sig til, imod Betaling at giøre ald fornøden Leverance til den Spanske Armee, med Condition, ut qvæ in naves impoſuiſſent, ab hoſtium tempeſtatisqve vi publico periculo eſſent, at den publiqve Casse skulde erstatte dem deres Forliis, i Fald Bahrene enten forulykkedes ved Skibbrud eller faldt Fienden i Hænderne; Hvilket man dem og accorderede.

J. S. Müller.

Zerbst

Her er udkommen: Henrici Cornelii Aggrippæ ab Nettesheym de incertitudine & vanitate ſcientiarum declamatio invectiva, qva univerſa illa Sophorum Gigantomachia plus qvàm Herculea impugnatur audacia: doceturqve, nusqvam certi qvicqvam, perpetui & Divini, niſi in ſolidis eloqviis atqve eminentia Verbi Dei latere. Capita tractandorum totius operis, ſeqvens indicabit pagella. in 8vo.

Halle

Hr. Frid. Christian Struve Med. Doct. af Ukermarcken har udgivet en Disputaz af saadan Titul: Dissertatio Inauguralis Medica de Inediæ noxa atqve utilitate, qvam Præside Friderico Hofmanno - - - pro Gradu Doctoris def. - - I den 1ste og næstfølgende Paragr: Viser Autor hvad Inedia er og hvorledes samme fra den egentlig saa kaldte Hunger og Maadelighed, hvor med den i Almindelighed confunderes, bør distingveres. I den 4 §. viser hand hvor mange Slags samme er. Den 5 §. forklarer hvad Sundheden er og hvorledes samme af Blodets frie Løb og Circulation dependerer. I den 6 forestiller Autor, at Sundhedens Conservation beroer fornemmelig paa de i Blodet samlede Ureenligheders Secretion etc. §. 7. Betragtes Blodet selv Physicè og §. 8. chymice. §. 9 lærer hvorfor Blodet maa være i bestandig Circulation. §. 10. og 11. forestiller den Skade, de faste Deele af Legemet ved Fugtighedernes deslige Omløb tage. §. 12. viser hvorledes

ved

ved saadan høystnødvendig Circulation de fugtige Deele selv kand beskadiges. §. 13. viser, at Livets og Sundhedens Conservation ikke alleene kommer an paa Secretiones og excretiones, men at og en nye Materie de afgangne daglig maa succedere. Den 14 §. viser fremdeles, at med Chylo selv mange U-humskheder flyder ind i Blodet. I den 15. 16. 17. 18. paragr: handles om den Skade, som langvarig Hunger pleyer at foraarsage. I den 19 og 20 anføres et og andet Forsøg af Hr. Boerhavens Chemie, af hvilke i de følgende paragraphis efter rigtig Analogie vises hvad Forandring der med de under Circul. Sangv. samlede U-humskheder hos dem, som i lang Tid har holdt sig fra at spise, gaaer for sig i Legemet. Den 27 og 28 viser, hvorfor daglig en nye Spise-Saft maa bringes i Blodet, hvad Nytte samme fører med sig og hvorledes den forandrer de skarpe og salte particler i Blodet. De følgende §. 29. 30. 31. 32. 33. etc. nævner de Stygdomme, som langvarig Hunger pleyer at føde af sig. Fra 36 til 42 §. vises, i

hvilke Svagheder en maadelig Hunger-Cur med Nytte kand foretages. §. 42 48 viises af Antiqvitæterne, hvor meget de allerældste Medici i adskillige Sygdomme har recommenderet at holde sig fra Mad og hvor mange af dem aldeles har forbudet ald Spise i de 3 første Dage. Men Forfatteren stemmer med de sidste gandske ikke overeens, omendskiønt hand selv i adskillige Svagheder recommenderer Inediam. Hvorledes et Menniske meere end det andet, ligesom Complexionen er til paa visse Tider længere og bedre kand taale at hungre og hvad meere der henhører, bliver til Enden ligesaa grundig foredraget.

Sammesteds er udkommen: Methaphysica per Alexandrum Gottlieb Baumgarten; Professorem Philosophiæ. Vel har den habile Forfattere egentlig skrevet denne Bog for sine Tilhørere, men samme er af den Beskaffenhed, at den tillige maa finde alle deres Approbation som ikke forskrekkes for det blotte Navn af Philosophien, eller alleene i den Henseende ere Hadere af et Verk, fordi de idelig derved erindres, at de ere fremmede

mede i en Videnskab, som alleene har at giøre med Sandhed og Grundighed. Sandt er det, at der er ligesaa lidet Dyr-Tid paa Metaphysiske som Logiske og Rhetoriske Skrifter, dog har man den reene Philosophie at takke, at man er sluppen ud af den dunkle Scholastiske Misch-Masch, de forvirrede og u-nyttige Qvidditæter, Hæcceitæter, Rationabilitæter og den Barbariske Lærdoms øvrige Phantasterier, og derimod har lært paa en værdigere Maade at tænke og slutte. Man maa enten være meget eenfoldig, eller en Fiende af grundige, tydelige og nyttige Sandheder, dersom man ikke mærker denne Prærogativ i Hr. Wolfens Metaphysica, eller ret vurderer dette den lærde Baum-Gartens Skrift. For det første vil Læseren finde Behag i den Tydelighed og Orden, hvormed samme Skrift er sammenskrevet og hans Foredragende, som befatter de abstracteste Ting i sig, hvor ved hand saare lidet af Elegancer og Oratoria kand frembringe, vil dog ingenlunde blive u-behagelig. Hvad Veneration bør man ikke have for en

Viden-

Videnskab, som convincerer Atheisterne og lærer Menniskene om Gud, om Verden og sig selv at formeere sig fornuftige og anstændige Idéer, I Professor Gottscheds Latinske Tale og Panegyriqve over Metaphysicam kand man finde, alt hvad til sammes Berømmelse med rette kand siges.

Leipzig.

Joh. Jul. Schönermarck har oplagt: Römische Historie von Erbauung der Stadt Rom bis auf die Schlacht bey Actium oder das Ende der Republick aus dem Frantzösischen des Herrn Rollins ins Deutsche übersetzet in 8vo. 1½ Alph. 2 Land-Chart.

Preussen.

Konigsberg.

Hr. Pastor Boldike til Calbe ved Milden har tilforn som Rector sammesteds udgivet adskillige smukke Skrifter. Aar 1735 udgav hand: Plan einer Methode &c. hvorudi hand seger ved Riim at komme sine Scholarers Ihukommelse til Hielp. Siden har hand udgivet et andet Skrift, visende Qvod dubia apparen-

parentia, in sacro codice obvia, non cum sapientia Dei pugnent, sed ex ipsius attributis perpetuo demonstrationis nexu, derivari possint. 1½ Ark in 4to. Endnu et andet Skrift kaldet: Vicissitudines singulorum regnorum versibus Germanicis expositæ 1½ Ark in 4to. Herudi vises Hoved-Forandringerne i de gamle og nyere Riger i korte Riim med hosføjede Aars-Tall. Item et andet: Dissertationem Physicam Neutoniano-eclecticam, in qva ictus -- ex particulis minoribus æqvilibrium accipientibus -- explicantur &c. 2½ Ark in 4. Siden Dissertationem Philologicam de reciprocorum & relativorum discrimine 1 Ark in 4. 5) Delineationem Dissertationis Philosophicæ de regressu causarum in infinitum contradictionem involvente. ½ Ark in 4. 6) Observationes in versum 660 libri 6 Æneidos Virgilii: Hic manus ob patriam pugnando vulnera passi: & versum 229 libri 6 Æneidos; Idem ter socios pura circumtulit unda. ½ Ark in 4. Det første Vers forklarer Autor saaledes: Hic (scil. erat) manus passi (h. e. ejus, qvi passus erat) vulnera pugnando. Det an-

det Vers giver hand saaledes: Idem (sc. Chorineus) ter circumtulit (sese) socios (h. e. circum socios, per regulam grammaticam) pura unda; seu, qvod idem est, ferebatur circum socios. Over alt fremskiner Forfatterens synderlige Flid og habilité.

Rusland

Petersburg.

I det sig her befindende Bogtrykkerie er det siette Bind af det Kayserl: Videnskabers Academies Commentariis færdig, indeholdende de i Aaret 1731 offentlig forelæste Skrifter. Derforuden ere følgende til Deels vigtige Verker under Pressen. 1) D. Jo. Ammani Icones stirpium rariorum in Ruthenorum imperio sponte provenientium, instar Supplementi Commentariorum Acad. Scient. Imp. Petropolitanæ, in 4. 2) Buxhornii Centuria V. Plantarum in fol. 3) Cellarii liber memorialis paa Latin, Tydsk og Russisk in 8. 4) De fra 1714 til 1725 publicerede Edicta, paa Moscowitisk. 5. Leonh. Euleri Tractat. Philosophicus de Musica tam anti-

antiqva qvam hodierna in 4to. 6) Introduction til den Mathematiske og naturlige Geographie paa Russisk. 7) Introduction til Regne-Konsten, at bruge for Skolen ved Academiet, ligeledes paa Russisk. 8) Joh. Wolfg. Kraft brevis descriptio Experimentorum physicorum, in usum Auditorum suorum in 8. 9) Joh. Slaters Art und Weise Gold und Silber wie auch andere Metalle zu prüfen, nebst ausgerechneten Tabellen, Russisk und Deutsch. in 8. 10) Printz Eugenii Levnets-Beskrivelse paa Moscowitisk. 11) De l' Isle Memoires pour servir à l'Histoire & au progrés de l' Astronomie, de la Geographie & de la Physique in 4. Det sidste Verk, hvoraf nu ikkun den første Deel kommer for Lyset, vil uden Tvil contribuere meget til Astronomiens, Geographiens og Natur-Lærdommens Opkomst, da den beromte Autor, hvis Hoyde i de hoyere Videnskaber noksom er bekiendt, har i Stude her med i behorig orden at meddeele Publico alle sine fra mange Aar af giordte vigtige Decouverter og samlede Observationer.

Samt

Sammesteds har det sig der befundende Videnskabernes Academie ladet trykke en Fortegnelse paa alle de Skrifter, som i Bogtrykkeriet der paa Stedet fra dets Begyndelse indtil nærværende Aar ere trykte, under saadan Titul: Catalogue des Livres, qui sont sortes jusqu'à présent de l'Imprimerie de l'Academie Imperiale des Sciences de St. Petersbourg & qui se vendent à l'Academie 1739. Man seer heraf, at Tallet paa samme beløber sig til 94.

Engelland.

London

Hos H. Goreham haves et Historisk og Politisk Skrift, hvor udi alle publiqve Tractater vidtløftig foredrages og politicè censureres, som siden 1721 indtil det sidste Fordrag imellem Engelland og Spanien, i Henseende til Handelen og Seyladsen ere forefaldne. Titulen er denne: A Revieco of all, that hath pass, d between the Courts of Great-Britain and Spain, relating to our Trade and Navigation from the Year 1721 to the presentConvention, with particular observations upon it.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 50.

Den 10 Decembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

I Gaar den 9 Decembr. disputerede Velædle Hr. Assessor Niels Horrebow paa Academiets øverste Auditorio efter den til samtlige sex Competitores af den vacante Juridiske Profession udstædde Høy-Kongel. Ordre. Samme Prøve-Disputatz fører saadan Titul: Dissertatio Juridica de Jure Principis dispensandi circa pœnas in causis homicidii, qvam, Divina adspirante gratia, ex

Mandato Augustissimi Regis, publicæ Disqvisitioni submittit Mag. Nicolaus Horrebow in Judicio Aulico Assessor & Cancellariæ Danicæ Secretarius, Respondente Clarissimo & Doctissimo Mag. Christiano Horrebow, in Communitate Regia Decano & Collegii Medicei Alumno. In Auditorio superiori h. a. m. s. Die 9 Dec. Anno MDCCXXXIX. Havniæ Typis Ernesti Henrici Berlingii. in 4to. 4 Ark. Den afdeeles i 5 Capitler, Cap. I. De Principio J. N. & G. Universali. Qvod tibi non vis fieri alteri ne feceris. 2) De imagine Dei, qvatenus consistat in Dominio. 3) Qvod vetus Ecclesia non sitierit sangvinem. 4) De Legibus Mosaicis forensibus. 5) De Legibus Civilibus. Opponentes ordinarii vare Velædle Hr. Secretair Moss, samt de 2de Competitores Wartberg og Cold. Ex auditorio Monsr. Flesborg.

Tydskland.

Zerbst.

Her er for nogen Tid siden udkommen: Samuel Lenzens Historisch-Genealogische Untersuchung der Erz-Väter vor und

und nach der Sündfluth, der Richter in Israel, der Könige über Juda und Israel vor und nach der Theilung, der Maccabæer, der Herodianer, der Vorfahren des Herrn Christi nach Matthæo und Luca, der Assyrischen, Persischen und Griechischen Monarchen, der Asiatischen, Griechischen und Italiänischen Könige, der ersten Römischen Kayser, der Familien Constantini M. und Theodosii M. der Ost-Gothischen und Longobardischen Könige, und der aufgeworfenen Kayser und Könige in Italien, mit verschiedenen Anmerckungen aus den neuesten Scribenten. in 4to. 1 Alphab. 1 Ark. Omendskiønt Autor herudi har søgt at forbedre de Hübnerske Genealogiske Tabeller, saa maa man derfor ikke tænke, at hand derved vil have betaget dette nyttige Verk sin Værdie eller Merite. Hand har alleene vildet bringe samme i en større Rigtighed og ved sine Illustrationes understøtte dets Troværdighed. De som besidde de Hübnerske Tabeller, kand derhos med Nytte betiene sig af dette Arbeyde. Og omendskiønt Hr. Licentiat Hübner derudi har forbe-

dret et og andet, saa viser dog Hr. Lenz, at adskilligt endnu kunde behøve manum medicam.

Naumburg.

Den Lærde og velfortiente Con-Rector Hr. M. Joh. Gottlieb Biedermann, har hos Bossøgeln ladet trykke en Commentationem de Solœciſmis Hebraicis. in 4to 2 Ark. Hvormed hand Conſiſtorial Raad Haſſel i Wolfenbüttel til ſin Fødſels-Dag har gratuleret. Hand har derudi aflagt Prøve paa en vidtløftig Lectur og nævnet dem, ſom enten af U-videnhed eller Skiødesløshed har begaaet u-taalelige Feyl i det Hebraiſke Sprog og tillige anført de Ord og Tale-Maader, i hvilke ſamme ſig har forløbet. Det heele Skrift bær Vidne om Forfatterens Høyde i bemeldte Hellige Sprog, og det lader til, at hans Forraad af hidhørende Ting ikke endnu er oppe, omendſkiønt hand ved den Leylighed af M. Stemmlers Befordring til Superintendent i Torgau, atter har handlet de Solœciſmis Hebraicis. Dette Skrift er ligeledes trykt hos Bossøgeln in 4to. 1 Ark.

Ulm.

Ulm.

Fra Daniel Bartholomæi Forlag haves: Allgemeine und neueste Welt-Beschreibung, in welcher die vornehmsten Merckwürdigkeiten, so über, auf und unter der Erde vorkommen, behörig vorgetragen werden, aus Herrn Joh. Casp. Funckens sel. weiland Prof. Math. Publ. Ulm. hinterlassenen MSS. vollends ergäntzet, bis auf itzige Zeiten fortgesetzet, und in zwey Theilen ans Licht gestellet von Christoph Benjamin Häckhel, JCto und Reichs-Stadt Ulmischen Raths-Consulenten. Erster Theil in 4. 6 Alph. 13 Ark. 3 Kobberstkr. Happels Cosmographia mundi mirabilis tripartiti har givet Anledning til dette Verk. Thi da denne gandske var afgaaet og Mathematiqven, Geographien og Historien i en Tid af et halvhundrede Aar har faaet langt andre Syne at see med, resolverede Forlæggeren i Steden for det gamle Happeliske Verk, en almindelig og nye Verdens-Beskrivelse saavel om Himmelen som Jorden at lade forfærdige, som i behørig Orden skulde befatte, alt hvad derhen kunde regnes. Dette Ar-

beyde paatog sig først Sal. Hr. Prof. Funck og efter hans Død den lærde Hr. Häckthel, som samme af fornødne og rigtige Grunde, af troværdige Documenter, Deductioner, de beste gamle og nye Autoribus, som og af egen Forfarenhed har sammendraget. Man har fattet alting saa kort som mueligt og skyet alt Vidtløftighed. Skriftet er afdeelt i 9 Bøgger, hvoraf den 1ste handler om Himlens Beskrivelse og Astronomien. Den 2den om Chronologien. Den 3die beskriver Luften. Den 4de tracterer den almindelige Geographie. Den 5te den specielle og fornemmelig om Europa. Den 6te om Asien. Den 7de om Africa. Den 8de om America og den 9de om de u-bekiendte Lande.

Giessen.

Den sig her befindende Hr. Regierings-Raad Senkenberg har haft den samme Lykke, som den berømte Hr. Doct. Hofmann til Wittenberg, at hand har faaet et MSS. af det Kraftiske Bibliotheque til Ulm, skreven i Begyndelsen af 15de Seculo, hvorudi findes Ottonis Frisingensis Chronicon, Friderici I. res gestæ,

ſtæ, Radevicus og efter ſidſtbemeldte Hiſtorie-Skrivere den navnkundige Conſtitution de expeditione Romana. Da nu dette Exemplar paa mange Steder afviger fra det, ſom allerede er udgivet og undertiden har heele Linier, ſom i det forrige desidereres, ſaa har hand reſolveret af ſamme en rigtig Aftryk i hans Corpus Juris feudalis Academicum at indrykke. Data deraf ſtaaer, ſom ſædvanlig, paa 790, og lader det ſig faſt anſee, at man i Kæyſer Friderich den Førſtes Tid har betient ſig af diſſe Documenter. Denne Herre blev foruden dette med fleere falſke Skrifter bedraget, ſom man tilſkrev Carl den Store, ſom den hand iblant alle Kæyſere bar beſynderlig Veneration for. Man ſeer ellers ingen Aarſag, hvorfor ſamme ſkulde være et Anhang til Ottonem Friſingenſem, eller endnu noget af Hiſtorien ſelv, ſom her ſkeer, ſkulde følge derpaa. For Reſten har Hr. Regiærings-Raaden i Sinde ſit Exemplar med Hr. Hofmanns at lade conferere, for at ſee, om begge maatte overeensſtemme eller ikke.

Leipzig

Breitkopf har nylig leveret en nye Edition af Johann Christoph Gottscheds Ausführlicher Rede-Kunst, nach Anleitung der Alten Griechen und Römern, wie auch der neuerem Ausländer, in Zweenen Theilen verfasset und mit Exempeln erlautert, in 8. 2 Alph. 1 Ark. Samme Skrift er af sin gode Indretteise, Fuldstændighed og Nytte noksom bekiendt, og har man her ikke fornoden andet til dets Berømmelse at mælde, end at den lærde Hr. Forfatter samme paa nye har overseet, forbedret og paa mange Steder mærkelig formeret.

Sammesteds haves af Langenheims Officina: Joh. Henrici Bocrisii J. U. L. & P. P. Commentatio Historico-Juridica de regali monetæ, in specie de mitra bicorni in Episcopis Germaniæ hujus regalis criterio, ex rariori qvodam nummo bracteato ac variis Diplomatibus illustrata, cum Indice necessario. 4to. 10 Ark. I den første Section handler Forfatteren om Mynte-Rettighed i Almindelighed, og i Særdeleshed om den Rett de Tydske Biskopper har til at la-

de

de mynte. I den anden taler hand om den Tvilling-hornede Hue, som et Symbolum paa Biskoppernes Mynte-Rettighed. Begge Sectioner ere forsynede med adskillige Steder af troværdige Skrifter og Documenter, hvorved Hr. Bocrisius beviser sine Meeninger og tillige viser, hvor kyndig hand er i den Tydske Historie.

Endnu sammesteds seer man et nyt Oplag af: Christoph. Starkens kurtgefaßter Auszug der bewährtesten Ausleger aller Bücher N. Testaments in 4. Autor har paa nye med største Flid overseet og forbedret det heele Verk og i Særdeleshed meget formeeret den 1ste Deel.

Zittau

En lærd Mand, navnlig Georg Friderich Welte, S. Theol. Cand. & M. Cultor, p. t. Org. & Lud. til Burkersdorf, en Mil her fra beliggende, har for nogle Aar siden paataget sig, ved en nye der til forfærdiget Machine at conciliere Tychonianerne med Copernicanerne, hvor om hand alt forleden Aar ved Trykken har meddeelt den curieuse

Verden Efterretning. Men da samme adskillige falder alt for indkneben og utydelig, har man herved vildet give nærmere Oplysning. Bemeldte Machine er giort af Træ, i Høyden ohngefæhr 1 Alen, i Breden 1 all. og 1 Tomme, men i Længden 5 Qvarteer, hvilende paa 4 dreyede Kugler. Diur-Kredsen er med sine derpaa staaende Planeter 66½ Grad i Sønden, men den bevægelige Jord-Kugel 51 Grad i Nord fra Horizonten ophøyet. Jorden som med begge Angulis paa sin Axel noye overeensstemmer, holder i det fra Vester imod Øster sig daglig eengang omveltende Løb, den tvende slags Bevægelse, som ellers den berømte Tycho de Brahe Soelen saavelsom alle Stiernerne fra Øster til Vester har tillagt. Omkring Jord-Kuglen gaaer en stille staaende Circul, hvorpaa de 12 Maaneder, med de 365 Dage og tillige Eclipt. med Himmel-Tegnene i sin 360 Grad inddeelt, lader sig see. Samme stilstaaende Circul viser, hvad Dag Soelen under Horizonten slipper os af Øynene og igien frembryder, hvorhos man

man paa den ved Jordens Axel forekommende Time-Circul observerer Timerne, paa hvad Tid af Dagen saadant pleyer at skee. Over Jord-Kuglen og bemeldte Ecclipt. findes 1. Maanens Kreds, som i 29 Dage og 12 Timer kommer igien til Soelen og inden den Tid ordentlig forandrer sin Skikkelse. 2) uden for denne staaer Soelens Circul, som i et Aar, det er 365 Dage, engang kommer omkring, da tillige Mercurius om Soelen i 88, Venus i 215 Dage fuldender sit Løb. Over Soel-Skiven bliver man 3) Martem vaer, efter ham følger 4) Jupiter og 5) Saturnus i deres tour, hvilke Planeter altid efter Astronomorum Regning rigtig absolverer sit Løb; og kand man heraf demonstrere, hvorledes og til hvad Tid Planeterne gaaer op eller ned. Ved Time-Cirelen paa den Venstre-Haand af Machinen, haves hver Sted en Calender med hosstaaende 365 Dage og u-bevægelige Aarlige Fest-Dage, som med heele Machinens Bevægelse neye overeensstemmer. Endelig omgives den gandske Planet-Kreds af Ecclipt.

som

som saa vel i 365 Dage med hostegnede 12 Maaneder, som og i 360 Grader med hosstaaende Himmel Tegn afdeles, holdende noget over 3 Qvarteer in Diametro, Den heele Machine bliver ved Hiule og Skruer formedelst een eeneste Streng ved den høyre side bestandig bevæget, og vil Inventor samme for billig Priis til en Liebhabere afstaae. Til denne Machines Forklaring har hand sammenskreven en Tractat paa 5 compress-skrevne Ark, afdeelt i 14 Capitler, hvorudi adskillige nye og curieuse Observationer forekommer. Samme Skrift venter paa en Forlæggere.

Gera

Den ved dette Gymnasium bekiendte Con-Rector Mag. Johann Gottfried Hauptmann har nyelig udgivet 3de Velskrevne Programmata 1) Utrum longior alicui vita voveri debeat. 2) Egregium illud effatum Hebr: IV. 2. Diviniſſimis literis vindicatum. 3) De verbo vivo atqve efficace.

Neder-

Nederlandene.

Franeker

Da Hr. Arnaud for 3 Aar siden her blev constitueret Professor Juris, meente nogle af hans U-venner, at hand kom egentlig havde distingveret sig in Humanioribus, ikke besad den Force in Jure, at hand til saadan Profession kunde agtes habil. For nu disse Bagtalere at igiendrive, tog hand sig for at skrive noget in Jure og vise den lærde Verden, at hand ikke var hospes i dette Studio. Af dette Forsæt er efterfølgende skionne Verk Frugten: Georgii d'Arnaud Variarum Conjecturarum Libri duo, in qvibus passim Jus civile illustratur & plurima juris aliorumqve auctorum loca emendantur aut explicantur. Apud Mart. van der Veen. in 4. 2½ Alph. Sammesteds forekommer mange curieuse Observationer betreffende de Romerske Retter og Antiqvitæter.

Engelland.

Cambridge

Hos Corn. Crownfield kand haves:

A com-

A compleat Syſtem of Opticks in four Bookviz A popular, a Mathematical, a mechanical, and a philoſophical Treatiſe. To which are added Remarks upon the whole by Robert Smith L. L. D. Profeſſor of Aſtronomy and Experimental Philoſophy at Cambridge and Maſter of Mechanicks to his Majeſty. 2 Qvart-Bind. 3 Alph. 14 Ark med 83 Kobberſt. Den første af diſſe 4re Bøger, hvoraf dette fuldſtændige Optiſke Værk beſtaaer, er at anſee ſom en Introduction til de følgende. Den lærde Hr. Forfatter har indrettet ſamme Skrift ſaaledes, at endog u-ſtuderede kand benytte ſig deraf. Det er egentlig deſtineret til deres Tienneſte, ſom har Lyſt til at vide noget in Arte optica, men mangler de Videnſkaber, ſom man maa have lagt ſig efter, førend man ret kand tractere Opticam. Hvorfor hand har udeladt alle Geometriſke Argumenter, og i den Sted fremſat dem, ſom tages af Forſøg. De anførte Forſøger ſelv ere og lette at begribe og kand lettelig gieres. I den anden Bog har hand derimod anført See-Kon-

ſtens

stens Mathematiske Argumenter og stræbt at være saa kort og tydelig dermed som mueligt. Den 3die Bog besatter, foruden nogle artige Efterretninger omat slibe Glas, som Hr. Sam: Molyneux har communiceret ham, en complet Beskrivelse af alle Optiske og Astronomiske Instrumenter, med hosføyet Forklaring over deres adskillige Brug i Astronomien, Geographien, Navigationen etc. Den 4de Bog viser en fuldstændig Historie og Samling af de ved Perspectiver paa Himlen giorde Decouverter, som er taget af de beste Astronomorum Observationer. Autor vilde endnu lagt ligesaadan en Samling til af hvad som ved Microscopia er decouvreret, Dersom Skriftet ikke derved skulde voret alt for meget. De hosføyede Anmærkninger indeholder Historien af dessige Inventis, sammes Fortsættelse og Forbedring, Afhandlinger om adskillige Meeninger i betydelige og svare Puncter, Vildfarelsers Igiendrivelse, Samlinger af Efterretninger, Observationer etc.

Ita

Italien.

Venedig

Her er udkommen følgende Juridiske Skrift: Vicentii de Justis nobilis Luccensis Tractatus de Dispensationibus matrimonialibus in Folio. De ved Enden af dette Værk hosføyede Anmærkninger og de mange efter den Hellige Congregations Dom deciderede Sager, giøre denne Edition anseeligere end den forrige trykt til Lucca.

Franz. Vetteri vil med første levere en nye Edition af følgende Verk: Jacohi Rohaultii Physica, Latinè vertit, recensuit & annotationibus ex Illustrissimi Isaaci Newtoni Philosophia maximam partem hausti, amplificavit & ornavit Samuel Clarke S. T. P. Editio septima, in qva juxta noviſſimam editionem Londinensem in Annotationibus simul cemprehenduntur Dissertationes sex de Motus communicandi legibus in corporibus elasticis, de potestatum mechanicarum viribus explicandis, de corporum gravium descensus celeritate, de motu projectorum, de motu Pendulorum in Cycloide & de Iride.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 51.

Den 17 Decembr. 1739.

DANNEMARK.
Kiøbenhavn.

Paa Collegio Medicéo er nyelig holdet en Disputatz af følgende Titul: Q. D. B. V. Dissertationem Philosophicam, qva diversa vis voluptatis ex diversitate ejus indolis monstratur, publico examini subjicit Jacobus Christ. Winslow, Respondente Ornatissimo & Ingeniosissimo Christiano Ludovico Mossin, In Auditorio Collegii Medicéi Die Decembr. Ao. MDCCXXXIX. h. p. m. s.

p. m. ſ. Havniæ Typis J. G. Höpffner S.R.M. & Univerſitatis Typographi. 2 Ark. Det blotte Navn Winslov kand ikke andet end love Læseren forud noget ſolid og dygtigt, anſeet ſamme ved adſkillige lærde og til deels ſtore Mænd nokſom er ſignaliſeret; Hvem veed ikke at ſige af de tvende habile Antiqvariis Peder og Ludvig Winslov? Af hvilke den første foruden mange curieuſe ἀνέκδοτα, ſom recenſeres in Nov. Liter. Maris Balthici & Septentrionis. 1706. p. 96. har givet os Spicilegium Arctoum ſive Obſervationes Miſcell. Hiſtoriam, Antiqvitates & inprimis Lingvam Dan. attingentes Hafn. 1695 in 8. og ſiden Farraginem Arctoam ſive Cogitat. de Taciti Tanfana & Sturlæi Tanfe (NB. Saaledes kaldtes hos vore Forfædre den Gave, ſom gaves ſmaa Børn, naar de havde ont for at faae Tænder) aliisq; Danicam Hiſtoriam & Lingvam ſpectantibus Havn. 1704. in 8. Fra den anden har man en Danſk Overſættelſe af Nicol. Petr. Latinſke Skrift de Origine Cimbrorum & Gothorum, udgivet til Kiøbenhavn 1706 med ſaadan Titul: Cimbrers og Gothers ældgamle

gamle Herkomst og Handel etc. efter Begiæring paa Danske Sprog oversat til Landmændenes Welbefald. I disse tvende Ord haves (som Sibbern meener i hans Biblioth. Histor. Dano-Norveg. cap. 9. p. m. 47.) Initial-Bogstaverne af Oversætterens Navn Ludvig Winslov. Hvor hand dog heller maatte have satt Landsmænd end Landmænd, thi de sidste pleyer ikke at bekymre sig synderlig om Antiqvitæter. I Bagtalen til samme Version (thi det, som ellers kaldes Fortale, staaer bag i Bogen) nævner hand adskillige smukke Skrifter, som hand da havde færdige, saasom en Latinsk Oversættelse af Christophori Arnoldi Tydske Tractat om Dagene i Ugen, hvor af samme har sit Navn, hvilken hand siger sig i mange Stykker af vore Danske og Nordiske Antiqvitæter at have formeeret og forbedret. Dernæst et Verk (af samme priselige Instituto, som det man nu snart har at vente fra en anden Haand De Illustrium Danorum extra Daniam Gestis ac Vestigiis) kaldet: Anhang og kort Continuation paa Danske Mænds Bedriffter, med hvilke de, for-

nemmelig Uden-Rigs og i fremmede Lande, ved deres Krigs-Toge har giordt sig berømmelige etc. Item forunden adskillige den Danske Philologie betreffende Piecer, Apolog. pro Mag. Johanne Strelovio Præposito qvondam Gothlandiæ posteaq; Episcopo, qvi super Chronico suo Gothlandico non sine insigni injuria a Nonnemine pudendi criminis, Plagii nimirum, insimulatur, og er det at beklage, at disse curieuse Tractater, særdeles, at hans in Nov. litt. M. B. & Sept. Ao. 1704. p. 285 mentionerede Historia Monasteriorum Daniæ omnium, eorumqve fundationum, institutorum, progressuum & privilegiorum stricta enarratio ikke haver seet Lyset. Fra disse tvende Antiqvariis kommer vi til et Par Medicos, da os møder Doct. Niels Brun Winslov, (vide Cel. Alb. Thur. Hist. Litt. Danor. P. I. Cap. VI. p. 137) og endelig Prisen for dem alle, den i vore Tider florerende og fortiendelst sine fortreffelige Skrifter i den heele lærde Verden Navnkundige Hr. Jacob Benignus Winslow, Medlem af det Kongl. Franske Videnskabernes Academie, Professor Medi-

Medicinæ og ældste Professor i Anatomien og Chirurgien ved Universitætet i Paris, Kongl. Fortolkere i det Tydske Sprog samt Medlem af det Kongl. Preussiske Societæt til Berlin, den største Anatomicus nu omstunder, og altsaa en Fynboe, som vi har Ære for.* For nu at vise, at denne yngere Jacob Winslov, Autor til forommeldte Disputatz, ingenlunde er u-værdig til at bære saa værdigt et Navn eller vanslegtet fra sine berømte Forfædre, efter Poëtens Ord: Fortes creantur fortibus: Est in equis, est in juvencis patrum virtus, nec im-

* Dog er hand ikke den eeneste af de Danske, som har lærdt offentlig paa Universitætet til Paris, thi Andreas Sunonis siden Ærche-Biskop til Lund havde og sammesteds været Professor, som Erasm. Vinding. observerer in præfat. ad Acad. Havn. hvor hen Saxo Grammat. sigter i Dedicationen paa sin Danske Historie til samme Ærche Bisp. Tu Galliam Italiamq; cum Britannia percipiendæ literarum disciplinæ colligendæq; earum copiæ gratia perscrutatus, post diutinam peregrinationem splendidissimum externæ scholæ regimen apprehendisti, tantúmq; ejus columen evasisti, ut potius magisterio ornamentum dare, qvàm ab ipso recipere videreris.

bellem feroces progenerant aqvilæ columbam. har man deraf her vildet recenſere følgende. I den første paragrapho fremſætter Autor Carteſii Ord: *Omnis noſtra voluptas poſita eſt in perfectionis alicujus noſtræ conſcientia.* Deinde: *In æſtimanda perfectione homines ſæpius confundunt, quod apparet, cum eo, quod eſt.* Hvoraf hand tager Anledning til at definere Voluptatem per intuitivam perfectionis cognitionem.

§. 2. Viſer hand hvor af ſamme har ſin Oprindelſe ſc. primò ex cognitione rei, deinde ex ejusdem rei bonitatis cognitione, & deniqve ex relatione hujus perfectionis ad noſtrum ſtatum, his tribus originem debet voluptas.

§. 3. Betragter hand Diviſionem Voluptatis in Veram & apparentem. Vera illa dicitur, qvæ ex diſtincta veræ perfectionis cognitione oritur &c. Apparens è contrario dicitur illa, qvæ ex confuſa & obſcura perfectionis cognitione oritur.

§. 4. Viſer hand paa hvor mange Maader Voluptates differerer, ſaaſom 1. Ratione Objectorum; Voluptas enim vera percipitur ex objectis permanentibus,

vel

vel si percipitur ex objectis transeuntibus, tamen hujus indolis est, ut nunqvam degeneret in tædium, et si voluptas transitoria sit, tamen non est nunqvam reditura, ita voluptas piorum &c. &c. Voluptas verò apparens percipitur ex objectis transeuntibus, & si percipitur ex objectis permanentibus, illa tamen objecta ad voluptatem ex iis percipientes non pertinent, etiamsi ea ad se pertinere sibi persvadeant, hinc facile patet, cur illa sit voluptas in perpetuum nunqvam reditura, sed qvæ majus degenerat in tædium, ubi sentiunt se objectis iis esse destitutos &c.

2. Ratione Principii. Voluptas vera nititur hoc principio, ut nunqvam transeat in tædium, ideoq; nunqvam sit pœnitenda &c. Apparens verò voluptas oritur è studio fruendi præsentibus & in suis aqviescendi delitiis, etiamsi demum degeneret in tædium &c.

3. Ratione indolis. Vera enim immutabilis est & eandem in qvavis fortunæ facie servat constantiam & si debilitari, nunqvam tamen planè opprimi potest &c. cum contra voluptas apparens, re-

motis objectis, è qvibus saltem percepta est & cognitis hujus consequentiis, facilè in tædium degenerare potest.

4. Ratione effectuum. Veræ enim voluptatis consequentiæ tales sunt, ut aliqvid boni de illis expectari possit &c. ut taceam veram voluptatem talemesse, ut homo in ea semper acqviescere possit, cum contra nunqvam in vanis & apparentibus voluptatibus haberi aliqvid possit, in qvo immortalis anima nostra acqviescat &c. nunqvam cum vera spe ac fiducia conjuncta esse possit apparens Voluptas, utpote in qva semper metuenda est mutatio, per qvam degenerat in tædium & in qva semper haberi potest, qvod meritò desideratur.

§. 5. Deducerer hand af det foregaaende immediatum voluptatis effectum esse conatum continuum animi reproducendi sensationes, ex qvibus voluptas præterita percepta erat &c. og at samme virker i alle Sielens Kræfter.

§. 6. Viser hand dens Virkninger i Hensende til Forstanden. Scilicet in intellectum voluptas illa regimen suum exercet, exserit enim se vis voluptatis.

1. In

1. In animæ noſtræ promptitudine, ſibi illam rem repræſentandi, ex qva voluptatem in præſenti nos percepturos fore ſperamus. &c. &c.

2. Ut continuo dirigat attentionem ad illam rem, e qva præcipuam voluptatem oriundam eſſe expectat.

3. Definiat rebus pretium, adeo ut qvæ voluptati noſtræ primariæ inſervire poſſunt, eorum rationem præcipuè habendam eſſe judicemus.

4. Ubi inexpectatum aliqvod bonum obſervamus in re aliqva deprehendi, voluptas ex illo bono percepta, mentem reddit proclivem fovendi hujus boni admirationem excitatam, ac continuò magis inveſtigandi illos fontes, ex qvibus inopinatò tanta ad nos redundavit voluptas, qvinimo ſenſus voluptatis excitat hominum attentionem, ut ſemper ſuæ felicitatis ſibi conſcii eſſe deſiderent, ac in illa conſcientia ſuam facile collocent beatitudinem etc.

5. Voluptas ante percepta excitat attentionem ad obſervandum omnes occaſiones reproducendi ſenſationes præteritas. Vis illa voluptatis in intelle-

ctum (si sensu latissimo sumatur) facile illustrari potest exemplo, ponamus enim avarum qvendam, in qvo voluptas divitiarum dominatur, videmus eum 1. promptum ad repræsentandum sibi omnia ad divitias pertinentia, ut hac repræsentatione reproducat sensationes gratas præteritas, hinc totis numerat numos, tam sæpe de iis loqvitur etc. Nec minor 2 vis hujus voluptatis est in avertendo attentionem ipsius ab iis, è qvibus nil lucri subodorari potest etc. Nec otiosæ sunt ipsius curæ & cogitationes in observando occasiones acqvirendi opes etc. etc.

§. 7, Vises Fornøielsens Virkning in Conscientia: Si enim sit vitiosa & aprens tantum illa voluptas, adeo ut homo sibi conscius esse possit, illam facile in tædium degeneraturam esse, facile efficit, ut homo illius tædii conscientiam fugere teneatur etc. adeoqve consideret voluptatem noxiam ut planè innoxiam & genuinam, seu qvæ nunqvam in tædium degenerabit, omnesqve conscientiæ stimulos evitare conatur etc. hinc facile patet, qvomodo vo-

voluptas apparens, qvæ qvibusvis conscientiæ dubiis exposita est, reddere valet conscientiam laxam, contra si voluptas nostra sit genuina, nulla res efficere potest, qvin hujus fundamenti & effectuum nobis conscii esse optemus &c.

§. 8. Viser, hvorledes den Fornøyelse, som man befinder at være ægte og fuldkommen, sætter Sindet og Samvittigheden i Roelighed, da derimod den falske og indbildte samme allarmerer og forurolliger samt hvor meget den sande Fornøyelse befordrer og den falske derimod forhindrer sin egen Prøvelse.

§. 9. Betragtes den falske Fornøyelse som den, der ikke alleene gior Samvittigheden rum og bred, men endog plat forvendt, og bringer et Menniske derhen, at hand intet agter Samvittighedens Drift, eller indretter fine Gierninger derefter.

§. 10. Taler Autor om Fornøyelsens Virkning i Hensende til Villien, deels at opvække og bøye, deels at styre den samme. Og efter at hand §. 11. har vist, qvomodo voluptates sint princi-

pia

pia consuetudinum ac habituum mentis, ſlutter hand: Patet jam, cum tanta ſit vis voluptatis, qvanti eſt momenti vera, genuina, innoxia ac permanenti frui voluptate, cum genuinus facultatum animæ noſtræ uſus ex ea ferè ſola, ut monſtravimus, pendeat.

Tydſkland.

Zelle

Hos Joachim Andreas Deetz er trykt: Johannis Georgii Grævii Magnæ Britanniæ Regis qvondam Hiſtorici, Politices, Hiſtoriarum & Eloqentiæ Profeſſoris Ultrajectini celeberrimi, Oratio pro fide & veritate Religionis Chriſtianæ, ob inſignem dictionis elegantiam & utiliſſimæ tractationis præſtantiam, ſeparatim edita, cum præfatione & annotatiunculis à Gabriele Guilielmo Goetten, Paſt. Eccl. Cellenſis. Foruden den Eſtime, Hr. Paſtor Goetten ved adſkillige lærde Skrifter har forhvervet ſig, har hand paa nye obligeret ſig publicum ved at giøre en Tale aldmindeligere, ſom i Henſeende til ſin Grundighed og Vigtighed fortiener, at komme meere ud iblandt Folk.

Dantzig

Fra Joh. Heinr. Rüdigers Bogtrykkerie kand med første ventes: Historische Beschreibung des Zustandes der Christl. Religion in Æthiopien und Armenien, von Herrn Maturin Veyssiere la Croze, Phil. Prof. wie auch Königl. Preussischen Bibliothecario und Antiqvario, aus dem Frantzösischen übersetzt von Aldinor.

Engelland.

London

Den Ebraiske Grammatica, som Hr. Doct. Richard Grey Rect. til Hinton i Northamptonshire hos Bowyer under følgende Titul har ladet trykke: A new and easy Method of learning Hebrew wit hout Points. To which is annex'd, by Way of Praxis, the Book of Proverbs, divided according to the Metre: with the Masoretical Reading in Roman Letters, the interlinear Version of Santes Pagninus, &c. a Grammatical Analysis, and Short Notes Critical and Explanarory. The Whole design'd for the more speedy and perfect Attainment of the Hebrew Tongue. 8. 1 Alph.

grune

grunder sig paa den Meening, at Vocales og Puncta ikke ere af lige Alder og Anseelse med Consonanterne. Hand tilstaaer vel, at de tiener til at facilitere Læsningen, dog synes ham, at Biskoppens Maade af Chicheſter, det Ebraiſke med Rommerſke Bogstaver at exprimere, er endnu af større Nytte. Imidlertid seer man, at hand har havt Øye paa Puncterne, omendskiønt hand viser, hvorledes man uden dem kunde lære Ebraisk. Fordeelene af denne nye Methode skal være disse. For det første faldt en Hob u-nyttige Puncta og Vocales, samt et stort Tall dithørende Regler aldeles bort. For det andet vilde deres Forandring, som man har funden fornøden at beholde, langt snarere læres og observeres. For det 3die bleve Præfixa og Suffixa derved afsondrede fra Ordene, hvormed de i Ebraiſken ere forbundne. I Almindelighed har hand intet udeladt, som efter hans Meening kunde contribuere til det Ebraiſke Sprog paa en lettere og begvemmere Maade at lære. De Regler, hand har udvaldt, recommenderer

derer sig af sin Korthed og Tydelighed, hvilke hand med mange Exempler har søgt at illustrere. Samme har hand her og der adjungeret nogle Observationer, til at vise de sammes Aarsager og Egenskaber. Hand meener, at man ved hans Methode ledes gradatim fra det lette til det tungere, i stæden for at man efter den almindelige Maade først paa engang maa have alle Grammaticalske Regler i Hovedet, førend man kand skride til ringeste Exercice. Salomons Ordsprog har hand i den Henseende lagt dertil og raadet med samme at giøre Begyndelse, eftersom de falder lettere, end Psalmerne og formedelst adskillige Ords og Tale-Maaders jevnlige Igientagelser ikke saa meget bebyrder Hukommelsen.

Italien.

Venedig

Fra det Hertzianiske Trykkerie haves Institutiones practicæ, in qvibus agitur de Sacerdotii origine & præstantia etc. de conversatione Apostolica, de muneribus Pastorum, de confessionibus ritè ac fructuosè excipiendis, de

munere concionandi, exhortandi, catechizandi etc. concinnatæ opera & ſtudio R. P. Tobiæ Lohneri Societatis Jeſu Presbyteri. Prima editio Veneta, Germanicis longè accuratior & verborum indice locupletata fol.

Sammeſteds hos Coleti er udkommen: Decas rariorum medicarum obſeruationum theoreticis, practicisque animaduerſionibus illuſtratum. Hisce praepoſita eſt praefationis loco diſſertatio de peculiaribus & rarioribus obſeruationibus in praxi medica conſcribendis & de methodo eas conſcribendi. Accesſit item epiſtola ad virum illuſtriſſ. doctisſimumque Ioh. Freind de vera Hippocratis doctrina circa venae ſectionem & Catharſim in Febribus, nec non Diſquiſitio de Hydrargiri interno vſu 8. 452 Sider foruden Fortalen. Autor til dette Skrift er Hr. Gioſeffo Antonio Pugiatti Med. Doct. og Practicus til Pordenone. Hans Medicinſke Anmærkninger til de her beſkrevne rare Caſus, ere af den Beſkaffenhed, ſom man dem af en gammel dreven Læge kand vente.

Nye Tidender

Om

Lærde og curieuse Sager.

No. 52.

Den 24 Decembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

I dette Kongl. privileg. Bogtrykkerie er den første Tome færdig af det belovede curieuse Verk, kaldet: Marmora Danica selectiora sive Inscriptionum, qvotqvot fatorum injuriis per Daniam supersunt, vel ævo vel elegantia, vel rei momento præ reliqvis excellentium Fasciculus in duos Tomos distinctus, qvorum prior ea, qvæ in Insulis Danicis, posterior, qvæ in Cimbrica Chersoneso

obvia ſunt, complectitur, accedente ad calcem Tomi poſterioris rerum perſonarumq; indice locupletiſſimo, colligente & adornante Erico Pontoppidano Aarhuſio-Cimbro. Tom. I. Havn. M. DCCXXXIX. è Typograph. S. R. M. privil. in Fol. 3 Alphab. Denne første Tome afdeles i tvende Bøger, af hvilke den første befatter de Siællandske Inscriptioner, den anden de Fyenske og af Smaalandene, og er man til Sinds samme efter adskillige Liebhaberes Begiæring strax at distrahere, da den følgende Tome til Foraaret kand ventes fra Pressen.

Paa Collegio Valchendorph. er holdet en Disputatz af saadan Titul: Dissertatio, qvam de mutatione Nebucadnezaris non substantiali Dan. 4. publicæ disqvisitioni submittit Nicolaus Lemmiche, Respondentis partibus fungente Ingeniosissimo Juvene Johanne Christiano Sigfriedo Sannii. In Auditorio Colleg. Valkend. ad diem V Decembr. Anno 1739. hor. p. m. solit. Hafniæ Typis Nic. Joh. Molleri, in 4. 2 Ark. I den 1ste §. forestiller Autor den mærkelige

kelige Forandring med den mægtige Nebucadnezar, da det iblant andet heder: Ratione destitutus, è solio splendidissimo, Regiaq; dignitate detrusus, vestibus regiis cum manicis compedibusq; mutatis, in sylvas evolavit furibundus, ibiq; aliam vivendi rationem, alium corporis habitum, aliud alimentum, aliam consvetudinem, aliam certo respectu formam, qvàm antea habuit, nactus est. I de 3de følgende paragr. refuterer hand Constantinum, som meener, Nebucadnezar blev forvandlet til et Svin, saint Cedrenum &c. som vil, at hand før til har været en Oxe, men bag til en Løve, og dog med alt dette beholdt en fornuftig Siæl. §. 5. Gaaer hand los paa Michaël. Medinam, somstatuerer her mutationem non realem, sed phantasticam, og siger, Nebucadn. giorde ved Kogleríe, at hand kom dem for, som saae ham, ligesom en Oxe. Ved hvilken Leylighed hand rører lidet om de in annalibus anilibus saa berømte Var-Ulve eller Lycanthropis. Siden examinerer hand Valesii og andres Meening, at det skulde have været blot Melancholie. §. 6. Forkaster

hand Voetii Opinion om en Legemlig Besættelse af Diævelen, og endelig §. 7. igiendriver Origenem, som foregiver, at alt dette er ikkun skrevet parabolicè de malorum angelorum defectione. §. 8. Handler hand om Tiden, naar denne Forandring er gaaet for sig, nemlig da Nebucadn. havde triumpheret over sine Fiender og nu levede i Fred og Roelighed. Hvorhos anføres adskillige Meeninger, saasom af Saliano og Auguſtino Tornello, som henfører det til hans Regiærings 36te Aar, item Cornelio a Lapide, som legger 2 Aar til. §. 9. Undersøges, hvor længe denne Straf har vaaret, da Autor bifalder dem, som forklarer de 7 Tider om 7 Aar, hvilket hand holder rettere end med Theodoreto at ſtatuere 3 og med Bullingero 1¾ Aar. §. 10. Refuterer hand Budæum og Gejerum &c. som meener, at Nebucadnezar imidlertid skal have opholdt sig i en indhegnet Diure-Hauge ikke langt fra sit Pallais &c. og med Sanctio holder for, at hand har været udkastet iblandt vilde Diur i langt fraliggende store Skove. Efter disse Omstændigheder kommer hand

hand §. 11. til Tingen selv og viser, at denne Forandring ikke har været mutatio substantialis, men Accidentalis, hvor vi vil høre nogle af hans egne Ord: Accidentalem tantummodo factam nemo non annuat, necesse est, nisi in scopulos impingendum sit. Si enim mutatio Nebucadnezaris fuisset substantialis, qvid imò de anima ejus censendum foret. Aut ipsi erepta fuisset incerto ubi asservata, ibiq; miserrime cruciata, aut in nihilum redacta, & anima bruti in locum ejus substituta fuisset. Sed non erepta ipsi denuo rediit; Qvid qvæso absurdius excogitari potest, Nebucadnezarem mortuum resurrexisse, ut recte PHEIFERUS dixit; porro Rex ipse testatur מנדעא intellectum, eam scilicet animæ facultatem, qva intelligimus & ratiocinamur, non vero ipsam animam sibi esse restitutam. Nec in nihilum redacta; Deus qvippe Regem e solio Regio dejecit, dejectumqve inter feras horridas expulit, ut justis superbiæ & extremæ impietatis pœnis afficeretur, an anima in nihilum redacta puniri potuit, qva enim ratione in non

existentia animadvertendum est: deinde cum jam se iterum Rex collegisset, rationis usum recepisset, altissimum Numen existere, eundemqve justissimum malorum Vindicem, omniumqve Dominum agnovisset potentissimum, nova nimirum anima, priori in nihilum redacta, ipsi data fuisset, per consequens reversus Nebucadnezar non fuit ille, qvem ejectum & aufugientem viderant. Nec in locum animæ Regis surrogata est anima belluæ; qvippe qvæ nunqvam eo puniri poterat, ut in sylvas ablegaretur, gratius nil feris acceptiusque esse potest, qvam in sylvis vastissimis gramine viridi obsitis divagari? Qvid 2 de corpore ejus sentiendum esset, qvam qvod nova partium dispositio, & contextura crederetur, ut imago bovis, Leonis, porci prodiret; qvam sententiam proculcant Regis verba ita dicentis, יקרי i. e. splendor, fulgor & corporis mei dignitas reversa est, tonsis scilicet capillis, & asperitate cutis, qvam jugis cæli injuria obduraverat, exuta, ungvibusqve præscissis, qvi septennio integro monstrose adeo excre-

excreverant, & ſqvalore, qvem in paludibus, locisqve limoſis contraxerat, abſterſo. His maculis & fæditatibus Rex liberatus ſordidiſſimis, priſtinum oris totiusqve corporis nitorem recuperatum, non autem novam humanam formam ſibi gratulatus eſt. §. 12. Viſer hand denne Forandrings Beſkaffenhed i Henſeende til Siælen. Anima Regis qvoad ſubſtantiam ſpiritualem una eademq; permanſit, ſed exercitio facultatum ſuperiorum intellectus & voluntatis deſtituta erat, adeo qvidem ut Rex rationis expers, qvid honeſtum, qvid turpe, qvid decorum, qvid indecorum qvid noxium, qvid innoxium non magis qvam fera & beſtia diſcernere poſſet. Qvod beſtiis commune eſt cum hominibus, Rex etiam habuit, ſenſus nempe & imaginationem; qvo homo a fera diſcernitur, nec privatus erat, anima nempe potentia ratiocinandi prædita. In eo tamen ab hominibus differebat, beſtiis ſimilior, qvod anima operationes rationales non exſeruerit. §. 13. 14. 15. 16. Viſes Forandringen i Henſeende til Legemet neml. hvad Smagen, Lugten og Magens

Constitution angaaer, da approberer hand Schottii Ord: Qvia enim herbas, ut bos comedit, stomachus aliam habuit temperiem, ut cibos ferinos concoqveret, aliam palatum, ut illi saperent herbæ, aliam odoratus, ut graminis fragrantiam seqveretur, aliam tactus, ut minus sentiret frigora, roremq; cœli super se cadentem. Betreffende hans Haar, som lignes med Orne-Fedre, da meener Autor, at denne Lignelse ikke sigter til Tykkelsen, men Couleuren og Mængden. Om dette ellers skal restringeres til Hoved-Haarene alleene eller ikke, determinerer hand intet vist. Siden taler hand om den tykke og ved saa lang Nogenhed hærdede Hud, de lange og saa længe u-afskaarne Negle, som certerede med Orne-Kloer, hvor hand af J. H. Ursino Vol. 2. remarqverer et Exempel paa een, som havde ladet Neglen paa sin Pege-Finger vore saa lang, at hand betiente sig deraf i steden for en Pen. Til sidst anseer hand deres Meening for u-rimelig, som vil at Nebucadnezar i denne Stand skal have krøbet paa Hænder og Fødder, og omendskiønt

skiønt hand vel ikke negter, at det jo kunde skee med smaa Børn, i fald de saaledes bleve henkastede i en Skov og opfødde iblant Diurene (hvorpaa, at vi med hans Tilladelse maa legge dette til, haves et curieux Exempel i det 9 Aar gamle Barn, siden kaldet Joseph, som 1661 blev funden iblant Biørnene i en Skov i Lithauen, gaaende paa fire ligesom de andre, og uden stoer Besværlighed ikke kunde lære at gaae ret*) saa meener hand dog at saadant ikke vilde lade sig giøre med voxne Menniffer. Hvormed denne med Flid udarbeydede Disputatz sluttes.

* See *Joannis Reduviz Carmen Alcaïcum de homine inter ursos Anno MDCLXI. in Lithuano-Grodnenſibus Sylvis reperto &c. ad Dn. Petr. Adam. Opalinski, Succamerarium Poſnanienſem Gubernat. Stremenſ. &c. Lesnæ Anno MDCLXXIV.* hvor iblant andet:

Tantùm relictus tum fuit unicus
Currens adinſtar qvadrupedum puer,
Vultus & obliqvans ubiq;
Callibus inſtitit & cucurrit &c. &c.

Ubi

Ubi peracto pene triennio,
Urſinus exul, ne qvadrupes magis
Incedat, eſt exercitatus
Diſceret atq; bipes meare.
Negotioſo diſcit homo novus
Labore. Summum difficilis fuit
Heic pondus artis: atq;
Qvalis in arbore difficultas.
Gibboſa qvæ cum naſcitur & ſuo
Semper recurrit culmine pertinax
In priſtinos conſveta nodos,
Sæpius hanc licet alligabis
Ad fortiores vimine ſtipites,
En ad priores illa tamen redit
Gibbos: recurvo talis, illum
Mille modis licet erigebant,
Tergo, reſultans hic nihilominus
Suum reflexit cum facie caput,
Exaſciatis donec ejus
Aſſeribus fuerit revinctum
Perſæpe dorſum, qvo melius bipes
Eſt ille factus. &c.

Tydskland.

Leipzig

Hos Fritſchen er følgende Værk færdigt: Diſciplinæ morales omnes etiam eæ,

eæ, qvæ forma artis nondum hucusqve comparuerunt, perpetuo nexu traditæ auctore Isr. Gottlieb Canzio P.P.O. I Fortalen handler den lærde Forfatter de liberis hominum actionibus, de obligatione, de lege naturali, de conscientia. I den 1ste Tractatu generali taler hand de Jurisprudentia naturali in se. Det 1ste Capitel af den 1ste Section handler de statu naturæ. Det andet de Jurisprudentiæ naturalis in se gradu primo. De nemine lædendo. Det 3die de secundo officio primi gradus in J. N. De defensione sui og det 4de de tertio officio primi gradus Jur. Nat. De agnoscenda omnium æqvalitate. Den 2den Section taler de secundo Juris N. gradu. Det første Capit. handler de amore erga alios, beneficiis testificando. Det andet de secundo secundi gradus officio. De fide pactorum. Det tredie de tertio Juris naturæ adscensu, qvi in infinitum exporrigitur. I den 2den Tractat kommer 2de Disciplinæ for, nemlig: Theologia naturalis og Ethica. Den 3die Tractat foredrager Juris pru-

den-

dentiæ naturalis ejusdemqve ſocialis omnes ſpecies & diſciplinas. Den 4 Tractat befatter Prudentiæ moralis diſciplinas og Anhanget beſtaaer i et Compendiolo Metaphyſicæ Moralis. Dette Verk giver Hr. Canzens Berømmelſe ey liden Tilvext og beviiſer, at man fra denne lærde og habile Mand ikke kand vente andet, end hvad, ſom er ſolid og vigtigt.

Schwabach.

Hos Enderes er udkommen: Kurtzgefaſte Kirchen-Hiſtorie der Böhmiſchen Brüder, wie ſolche Joh. Amos Comenius, weyland letzter Biſchoff der vereinigten Brüder-Gemeine in Böhmen, Lateiniſch beſchrieben, hernach aber, um das erbaulichen Inhalts Willen, nebſt einem Glaubens-Bekenntniſſe etlichen zur Erläuterung dienlichen Briefen, und der fürtrefflichen Kirchen-Ordnung derſelben, unſern lauen oder geringgeachteten Kirchen-Verfaſſungen, und meiſt ohne Geiſtliche Zucht ſtehenden Gemeinden zu einem hellpolirte Spiegel, denen noch wenigen

gen Frommen aber zur Ermunterung in der Gottseligkeit ins Deutsche übersetzt, auch mit nützlichen Anmerckungen und einem guten Register versehen worden in 8. 1 Alph. 10½ Ark. Om denne Bog gieres ingen videre Underretning fornøden, eftersom Titulen er tilstrækkelig nok til at informere Læseren om sammes Beskaffenhed. Commenii Historia fratrum Bohemorum er heller ikke u-bekiendt, da den for nogle Aar siden med den Sal. Buddei Fortale er udgangen.

Nürnberg

Hos Georg. Christoph. Webern er udkommen: Tractatus de jure emphyteutico, vom Erbzins-Recht, worinnen diese sehr nützliche und fast alltäglich verfallende Materie nach der heutigen Praxi aus den bewehrtesten und jetziger Zeit berühmtesten Scriptoribus und der täglichen Observantz gründlich und deutlich deduciret, anbey mit vielen dazu dienlichen Præjudiciis, Responsis, decisionibus und judicialiter ventilirten Casibus hin und wieder illustri-

striret zu finden. Denen Richtern, Beamten und allen die in foro versiren, zum besten, nebst einem vollständigen Register auch nöthigen Marginalien heraus gegeben von Joh. Jodoco Beck J. V. D. Hochgräffl. Hohenloh-Neuensteinisch, und Hochgräffl. Grichischen Rath, bey der Löbl. Republ. Nürnberg Consiliario, bey der Universität Altdorf Pandect. Prof. Publ. und Facult. Jurid. Assess. ordinario.

Nederlandene.

Haag

Hos Pierre Gosse og Adrian Morriens er trædet for Dagen: Histoire des Revolutions de France ou l'on voit, comment cette Monarchie s'est formée, & les divers changemens, qui y sont arriver par raport a son etendue & a son gouvernement. On y ajoint des Remarques critiques, & les tastes des Rois de France, depuis Clouis jusqu'a la mort de Louis XIV. par Mr. de la Hode. Tome premier, depuis Clouis jusqu'a Louis le Faineant. Tome second,

cond, depuis Hugues Capet, jusqu'a Louis XIV. Tome troisieme, contenant les Fastes depuis Clouis jusqu'a la Mort de François I. Tome quatrieme contenant les Fastes depuis Henri II. jusqu'a la mort de Louis XIV.

Frankerige.

Paris.

Hos Estienne er den 4de Tome af det nyttige Verk: Le Spectacle de la Nature, ou Entretiens sur les particularités de l'histoire naturelle (in 12mo 583 Sider) trædet for Lyset. Dette Bind er afdeelt i 2 Deele. Den første handler om Himmelen, den anden tracterer Physiske Experimenter. Efterat Autor i den første Samtale har forestillet, hvorledes man skal lære, at kiende hvad som henhører til Himmelen, saa handler hand i den anden om Natten. I den 3die Samtale taler hand om Maanen, sammes Bevægelse, Forandringer, Formørkelser og Nytte. I den 4de om Skumringen eller Tusmørket og det Blaa paa Himmelen.

melen. I den femte fremskinner Morgenrøden og i den 6te viser Soelen sig i ald sin Pragt. Lyset illustrerer den 7de og Liuset's Fortplantelse bliver forklaret i den 8tende. I den 9de fremføres alt hvad man efter den berømte Newton med nogen Rimelighed kand sige om Farverne. Skyggen, Ilden og samnes Nytte samt Lærdommen om dette Element giøre de 3 sidste Samtaler ud. Den anden Deel af dette skionne Verk befatter en Historie af Physicæ Experimentalis Fortsættelse og Fremgang om Diur-Kredsen, om Polarstiernerne, om de gamles Reyser, om Geographiens efterhaanden større og større Forbedringer, om Globi terrestis & coelestis Forfærdigelse og Brug, om Natur-Lærdommens Beskaffenhed in medio ævo. Om Compassens Opdagelse, om de Europæiske Colonier i Ost- og Vestindien, om Videnskabernes Fornyelse, om Perspectivernes Opfindelse og hvorledes Galilæus har brugt samme til Astronomien, om Microscopiis og andre nyere Inventis.

Nye Tidender
Om
Lærde og curieuse Sager.

No. 53.

Den 31 Decembr. 1739.

DANNEMARK.

Kiøbenhavn.

In nuperam eandemq; sat portentosam Vasconiæ Gallicæ Puerperam, masculum nigri fœmineumq; nivei coloris fœtum uno partu prodigialiter enixam

EPIGRAMMA.

En tibi monstrosum nimis & memorabile factum,
Qvale nec à mundi conditione datum!

Sic cecinit (α) *Salmuth*, (β) *Comitissa Hennbergica* qvando
Tot parit infantes, qvot paris Anne! dies.
En tibi monstrosum nimis & memorabile factum
Vasconicum! geminos fæmina qvando parit.
Non qvòd sint gemini, namq; hæc miracula constat
Haud minus egregiè sæpe patrare *Danas*;
Nec qvòd diversi sint sexûs, id neqve mirum,
Sed qvòd diversos esse colore ferant.
Illorum, scirem, fuerit pater ater an albus?
Partim albet, partim partus at ille nigrat.
Fert (dixit qvidam) cum vult Natura jocari,
Nanos. Majores hic dedit illa jocos.
Obstupuit qvondam mirum NORVEGIA partum,
(γ) Uxor *Gudbrandi* cum parit ova duo.

Ova

Ova duo ex (α) Gallo peperisset Galla,
qvid inde
Prodigii? Monstrum majus at illa
parit.
(β) Mirantur Physici, qvid? qvod Physis
ipsa stupescit,
(ζ) Nugantur binos hic fabricasse fa-
bros.
Afer seu fuerit seu carbonarius alter
Et qvem vel faceret sola nigredo fa-
brum.
Insipiant illi sensuq; suomet abundent,
Artificem Summum nos venera-
mur ibi.
Judice præterea me dignum est hocce
notatu:
Est nigro fratri candida nempe soror.
Alba ligustra decent, & non vaccinia
nigra,
Scilicet hunc sexum virgineasq; ge-
nas.

C. F. Wadskiær.

(α) *Vide sis Commentar.* Henr. Salmuth. *in Nov. Repert.* Pancirolli *p. 511.*

(β) *Asservatur hic Havniæ in Museo Regio Embrio, qvi pro uno ex 365 infantibus uno*

partu natis venditatur. Extat in templo pagi Lausdun non procul Lugduno Batavorum tabula marmorea, historiæ huic fidem faciens, cujus inscriptionem vide in Nath. Chytræi Delic. Itin. Europ. Hinc edocemur MARGARITAM Conjugem HERMANNI Hennebergiæ Comitis, uno nixu tanto numero, quo dies anni recensentur, embriones vivos edidisse, annos circiter natam 40, ipso die Paraſceves nonam circa horam anno 1276. Hi à Gvidone Suffraganeo Trajectensi omnes in duabus ex ære pelvibus baptizati sunt, quorum masculi quotquot erant Johannes, puellæ autem omnes Elizabethæ vocatæ sunt, omnes cum matre uno eodemq; die extincti atq; in dicto templo sepulti. Adde quòd Alb. Magnus testetur, quondam in Germania mulierem in pelvim utero ejecisse embriunculorum auricularis digiti magnitudine corpuscula centum & quinquaginta.

(γ) Ostendit eadem instructissima AUGUSTI nostri Pinacotheca unum ex binis, quæ Anna Amundi filia Norvega, Uxor Gudbrandi Erlandsonii Anno 1638 peperit, ovis. Vid. Ol. Jacobæi Musæ. Reg. pag. 2. De testibus rei & circumstantiis prolixè in Hist. Anat. Cent. 1. ὁ πάνυ Thomas Bartholinus. Idem anno 1621 in agro Vicentino contigisse autor est Cel.

Joh.

Joh. Rhodius *Noſtras Cent. 3. Obſ. Med. 27.* & *laudatus* Bartholinus *libr. de inſolitis partûs hum. viis c. 16. meminit mulieris Havnienſis itidem oviparæ.*

(d) *Salſe admodum* Thom. Mor.

At quisquis inſulæ ſatus Britannicæ,
Sic patriam inſolens faſtidiet ſuam,
Ut more ſimiæ laboret fingere
Et æmulari Gallicas ineptias,
Ex amne Gallo ego hunc opinor ebrium;
Ergo ex Britanno ut Gallus eſſe nititur,
Sic Dii jubete, FIAT EX GALLO CAPUS.

Conf. Ampliſſ. & Celeb. Lud. Holberg. *Epigr. Libr. IV. inter opuſcul. ejus Latin. Lipſ. 1737. de etymologia vocis Galli:*

A gallis Gallos deſcendere, Papile, credis,
Haud planè inſulſum eſt etymon hocce mihi.
Communis virtus, commune eſt nomen utrisq;,
Ambo ſunt vigiles, continuè ambo canunt.
Acer utrisq; amor eſt & amor ſubitò quoq; friget,
Cornua ſeu criſtas frontibus ambo ferunt.
Redit hic mihi in memoriam, quòd Johannes Goropius Becanus, qui ob ridiculas derivationes in præfat. ad Nov. Teſt. Gothic. Ulphilæ meritò ſalutatur infeliciſſimus Goropius, *in Gotodanicis p. 702 & 703 ſer*

seriò dixerit, Danos à gallo gallinaceo, (en Hane) ut generoso; animali & vigili, se dictos velle. Hanc derivationem, *inqvit*, neq; asseram neq; rejiciam, cum nominum & artium origo fluxerit ab observata naturæ imitatione in animalibus ad applicationem operis. Dani dicunt en Soehane.

(ε) *In Observat. Miscellan. ad calcem Novor. Hamburg. 21 Decemb.* Ist es nicht etwan ein Gasconisches Histörgen, so haben die Naturkündiger eine schwere Frage auffzulösen, wie es damit zugegangen, daß ein weisses Weib zu Aire in Gascogne ein schwartzes Kind und zwar zugleich nebst einem weissen gebohren. Wenigstens hat man im Gegentheil nie gehöret, daß eine Mohrin eine blancke Gebuhrt ans Licht gebracht. *Memini tamen me legisse in historia, quæ circumfertur, de itineribus Angli* Joris Pines, *Africanam mulierem ipsi peperisse infantem album.*

(ζ) *Stolidam hanc opinionem foviisse ferunt Comitissam, de qva supra, Henneb. pauperig, sed pudicæ mulieri, gemellos enixæ, exprobrasse, non ex solo marito hos conceptos, istamq; ob injuriam, prout dictum est, postea stupendum adeo edidisse partum.*

Tydsk-

Tydskland.

Hamburg

Hos König er udkommen et Skrift af saadan Titul: Conspectum Bibliothecæ Chronologico-Diplomaticæ, Dissertatione epistolica ad Virum illustrem atqve excellentissimum Joannem Jacobum Mascovium Regi Poloniarum & Electori Saxoniæ à Consiliis Aulicis, sistit Joannes Paulus Fincke. Den brave Autor gior den lærde Verden en behagelig Tienneste, ved at udføre et Arbeyde, som man fra adskillige lærde Mænd for længe siden, men forgiæves, har ventet.

Sammesteds I Enkens Felginers og Bohns Bog-Handel: haves Anmerkungen über eine apostolische und philosophische sinnreiche Lehrart auf der Kanzel, den sogenannten theologischen Gedanken eines ungenannten Verfassers von eben dieser Materie und besonders den Stellen entgegen gesetzt, die den göttlichen Vorzügen der Apostel sowol als den Verdiensten einiger der ehr-

würdigsten Gottesgelehrten unserer Zeite i nachtheilig sind.

Endnu sammesteds har den fortreffelige Hr. Brockes oversat den berømte Popens Essai on Man af Engelske paa Tydske Vers. Vel haves af samme skionne Verk ogsaa en Fransk Version, men hvem som selv kand læse Originalen, skal snart befinde, at samme ikke vil giøre ham Satisfaction, da en prosaisk Oversættelse af et Poëtisk Verk aldrig exprimerer Den Geist og Klygt, som findes i Originalen. Den uforlignelige Hr. Brockes har her igien aflagt en herlig Prøve paa sin Styrke og Dexteritæt i Poesien og vi obligerer os Læseren med at sige ham, at samme Oversættelse med første vil komme for Dagen. Imidlertid har vi den Fornøyelse der af forud at meddeele dette:

Eine Beschreibung des Menschen.

Ein Wesen, welches dünkelklug auf grobe Weise groß von Geist,
Zu klug fürs ungereimte Zweiflen, so bey den Scepticis sich weis,

Zu

Zu schwach für derer Stoicker, zu weit getriebnen hohen Muth,
So schwebt er gleichsam fast im Zweifel, oder beschäftigt, oder ruht,
Oder, daß er ein Gott entweder, wie oder Thier sey, glauben solle,
Im Zweifel: welches er am meisten, Leib oder Seele, schätzen wolle.
Er ist gebohren, um zu sterben, zu untersuchen, um zu irren,
Und sein Verstand ist, daß er sich auf gleiche Weise wird verwirren,
Zu wenig und zu viel zu dencken. Verwirrtes Chaos von Gedanken,
Von Leidenschaften ebenfalls, die alle sonder Ordnung wanken,
Beständig durch sich selbst verführt, und auf den rechten Weg gebracht:
Sich zu erheben und zu fallen, scheint er erschaffen und gemacht;
Allein ein Richter von der Wahrheit, stürtz er sich in des Irrthums Schlingen,
Die Ehr, ein Kinderspiel ein Räthel der Welt. Geh grosse Creatur,
Besteig der Wissenschaften Höh! Geh, miß die Erde, wieg die Luft,

Regier und ordne Fluth und Ebbe, folg
jedes regen Irrsterns Spur.
Verbessere die alte Zeit, zeig ihren Weg
der Sonnen Gluth,
Ersteig mit Plato alle Sphähren des
Himmels, zu dem höchsten Gut,
Zur ersten Vollenkomenheit und Schön-
heit; oder trit ins Rund
Von seiner Folgen Labyrinth, und nen-
ne, wenn du Band und Bund
Mit Geist, Verstand und Sinnen brichst,
es eine Gottheit gleiche Weise,
So wie die Priester bey den Türcken in
einem unbeständ'gen Kreyse
Die schwindeliche Köpfe dreh'n, recht nach
der Sonnen runden Reise.
Geh, schreibe Gottes ew'ger Weisheit des
Regimentes Regeln vor,
Denn kehre wieder in dich selbst, zuletzt
zurück, und sey ein Thor.

Berlin og Leipzig

Hos Joh. Andr. Rüdiger er trædet for Lyset: Eine Sammlung auserlesener moralischer und satyrischer Meisterstücke aus dem Englischen, dritte Probe, worinn enthalten 1) Serino, der galante Cavalier, oder die Eigenschaften eines

nes rechtschaffenen Edelmanns, in Ansehung seiner Religion, Gelehrsamkeit und Erfahrung, nebst Einmischung unterschiedener vortrefflicher Gedanken, in gebundener Rede in Englischer Sprache abgefaßt von Joseph Addison. 2) Der kluge Weltmann, oder 500. ausbündige Maximen, Denk- und Kern-Sprüche von Fr. Quarles und Arthur Werwick. 3) Zwo Wunderproben weiblicher Tugend und beschämter Untreue ihrer Männer. Denne Prøve har ikke mindre fortient at oversættes, end de forrige. Ved denne Leylighed kommer adskillige skionne Engelske, Latinske og Franske Vers for. Af de sidste har man vildet communicere følgende:

L' Avantage d'une Vie privée.

Avoir une maison commode, propre & belle,
Un Jardin tapissé d'espaliers odorans,
Des fruits, d'excellent vin, peu de train, peu d'enfans,
Posseder seul & sans bruit une femme fidele,
N'avoir dettes, amour, ni procés, ni querelle,

Ni

Ni de partage à faire avec ſes parens;
Se contenter de peu, n'eſperer rien de Grands,
Regler tous ſes deſſeins ſur une juſte modelle,
Vivre avec Franchiſe, & ſans ambition,
S'addonner ſans ſcrupule à la devotion,
Domter ſes paſſions, les rendre obeiſſantes.
Conſerver l'eſprit libre & le jugement fort,
Mediter l'Ecriture en cultivant ſes entes,
C'eſt attendre chez ſoi bien doucement la mort.

La Vanité des Honneurs.

Je me rie des Honneurs, que tout le monde envie,
Je mepriſe des grands le plus charmant accueil,
J'evite les palais comme on fait un ecueil,
Où pour un ſauvé mille perdent la Vie.
Je fuis la Cour des grands autant qu'elle eſt ſuivie,
Le Louvre me paroit un ſuperbe cercueil,
La pompe qui le ſuit une pompe de deuil,
Où chacun doit pleurer ſa liberté ravie.

Loin

Loin de ce grand ecuei, loin de ce grand tombeau,
Je renferme en moi même un Empire plus beau.
Rois, Cours, honneurs, palais, toût eſt en ma puiſſance
Pouvant ce que je veux, voulant ce que je puis,
Et vivant ſous les loix de mon independence,
Enfin, les Rois ſont Rois & je ſuis ce que je ſuis.

Erfurth

M. Joh. Chriſt. Pfeiffer vil udgive: Eine Sammlung der beſten auserleſenen heiligen Reden, ſo von dem berühmteſten und gelehrteſten Lehrern der Reformirten Kirche in Frantzöſiſcher Sprache gehalten, und in ſolcher einzeln heraus gegeben worden, wegen ihrer Vortrefflichkeit, mit Fleiß in die Deutſche Sprache überſetzt, nebſt einer Vorrede nnd Regiſtern in 4. 10 Alph. De fornemmeſte ere ſlødne af Basnage, de la Mothe, Claude, Turretin, Gallatin, Butini, Durand, Leufant, Jaquelot, Beſſonet og andres Penne.

Helm-

Helmstad

Hos Christian Frederich Weygard er trykt følgende Verk. Jo. Laurentii Moshemii Institutiones Historiæ Christianæ Majores. Sæculum primum Fortalen til dette Verk vil strax opvække Læserens Attention og vise, at den ærværdige Hr. Forfattere og i dette Verk har præsteret, hvad hand pleyer og man af saadan en Mand kand fordre. Den 1ste Deel af dette Verk befatter Historiam externam Ecclesiæ. Det 1ste Capitel handler de statu orbis civili & religioso, qvum nasceretur Servator noster. Det andet de statu Judææ civili & religioso tempore nati Servatoris. Det 3die de vita rebusqve gestis JESU CHRISTI. Det 4 viser fata prospera og det 5 fata adversa Ecclesiæ Christianæ. Den anden Deel indeholder Historiam Ecclesiæ interiorem. Det 1ste Capitel handler de statu eruditionis & literarum. Det andet tracterer historiam doctorum Christianorum, formæqve civitatis Christianæ og det 3die historiam doctrinæ Christianæ seu religionis. Det 4de historiam rituum & ceremoniarum og det 5te hi-

stor. Sectarum sive hæresium. Alle disse Poster ere afhandlede saaledes, som det deres Vigtighed sømmer og saa Ypperlig en Forfattere anstaaer.

Göttingen

Hos Abraham van den Hoeck er trykt: Gottfridi Mascovii D. Notitia Juris & Judiciorum Brunsvico-Luneburgicorum. Accessit Notitia Juris Osnabrugensis & Hildesiensis ad Usum Auditorum. Efter en meget velskreven Fortale, som grundig forklarer dette Verks Hensigter og Beskaffenhed, kommer for det første. Notitia Juris & Judiciorum Brunsvico-Luneburgicorum. Det 1ste Capitel i den 1ste Deel handler de Jure Brunsvico-Luneburgico in Principatu Calenbergico & Goettingensi. Det 2det de J. Brunsv. Luneb. in Principatu Cellensi. Det tredie de J. Brunsv. Luneb. in Principatu Grabenhagensi. Det 4de de J. Brunsv. Luneb. in Principat. Guelferbytano & Principat: Blanckenburgico. Den 2den Deel tracterer Jus Lauenburgicum og i den 3die taler Forfatteren de J. Brunsv. Luneb. in Ducatu Bremensi & Verdensi. Den fierde Deel tracterer Jus & Judicia Epi-

scopatus Osnabrugensis. Det 1ste Capitel handler de Jurisdict. Ecclesiastica Episcoporum Osnabrugensium in genere. Det 2det de Jurisdictione Archidiaconali. Det 3die de Judicio Officiolatus. Det 4de de pristina Jurisdictione Seculari Episcoporum Osnabrugensium in genere. Det 5te de Judiciis hominum propriorum & liberorum Ministerialium. Det 6te de aliis judiciis. Det 7de de Judiciis forestalibus. Det 8de de Judicio feudali. Det 9de de Judicio Advocatiæ. Det 10de de Judicie Vehmico. Det 11te de statutis & Ordinationibus Osnabrugensibus ecclesiasticis. Det 12te de Legibus secularibus Osnabrug. Det 13de de Privilegiis, Statutis, Consvetudinibus Civitatum Episcopatus Osnabrugensis. Det 14de de Statu Jurisd. hodiernæ in Episcopatu Osnabrugensi og Det 15de de Scriptis ad Jus Osnabrugense pertinentibus. Den 5te Deel betreffer Jus & Judicia Episcopatus & Urbis Hildesiensis. Appendix recenserer Scriptores, qvi generaliter Jus Brunsvico-Luneburgicum attigerunt.